

TWAALF VROUWEN BLIJVEN JEZUS TROUW

DE BEKERINGSWEG EN BEVINDING VAN 12 VROUWEN

DEEL III

Samengesteld door

Willem Westerbeke

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2013**

Deze uitgave is in boekformaat en als Ebook verkrijgbaar
<http://www.lulu.com>

INHOUD III

- 1. Nagedachtenis van ANNA FLIKWEERT, overl. 1935 te Nieuwerkerk
Door haar echtgenoot A. van den ENDE 1935. Blz. 3**

- 2. Uit het leven van oude ANTJE, door J. KOK.
Gedicht van Ida Los-Bonte. Blz. 10**

- 3. EEN DOCHTER ABRAHAMS gezocht en gezaligd
Door haarzelf beschreven op de reis naar het land der rust. Blz. 27**

- 4. De weg der bekering die de Heere gehouden heeft met HENDRIKJE
HAARMAN, geboren te Maartensdijk 1866, overleden 1938. Blz. 53**

- 5. De grote genade Gods verheerlijkt in de krachtvolle bekering en verdere
leiding; GRIETJE VAN DIJK. Blz. 78**

- 6. Nagedachtenis van mej. PIETJE SMIT te Alblasserdam, geb. 1856 - overl.
1927. Blz. 120**

- 7. Een Godvrezende groentevrouw. Aantekeningen uit het godvruchtige leven
van NEELTJE AARDOOM te Ridderkerk, geb. 1858, overl. 1935. Blz. 129**

- 8. Enkele voorvallen uit het leven van CORNELIA MUDDE BRAVENBOER,
Geb. 1870 - overl. 1962. Blz. 147**

- 9. Aantekeningen uit het leven van Maria OOMS-ROODNAT (1882-1965) te
Alblasserdam. Blz. 158**

- 10. Uit het leven van GEERTJE JOHANNA HERLAAR (1864-1929), huisvrouw
van Joh. den Ouden te Nieuw-Lekkerland. Blz. 172**

- 11. Een moeder in Israël. Iets uit het leven en meer bijzonder van het levenseinde
van vrouw LUIJK (1813-1914) te Stavenisse. Blz. 178**

- 12. Door de Heere afgezonderd. MEVR. A. A. VERMERRIS-GEUZE. (1902-
1995) Blz. 187**

**1. Nagedachtenis van ANNA FLIKWEERT,
overl. 1935 te Nieuwerkerk**

Door haar echtgenoot A. van den ENDE

Genealogie

Jan Piet Flikweert, 1806-1893, trouwde met Maatje Gravelijn, 1818-1890 waren de ouders van

Anna Flikweert 1850-1935. Geboren 24 nov. 1850, Overleden 12 maart 1935 te Nieuwerkerk.

Anna trouwde met Adriaan van den Ende, overleden 1889.

ENIGE TRAPPEN VAN ONTDEKKING

1e trap

Dat ik zondaar was door dadelijk en dagelijks bedrijf.

2e trap

Dat ik zonder geest en leven onbekeerd was.

3e trap

Dat ik een dode en onmachtige zondaar was, geheel krachteloos.

4e trap

Dat ik een vijandig zondaar was, tegen al wat genade is.

5e trap

Dat ik een eigenwerkelijk zondaar was, om door eigengerechtigheid gezaligd te worden.

6e trap

Dat ik een arm zondaar was, en dat ik niets had of kon doen.

7e trap

Dat ik Jezus' gerechtigheid als een zondaar nodig had.

8e trap

Dat ik als zondaar eerst een onderwerp van Jezus moest worden.

9e trap

Dat ik als een verloren zondaar tot Jezus gebracht moest worden.

10e trap

Dat ik dan eerst recht een onderwerp voor Jezus was, als ik niets meer had of kon doen, en geheel schuldig.

11e trap

Dat ik nooit naar Jezus zoude omzien, zo Hij naar mij niet omzag.

12e trap

Dat ik die gewilligheid om tot Jezus te komen, niet van mijzelf bezat

13e trap

Dat ik in de staat der genade niet kan werken zonder voorkomende genade.

14e trap

Dat Jezus altijd de Eerste en de Laatste moet zijn.

15e trap

Als ik in de zonde gevallen ben, moet ik weer geholpen worden, of ik blijf in de zonde liggen.

16e trap

Dat ik mijzelf niet bewaren kan voor de zonde, maar bewaard moet worden.

17e trap

Dat ik in diezelfde zonde daar ik uit opgestaan ben, wederom kan vallen als ik niet bewaard wordt.

18e trap

Eigengerechtigheid is mijn bijliggend kwaad in al mijn verrichtingen.

19e trap

Zondige eigenliefde is voornamelijk mijn (al)gemene zonde.

20e trap

Geen zaak kan ik verrichten, of het kwaad der zonde ligt er in.

25e trap

Dat ik altijd als een heilige gezaligd wil worden, en niet als een goddeloze.

26e trap

Dat ik altijd gronden in mijzelf zoek, en niet in Christus.

21e trap

Dat ik altijd genegen ben om van gegeven genade mijn Christus te maken.

22e trap

Dat ik altijd van het oordeel der vromen wil afhangen, of ik genade heb of niet.

23e trap

Dat ik van niemand mag afhangen aangaande mijn genadestaat dan alleen van de Heilige Geest.

24e trap

Dat ik altijd meer moet zien op mijn genade, dan op mijn gebrek, dat zeer groot is.

27e trap

Dat ik altijd denk met een goede gesteldheid aangenamer te zijn bij God, dan met een kwade.

28e trap

Wat ik eens geleerd heb, moet ik gedurig wéér geleerd worden.

29e trap

Voor verootmoediging over mijn zonden, mijzelf vrede toesprekende, zonder een wezenlijke vernieuwing des Verbonds.

30e trap

Dat lang geleden zonden mij zo zwaar niet drukken, als die pas begaan zijn.

31e trap

Dat ik altijd van God wil denken, dat Hij lang geleden zonden niet zozeer komt te gedenken, als die pas bedreven zijn.

32e trap

Dat ik altijd wil denken, als God mij kastijdt, dat het is om een vers begane zonde, en niet over een oude.

33e trap

Dat ik mijn inwonende zonde, zo Godonterend niet bezie, als mijn dadelijk bedrijf.

34e trap

Dat ik altijd veel meer met mijn openbare zonden te doen heb, dan met mijn verborgene.

35e trap

Dat ik veel meer gebruik maak van Christus' lijdelijke gehoorzaamheid, dan van Zijn dadelijke gehoorzaamheid.

36e trap

Dat ik veel meer met Zijn Priesterambt te doen heb, dan met Zijn Profetisch of Koninklijk ambt.

37e trap

Dat ik veel meer mijn geluk op het oog heb, dan de ere Gods.

38e trap

Dat ik veel meer op troost gesteld ben, dan om geleerd of geheilgd te worden.

39e trap

Dat ik veel meer naar verzekering sta, dan naar heiligheid.

40e trap

Dat ik op de kenmerken der genade mijn ziel meer gerust stel, dan op de verzegeling van de Heilige Geest.

41e trap

Dat ik meer God dien om mijn zelfs wil, dan om Gods wil.

42e trap

Dat ik veel meer God dien uit nood, dan uit liefde.

43e trap

Dat ik "O meer zoek, dan verloochen.

44e trap

Dat ik in God te dienen geen kruisdrager wil zijn over mijn inwonende zonde.

45e trap

Dat ik Christus meer vooruit loop, dan Hem volg.

46e trap

Dat ik altijd mijn leven wil behouden; en ik moet het verliezen om Christus' wil

47e trap

Dat ik niet bidden kan, of de Geest moet 't mij leren.

48e trap

Dat ik altijd God wil bewegen door mijn bidden.

49e trap

Dat ik altijd beter en langer wil bidden als er anderen bij mij zijn, als wanneer ik alleen ben.

50e trap

Als ik in mijn oog slecht gebeden heb, dan ben ik beschaamd; en, naar mijn gedachten, ben ik dan hoogmoedig.

51e trap

Als ik met een gebroken hart bidden mag, denk ik Gode aangenamer te zijn, dan als ik dat kom te missen.

52e trap

Dat ik God van daad en van dat eeuwig bestek wil veranderen.

53e trap

Als ik alleen bid, wil ik ook gepaste uitdrukkingen voortbrengen; en zo niet, dan ben ik beschaamd.

54e trap

Als ik geen hart heb om te bidden, dan ben ik moedeloos en ongelukkiger dan anders.

55e trap

Dat ik altijd gewicht op de plicht van bidden wil leggen om er God door te behagen. altijd mijn leven wil behouden, en ik moet verliezen om Christus' wil.

56e trap

Als ik gebeden heb in het openbaar of in het verborgene, dan ben ik veel geruster.

57e trap

Dat ik wel een vrager ben ik mijn bidden, maar ik wacht geen antwoord af, of ik versta

geen antwoord.

58e trap

Dat ik veel meer rust heb in mijn bidden, dan in Christus' voorbidding als Middelaar.

59e trap

Dat ik altijd gronden maak van mijn bidden, zo voor mijzelf als voor land en kerk; anderszins ga ik door moedeloosheid en ongeloof bij de pakken neerzitten.

60e trap

Ik ben altijd genegen uit mijn gesteldheid voorzeggingen te doen over toekomstige zaken,
inzonderheid over kerk en vaderland.

61e trap

Dat ik van dit mijn schrijven weer al iets bijzonders wil gedenken, meer dan gemeen.

62e trap

Dat ik licht geniet om mijn dwaasheid te zien, en nog wil ik ze niet los laten.

NAWOORD OP DE VOORGAANDE TRAPPEN VAN ONTDEKKING

door haar echtgenoot A. v.d. Ende

Gelijk u zien kunt in deze 62 trappen van ontdekking wat de val in Adam voor haar en ook voor mij en voor alle mensen teweeg gebracht heeft. Weinigen zijn er die daar zuiver aan ontdekt worden door de Heilige Geest. Daar is al veel geschreven en vele boeken gemaakt, maar dit is zelden. En om nu hier haar bekering uit te lezen is voorlichting van de Heilige Geest toe nodig. Niet voor mij, omdat ik weet, hoe een reine van hart zij gemaakt was tegenover dat oude deel, daar alleen de dood haar van kon verlossen. Dat aarden vat moest eerst gebroken worden, daar hielp niets aan; volgens de laatste trap van haar schrijven.

Ik heb met haar ruim 45 jaar in een dubbele band met haar geleefd. En ik weet zo goed hoe teer ze lag tegenover de zonde, zowel erf- als dadelijke zonde, en dan de zonden van de tijd. Als ik dat alles moest schrijven, zouden ze daar in onze tijd om lachen. Maar de Heere heeft het haar ontdekt. En als zij dan, uit naastenliefde, daarvoor kwam te waarschuwen, dat de Heere daarvoor geleden had, en dat wij dan weer opnieuw in Zijn Heilig aangezicht spuwden; want dat deed de Heere het meeste zeer, namelijk, de zonde van Zijn vrienden. Vraag het maar eens aan Job.

Dat zei ze dan, om er bijvoorbeeld maar enige te noemen, van de vrouwen in hun blote kop en vlechtingen des haars, en die korte rokken. En die blote leden die gedekt moeten worden naar des Heeren Woord. En de laster, en dat vloeken; het hoort toch niet thuis bij een christen. En zo zijn er ook zovelen die mannelijke kleren dragen, wat de Heere in Zijn Woord verbiedt. Het is bijna niet meer te onderscheiden: man of vrouw! Wat lag het leven dan toch teer bij de moeder des Heeren. Toen zij Elizabeth groette, sprong het kindeke in haar op (t.w. in Elizabeth).

25 WONDEREN VAN JEZUS' MENSWORDING door Anna Flikweert

- 1) Die Zelf de Schepper was, werd Zelf een schepsel.
- 2) Die de Schepper des hemels was, werd Zelf onder de hemel geboren.
- 3) Die van eeuwigheid was, werd in de tijd geboren.
- 4) Die overal is, is op één plaats in Zijns moeders lichaam.
- 5) Die dondert op of in de wolken, schreit in de kribbe.
- 6) Die de sterren regeert, zuigt de borsten.
- 7) Die alles draagt door Zijne kracht, werd Zelf gedragen.
- 8) Die maagd was en bleef, die baart een Zoon.
- 9) Geboren uit een vrouw, die Hij Zelf geschapen heeft.
- 10) Hij heeft Zichzelf geschapen en een Wezen gegeven.
- 11) Die Zelf de Zon is en een Licht der lichten, ontvangt zijn licht van de sterren.
- 12) Die een rank is en was, draagt zelf de Wijnstok.

- 13) Die moeder was, is jonger dan haar Kind.
- 14) Die Kind is, was groter dan Zijn moeder.
- 15) Die een Geest is, is vlees geworden.
- 16) Het Kind heeft geen vader, nochtans een eigen Vader.
- 17) Het had geen moeder, nochtans een eigen moeder.
- 18) Christus is Mens, heeft twee naturen, en is één Persoon.
- 19) Nochtans is de Goddelijke natuur niet uitgestort in de menselijke.
- 20) Noch de menselijke natuur vermengt met de Goddelijke.
- 21) De menselijke natuur is geen God, nochtans één met God.
- 22) De mens is God niet gelijk geworden, maar God de mens.
- 23) Die buiten het huwelijk geboren werd, is nochtans een echt(elijk) Kind.
- 24) Die moeder is, moet Zelf Vader zeggen tegen haar Kind.
- 25) Die zijn voedster was, wordt zelf van Hem gevoed.

SLOTWOORD

Nieuwerkerk, de 29e juli 1935

Tot hiertoe een nagedachtenis van mijn lieve vrouw, van haar hart en hand nagelaten, van hetgeen zij van God geleerd heeft door de Heilige Geest, en dat alles om Jezus' wil.

Mijn voornemen was, om iedere trap van mijn vrouws schrijven uit te breiden en te verklaren wat daar in ligt tussen het oude en het nieuwe deel dat ik met haar doorleef heb, maar op mijn onkunde neerziende, vreesde ik, dat ik haar schrijven zou beklatten, en daarbij, leefde zij nu nog dan kon ik haar goed- of afkeuring erover vragen. Kreeg ik haar toestemming, dan was mijn hart ertoe bereid, maar dat is voorbij; dus houd ik mij nu tevreden met enige inlichting te geven. Op mijn naam heb ik dit volgende er bij geschreven, daar ik eenmaal verantwoording van zal moeten doen in de dag der dagen of ik er niets in geschreven heb dan alleen de waarheid. En of die van de lezer verstaan of niet verstaan wordt, nochtans blijft *de waarheid* een *eeuwige waarheid*, en die het mag verstaan, die zal het ook mogen beleven, dat zijn twee zusters die bij elkaar horen. Want als ze alleen zijn, dan zijn ze onrein, naar Gods wet. Want de klauw moest verdeeld zijn, en in tweeën klieven voor het gebruik.

En is dat nog niet zo? Volk van God, ze moesten toch herkauwen, wilde ze zijn voor het gebruik. Er kan een schone belijdenis zijn en geen praktijk, maar dat is onbruikbaar en niet tot Gods eer. Is er nog een knecht des Heeren die het aan kan zeggen en onderscheiden tussen rein en onrein? Opdat het volk alles zomaar niet op zal eten, dat ze maar oprapen? Daarom bracht Ruth het opgeraapte bij haar schoonmoeder. Hetgeen zij van Boaz kreeg, van de dorsvloer, dat was zuiver koren, dat behoefde niet meer schoongemaakt te worden. Dat kon zo gegeten worden, zowel als bezaaid, en dan in de goede aarde, zal het wel nederwaarts wortelen en opwaarts vruchten voortbrengen. Waar de Moederkerk zich in verblijdt, dat haar schoondochter een zoon heeft. Wat een blijdschap, en dat door zulk een wonderlijke weg. Voor de wereld een bespotting, maar niet voor de kerk, die leden zagen verder als de wereld; want die zeiden niet "Ruth is een zoon geboren," maar: "Naomi is een Zoon geboren." De blindgeborene zei niet: "Zoon Jozefs", maar hij riep: "Zoon Davids, ontferm U mijner." En waar nu de ogen geopend worden door de Heilige Geest, die alleen worden werkzaam om het land Kanaän te overzien, en dat wel vanaf deze kant van de Jordaan.

Voor onze natuurlijke ogen een onmogelijke zaak, ook voor de wijzen dezer wereld. Nee, daar is een Drieënig God toe nodig om dat werk te doen, dat is boven de natuur, zowel als te kennen. De wateren van de Zondvloed waren 15 ellen boven de hoogste berg geweest. Daar is nu ontdekking toe nodig door de Heilige Geest, Die van de Vader en van de Zoon uitgaat. En zo is er ook ontdekking nodig om onszelf te leren kennen, zoals u hier kunt lezen van mijn lieve vrouw Anna van der Ende, geboren Flikweert.

Vrienden

Het echtpaar Flikweert - van den Ende onderhield onder meer contact met Gods volk in Zuid-Holland. In een brief van Mien van den Hoven, een kleindochter van de bekende Manus van den Hoven lezen we over het sterven van haar opa.

.... Opa zei, ze zouden bij beurten zingen in de wijngaard. U begrijpt het wel hé, Van den Ende. En hij lag in die gang zo: *ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij*.

Nu geachte vriend en vriendin, ik heb u in alle gebrek het een en ander meegedeeld hoe opa de laatste tijd gelegen heeft. Op de morgen van de sterfdag zei hij: 'nu is het geregeld maar: *Ziet, uw Licht komt.*' Maar dan zal het zijn: *Hier rusten de vermoeiden van kracht, dan houdt de stem des drijvers op.* Even voor zijn heengaan hief hij zijn handen omhoog en hij sloeg zijn ogen op en riep: *Hoe zalig is het volk dat naar Gods klanken hoort!* Dat was het laatste.

Nu weten jullie weer iets hoe het hier gelopen is en we hopen dat u nog eens terug zal schrijven. Wij hebben uw laatste briefje dikwijls gelezen in deze dagen en ook voorgelezen aan anderen. Ik moest toen opa er nog was ook dikwijls uw brieven voor hem lezen; hij lag zo verenigd in uw weg.

Het ligt zo in de lijn van mijns vaders gedachten u bij leven en welzijn eens te komen bezoeken en dan kom ik ook mee als het goed is, maar wanneer weten we nog niet; nu nog niet.

Nu eindig ik met de minzame groeten aan u beiden van vader en moeder en van mij, Mien van den Hoven.

Zoete banden die mij binden, blz. 182.

H. Natzijl \ H.J. van Dijk,

Den Hertog BV Houten, 1995

2. Het leven van oude ANTJE

Verteld aan een predikant

Door

J. KOK

DE VUURTOREN – URK

1978

Opvoeding en huwelijk

Mijn ouders (Sierd Wobbes Vos en Fimke Tyes Drijfhout) waren Doopsgezind. Mijn moeder heb ik nauwelijks gekend, zij stierf toen ik 9 jaar was, mijn vader was der waarheid zeer vijandig, mijn broeders hebben mij later, om des geloofs wil, veel leed aangedaan. In ons huis werd nooit in de Bijbel gelezen, noch gebeden. Hoe ik er toe kwam soms te bidden, weet ik niet. Wel herinner ik mij, dat ik, toen ik nog jong was, niet durfde eten zonder eerst te bidden, en vouwde daartoe, in stilte onder de tafel, mijn handen.

Ook weet ik nog zeer goed, dat ik in mijn jeugd, dikwijls 's nachts op bed schreide, omdat ik eens sterven moest. Dat scheen mij zo treurig toe, maar ik durfde het niemand zeggen. Als ik kwaad deed, klaagde mijn geweten mij zo aan, dat ik de ogen niet durfde openen en in stilte herhaalde malen beterschap beloofde, maar ik deed het toch weer. Ja, als ik aan mijn jeugd terug denk, dan heb ik toen al Emmaüsreizen gedaan. Want ik was soms zo wonderlijk gestemd, dat ik alleen moest zijn en naar een dorp liep, 2 uur van ons af, langs een eenzame weg, om over veel en velerlei zaken na te denken, over God en de hemel, het sterven enz., maar ik begreep er niets van. "Het is ulieden gegeven de verborgenheden van het Koninkrijk Gods te verstaan." Dit moet gegeven worden, en gelukkig, die het gegeven wordt.

Wij waren arm. Mijn vader was turfgraver in een veenstreek in Friesland, en dat geeft niet veel verdienste. Vooral als men een groot huisgezin heeft, als het onze, is het een karig bestaan.

Op 20-jarige leeftijd trouwde ik Jan Andries Akkerman. In die tijd wilde ik van God en Zijn dienst niet meer weten. De genoegens der wereld te smaken, zo nu en dan eens in de herberg voor de fiool (Friese uitdrukking voor: dansen) beviel mijn man, die als sergeant uit dienst was gekomen, en mij beter. Wij konden echter niet veel meer doen, omdat wij een sober bestaan hadden, alle dag hard moesten werken en nauwelijks rond konden komen. Dit werd nog erger toen mijn man aan de drank verslaafd raakte. Wij gingen snel achteruit, werden wekelijks armer en ik wist soms geen raad, hoe rond te komen.

O, ik was er zo tegen, want ik zag wel, dat het zó geheel verkeerd moest gaan. Hoewel ik hem gedurig vermaande, en hij mij meer dan eens de hand er op gaf, sterke drank niet meer te zullen gebruiken het hielp niet. (27 aug. 1825 verkocht huisje Hoge Dijk 65 te Langezwaag; weer verkocht 17 mei 1824; woonden bij volkstelling 1829 Lexwoude no 1) Ik wenste wel eens in mijn radeloosheid, dat God mijn man een verschrikkelijk monster mocht laten zien, dan zou hij het drinken uit vrees laten, dacht ik. Want om de bekering van mijn man was het mij niet te doen. Later heeft hij zichzelf als een monster leren zien. Eindelijk raadde ik hem aan de Bijbel te lezen. (Wij hadden er een, die echter nooit werd gebruikt).

Als hij vroom wordt, zo dacht ik, (ik had toch de wandel der vromen gezien en er van gehoord) dan zal hij met het drinken wel ophouden. Ik praatte zolang, dat hij het deed. Hij begon in de Bijbel te lezen.

Bekering van haar man

Daar bracht men op een avond mijn man met zijn vriend, op een slede, dronken thuis. "O Jan, wat moet er van ons komen," riep ik uit, en in mijn angst en verlegenheid viel ik op de knieën en bad voor hem.

"O God, Gij kunt hem van de drank afhelpen, och, Heere, help hem." Die drank is toch zulk een vijand. Het werd morgen. Mijn man bleef op bed. Het werd middag, wij zouden eten, nog was mijn man niet opgestaan.

Ik ging naar het bed, en daar zag ik hem bezweet en met een beangst gezicht.

"Laat mij liggen vrouw, riep hij, "ik ben doodsbenauwd, ik ben doodsbenauwd! Ik heb God zo stellig beloofd, geen drank meer te gebruiken en heb het toch weer gedaan. Wat zal er van mij worden! O, ik ben zo benauwd." Dat was het ogenblik, waarin God hem trok en geheel veranderde. Hij heeft nooit meer sterke drank gebruikt, en begon al spoedig ijverig in de Bijbel te lezen en veel te bidden. En hoewel hij lang, zeer lang gezocht heeft, voordat hij de Heere als zijn God omhelzen mocht, sinds die morgen was hij een geheel ander man.

Toen speet het mij, (wat is een mens al vijandig en blind van nature!) dat ik hem het Bijbellezen zo had aangeraden, en wilde hem er weer afpraten. Want, dat hij het zo ernstig zou opnemen, had ik niet bedoeld of gedacht. Ik had een tegenzin in dat Bijbellezen en wilde het niet altijd weer horen. Ik dacht ook, het kan mijn man wel in 't hoofd slaan, want hij was soms zo vreemd; hij kon niet slapen, wilde niet eten, vergat zijn werk, ja werd er mager en zwak van. Daarom stopte ik de Bijbel zoveel mogelijk weg, legde hem spoedig weer in de kast en werkte hard tegen, dat hij toch niet altijd in de Bijbel las.

Het was winter geworden, een strenge winter. Een schipper was in de vaart bij ons huis, vastgevroren, zoals men dat zegt. Hij had kennis gemaakt met mijn man. Hij was een Christen. En hoewel zijn vrouw zei: "Och, die mensen verstaan van uw spreken toch niets, ga daar maar niet heen," hij antwoordde: "er kan wel eens een andere tijd komen, en ik moet er heen. 't Is mij, alsof ik er heen gezonden word." Zo kwam hij ons bezoeken, om met mijn man over God en Zijn dienst te spreken.

Dat spreken beviel zo goed, dat hij bijna elke avond kwam en nergens anders heenging. Mij was hij minder welkom, ja, ik was er hard tegen, dat hij kwam. Maar mijn man was de baas, ik kon er dus niets aan doen, maar werkte hen toch zoveel mogelijk tegen. De schipper moest 's avonds acht uur aan boord zijn, hij was een man van de klok. Daarom zette ik de klok, zonder dat zij het merkten, een heel eind vooruit, om hem maar wat eerder de deur uit te krijgen. Het duurde niet lang of schipper en man begonnen beiden zich ook met mij te bemoeien.

Mijn man zei: 'ik kon 's morgens niet opstaan, of hij moest eerst voor mij bidden.'

'Dat behoeft niet, zei ik, ik kan zelf wel bidden, als dat nodig is.'

(Och, toen ik later ook bekeerd werd, schreide hij van blijdschap en zei: "Nu kun je zelf wel bidden, vrouw!")

De schipper wilde gedurig met mij praten, maar ik zei: "ik kan daarover niet spreken en wil het ook niet." Maar hij hield aan, zolang, totdat ik hem beloven moest, ook eens in de Bijbel te lezen. Hij noemde mij een paar hoofdstukken, die ik vooral lezen moest.

Ik deed het. 'k Wist niet waarom, want in mijn hart was ik er tegen, maar ik had het beloofd. En wat ging dat vreemd! Hoe meer ik las hoe slechter en benauwder ik werd. Ik sloeg hem soms dicht en legde hem weg, want het werd mij veel te bang om 't hart. Toen ik gedoopt werd en belijdenis deed in de Hervormde Kerk, (11 april 1829) dacht ik, ik zal zó leven, dat er niets op mij te zeggen valt, en dat had ik zoveel mogelijk gedaan. De dominee had gezegd: "dat de doop de afwassing der zonde was" en het weinigje, dat ik te kort kom, zo troostte ik mij, zal onze lieve Heere er wel bij doen.

In de Bijbel las ik geheel andere dingen, want deze trok mij gedurig meer aan. Ik wilde er niet in lezen en deed het toch. En hoe meer ik las, hoe erger het met mij werd.

(Ja dominee, ik zie het nu eerst goed in, dat een mensens hart van nature zo hard is als een steen. Alles stuit daarop af.)

Zo ging het mij vroeger ook, al het Bijbellezen, stuitte op mijn hart af. Jesaja zegt: "De vorige dingen heb Ik verkondigd van toen af, en uit mijn mond zijn zij voortgekomen, en Ik heb ze doen horen; Ik heb ze snellijk gedaan, en zij zijn gekomen, omdat Ik wist, dat gij hard zijt, en uw nek een ijzeren zenuw is, en uw voorhoofd koper." Nooit had ik geweten, dat mijn hart zo boos was en ik zulk een zondares. Met zichzelf toch wordt de mens het meest bedrogen.

En als God het hart niet neigt en de ogen niet opent, dan kan en wil men niet geloven, dat men zulk een groot zondaar is, als men is, en heeft men ook geen Borg nodig.

Antje wordt bekeerd

Daar las ik van *gebrokenen van hart*, en ik voelde dat mijn hart ook gebroken werd. Ik kon er niet langer tegen in, ik moest mij overgeven. Nooit had ik er leed over gevoeld, dat ik tegen een heilig, almachtig en alwetend God gezondigd had, maar nu moest ik wenen, bitterlijk en lang.

Ik wist me geen raad, en het berouw verscheurde mij, ik moest schreien dag en nacht. De schipper kwam weer. "Nu moet ik eens met U praten Antje, zei hij, u ziet mij zo bedrukt en bedroefd aan. Is het soms de droefheid naar God?" O, ik was veel meer bedroefd dan dat ik alles verloren had. Maar ik durfde het niet zeggen.

Ik schreef het toe aan het ongeluk, dat mijn oudste broeder getroffen had, die verdrongen was. (één na oudste broer, Teye Sierds) Maar terwijl ik dit zei, liet ik mij ontvallen: "wat zal zijn arme ziel naar een nare plaats gegaan."

Zo, zei de schipper, bent u meer over eens anders ziel bezorgd, dan over je eigen?" Toen kon ik mij niet langer inhouden, ik barstte in luid geweën uit, en ik viel voor hem op de knieën en zei: "O, schipper het is verloren met mij, het is verloren, ik ben zulk een zondares!"

"Nee, kind, antwoordde hij, nu eerst komt het goed met je." En hij begon mij te troosten en te leren, zoveel hij kon.

Ik zag, dat ik vroeger mij en mijn man naar de hel wilde helpen. God had echter mijn hart gebroken. Ik kon niet meer strijden tegen Hem en Zijn woord. Hij had mij mijn zonden bekend gemaakt. En daarover was ik zo bekommerd, want ik wilde zelf de toorn Gods weg doen, voor ik tot Jezus kwam.

Maar daar droomde ik eens, dat ik voor een hoge berg stond, en mij geboden werd, er op te klimmen. "Ik kan er niet opkomen!" riep ik. En ik was er op. Toen moest ik er af. "Ik kan er niet weer afkomen," zei ik, en ik was er af. Toen begreep ik, dat men zo min iets tot de zaligheid af of toe kan doen, als ik op de berg en er af, maar ook, dat de Heere machtig is alles alleen te doen.

Toen ik dan met de wet verongelukte, want ik wilde door goed doen zalig worden, vond ik Jezus daar achter staan. En alles was vrede en stil. Ik moest niet alleen een God hebben, die mij de zonden bekend maakte, maar ook een die mij de zonden vergaf, en die vond ik ook, Jezus Christus. O, hoe dierbaar is mij Jezus geworden!

Ik heb het wel eens uitgeroepen: "Hoe is het toch mogelijk Heere, dat ik U zo lief heb. Nooit heb ik U gezien, bijna nooit van U gehoord, en ik heb U toch zo onuitsprekelijk lief!"

Dit is het grote wonder, *niet gezien en nochtans liefhebben*; de engelen zijn zelfs begerig dat in te zien. Vroeger was ik niet bang voor de hel, hoewel ik dacht er wel te zullen komen, zo verdorven was ik, maar nu zou het verlies van Jezus mij de hel zijn.

Liever elke dag bedelen als ik Hem maar heb, dan een koningsdochter te zijn en alles te bezitten, wat ik begeerde, zonder Hem. Wat heb ik dikwijls gezongen:

"Wien heb ik nevens U omhoog?

Wat zou mijn hart, wat zou mijn oog,

Op aarde nevens U toch lusten?"

Ik verstond, welk een beste keuze Mozes gedaan had, "toen hij liever met het volk Gods kwalijk gehandeld wilde worden, dan voor een tijd de genieting der zonde te hebben achtende de versmaadheid van Christus meerdere rijkdom te zijn, dan de schatten in Egypte;" want hij zag op de vergelding des loons."

Ik had gelezen, "de minste in het koninkrijk der hemelen is meerder dan hij," hoewel Johannes zo groot was. Ja, de minste plaats in de hemel is beter dan de beste plaats op aarde.

"Hoe is het nu met Antje?" vroeg de schipper later.

"O! zei mijn man, nu moet ik van haar leren in plaats zij van mij." Zo was het, wij hebben van elkaar geleerd en samen van de Heere.

De schipper kwam bijna alle avonden. Nu zette ik de klok stil achteruit om hem zo lang mogelijk te houden. "Gaat uw klok niet goed?" vroeg hij eens en toen moest ik het zeggen. Hij lachte, och, wat waren dat aangename avonden! Hoe lief had ik die man. Meer zelfs dan mijn vader. Die geloofde niet eens, dat er een God is.

"Ben je gek geworden," zei hij, toen hij eens bij ons kwam. En dan kon hij vloeken en lasteren, alsof de boze zelf in ons huis was. Die arme man! wat had ik medelijden met hem.

"Och, vader, was u ook maar zo gek, zoals u zegt, ik ben zo gelukkig," zei ik, maar hij wilde niet horen.

God was mij eertijds een onbekende God, maar Hij neigt de harten als waterbeken. Vroeger had ik, als Samuel, de stem des Heeren niet gehoord, hoe dikwijls Hij mij ook riep en waarschuwde. Maar nu had de Heere Zijn woord in mijn hart geschreven. Ik kon het niet meer vergeten, met het hart moest ik het geloven. En dat is zo nodig dat men met zijn ganse hart op die grote en goede God vertrouwt. Ik kende geen zonde, maar toen God mij aan mij zelf ontdekte, en hoe meer ik Hem kennen leerde, hoe meer ik zag, dat mijn bidden zelfs zonde was, en de wereld ijdelheid en dwaasheid. Ja, ik heb wel eens gedacht, door de zonde zijn wij nog minder geworden dan de boze, *die is er toe gesteld*, maar wij waren voor iets beters bestemd, en hoe zijn wij geworden!

Ook meende ik, dat het een geheel andere weg was en ik zelf er iets toe doen moest. Het kwam altijd anders dan ik dacht. En zo zal het wel blijven. Ik wilde het met mijn bloed wel ondertekenen, toen ik de Heere vond, dat ik Hem nooit zou verlaten, nooit weer naar Sodom omzien zou. Maar Petrus beloofde dat ook, en deed het toch en dat wel dadelijk er op. Och, de Heere wordt niet met mij bedrogen, want Hij kent mij, en ik word niet met Hem bedrogen, want ik ken Hem, maar ik word altijd weer met mij zelf bedrogen.

Nu werd de Bijbel niet meer weggesloten, hij kwam bijna nooit in de kast en lag altijd bij mij. Wat heb ik veel in mijn leven aan de Bijbel gehad! Vooral Psalm 33, Psalm 107 en 1 Petrus 2 zijn mij onvergetelijk gebleven hoe oud ik ook ben. Ik kan het niet vergeten, al wilde ik het ook. Die Psalm 107 is mij een gids geweest dat ik in de veilige haven kwam, nadat de storm bedaarde. Ik kan het niet zo vertellen. Dikwijls las ik die Psalm weer, maar nooit zo als toen ik hem voor 't eerst las. Het was mij alsof dat alles alleen voor mij geschreven was. Alles wat ik er in vond, en het was zoveel, paste juist op mijn toestand. - "Waren onze harten niet brandende, toen Hij ons de schriften opende" zeiden de Emmaüsgangers. Nu mijn hart was ook brandende, toen

mij Psalm 107 geopend werd. Soms gevoel ik er nog iets van, en dan is het mij zo goed. Ik stelde voor Psalm 107 samen nog eens te lezen. Bedaard en zo hard mogelijk las ik.

Wat hij onder het lezen zei, tekende ik op, vs. 1 en 2 "Looft den Heere want Hij is goed, want Zijn goedertierenheid is in der eeuwigheid. Dat zulks de bevrijden des Heeren zeggen die Hij van de hand der wederpartijders bevrijd heeft." Van de wederpartijder (de duivel) bevrijd, dan heeft men er geen last meer van, dat is zulk een zegen, een groot geluk dat men er altijd voor danken moet.

Vs. 4. "Die in de woestijn dwaalden, in een weg der wildernis, die geen stad ter woning vonden." Ik dwaalde ook in de woestijn, in de wildernis. En eerder wordt de woning niet gevonden, dan in Christus.

Vs. 5. "Zij waren hongerig, ook dorstig, hun ziel was in hen overstelpt." Zo is het precies, hongerig en dorstig is men in die woestijn.

Vs. 22. "En dat zij lofferen offeren en met gejuich zijn werken vertellen." Dat kan niet anders.

Vs. 25-27. "Als Hij spreekt, zo doet hij een stormwind opstaan, die haar golven omhoog verheft. Zij rijzen op naar de hemel, zij dalen neder tot in de afgronden, hun ziel versmelt van angst. Zij dansen en waggelen als een dronken man, en al hun wijsheid wordt verslonden." Zo ging het ook mij, mijn ziel versmolt van angst, en al mijn wijsheid was verslonden. Ik wist geen raad. Het was mij alsof ik in een heel klein scheepje op een grote zee was. God deed de storm opstaan, ook in mijn hart, het rijst op naar de hemel, en men weet zich nergens meer aan vast te houden. God geeft de storm en neemt ze weg.

En als men dan in de diepte moet, in de afgronden, dan is het hart zo benauwd, dan begint men te roepen: vs. 28 "Doch roepende tot de Heere in de benauwdheid die zij hadden, zo voerde Hij hen uit hun angsten." Dat roepen tot de Heere houdt niet op, dat begint telkens weer, zie maar, dominee het staat er gedurig, wel een maal 4, 5 (en waarlijk, het komt telkens weer, zie vs. 6, vs. 13, vs. 19, vs. 28.)

Totdat ze in de haven der begeerte komen; dan is alles vrede. Vs. 30 "Dan zijn zij verblijd, omdat zij gestild zijn, en dat Hij hun tot de haven hunner begeerte geleid heeft."

Ja, die Psalm is in alles aan mij waar geworden, er staat ook nog: "De oprechten zien het, en zijn verblijd." (Vs. 42).

Er was in onze woonplaats geen vroom volk. Maar een vreemde man kwam een boodschap doen. Ik vertelde hem hoe dierbaar de Heere Jezus mij was geworden. En hij was een oprechte die uit een andere plaats moest komen om er zich over te verblijden. Psalm 107 is een geopend testament voor mij geweest.

Zo ging het mij vele jaren later met 1 Petrus 2. Ik was in een zeer treurige toestand, moedeloos en in duisternis. "Heere, zo bad ik, ik mis iets en wat het is, Gij weet het en kunt het mij geven. O, geef mij weer vrede, licht en hoop!"

En daar vind ik op de vloer een blaadje, dat zeker uit iemands Bijbeltje gevallen was. 1 Petrus 2 stond er op. Ik las het, en daar ging het licht Gods over op. Wat schoons ik daarin zag, zal ik nooit vergeten, vooral het 5de, 9de en 10de vers en het laatste gedeelte, vs. 21-25.

En tot op deze dag heb ik de Bijbel zo lief. Hij is mij een wonder. Ik kan hem niet missen.

Haar dochter (Klaaske) vertelde mij,¹ dat Antje nu nog, in letterlijke zin met de Bijbel naar bed ging en opstond. 't Was een oude Bijbel, zeer grote letter, met een touw er om, en allerlei tekenen er in als: lucifers, lapjes, stukjes van een tabakzak, eindjes garen en lint, en die lagen op plaatsen waarin zij het meest had gevonden.

"Ik kan niet meer lezen, zei zij, ik beproef het dagelijks gedurig, zolang tot ik er geheel blind van word, maar het wil niet meer. Och, och, wat zijn die mensen ongelukkig, die niet lezen kunnen. Ik kan mij nog redden, want ik kan veel van buiten, vele hoofdstukken en Psalmen: "en dan lees ik van buiten," zei zij, vooral 's nachts, want het slapen wil niet meer. Maar als ik de Bijbel bij mij heb, en ik doe hem open dan weet ik wel wat daar staat, waar dit of dat lintje ligt en dan lees ik maar op. Dan is het mij zo goed, zodat in een ogenblik de nacht om is. Wat heb ik al veel gelezen, en des nachts geleerd op mijn leger Ik las eens een gehele dag door. En als ik dan soms 's avonds suf gelezen was en moe gepeinsd, werd het mij 's nachts weer alles helder. Ik moest een sterke Bijbel hebben, want hij was in een ogenblik weer stuk. Ik heb er in die 60 jaar, dat ik de Heere dienen mocht, al vele versleten. Want hij is altijd bij mij, toen ik zelf nog lezen kon las ik, als het maar enigszins kon, ieder, die kwam, er een stukje uit voor.

Gezinsbeproevingen; sterven van 2 kinderen

Mijn man (gestorven 31 aug. 1845) en ik zijn 27 jaar getrouwd geweest, maar het leven begon eerst toen wij beiden veranderd waren. "Nu zijn wij eerst getrouwd," zei mijn man. Welk een voorrecht is het, als man en vrouw beiden de Heere dienen. Wij zijn zeer gelukkig geweest. Wij hebben elf kinderen gekregen en er 6 van naar 't graf gedragen. Wij hebben veel ondervonden en door veel ellende zijn wij heen geworsteld, maar de Heere heeft altijd geholpen.

Ik kreeg al spoedig met Lucifer te doen (zo noemt zij de satan). Die maakte mij zo bang, dat ik dikwijls weer heel ongelovig werd, en het was alsof ik niets meer had. Hij maakte mij wijs, dat ik mij bedroog, dat de godsdienst en al wat er in de Bijbel stond, allemaal gekheid was, om de mensen bang te maken. Dat ik immers nu geen rust had. En dan zei die sterkgewapende (een andere benaming van de duivel) "zie, toen je mij diende had je vrede, en nu zoveel onrust en benauwdheid, wat heb je zo aan 't leven? 't Is je eigen schuld."

Als ik dat alles hoorde en op onze armoede zag, dan kon het zó donker voor mij worden, dat ik meer dan eens neiging gehad heb, mij van het leven te beroven, waartoe de duivel mij gedurig aanspoorde. Ik heb eens het mes weggeworpen. In zulke tijden kan men bidden en is het gebed het enige redmiddel. De sterkgewapende moest het ten slotte ook verliezen.

"Je wordt bedrogen," zei hij.

"Met u wordt ik zeker bedrogen, antwoordde ik, dus ga ik niet terug."

De Heere bewaarde mij dat ik geen zelfmoord, geen zielemoord beging, en hoe ongelovig en bekommerd ik later soms ook werd, alsof de Heere niets aan mij gedaan had. "Hij heeft mij van de wederpartijder bevrijd."

En nu kreeg ik met mijn kinderen zo te doen. Ik moest er dagelijks voor bidden. Zij zijn tweemaal gedoopt, eens met water en eens door de Heere Jezus met Zijn Geest, want ik pleite zolang op Gods beloften, totdat ik ook geloven mocht, dat de Heere het met mijn kinderen wel maken zou. Ik vertelde hen van de Heere, zoveel ik kon.

¹ Aan de schrijver, J. Kok, predikant; zie blz. 17

De Cholera kwam, ook in onze streek(Oudega H.O.) en in ons huis.² De eerste, die ziek werd, was mijn lieveling bij uitnemendheid, *een jongen van 12 jaar*. Mijn oudste, een afgebeden kind, een Samuël. Hij was van 5 jaar af een bijzondere jongen geweest. Hij deed niets liever dan vragen beantwoorden uit de Bijbelse geschiedenis.

"Moeder," zo kwam hij dikwijls 's morgens van 't bed tot mij, "moeder neem de Bijbel en lees en vraag dan, ik wil er zo graag van spreken en horen."

"Hoe weet die jongen dat alles, vroeg vader, hij heeft nooit ter Catechisatie gegaan?" Maar hij leerde en las zoveel hij kon uit de Bijbel.

"De Heere weet alles," zei hij gedurig, en 's avonds hoorde ik hem veel bidden: *"Heere leer mij U liefhebben, Heere trek mij en ik zal U nalopen."*

Hij was ruim 5 jaar toen hij eens tot mij zei: "Moeder, ik wou wel eens goed ziek worden of erge pijn in de buik hebben."

"Waarom jongen?"

"Dan kon ik, dacht mij, veel beter bidden."

Bid je dan niet goed?

"Jawel moeder, maar dan voelde ik het beter."

Kort voor zijn sterven zei hij: "Moeder, wat vloekt grootvader erg, zou die niet naar de hel gaan?"

Vraag hem dat zelf eens, kind, van jou kan hij het misschien beter horen, dan van mij.

"Ik heb het al eens gevraagd, moeder, maar durf het niet meer doen, dan vloekt grootvader nog meer."

Hij kreeg de cholera. Wij zagen het wel aankomen, hij ging sterven. De dokter zei: "hij moet zweten." Ik nam hem van 't bed en hield hem in mijn armen bij 't vuur.

"Vader moet niet schreien." "Hoe staat er ook: *"nu laat Gij Heer Uw knecht"* ... en mij aanziende zei hij: "Lieve moeder".... en hij was niet meer.

In mijn armen gestorven. Ik kon hem niet missen en moest hem missen. De Heere had hem meer lief dan ik. En ik moest hem het eerst missen, hoewel ik zoveel met hem op had. Toch kon ik niet schreien, hoewel ik toen wel ondervond, dat de wereld een tranendal is. Hij was heengegaan in vrede. En die naar de hemel gaan, willen niet graag wederkomen. Ik hoop hem weer te zien.

De volgende dag kwam er een koopman, die vroeger veel met mijn jongen gesproken had. Schreiend kwam hij de deur in. Hij had gehoord, dat ons kind gestorven was. De mensen hadden hem gewaarschuwd, toch niet tot ons te gaan, omdat hij dan alle kans had ook de cholera te krijgen. Maar hij kwam en hij liet de kist weer openbreken. "Ik moet hem nog eens zien," zei hij.

En terwijl hij er bij knielde zei hij: "Och Heere, wat was dit een veelbelovend kind, een wonderjongen, hoe lief had ik hem." En wij moesten hem troosten alsof het zijn kind was.

Het duurde niet lang, maar een ogenblik na dit bezoek, of de tweede, een jongen van elf jaar (Sjoerd moet 9 jaar zijn) werd door die vreselijke ziekte aangetast. Hij was erg ziek, hij kon elk ogenblik sterven. De doodkist waar hij in moest, stond al in de kamer. Het ging toen zo haastig met het begraven. Ik was bedroefd, maar de Heere ondersteunde mij en hield mij staande. Maar daar wordt mijn jongen, als door een droom verschrikt, wakker, en roept: "Moeder, Moeder; *Anders*, (zo heette zijn broeder) is naar de hemel en ik ga naar de hel!"

Dat sneed mij door het hart. Ik kon niet meer, en ik viel voor de doodkist neer en riep: "O God, dan is mijn geloof niet oprecht, want dan zou mijn kind dat niet zeggen. Is Uw woord en werk dan wel waar? Mijn kind naar de hel en Gij hebt mij beloofd het

² In 1833 brak er een cholera epidemie uit; later volgden er meer.

zalig te maken. Heere, als het sterft, dan weet ik geen raad. O, het kan zo niet sterven. Heere help mij of ik verga!"

Ik wist niet meer wat ik zei, maar ik bad en worstelde, o, ik was zo onuitsprekelijk benauwd. Zó mijn kind te zien sterven, was mij veel erger, dan dat ik ze allen moest missen. En wonderlijk, *dominee*, de Heere hoorde, mijn jongen werd beter, en zoals ik geloven mag, de Heere heeft hem later bekeerd. Hij leeft nog, onlangs heb ik hem nog gezegd, dat er nog wel eens een doodkist voor hem gemaakt zou worden, en hij er dan wel in zou komen, en gevraagd, of het hem nut had gedaan, dat hij nog zolang geleefd had.

's Avonds van dezelfde dag ging een meisje van 4 jaar ziek naar bed. Zij had 's nachts wat vreemd gezien, zei zij 's morgens, en een ogenblik daarna was zij dood. (12-8-1833) Zij kwam in 't kistje voor haar broeder bestemd, en ik heb haar met vreugde naar 't graf gedragen. Wat ik ondervonden had, woog op tegen alle verlies. Ik kon wel zingen op 't kerkhof, en ik heb gezongen. "Houd je toch stil," zei mijn man, maar dadelijk er op: "ik kon wel meezingen."

"Zing dan mee, zei ik, ik kan mij niet stilhouden."

De mensen zeiden, "wat mankeert Antje toch?" Twee kinderen verloren, en 't is alsof het haar niet schelen kan?" Zij is blij dat haar kinderen dood gaan," zei een ander. Maar zij wisten het niet, hoe de Heere het had gemaakt. Zij verstonden niets van mijn blijdschap.

Ik was mij zelf een raadsel. Zaterdag mijn jongen, 's maandags het meisje, (Vimke) slechts 9 uur ziek, en 3 uur daarna al begraven, in 12 uur alles afgelopen.

En daarbij tegelijkertijd het bericht, dat mijn vader overleden was, zó gestorven. Slag op slag trof mij. De dokter had met mij te doen. Hij wilde mij een drankje geven. Maar ik wilde het niet hebben. "Die het hun gaf, kan er mij voor bewaren. Hij heeft ze mij gegeven, Hij nam ze nu terug, Zijn naam zij geloofd."

Maar dit duurde niet lang. Weldra wilde ik mijn kinderen graag weer hebben, ik kon ze niet missen. Ik had ze de Heere gegeven, en was toch niet tevreden. Integendeel, ik bezondigde mij zo, ik wilde mijn kinderen weer hebben. O, ik was zo naar gesteld! Ik durfde niet sterven en kon niet leven, en had niets waaraan ik mij kon vasthouden. Die verlatenheid van de Heere is de hel, dan is men zo ellendig. Maar de Heere gaf mij andere kinderen weer.

Het gebeurt nog al eens, *dominee*, dat men de Heere loslaat. Het ongeloof is een slinger, en het hart is de steen, waarmee geslingerd wordt. Men is lang niet altijd even helder en moet gedurig weer verlicht en versterkt worden, ten bewijze dat alles uit de Heere is, en wij zonder Hem niets hebben. Ik dacht wel eens, 't is bij mij van binnen evenals bij een klok, die moet gedurig weer opgewonden en aan de gang gebracht. Want het kon soms zo donker en koud daarbinnen zijn, dat ik ganse nachten niet slapen kon, maar al bidden en klagen moest.

Ook wel, dat ik niet eerder op bed durfde gaan, of ik moest weten dat alles tussen de Heere en mij in orde was. Ook wel, is 't niet vreemd, dat ik zo verlangend was, dat ik niet durfde slapen, want ik was bang dat de Heere zou komen als ik sliep, en ik dan geen uur met Hem waken kon. Mijn broeder zei eens, 'dat het hem speet, dat ik zo'n vreemd geloof had gekregen.'

Maar ik zei, het moet je om jezelf spijten, dat je het ook niet hebt, ik ben zo rijk, want ik heb de penning gevonden, die verloren was, zoals de vrouw uit het Evangelie. Ja, ik heb meer gevonden dan een penning, want het is veel meer dan de gehele wereld. O, 't is zo'n grote penning!

Sterven van Antje's man

Mijn man werd ziek, sukkelde lang en stierf. (31-8-1845) Toen hij sterven ging, riep hij: "kom bij mij vrouw. De Heere Jezus en jou heb ik liever bij mij dan 50 dokters. Ik lig op een berg, wat is het schoon. Hoe zal ik straks God grootmaken. Welk een liefde mij, onwaardige, bewezen, ik, die van 't hoofd tot de voeten melaats ben, ik, zalig worden! O welk een liefde! Ik lig op een berg." zei hij nog al eens.

Ik kon niet meer vragen, wat dat betekende, want het was zijn laatste woord, en heb er veel over nagedacht, later vond ik het. In Jesaja 25: 6. Dat is die berg!

Hoe bedroefd ook, ik kon toch God nog danken, dat Hij zoveel genade aan ons grote zondaren had bewezen en ons beiden op de weg ten leven bracht. Ik sloeg de Bijbel open en nadat ik wat gelezen had, viel mijn aandacht op: "Deze ellendige riep, en de Heere hoorde; en Hij verlostte hem uit al zijn benauwdheden," en ik was stil.

Dit woord had de Heere ook aan mijn geliefde man waargemaakt. Ik mocht hem zolang behouden, wij waren zo gelukkig geweest, ondanks al onze armoede. En hoe dikwijls ik hem ook miste, want hij kon zo heerlijk spreken. "Je kon wel dominee zijn," zei ik wel eens tegen hem. Ik morde niet, de Heere maakte mij stil.

Eenzaam bleef ik achter met mijn kinderen. Er brak een bange tijd aan. Weduwe met 7 kinderen, hoe zou ik er door komen! Wij hebben toen dan ook veel armoede geleden en te worstelen gehad met allerlei zorgen, en hoewel het water wel eens aan de lippen kwam, de Heere heeft altijd weer geholpen. *Hij is getrouw, Hij zal Zijn waarheid nimmer krenken.*

De cholera kwam ons, toen ik weduwe was, weer bezoeken. (Ter Idzard) En wederom nam de Heere door die ziekte mij een kind af. 2-8-1849. Het was een schone jongen (Hendrik) van 6 jaar.

"Moeder, de Heere Jezus heb ik nog liever dan moeder."

"O, dat is goed mijn jongen, zei ik, dat is goed."

"Ja moeder, ik zal straks Jezus omarmen en kussen, zoals ik u nu doe." Zo stierf hij. En als ze zo sterven, dan kan men ze missen.

De Heere heeft altijd geholpen. Wat heerlijke uitreddingen heb ik in die dagen, ja in mijn ganse leven ondervonden. Daar zou ik veel van vertellen kunnen. Ik raadpleegde in alles de Heere en Zijn woord. Hij redde keer op keer. Wel was ik dikwijls bang en moedeloos, maar als ik Zijn hulp gewaar werd, was ook alles weer vrede.

Zo had ik eens aan alles gebrek. Och, dacht ik, wat zal ik straks mijn arme kinderen geven, als zij thuis komen. Ik had geen aardappels en geen brood; 6 kinderen en niets te eten! Ik schreide en bad.

Daar komt mijn dochttertje in huis lopen, roepende: "moeder, ik heb een cent gevonden, maar 't is een witte." 't Was een kwartje.

"Zulke centen mag je wel meer vinden, mijn kind," zei ik lachende en schreiende tegelijk.

Zij ging weg en enige ogenblikken later kwam zij terug: "ik heb er nog een gevonden, moeder, maar die is kleiner," en waarlijk, zij had een dubbeltje. O, dat was mij zo groot! Ik zag het, en kon het nauwelijks geloven. Indien een ander het verteld had, en ik het zelf niet ondervonden, ik zou het wellicht ongelofelijk vinden.

En wat meer is. Zij kwam weer thuis, "ik heb er nog een, moeder, maar die is nog kleiner." 't Was een stuivertje. 8 stuivers, precies genoeg voor die dag, geen cent hield ik over, maar ook geen cent had ik te weinig. Is het niet wonderlijk? Andere kinderen

speelden daar ook. 't Was op 't plein voor de school, en die anderen vonden niets, en mijn kind moest vinden, wat iemand daar verloren had, of liever God had neergelegd. O, dat de mensen toch meer geloofden aan Gods zorg en liefde.

2^e huwelijk

Antje is, nadat zij 5 jaar weduwe was geweest, hertrouwd (31-1-1850) en is met haar tweede man bijna 25 jaar gehuwd geweest. (Jan Jans van der Duim uit Ter Idzard) Hij was zeer stil, de waarheid toegedaan, maar, omdat hij zo weinig sprak, vooral over zijn innerlijk leven, waarin hij zo zeer verschilde van haar eerste man, durfde Antje niet geloven, dat hij een kind Gods was. "Hij was menigmaal bewogen, als ik, in de Bijbel las en daarover sprak; in de eenzaamheid heb ik hem wel eens afgeluisterd hoe hij bad en zong. Toen hij sterven ging was hij niet bang voor de dood, de dominee zei, dat hij naar de hemel ging. Ik hoop het."

Wij hadden eens niets meer in huis, dan een weinig aardappels, mijn 2de man leefde nog. "Jij klaagt ook nooit," zei hij tegen mij.

Ik zei niets, ik wilde hem graag iets meer geven, hij moest zo hard werken, maar in mijn hart bad ik. Ik zou een weinig zout op de aardappelen doen, die op het vuur stonden, en ik voelde iets hards in 't zoutvat. 't Was waarlijk een gulden, een nieuwe gulden. 't Zal mij nooit vergeten, in 't jaar 1865 was het. Hoe die er in gekomen is, zijn wij nooit gewaar geworden, wellicht in de winkel. De Heere had hem er in gedaan en ik moest hem hebben.

Op een morgen, 'k was toen weduwe, kwam een man bij mij binnen en zei: "Ik moet eens zien hoe jij 't maakt, Antje." Pas was ik opgestaan van mijn knieën, waar ik tot mijn God gezegd had: "Heere nu staat het er erg voor, 't is 10 uur en ik heb niets te eten. Gij hebt echter beloofd dat het brood niet ontbreken zal."

Toen dus die man binnen kwam, zei ik dadelijk: "U bent hier gezonden." Ik vertelde hem al onze nood en armoede. Aangedaan ging hij heen, stopte mij een gulden in de hand, zeggende: "Als die op is, zal er wel meer komen." En er kwam meer. De volgende morgen bracht hij mij een stapeltje guldens. Ik was nooit zo rijk geweest. Hij had zeker een soort collecte voor mij gehouden, maar daar vroeg ik niet naar. Ik weende van vreugde en zei: "Heere wat zijt Gij goed, Gij kunt de harten neigen, zoals Gij wilt." De Heere kan immers zulke wonderlijke dingen doen. Hij haalde de belasting uit een vis.

Van een vis gesproken, daar kan ik ook nog een wonderlijke zegen van verhalen. Er kwam eens een goede vriendin bij mij. Zij zou blijven eten, maar ik had niets dan wat aardappels. Ik wilde er haar graag iets bij geven, en ik zette een angel (soort hengel) uit in de vaart. Mijn jongens deden dat wel meer. En in een ogenblik had ik een dikke snoek gevangen. "Daar moet u nu eens goed van eten, zei ik, want die snoek heeft de Heere mij gegeven." Ik had nooit te voren en heb later ook niet weer een snoek gevangen.

Is het dan te verwonderen dat ik voor het brood niet meer bezorgd was, en al hadden wij ook niets meer, dat meer dan eens gebeurd is, zei: "morgen komt er wel wat," en het gebeurde ook. Wij waren rijk als wij 's zaterdag genoeg in huis hadden voor de zondag, toch heeft ons het nodige nooit ontbroken.

Ik kon dan ook niet best iemand laten heengaan, of ik moest hem eerst spreken van de Heere.

Zo vroeg ik eens een Jood, waarom hij een Jood was? Natuurlijk omdat zijn ouders waren. "Daarom behoeft u het niet te zijn, zei ik, want mijn ouders waren Heidenen, en ik ben een Christin geworden. Zo moet u ook van Jood, Christen worden."

Een ander sprak ik eens aan, en vroeg hem, hoe het hem gaan zou als hij sterven ging. Hij wilde er zich afmaken met te zeggen, dat hij wel eens in de Bijbel las.

"Dat is goed, zei ik, want de Heere zegt. "Onderzoekt de schriften, want u meent in dezelve het eeuwige leven te hebben, en die zijn het, die van Mij getuigen." De Schrift is dus een getuigenis van een Persoon, en niet alleen de Schrift, maar die Persoon moeten wij hebben. Ik hoorde eens een predikant zeggen, dat het, toen de zondvloed kwam, niet genoeg was om aan de ark te hangen, dan verdronk men toch, men moest er in zijn om behouden te worden. En zo is het nog, vriend."

Getuigen tegen de mensen

De Heere zegt, "werp uw brood uit op het water." Zijn woord is brood, lekker brood, en ik heb het ook wel weer gevonden na vele dagen. Al ziet men het dadelijk niet, daarom is 't niet weg. Het zaad zit soms diep in de grond, het moet tijd hebben om er te komen. Zo kwam ik eens bij een vrouw en zag in haar kamer een nieuwe kast staan. Hé, zei ik, wat ligt daar een mooie verf op. Maar ik gevoelde dadelijk van binnen, dat ik verkeerd handelde; wat, mooi? Christus alleen is mooi. Ik zei zo zelden van een wereld ding, dat het mooi was. Daarom herstelde ik dan ook mijn fout en begon te vertellen hoe mooi het was God te dienen, Christus te bezitten, hoe mooi het in de hemel zijn zou. Ik had heel wat te vertellen.

Vele jaren later kwam mijn zoon bij haar. Hem vroeg ze: "leeft uw moeder nog?" O, zeg het haar dat die mooie verf op mijn kast het middel is geworden dat ik de Heere zocht en vond."

Als de Heere het zegent dan is 't altijd goed, al is het nog zo weinig, want Hij kan geringe middelen gebruiken.

Toen de timmerman de doodkist van mijn man kwam brengen en wij naar aanleiding daarvan ernstig spraken, zei hij, dat hij dikwijls gedacht had, wat het toch betekende: "laat de doden hun doden begraven."

"Wel, zei ik, dat is duidelijk, als de mensen bij elkaar zitten op een begrafenis en er is niemand die een woord zegt en allen koud en ongevoelig zijn en blijven, hoewel zij ook nabij de dood en de eeuwigheid zijn, dan zijn die mensen inwendig even goed dood als hij, die in de kist ligt." Dit woord scheen hem te treffen, en hij is later een vrome man geworden en een flinke ouderling in de gemeente. "Over weinig zijt gij getrouw geweest," staat er ergens, en weinig is het, dat men voor de Heere doen kan, als men dan maar getrouw is.

O, het kon mij zo aangrijpen, dan was het alsof het brandde daar binnen, dan moest ik alles laten staan en de mensen opzoeken, vooral jonge mensen. Ik moest ze opzoeken en vermanen en spreken van de Heere. Zij lachten mij wel uit en zeiden: "Antje is gek geworden," maar dat hinderde mij niet. Anderen waren bang voor mij en liepen weg als zij mij zagen, maar ik heb er ook wel vrucht op gezien. Die de Heere van hart liefhebben zullen Hem ook belijden, dat kan niet anders. "Al verkoop ik niets aan u, zei eens een koopman, die wekelijks bij mij kwam, ik ben toch blij als het weer dinsdag is en ik bij u kom."

"Ja maar koopman, zei ik, als u niets verkoopt, is uw vrouw zeker niet tevreden."

"O Antje, ik denk er niet eens om, als ik met u wat praten kan over de Heere en zijn dienst. Ik ga altijd rijker weer heen."

Ik ontmoette eens een vrouw, van wie ik wist dat zij zeer vijandig was evenals haar man. Ik had behoefte haar eens aan te spreken, wij gingen aan de kant van de weg zitten, en daar zei ik haar, hoe het met haar gaan zou als zij zo voort leefde, hoe nodig en goed het was de Heere te vrezen.

Zij zei niets, maar boog hoe langer hoe dieper het hoofd en toen ik opstond zag ik, dat zij weende. In eenvoudigheid en liefde had ik haar vermaand en gebeden toch de Bijbel te lezen, te bidden om een nieuw hart. Later hoorde ik, dat zij dadelijk een Bijbel had gekocht en van die dag af zag ik haar ook geregeld in de kerk. Haar man, die eerst erg boos was en opspeelde, ging weldra ook mee ter kerk. Zij zijn beiden door God gered. Toen zij belijdenis deed gaf hij mij uit de kerk de hand en zei: "nu bent u een zuster van mij."

"En u bent mijn broeder geworden," antwoordde ik. O, dat zijn zulke heerlijke dingen!

Als ik eens goed aan 't praten kwam, dan zei men gewoonlijk niet veel, want Gods woord is de waarheid, en hoe dom men ook is, als men dat woord aan zijn zij heeft, dan is men sterk. Ik had de mensen lief, en diep medelijden met die ongelukkigen. En de gehele wereld is zoveel niet waard, als dat er één zondaar bekeerd wordt.

Vooraf op begrafenissen kon ik mij niet stil houden, hoe graag de mensen het ook hadden. Dat "fijne wijf" moest haar mond maar houden. Zo was ik eens op een begrafenis waar een Hervormd predikant sprak. Ik moest hem tegenspreken. "Is die vrouw afgescheiden?" vroeg de dominee.

"Ik ben het nog niet, zei ik, maar dat doet er ook minder toe. Met uw leer ben ik het niet eens. Ik kan mij zelf niet redden, zoals u ons dat voorstelt, en moet een redder hebben.

De dominee zei: "en Paulus dan, hij jaagde en greep er naar?"

"Ja, hij greep naar het volk Gods, zei ik, maar toen de Heere hem gegrepen had, jaagde en dorstte hij naar de eeuwige zaligheid." Uit de volheid van mijn hart sprak ik van Jezus, en hoe Hij alleen ons redden kan, en, zo goed als ik kon, waarschuwde ik de predikant, dien Jezus alleen als Redder te prediken. Hij werd verlegen meer en meer, eindelijk gaf hij mij haastig de hand zeggende: "Ik hoop dat u zo voort moogt gaan," en, liep weg. Het volk was verbaasd. Wat daarvan te denken! Ik moest op die weg voortgaan en het was geheel met zijn leer in strijd!

Vier weken later is hij gestorven. Ik hoorde, dat hij, sinds die begrafenis ongesteld was geweest en geen van zijn vorige vrienden ontvangen wilde. Ik hoop, dat hij Jezus nog mag gevonden hebben.

(Toen de Heere ons bekeerde, waren er geen afgescheiden gemeenten, en toen deze later kwamen hier en daar, woonden wij in streken waar zij niet waren. Een turfgraver toch trekt gedurig heen en weer. Eindelijk kwamen wij in onze geboorteplaats terug. waar ondertussen ook een kleine afgescheiden gemeente was ontstaan. Beiden wilden wij er ons bij voegen, maar mijn man werd ziek en stierf.

Zo ging ik op 72-jarige leeftijd tot die gemeente. Ik was met de predikant van die gemeente op een begrafenis. Toen hij mij hoorde, zei hij: "u hoort bij ons, vrouwtje." De volgende dag deed ik belijdenis, hield mede Avondmaal en heb er vele broeders en zuster gevonden en gevoel er mij thuis tot op deze dag.)

Een ander predikant kwam eens huisbezoek doen. Wij zaten rondom de tafel en zouden eten. *"Waar liefde woont gebied de Heer de zegen,"* zo sprekende kwam de predikant de deur in. "Dominee, zei ik toen hij zat, er is tweeërlei liefde, een

geestelijke en een natuurlijke en tussen deze is een groot onderscheid." Zo kwamen wij aan 't spreken over de liefde Gods, hoe wij door die liefde alleen behouden kunnen worden, en welk een heil het is als die liefde in onze harten is uitgestort. De Dominee legde zijn Bijbel neer, barstte in tranen uit en ging heen.

Hoe ongelukkig het dan ook ging, ik wilde zo graag van de Heere getuigen, ik kon niet ledig zijn. 't Is zo schoon toch de Heere te dienen, ik wilde zo graag dat velen het deden. Men kan het aan de mensen wel zien, zei ik wel eens, ja soms aan en in de huizen, dat daar mensen wonen, die de Heere vrezen. En wat is het huisgezin gelukkig, waar er ook maar één is, die de Heere liefheeft. Er is een grote schat in het huis des rechtvaardigen.

Daarom ging ik ook zoveel mogelijk ter kerk, vooral toen wij in een plaats woonden, waar men de waarheid kon horen verkondigen. Ik wilde in de kerk wel sterven. Hoewel ik de leer van de Hervormde predikanten, dikwijls niet goedkeuren kon, ging ik er toch heen. Och, zulke vreemde dingen kon men daar soms horen. Vele van die predikanten geven de mensen stenen voor brood.

Eens werd het Avondmaal gevierd. De dominee zei "hij hoopte dat er geen Petrussen onder de avondmaalgangers zouden zijn, die hun Heere verloochenden. Ik dacht juist andersom, waren het allen maar Petrussen die er komen, want die weende nog, hier weent niemand, hoe wel wij allen de Heere verloochend hebben, meer dan Petrus.

Toen mijn schoonzoon stierf, zei de predikant, die bij zijn bed stond: "De zieke kon gerust wezen, want straks zou hij God als een lieve Vader ontmoeten."

Ik zei: "dominee, wieg de mensen niet in slaap, zeg hun de waarheid vooral als zij op sterven liggen."

"Ik heb God in mijn gezonde dagen nooit gezocht," zei de stervende nog. En de dominee liep kwaad weg, en zei: "Als hij niet in de hemel komt, doet God onrecht." Is het niet verschrikkelijk?

Zo graag sprak ik met een predikant, die de Heere vreesde. Nooit kwamen zulken mij te veel. En zij kwamen ook graag bij mij.

Zo heb ik dan al jaren met de Heere geleefd. Een predikant zei mij eens: "U bent al eerder op de wagen van Gods vrijwillig volk geweest, dan u zelf wist. Dat kan wel waar zijn, het vuur smeult soms lang in de kachel voor ze warmte geeft. Maar ik kon er toch de Heere niet voor groot maken voor ik het wist en geloven kon.

"Ziet ik zende U als schapen te midden der wolven," heeft de Heere gezegd. En wolven zijn er genoeg, maar zij deden mij niets, zij bleven wel van mij af. De Heere was mijn Herder, en waar Hij de Herder is, daar komt het goed. "In lengte van dagen zullen zij in 's Heeren huis blijven," dat heeft Hij ook aan mij waar gemaakt. Hoe lang al?

Het graf heeft mij wel eens schoon toegeschenen, en ik heb dikwerf begeerd, dat het einde kwam; waarom ik ook zo oud word weet ik niet, maar onze dagen zijn bestemd. En tot mijn oude dag heeft mij nog niets ontbroken. Soms krijg ik zelfs iets van mensen, die mij nooit gezien hebben. *"De Heere ziet alom, met 't oog van Zijn gena, op zulken"* enz. 't Is al 40 jaar geleden dat ik hoorde hoe een predikant in zijn voorafsprak dit vers verklaarde, en 't is altijd aan mij bevestigd.

In grijze ouderdom zullen zij vet en groen zijn, en vruchten dragen. Och, ik wil zo graag dat dit ook in mij waarheid wordt, want 3 stukken zijn ons nodig te weten tot zaligheid. Het laatste is "hoe ik God voor zulk een verlossing zal dankbaar zijn," dat is zo zwaar en daarin ben ik ook nog zo nalatig. 't Is mij soms tegenwoordig alsof ik minder word in de liefde, en geestelijk achter uitga, zou het van de ouderdom komen? Ik kan niet meer naar de kerk, niet meer lezen, niet meer met de mensen praten, want

zij zijn hier bijna allen Rooms en ik ben zo doof. Maar de Heere zal 't voor mij voleinden, Hij verlaat niet wat Zijn hand begon.

Hij heeft mij liefgehad en mij getrokken met goedertierenheid; jawel, met goedertierenheid. Als ik soms 's nachts mijn weg overdenk, dan zou ik zo veel vertellen kunnen van die goedertierenheid Gods, maar dan bent u er niet, dominee. En als u eens komt ben ik soms zo suf en is alles zo duister, ik ben niet altijd opgewekt. In mijn leven kwam er ook gedurig een wolk voor de zon.

Dat moet ook, anders gevoelen wij geen behoefte en vergeten wij dat wij vreemdelingen zijn hier beneden. En

*"t behoeftig volk in hunne noden,
in hunne ellend' en pijn,
Gans hulpeloos tot Hem gevloeden,
Zal Hij ten redder zijn.*

Het paard steigert ter overwinning en wordt teruggehouden, opdat ik de Heere niet vooruit zou lopen en mijn eigen weg gaan, opdat ik voelen zou "zonder Mij kunt gij niets doen."

Het leven is een vallen en opstaan. Opstaan is 't mooiste, maar ik kon soms niet weer opkomen. Toch ging ik het liefst door onbezaaide wegen, dan komt het er meer op aan Christen te zijn. Men heeft meer aan de Heere, dunkt mij, als men niets heeft dan droog brood, dan wanneer men alles volop heeft. En men kan niet altijd zo opgewekt zijn, dan zou men ongeschikt zijn voor de wereld waarin wij toch leven moeten. Ik wilde het wel eens zelf bewaren, wat God mij te genieten gaf, ik durfde dan niet naar de winkel, uit vrees in aanraking te komen met onbekeerde mensen en het dan te verliezen. Maar dat is niet goed.

"Zijn waarheid heeft ons vrijgemaakt." Die dierbare waarheid! Daar ligt het in gegrond. Zoveel heerlijke beloften! Hoe menigmaal heb ik in aanbidding, de handen in elkaar en op de tafel geslagen roepende: "Heere wat is Uw woord waar, wat is Uw woord heerlijk!" Zijn beeld ligt in het hart, en eens zal Hij alles nieuw maken. Alles nieuw! Denk eens dominee, dan krijg ik nieuwe ogen, ja een nieuw lichaam, alles nieuw en schoon!

Als ik 's nachts wakker lig en dat gebeurt veel, denk ik wel eens, wat is het akelig in 't donker te wezen. Dan heb ik zulk een medelijden met hen die op weg zijn naar de buitenste duisternis. Altijd in 't donker en dan wening en knersing der tanden er bij en dat in alle eeuwigheid! Waarlijk, dan was het beter, ware die mens niet geboren.

Ik droomde eens dat ik vele mensen zag staan onder een groene boom. Zij waren allen in 't wit gekleed en riepen mij toe: "welkom!" En ik zag dat ik ook zo gekleed was, ook een wit kleed aan had, maar onder aan mijn kleed zat een zwart bloempje, daarom durfde ik niet tot hen gaan. Ik dacht later, dat zal het sterven zijn, als ik sterf gaat dat bloempje er af, wat zal dat schoon zijn!

Toen ik veranderde, werd de wereld ook veranderd. Ik zag alles anders aan, maar wat zal het een verandering zijn, als wij in de hemel komen. Ik kan er zo vurig naar verlangen, naar die eeuwige rust, maar zoals de Heere het maakt is het mij goed. Tot dusver heeft Hij geholpen. Hij zal in 't einde ook wel voor mij zorgen, want Hij weet wel, dat het bij mij waarheid is, wat ik zo dikwijls heb gezongen:

*Wien heb ik nevens U omhoog?
Wat zou mijn hart, wat zou mijn oog
Op aarde nevens U toch lusten?
Niets is er daar ik kan rusten.*

*Bezwijkt dan ooit, in bitt're smart,
Of bangen nood, mijn vlees en hart,
Zo zult Gij zijn voor mijn gemoed
Mijn Rots, mijn Deel, mijn eeuwig Goed.*

Bijlage. Kinderen van Jan en Antje:

Andries 3-12-1821. Gest.1833

Sjoerd 1-2-1824 1873

Jeen 26-7-1826 1915

Vimke 8-9-1829 1833

Maaïke 2-7-1831 1902

Vemke 12-1-1834 1911

Andries 20-7-1836 1926

Klaaske 6-7-1838 1929

Levenloos docht. 17-7-1939

Hendrik 20-6-1842 2-8-1849

Naschrift 1888 door ds. J. de Kok, 1857-1928 te Idskenhuizen

Antje woonde in haar laatste dagen bij haar dochter Klaaske te St. Nicolaasga. Ze was lidmate van de Chr. Ger. Kerk. Ze was zeer gebrekkig maar nog een goed verstand. Sprak onophoudelijk van de wegen des Heeren met een blijdschap die men niet dikwijls aantreft. Ik vroeg haar toestemming om haar bevindingen op te mogen schrijven en te laten drukken. Eindelijk gaf ze haar toestemming.

Onverwachts werd Antje ziek. Zoals de Heere met mij doet, is goed; zei ze. Wij baden samen.

"Dag dominee, gauw eens weer komen" waren haar laatste woorden. De volgende morgen was ze overleden. Ze stierf op 19 september 1890.

De schrijver/uitgever, Ds. P. Los (1815-1888) was van 1863 tot 1888 verbonden aan de (vrije) Ger. Gemeente te Leiden. Los publiceerde een aantal brochures over bekeringen en bijzondere voorvallen, waarvan de personen die beschreven worden anoniem waren.

Los publiceerde onder meer: De Lusthof Sions

In het Alg. Rijksarchief te 's- Gravenhage bevindt zich uit die tijd nog een rekwest, gezonden aan Koning Willem III en opgesteld in de algemene vergadering der "Ledeboeriaanse" gemeenten gehouden te Oudewater d.d. 18 sept. 1872 Behalve door Ds. van Dijke en Ds. Los is dit rekwest ondertekend door alle kerkeraden der aangesloten gemeenten. Er wordt een beroep gedaan op de Koning om de aloude gereformeerde leer volgens de Synode van Dordrecht 1618/1619 opnieuw te handhaven, te beschermen en voor te staan. Verder wordt erkenning verzocht als de Gereformeerde Kerk en herstel in al de voorrechten van die kerk. Het antwoord was volgens de aanwezige 'minuut' afwijzend.

Ds. Los heeft de gemeente te Leiden gediend tot zijn overlijden op 27 okt. 1888. Gedurende zijn ambtsbediening heeft hij een tweetal predikanten in het ambt bevestigd n.l. Ds. Leendert van der Velde te Rotterdam op 20 jan. 1876 en Ds. Diedericus Wijting te Goes op 6 maart 1883- Ook was hij de oprichter van het nu nog bestaande christelijke weekblad "De Vriend van Oud en Jong," 1882.

Los zijn echtgenote was **Ida Bonte**. Zij was een godzalig vrouw. Toen ze haar einde voelde naderen, ging ze aan tafel zitten en schreef een afscheidsgedicht. Enkele dagen later ontving ze *de zalige Erfenis der heiligen in het licht*. (Uit: Ledeboerianen en Kruisgezinden, Dr. H.A. Hofman)

STERVENSLIED

*Ik ga sterven,
Doch het brengt mij geen verdriet!
Lang in Kedar rond te zwerven
Is slechts bitter zielsverdriet!
Ik ga sterven!
Ik herhaal het duizend werven:
't Lust mij hier beneden niet!*

*Lieven! weest toch niet verbolgen
Als mijn jongste polsslag slaat!
Jezus wenkt: Ik zal Hem volgen,
Waar Hij voor mij henengaat!
Schoon 't door 't dal des doods moog' wezen.
Met Hem heb ik niets te vrezen,
Op Wie al mijn hope staat.*

*Ik ga sterven!
Neen, de dood verschrikt hem niet,
Die gelovig bij het zwerven
Op zijn Borg en Midd'laar ziet!
'k Vlucht met Mozes in de kloze –
Wie zal mij de schuilplaats roven,
Die Zijn open zijde biedt?*

*Ik ga sterven!
Leven! beidt toch met geduld,
Daar gij weldra 't droevig zwerven
Met de hemel ruilen zult!
Daar u Jezus ras zal halen
In Zijn blijde bruiloftszalen,
En daar al uw hoop vervult.*

*Ik ga sterven!
Lieve Jezus! Kom toch ras!
Breek deez' aarden kruik aan scherven,
Die geheel onbruikbaar was!
Wonder! nimmer af te meten,
Gij voor mij door God vergeten,
Toen Uw dood mijn ziel genas.*

**3. EEN DOCHTER ABRAHAMS
gezocht en gezaligd**

Door haarzelf beschreven op de reis naar het land der rust

**Met een voorwoord
van
Ds. P. Los Gzn.³**

Uitgave: De Schatkamer

Geldermalsen, 1997.

³ Ds. P. Los (1815-1888) was van 1863 tot 1888 verbonden aan de (vrije) Ger. Gemeente te Leiden. De schrijfster stierf toen ds. Los nog leefde. Zie slotwoord.

Waarde lezer!

Velen zijn de kinderen Abrahams de vader der gelovigen. Ik maak u heden bekend met zulk *een koningsdochter*, die naar het vlees zo zwart was als Sulamith, maar door haar Bruidegom zo wit en blank werd als witte wol, die haar nu reeds in Zijn koninklijk paleis tot Zich nam, waar het huwelijk voor eeuwig is voltrokken.

Ik heb er niets bij te voegen dan mijn bede, dat het voor u zijn moge een druppel uit de Steenrots van Christus, om u te verwekken tot heilige jaloersheid en dat, waar gij deel hebt aan de onuitsprekelijke genade, om te mogen behoren tot hetzelfde heilige zaad, dat gij er teerkost uit trekken mocht gedurende uw woestijnreis. De gouden kruik met manna is nog niet leeg en wordt het ook nooit. Hij die tussen de Cherubims woont, geve u mildelijk en verkwikke u met water uit de Steenrots.

Neem uw staf op en wandel Hem achterna, die u voorgaat als wolkkolom. Weldra land gij in Kanaän aan en dáár is de woestijnreis vergeten.

Dat uw reis zij als die van de kamerling en gij blijdschap smaakt in de liefelijke Borg is de bede van uw medereiziger.

Ik heb gevoeld, dat ik gedrongen werd, om dit stamelend geschrift op te stellen. Waarom, dat weet ik niet; maar deze woorden kwamen mij voor de geest: "En trek uw hand niet af, want gij weet niet, wat kwaad er nog op aarde wezen zal." En of alles, wat er in staat, goed zal zijn, het is voor mij verborgen; maar het kon zijn, dat God dit gebrekkige schrift nog eens mocht zegenen en terwijl de letter dood is, er nog eens Geest en leven mocht bijzetten. Bij één woord heeft God kracht de ziel te bepalen, en dan zou ik van achteren zien: tot dit of dat einde is het geweest.

Ik vind mijzelf niet alleen genegen, maar ook gedrongen (o kon het zijn van mijn geboorte uur af! Ik ben nu reeds **35 jaar** oud) eens een beschrijving te geven van hetgeen de Heere aan mijn ziel en mijn lichaam heeft gedaan. Hierop roep ik Geesteslicht en genade van de Drie-enige God in.

Van het eerste uur van mijn geboorte kreeg mijn moeder de begeerte, om haar godzalige broeder bij zich te hebben; dit geschiedde alzo, toen hij daar kwam, was hij verblijdt met de blijde. Toen zij iets gebruiken zouden tot versterking van het lichaam, werd mijn oom verzocht het gebed te doen, waarin hij mij als een teer wichtje opdroeg aan God. En door de Geest des gebeds werd hij gedrongen om mij op te dragen aan de rommelende ingewanden van de ontfermende Jezus. Wat geschiedde toen tussen God en zijn gemoed?

Daar deed God hem zien, dat ik een voorgekende des Heeren was. O, wat moet zulk een tedere ziel daaronder gesteld geweest zijn, toen hij mocht uitroepen: "O diepten des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods! Hoe onnaspeurlijk zijn Uw wegen!" En welke wonderlijke wegen houdt God niet met Zijn volk! Hij werd van *Terneuzen* naar mijn geboorteplaats gezonden, om daar dat alles aan zijn gemoed te ondervinden.

Om verder te gaan. Ik werd door een teer geliefde vader en moeder opgevoed en daar ik met ziekte en zwakheid van het lichaam te strijden had, was mijn geliefde oom hier ook niet stil onder. En wat bleef dit in zijn geheugen liggen! Zijn hart was aan mij verkleefd, zo nauw aan het zijne verbonden, dat ik het niet kan uitspreken.

Toen ik 7 jaar oud was, begon ik te lezen, en de voorzienigheid beschikte het zo, dat ik bij mijn grootmoeder sliep, om daar 's avonds te onderzoeken de boeken waarin mijn lust was. Ik kreeg het boekje te lezen van *De christenreis naar de eeuwigheid*. Onder het lezen werd ik dikwijls zo belust op de hemel, hoewel die zaak geheel

duister voor mij was en ik daar gedachten van oefende. Naar mijn kinderlijk verstand vroeg ik mijn grootmoeder, waar de weg naar de hemel lag en welke poort ik uit moest gaan; maar zij antwoordde mij: "Dan moet gij vader en moeder verlaten."

Maar zei ik: "Dat is niets, als ik dan maar in de hemel kom."

Zij antwoordde, dat daar zoveel leeuwen lagen en hoge bergen, die mij zouden beletten om in de hemel te komen. Maar mijn antwoord was gereed: "deze christen is wel in de hemel gekomen!"

Soms in de spiegel ziende, kwam in mij de gedachte op, dat ik zo lelijk was, en dat mijn God geen lelijke kinderen in de hemel zou willen hebben. Daar kreeg ik wat mee te tobben; ik stelde het grootmoeder voor ogen met veel beklemdheid van het gemoed; maar zij zei: "God ziet daar niet op; maar kinderen, die maar bidden om bekering en God maar liefhebben, komen in de hemel." Door deze woorden was ik geheel opgebeurd.

Toen ging ik aan 't werk, en ik maakte er veel gebruik van, om als ik uit school kwam, in een eenzaam vertrek te gaan met boeken en daar in hoekjes God om bekering te liggen bidden. Maar op zekere morgen, toen ik ontwaakte, gebeurde er iets, de Heere weet het, waardoor ik toen vreselijk zwaar op mijn gemoed kreeg Zijn goedertierenheid, verdraagzaamheid en lankmoedigheid. Ik werd op mijzelf gewezen, op mijn ouders en het ganse huisgezin, hoe wij het alles verzondigen, ik kon niet meer blijven liggen en probeerde mijn kleertjes aan te krijgen. O, het ligt mij nog zo in het geheugen, hoe ik als het ware neerzonk toen ik voor het bed stond onder het gezicht, dat ik op mijn ziel had.

Mijn moeder zag ik voorbij de deur gaan; ik kon niet spreken uit mijn beklemd gemoed; maar mijn ziel riep haar na of zij wel wist, dat ze met zo'n goedertieren God te doen had. Ik bleef nog wat in het vertrek en het scheen, of dat gezicht wat van mij weggenomen werd, alsof het des Heeren weg niet was om mij langer in dat gezicht te laten staan, want dan had ik het voor God en mensen moeten uitroepen. Het scheen, of ik het tussen God en mijn gemoed alleen mocht ondervinden. Nooit is het uit mijn hart weggegaan.

Deze ontmoeting liet dit na: daar ik zoveel van die goedertierenheid Gods aan mijn gemoed ondervonden had, gevoelde ik aan mijn ziel zo'n nauwe betrekking op God, omdat Hij zo goedertieren jegens Zijn schepselen was. Ja, hoe jong ik ook was (8 jaar oud) uit die ondervinding nam ik ook al een wettische grond; ik dacht, dat ik enig recht op God had, omdat ik die God had leren kennen in Zijn goedertierenheid, verdraagzaamheid en lankmoedigheid; ik was daarin verlicht, om niet meer te vragen met mijn voeten de weg naar de hemel te wandelen; maar mijn oog en mijn hart gingen toen als met een zucht naar boven.

De verkeerde gedachten echter, die er in mij opkwamen waren groot. Ja, ik dacht, dat ik God zo liefhad, en Hij mij ook.

Zo ben ik opgegroeid tot mijn 11de jaar. Toen verloor ik mijn vader, ik was nu vaderloos volgens de natuur, maar ik bezat mijn teer geliefde oom nog, die mij zo lief was, dat ik hem als mijn vader beschouwde.

Maar wat gebeurde er: mijn oom ging door de weg der Goddelijke voorzienigheid de volgende maand mei in Zeeland wonen. Dat was een tweede slag; mijn oom kon zich ook niet van mij losmaken, de plaats heugt mij nog, waar hij mij bij de hand nam en vroeg: "Mijn kind! Wil je met je oom meegaan?"

Mijn antwoord was gereed: "Ja oom, graag!" Hij zei: "vraag het dan aan je moeder."

Maar zij zei: "Nee, mijn kind!" Met deze woorden keerde ik naar mijn oom terug; hij verzocht het toen zelf aan mijn moeder, maar zij wilde haar toestemming niet geven. Want welke slagen waren het voor mijn moeder: eerst haar man, toen haar broer, die

haar in haar weduwstaat te hulp kwam, en dan nog haar kind te moeten missen! Dat was te hard voor de natuur. Maar het trof mij zo, van oom te moeten scheiden, dat ik niets deed dan schreien bij dag en nacht. Als ik 's morgens opstond waren mijn ogen dik van het schreien.

Toen ging mijn moeder bij zichzelf redeneren: zij is zo zwak en koortsig en door te grote droefheid kon er wel eens toring uit ontstaan. Hierdoor werd zij bewogen ons beiden haar toestemming te geven.

Het heugt mij nog, dat mijn oom mij kwam wekken, en dat wij voor mijn moeders bed kwamen, om afscheid te nemen. Wat waren die harten ontroerd! Maar ik was zo uitermate verheugd in mijn gemoed, dat ik mij niet kan herinneren, enige gemoedsbeweging gehad te hebben. Het scheen, of de Heere enige banden tussen mij en mijn oom had gelegd, die het verband, dat er tussen mij en mijn moeder bestond overtroffen. Het is een paradox voor de natuur, en evenwel, het is zo.

Toen ging ik met mijn oom op reis. Te *Middelburg* gekomen, ging ik met hem naar de vromen. Daar hoorde ik van God en van Gods zaken spreken, bidden en lezen; en als mijn oom dan met zijn ganse huisgezin op zijn knieën lag te bidden, dan was het: "O, God! Ontfermt U over haar, die ik van de baarmoeder af aan u heb opgedragen."

En wat begeerde hij, om bij zijn leven nog eens te horen, dat God mij getrokken had uit de macht der duisternis en overgebracht tot de Zoon Zijner liefde; want wie weet hoe de vorst der duisternis en het ongeloof hem dat werk zal bestreden hebben; maar zijn God heeft het nog behaagd, dat hij het hier nog heeft mogen vernemen.

Toen ik 22 jaar oud was, ging hij mij eens nauwkeurig onderzoeken, en vroeg mij, wat er alzo tussen God en mijn ziel was omgegaan. Ik vertelde hem toen uit mijn duister gemoed het een en ander. En zijn ziel mocht toen ook met licht zien, dat God genade in mijn ziel gelegd had.

Hij kwam 's avonds bij mij en *mijn lieve echtgenoot* die er ook getuigen van was, hoe hij God dankte voor die grote genade aan mij bewezen, en hoe hij smeekte, dat God nu verder het licht in de duisternis mocht laten opgaan. O, daar was nu reeds de tijd vervuld, waarop hij dat zien mocht; nu had hij stof om God groot te maken en te danken voor de wonderen die Hij aan Zijn schepselen doet. Wat biggelde toen de tranen langs zijn wangen, maar wat was het duister voor mijn gemoed! Ik zei in mijzelf: "Oom wat hebt u hoge gedachten van mij! Dat is maar, omdat gij uzelf vleit en het zo graag zou willen, maar het is treurig in mij gesteld; kende gij mij van binnen, gij zou zo niet denken."

Maar ik wijd nu zo breed uit; ik spreek van mijn 22ste jaar, en ik moet nog terugkeren tot mijn 12de. Toen ik bij mijn oom was, kregen wij de tijding, dat mijn moeder ging hertrouwen met een persoon die mij niet aangenaam was.

Door dit bericht overviel mij zo'n zware koorts, dat mijn oom en mijn moeder dachten, dat ik die niet te boven zou komen. Ik zei: "Oom wat moet ik onder zulk een mens doen?" Hij antwoordde mij: "Daar zul je nooit onder behoeven te komen, mijn kind! Als God mij het leven spaart, zul je, zolang ik één snee brood heb, er de helft van hebben."

O, wat vloeiden die zoete woorden van mijn oom, die mij zo goedgunstig was, in mijn hart!

Mijn moeder begeerde mij eens bij haar te hebben. Mijn oudste zuster kwam mij halen en mijn oom en tante dachten dat ik weer zou komen. Maar nu van achter beschouwd, behaagde het de Goddelijke voorzienigheid, mij hier⁴ te plaatsen. Zodra ik hier was,

⁴ Terug in haar geboorteplaats

werd ik ziek en met zware benauwdheid aangedaan, zodanig, dat ik op een avond toen ik zeer erg was dacht, dat ik het licht niet meer zou aanschouwen.

Het hart van mijn moeder was zeer teer over mij; zij vroeg mij, hoe het van binnen gesteld was en of ik wel aan God dacht. Ik zei: "Ja moeder!" en begon veel uit mijn gemoed te spreken; maar wat, weet ik niet meer door de zware benauwdheid, die ik had. Mijn stiefvader echter, die niet wist hoe ik over die zaken dacht, dan toen hij daar iets van hoorde, kon mij onder zijn ogen niet meer zien; hij riep mij na voor *fijne*. Denk eens, hoe hard dat was voor mijn teer geliefde moeder, wier keuze het ook was, kon het zijn, God te dienen. Maar ik kon het nogal dragen; want ik rekende het een voorrecht, voor de Naam en de zaak van Jezus te lijden, omdat ik daar weer een grond uit trok. Maar als hij met godslasterende vloekwoorden mij voorkwam dan kon ik het niet langer uithouden.

Naast onze deur woonde een zeer godzalige vrouw, die mij in het hart omdroeg; want zij was oog- en oorgetuigen geweest van het uur van mijn geboorte. Ik heb horen zeggen, dat juist het uurtje der minne voor haar onder het gebed van mijn godzalige oom is geweest. Zij zei: 'Het uurtje van haar geboorte zal ik nooit vergeten!' O, mij dunkt, ik hoor dat lieve mens nog tegen mijn moeder zeggen, dat ik het onder dat vijandige mens niet uit kon houden.

Haar zucht en begeerte waren, dat de Heere uitkomst zou geven, en dit gebeurde ook. **Vrouw Verburgt** liet vragen, of mijn moeder mij zou willen missen, want dat zij mij wel begeerde om op haar te passen; zij was blind, zodat ik een leidsvrouw der blinde werd. Toen ik daar enige dagen was (wij kende elkaar niet naar het inwendige), vroeg ik om haar te toetsen, naar een zeker mens, en of die ook fijn was.

Daar over bestrafte zij mij en zei: dat mag jij niet zeggen van Gods volk, want God zegt: "Die mijn volk aanraakt, die raakt Mijn oogappel aan."

Maar wat was ik verheugd in mijn binnenste! Ik antwoordde haar: Dat heb ik niet gevraagd, om Gods volk daar door te kleineren, nee, want daar is Gods volk mij veel te lief voor, maar ik zei dat maar eens om te weten, hoe gij met Gods volk staat." En toen gingen wij stamelende daar wat over spreken.

Ik heb daar gewoond van mijn 12de tot mijn 16de jaar, en in die tijd van vier jaar heb ik wat kruiswegen ondergaan, ik was altijd zo naar bekommerd over mijzelf, ik wist, dat ik meer kon hebben dan ik reeds had; en hoe daaraan te geraken? Ik had eens in die 4 jaar een eigenaardige droom, daar ik veel benauwdheid uit had en evenwel nog een grondje van hoop uittrok. Ik droomde, dat ik op de rand van de hel stond, en mijn ogen drongen door tot in de hel; daar zag ik handengewring en tandengeknars. Ik stond in groot gevaar, ik keek recht uit naar een weg der behoudenis, en mijn ogen werden gevestigd op een nauwe weg waar ik op was, ik hield mij aan de deur van dat wegje, en daar stond een persoon met gretige ogen en handen om mij te grijpen en te werpen bij dat handengewring en tandengeknars; ik moest hem aanraken, als ik hem voorbij wilde gaan. Dat was voor mij grote benauwdheid; maar hij vatte naar mij, en zo vluchtte ik hem voorbij in dat enge wegje, aan welks einde ik een ruime zaal van behoud kwam. Zo als ik mijn voeten daar in zette, had ik grote blijdschap en daar zag ik die persoon nog staan, maar nu met geen vrees meer, want ik wist, dat hij niet kon komen waar ik was; ik wist dat hij op zijn bodem moest blijven.

Wat had ik het benauwd, toen ik wakker werd, omdat ik in mijn droom gezien had, dat ik op de rand van de hel stond; maar wat trok ik daar een hoopje uit, dat ik dat alles ontvlucht was, en wat lag het in mijn gemoed wat ik in die ruime zaal genoten had!

In die tijd verloor ik mijn grootmoeder en twee broers. Wat viel mij dat hard! Ik, die een gezicht had van dood en eeuwigheid, moest geloven, dat die drie zielen de klauwen van die gretige persoon niet waren ontvloten, en dat zij voor eeuwig die ruime zaal van zielsverkwikking en behoudenis hebben moeten missen. Het grieft mij nog in mijn ziel, als ik aan zulke ongelukkige zielen denk.

Kon ik God nu maar rechtvaardig billijken in zulke wegen; maar Hij is God, Hij antwoord niet van Zijn daden. Ik moest nog in die jaren tot mijn droevige smart ondervinden hoe God de beste van Zijn volk wegnam uit stad en land, en vooral mijn lieve hartsvriendin, die op het onverwachts van de tijd in de eeuwigheid is overgebracht. O, wat deed God van mijn niet losscheuren, het viel mij nog zwaarder haar in het geestelijke te moeten missen, dan mijn broers in het natuurlijke.

Op zestienjarige leeftijd begon ik onder de toelating van God de kracht van de zonde te gevoelen, die in mij heerste tot mijn 21^e jaar, zodat er niets meer overbleef dan een klopping op mijn geweten. Ik dacht het beter te maken, als ik aangenomen was, maar toen ik mijn belijdenis aflegde, had ik vrees voor God, noch mensen. O! Het smart mij nog in mijn ziel, zulke dierbare beloften voor een drie-enig God en de ganse gemeente afgelegd te hebben. Ik kan er nog van schrikken als ik er aan denk.

Maar ik werd eens ziek, en toen was er wat te doen. Toen kwam de Heere weer aan de deur van mijn gemoed kloppen; ik kreeg te zien, hoe mijn gedrag was bij voorheen en ik begeerde van de Heere om mij maar bedlegerig te houden, omdat de ijdelheid van de jonkheid dan een einde zou hebben en dat ik dan dacht mijn God beter te kunnen dienen. Maar nee, dat behaagde God niet; want dit was maar eigen werk van mij. Maar God wilde mij tonen, dat Hij macht had, om mij in het midden van de zonde staande te houden. Het was hier de tijd nog niet, ik werd weer hersteld, en ging weer de brede weg op, maar toch niet met vol genoegen. Ik hoopte op betere tijden, als ik eens getrouwd zou zijn, en zo stelde ik altijd maar uit, en als God mij niet krachtdadig staande gehouden had, had ik het eeuwig uitgesteld, zonder ooit verder te komen. Maar, Gode zij dank, dat Hij mij door Zijn overgrote liefde met macht getrokken heeft. O, het ging niet snel toe; het moment der minne heugt mij nog; mijn ziel heeft er nog gevoel van.

Bekeringsweg

Eénentwintigjaar oud zijnde, trad ik in het huwelijk. Na twee maanden getrouwd te zijn geweest, kwam daar het uur der minne, waarop God mij staande hield. Ik deed mijn deur open en trad in mijn vertrek; toen werd ik staande gehouden, niet alleen in geestelijke, maar ook in het natuurlijke.

Ik bleef staan toen ik dat levendig gezicht in mijn ziel kreeg, hoe ik nog bleef volharden te zondigen tegen zulk een heilig en rechtvaardig God en hoe ik God zolang had uitgesteld en nog dezelfde bleef. O, wat smartte mij dat in mijn ziel, zo te zondigen tegen één heilig God, Die mij zolang gespaard had in Zijn grote lankmoedigheid en verdraagzaamheid. Op dat gezicht schoot voor mij niets over dan te zeggen: "Ach, God! Liever op dit ogenblik sterven, dan dat ik nu nog langer tegen U zou zondigen!" Want om God weer te beloven, dat ik mij zou verbeteren, dat kon er niet meer door; dat had ik reeds als kind gedaan en het was altijd hetzelfde. Het was, of ik met God de spot dreef; en voor mij schoot niets over dan de dood; ik was anders niet waardig dan maar voor eeuwig van Gods aangezicht verstoten te zijn. Maar God zag juist met een oog van ontferming op mij neer; want ik was verloren in mijzelf,

verhard zorgeloos, van de Heere afgelopen, verdoemelijk, onder verbondsbreuk, onder toorn en vloek, ja, walgelijk; ik was op verre na niet beter dan Paulus.

Zulk een kwam God nu opzoeken; mijn ziel moet er bij stilstaan. O, diepte des rijkdoms! Toen was ik zo enige maanden aan het werk; maar dat was nog niet genoegzaam. God wilde mij eens door Geesteslicht krachtadig laten zien, wie en wat ik in mijzelf was.

Ik dank mijn Schepper en Herschepper in de genade, dat Hij mij met licht en kracht liet zien volgens Zijn dierbaar Woord, hoe ik verloren in mijzelf was, buiten God en Christus, hoe ik een verdoold schaap was, die geen Herder had; ja, ik was van alles ontbloot. Ik had nergens recht op, dan alleen op de verdoemenis en een erfwachter van vloek en toorn. Daar zag ik mij staan volgens die droom, op de rand van de hel: mijn man was die dag uit de stad, door de bestiering der Goddelijke voorzienigheid. Ik moest die dag dus maar alleen tobben met God; ik sloot mijn deuren en het ging niet stil toe op dat gezicht. Ik liep van onderen naar boven, kroop als een worm op mijn knieën voor God, om genade te vragen en geen recht. Ik was die tijd van alle gronden af: *het moest alleen God zijn als een verzoend Vader in Christus.*

Ik moest mij in het eenzame houden; want, had ik mij onder mensen begeven, ik had onder dat gezicht moeten uitroepen: "Rijk of arm! edele of onedele! wie gij zijn moogt, hebt gij dat gezicht ook, dat gij ziet, dat gij buiten God en Christus zijt, dat gij uit de vader der duivelen zijt en nergens recht op hebt dan op hel en verdoemenis, zoals ik mijzelf mag beschouwen. Want zo diep liggen wij allen verloren in Adam onder verbondsbreuk!"

Onder dat gezicht nam ik een boek en sloeg dat open; daar las ik deze woorden: "O, gij schapen Mijner weide! Gij zijt mensen; maar ik ben de Heere uw God." Daar kon ik geen gronden voor mijzelf in vinden, omdat ik geen deel aan die God had; want ik was geen schaap Zijner weide, dewijl ik licht had om te zien, hoe ik een schaap was, dat buiten de weide omdoolde. Er was voor mij anders niets over, dan om maar te roepen om genade en geen recht, en dat geschiedde toen nog door aantrekkingskracht dat Hij mij roepende maakte.

God zoekt een ziel eerst, eer zij Hem zoeken kon.

De ziel, die God zoekt, is reeds van Hem gevonden.

Maar toen het avond werd, begaf mijn echtgenoot zich ter rust. Toen ik merkte, dat hij in diepe slaap was, begaf ik mij weer in een eenzaam vertrek, om opnieuw mijn knieën voor God te buigen, en al mijn noden aan Hem, die de Alwetende is, op te dragen. En nu kom ik aan het grote stuk, dat de drie-enige God op die tijd aan mijn ziel deed ondervinden. *Geef Heere! Dat nog eens het licht opnieuw in mijn ziel mag dalen.*

Daar in het gebed zijnde, smekende om genade en geen recht, werd ik in de Geest opgetrokken in de ruime zaal der verkwikking. Daar kreeg ik de onderhandeling te zien van God de Zoon, met toestemming van de Vader, door de borggerechtigheid van Christus. Ja, wat nog meer is, daar zag ik mij liggen in de liefdearmen van Jezus. Ik stond met verwondering daarbij stil, en de eerste woorden, die ik sprak, waren deze: "Ach Heere Jezus! hier zie ik mij liggen in uw liefdearmen, laat ik nu nog een kus van Uw liefdemonst aan mijn ziel genieten." En op mijn bede reikte Jezus Zijn liefdemonst aan mij toe, terwijl ik onder dat gehele gezicht niets had te zeggen dan: Amen!

Maar toen ik van mijn knieën opstond, kwam God de Heilige Geest met Zijn troostrijke belofte: *de Heere is getrouw omtrent de grote goedertierenheid Zijner liefde*; en ik stond als bedwelmd. Zie daar de onderhandeling van de drie Personen

met de zondaar. O, mijn ziel! Sta hier met verwondering en ootmoed voor God bij stil. Ik moet zeggen: hoe een groot goed aan zó een bewezen!

Zo als ik boven vermeldde, sprak ik Jezus daar aan als Heere, omdat ik mij te gering beschouwde om die grote Naam Jezus in mijn mond te nemen.

Daar werd nu de belofte vervuld: "Ik zal de lammeren in Mijn schoot vergaderen; de zogende zal Ik zachtjes leiden." Ik mocht met kracht zien, hoe ik een verdoold schaap was, dat geen herder had. Maar toen liet Jezus eens zien, dat Hij mij als een verdoold schaap opgezocht had, mij als een lammetje in Zijn armen vergaderde en mij terechtbracht.

Wat nog meer is, "Zijn linkerhand was onder mijn hoofd en Zijn rechterhand omhelsde mij" (Hoogt. 1:2). En dan nog die troostrijke belofte volgens die liefde aan mij bewezen, dat de Heere de getrouwe, de onveranderlijke was, want Hij is de Alfa en de Omega de Eerste en de Laatste (Openb. 1:11). Wij moeten als de oorzaak van alles zeggen: *uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen*. Want Hij is het begin en het einde van al ons geloven, en van onze hoop en al onze liefde, ja, van alle heilige bewegingen van onze ziel. Daar moet hij het voorste, het middelste en het einde, het enig al van wezen. Jezus is de Noordster, waar het kompas van ons hart, waar de naald van onze gedachten gestadig heen moet draaien. Hij is de grootste wens, het hoogste goed van mijn ziel; al mijn begeerten moeten in Hem beginnen en eindigen. Hij is de rechte Steen, waarop de ogen van al de gelovigen op zien moeten; dat rechte verzoendeksel waar zij gedurig met hun hart en oog op staren. Zo bezit Hij de ziel van al Zijn gunstgenoten en al de beweging van de Zijnen. O Liefde! Verrukkende Liefde!

*O zalig, zalig zinken,
O, zalig te verdrinken.
In 't eeuwig zalig Licht!
Hoe veilig is dat rusten
In U door zielswellusten,
Hoe smaak'lijk is Uw wijn!
Gij maakt mijn ziel dronken,
Door liefde zo beschonken,
In 't wijnhuis liefdewijn.*

O, wat had mijn ziel toen met die Jezus op! Ik kon toen met de Bruid zeggen: "Ik ben krank van liefde." Want als de Heere Jezus de ziel in Zijn binnenkamers leidt, dat is verrukkend voor de ziel, waar het zwakke deel van het lichaam krank onder is. Maar helaas! wat had ik toen hoge gedachten van mijzelf. Ik kon zo spreken, zo bidden! Ik had zoveel tranen! Wat had ik met dat lieve volk van God op; wat kon ik met lust de dienst van God waarnemen. Het plaatsje heugt mij nog, waar ik dacht: 'ik ben nog zo jong en als ik zo voortga, dan zal ik nog een licht worden.'

O, mijn ziel! Wat lag ik daar ziek in het gasthuis van eigengerechtigheid! O, wat had ik toen met een wijs God te doen, Die mij van al die klippen en hoogten afbracht. Als God geen licht van zelfkennis in mijn ziel zal doen opgaan, ik had er eeuwig op blijven zitten, want ik hield vast zolang ik kon.

Toen ik op die hoogte was, droomde ik, dat ik op een zolder was, waar ik geen kans zag om af te komen, dan van boven naar beneden te vallen. Dat was een lelijk opzien; maar ik zag daarnaast een trap met een leuning. Daar trok ik hoop uit; nu zou ik mij vasthouden aan die leuning en dan zou het wel gaan; maar die leuning was zo zwak dat zij naar beneden viel, toen ik haar aangreep, en ik haar achterna, daar lagen wij beiden op de grond.

Zo mocht ik mij ook beschouwen in het geestelijke; het is Gods gewone weg niet, om de ziel in dat beminnelijke en liefelijke te laten, zij moeten dan weer van de hoogte naar de laagte, zoals ik toen aan mijn ziel moest ondervinden. Dat aangename, dat ik had ondervonden, werd uit mijn ziel weggenomen, maar ik had toch nog een leuning, namelijk, die belofte, waarop ik leunde en die ik vasthield. Ik sprak bij mijzelf: dat heb ik mijzelf niet gegeven; de natuur leert het ook niet, dus is dat een werk Gods; maar die leuning ontviel mij, en ik lag op de grond. Ja, toen lag ik half gezonken in de poel van mistrouwen; toen kwamen de vijanden op met macht; ik had daar zoveel met die Jezus op gehad, maar bekijk dat nu eens goed. De satan vertoont zich ook als een engel des lichts; ik werd gewezen op die tijdgelovigen, die de hemelse gaven gesmaakt hebben en ze niet deelachtig geworden waren en op andere dingen meer. O, wat werd mijn ziel als de baren der zee geschud!

Nieuwe Heilgeheimen

Toen maar weer opnieuw aan 't werk. Bidden, lezen, roepen, zuchten, kermen, aan de voeten van Jezus, om de waarheid van de zaak te onderzoeken. Het was: "Ach God, onderzoek mij toch en zie, of er een schadelijk weg bij mij is, en leidt mij op de eeuwige weg." O, ik legde mij zo oprecht voor God neer, uit vrees voor zelfbedrog. Het: "Ach Heere! Is het niet oprecht, maak Gij het dan oprecht, terwijl ik nog in het heden ben, want anders is het voor eeuwig te laat!" Wat kirde mijn ziel toen als een duif in de kloof van de rots! Want ik voelde nog een liefde in mijn ziel voor die beminnelijke Jezus; en zo verliefd op zulk een Jezus te zijn en niet te weten, of gij er deel aan hebt, dat maakt wat vragen uit.

Zo heb ik dan een geruime tijd daar heen gesukkeld; maar, wat begon ik toen als een gewillige in mijzelf! O, mij dacht, ik was zo gewillig om mij te laten zaligen, als God nu maar wilde. Maar toen kwamen mij die woorden voor: "Het is niet desgenen die wil, nog desgenen die loopt, maar alleen des ontfermende Gods." Daar zat ik aan de grond; wilde God Zich nu maar over mij ontfermen, dan was ik gered; maar de engel lag nu in mijn gemoed. Ik spreek daar van een gewilligheid in mijzelf, het behaagde de wijze God om Geesteslicht in mijn ziel te doen opgaan en ik mocht nu in mijzelf een onwillige en Jezus een gewillige zien. O, wat was dat een licht!

En nu kom ik weer aan zulk een grote zaak, die onbegrijpelijk is voor de natuur, maar God weet het, wat er toen tussen Jezus en mijn ziel is omgegaan. Welk een grote zaak is het niet, dat zulk een Jezus zo laag bukt voor zo één gelijk ik in mij zelf ben. Hij had niet nodig van mensen bediend te worden, maar het schijnt of al Zijn lust is in het schepsel. De engelen begeren zelfs dat onbegrijpelijke in te zien.

Maar wat draal ik lang, kom aan! Op mijn bed liggende in het duister van de nacht, overlegde ik in mijn ziel de werken Gods.

Daar werd ik opgetrokken in de ruime zaal der verkwikking en al was het in het duister van de nacht, toch zag ik het Lam als de kaars; en ik stond aan de deur van die zaal, en rechthout ziende zag ik Jezus staande aan de rechterhand Zijns Vaders met uitgebreide armen. Ik zag Hem staan in Zijn bereidwilligheid om zondaars te zaligen juist op de plaats waar ik stond.

Hij zegt in Zijn Woord: "Komt allen tot Mij, gij die belast en beladen zijt, en Ik zal u rust geven." Ik trad dan zachtjes naderbij. Toen ik bij Hem gekomen was, vatte die dierbare Jezus mij bij de hand en zette mij aan Zijn rechterhand. O mijn ziel sta hier wat bij stil! O wonder, boven wonder! Waarom dat aan mij gedaan boven zovelen anderen van Zijn volk, die in dit aardse dal jaren in het duister moeten omdolen, zonder er licht in te hebben, of die Jezus juist gepast voor hen is?

Hier mocht ik Jezus niet alleen leren kennen in Zijn Woord, maar ook in Zijn Persoonlijke menselijke gedaante.

Ziedaar wat groots aan een nietig schepsel gedaan! Kon ik nu maar leven in volmaakte deugden. Tot mijn Jezus heerlijkheid. In navolging van Zijn deugden.

*Met U leef ik, met U zweef ik,
Jezus door het goed en kwaad,
Met U sterf ik, met U erf ik
Wat bij U te wachten staat.
Ik houd U hier voor een wonder,
Maar Gij zijt hier mijn kracht.
En mijn toevlucht dag en nacht.
O zalig eenzaam,
Met Jezus gemeenzaam.
Was ik altijd met U gemeen,
Ja, met U gemeen.*

Hoe ik die nacht doorgebracht heb, kan ik niet zeggen, dit is beter te ondervinden dan te beschrijven. Toen ik 's morgens opstond, kon ik met David zeggen: "Mijn ziel is stil tot God als een gespeend kind bij zijn moeder." De vijanden lagen onder en de genade boven.

Daarom met recht gezegd: *geen wonder; mijn Jezus helpt mij op en onder.*

In die tijd heb ik eens licht mogen zien, dat Jezus' juk zacht en Zijn last licht is; niet alleen mocht ik het geloven, omdat het in het Woord staat, maar ik mocht het ook aan mijn ziel ondervinden. Door dat gezicht beschrijf ik de weg naar de hemel zonder enige omweg. Hoe anderen van Gods volk daarover denken weet ik niet, maar ik zeg dat de weg recht uit recht toe op de hemel aanloop zonder struikelblokken: want Jezus gaat voorop en Die baant de weg en wij hebben maar te volgen. Als wij onze voeten maar in de voetstappen van Jezus zetten, dan zouden wij nooit uitglijden noch wankelen; maar er liggen bijwegen naast die weg, en wij wijken door ons verdorven deel ter zijde af, en op die wegen liggen struikelblokken en leeuwen, ja voetangels zelfs. Als wij onze voeten daarin zetten, kunnen wij er niet uit, daar staan wij dan en kunnen niet achter- of voorwaarts. En dan komt de hellehond, die altijd achter de kudde dwaalt en zijn herder uit het oog verliest, staat het daar verlegen en verslagen; dan gaat het aan het roepen en kermen om redding, en die Herder Jezus, die de stem van Zijn schapen kent, ziet eens om. Ja, Hij ziet, dat er een schaap van de rechte weg af is en wat doet dan die Goede Herder? Hij zoekt dat schaap weer op en brengt het weer op de rechte weg. Wat zegt God? "Gij nu, o mijn schapen! Schapen Mijner weide, gij zijt mensen, maar Ik ben de Heere, uw God."

Zie eens, die God zegt, *gij zijt mensen*. Hij weet toch, van wat maaksel wij zijn, gedachtig zijnde dat wij stof zijn en voortdurend tot hinken gereed.

Maar ik de Heere ben uw God. Zie eens, wat hier al niet in gelegen is. Hier kom ik te kort in, omdat te beschrijven; want ik, eindig schepsel, kan hier maar stamelen van al die grote goedertierenheden Gods.

Een ziel moet zichzelf verliezen; wat heeft God toch aan Zijn schepselen niet te doen! In zes dagen schiep Hij hemel aarde, zee en al wat er in was, en de zevende dag rustte Hij van al Zijn arbeid, maar aan Zijn schepselen heeft God nooit gedaan. Hij is zo spoedig niet van het ene afgebracht, of Hij grijpt weer naar het andere; hij is nauwelijks te recht, of hij dwaalt weer af ter linkerzijde.

Wel, mijn ziel! Wat laat ge u gedurig verlokken, en ter zijde van uw Jezus afdrijven!
 Wel mijn ziel, waarom houdt ge u niet dicht bij uw Jezus? Waarom hoereert ge zo
 dikwijls van uw Jezus af en houdt met andere boelen aan, die buiten uw Jezus zijn?
 Waarom verliest gij u zo dikwijls aan een nietig schepsel?

Nietig schepsel, hartendieven,

Ja, terwijl gij zachtjes streelt

Gij mijn hart van Jezus steelt.

O, mijn ziel! kreeg gij nu maar door Geesteslicht te zien, wat het te zeggen is andere
 boelen na te lopen die buiten uw Jezus zijn en dat middel maken, dat ge uw lieve
 Jezus, Die u zo dierbaar is uit het oog verliest. O, dan zoude ge met Efraïm op de
 heupen moeten kloppen en beschaamd, ja, schaamrood vanwege uw zonden zijn. Of
 met Paulus uitroepen: "Ik ellendig mens! Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes
 doods?" Of met Asaf met ronde woorden zeggen: "Ik ben een groot beest bij God." O,
 mijn ziel, het heugt u immers nog hoe ge niet lang geleden met licht mocht inzien in al
 uw ongerechtigheden jegens God?

Ja, gij mocht toen zeggen: als God u nog maar één geringe weldaad aan mijn lichaam
 bewees dan had ik reeds stof, om God daar eeuwig voor te danken; hoeveel te meer
 dan voor zoveel duizenden weldaden, aan ziel en lichaam beide bewezen? Hoe groot
 is het als een ziel dat met licht ziet!

Ja, ik werd niet alleen gewezen op het uur van mijn geboorte, maar zelfs op het ogen-
 blik, dat ik in mijn moeders binnenste geformeerd ben, hoe die goedertieren God mij
 van toen af heeft gespaard, om mij op Zijn tijd het licht te laten aanschouwen.

Zie eens, wat hebt ge niet met een getrouwe God te doen, mijn ziel! En gij zijt
 daarentegen ontrouw jegens zulk een goedertieren God, die u gedragen en gespaard
 heeft in Zijn grote lankmoedigheid en verdraagzaamheid. Die u rechtvaardig in Zijn
 toorn voor eeuwig had kunnen neervellen om uw erfschuld. Maar neen, God heeft van
 eeuwigheid op u neer willen zien in liefde. Wel, zie toch eens in, hoeveel weldaden
 aan u bewezen zijn boven zoveel duizenden van uw medemensen. O, mijn ziel! Kon
 gij nu vooral gedurig hier dankbaar aan God zijn voor het goede, aan u bewezen.

Maar dat is nu juist het grote stuk, daar ge uw zonde in zag. O, wat waart ge toen klein
 en nederig, ja, nog minder dan een wormpje voor God! Mijn ogen zagen naar de aarde
 neer, en had ik daar een hol in de lage aarde gezien, ik had er mij wel in kunnen
 verbergen voor het oog van een alwetende God. Wat zou ge u niet dicht bij uw Jezus
 moeten houden. Dan zou ge zo geen andere boelen nalopen, maar moeten zeggen:
 "Lieve Jezus wilt Gij mij? Ik wil U."

Heil'ge Jezus, hemels Voorbeeld

Ik moet heilig zijn, als Gij.

Hoger heil ik niet en kenne,

Dan te dienen deze Heer;

Als ik mij aan Hem mag wennen,

Dat 's mijn schat, mijn lust, mijn eer!

Maar wat weid ik breed uit! Ik moet weer terug tot daar, waar ik ervan sprak, dat mijn
 ziel stil in mij was, als een gespeend kind bij zijn moeder. Ik had nu de dierbare Jezus
 zien staan in Zijn bereidwilligheid om zondaars te zaligen, en ik zag dat grote in, dat
 aan mijn ziel geschied was, maar de tijd was nog niet gekomen, dat het God behaagde
 om mij helder te laten zien, dat die Jezus persoonlijk voor mij was. Ik mocht wel zien,
 dat er zulk een Jezus was om zondaars te zaligen, maar juist voor mij, dat zag ik niet
 in. Jezus vatte mij bij de rechterhand en zette mij naast Hem neer.

En kon ge toen niet geloven, dat die Jezus uw Jezus was, terwijl Hij u bij de hand vatte?

Nee. Mijn ziel mocht dat wel ondervinden en er was veel liefde voor Die liefderijke Jezus in mij, maar ik kon niet zien, dat Die beminnelijke Jezus voor mij was. Ik stormde nu met mijn gebeden op de hemel aan, door de liefde, die ik in mijn ziel voor Jezus had. Want ik wist, dat ik Jezus de mijn zou moeten noemen, het ging hoe het ging, het mocht kosten wat het wilde. Daar stond ik te roepen aan de poorten des hemels: *Ach God! Geef mij Jezus of ik sterf! Zonder Hem is het een eeuwig zielsverderf.* Het was u niet te doen mijn ziel om de hemel, maar om Jezus Zelf. Liever in de hel met Jezus, dan zonder Hem in de hemel. Al was ik daar bij al de engelen en volmaakte heiligen, en ik vond daar Jezus niet, dan zou ik het zo min in de hemel kunnen houden, als ik het hier op aarde zou kunnen, zonder Hem aan mijn gemoed te ondervinden.

Zo plegen zij geweld op de hemel, en de geweldhebbers nemen hem met geweld in. En zo bewandelen die gelovige zielen de weg naar de hemel, zonder moede noch mat te worden, door hoop en vrees, door geloof en ongeloof. En wat wordt een ziel niet dikwijls geslingerd als de baren van de zee door ongeloof en strijd! O, mijn ziel, had ge nu maar met niets te doen, dan uw lieve Jezus dan ging het recht uit, recht aan naar de hemel. Maar dat verdorven deel, dat ik nog in mij omdraag, waar het nieuwe deel onder kwijnt, dat tweegevecht vanbinnen, dat alle lieve kinderen Gods tot hun smart moeten omdragen, wat doet dat hun niet dikwijls twijfelen! Want als zij het goede willen, legt het kwade hun bij en zij moeten tot hun smart zeggen: "Hetgeen ik haat dat doe ik." En dan wordt de ziel geslingerd als de baren van de zee. Dan is het: zou die en die zonde met genade kunnen bestaan?

Maar toch moeten wij weer naar Jezus toe. Dan gaan zij weer eens nauwkeurig onderzoeken en vragen. Zij moeten gedurig om hulp roepen tot die Jezus, Die aan 't roer zit om het schip te besturen.

Daar valt mij een droom in, die aardig is, en die ik u zal beschrijven. Wat had ik met een wonderbare God te doen, dat ik juist droomde, zoals mijn werkzaamheden waren, en waar mijn ziel door geleidt en verkwikt werd. Ik droomde dan, dat ik met een schip van wal stak, en dat er op dat schip een persoon was, die aan 't roer zat, om dat schip te besturen. Maar ik mocht niet op het schip bij die persoon, want dan zou ik gemakkelijk overgekomen zijn. Ik moest van achteren aan het schip hangen met mijn voeten bijna op de bruisende baren van de zee. Zolang wij in stil water waren, ging het, maar verder in zee komende, begonnen de golven op te steken, waardoor het schip heen en weer geslingerd werd en mijn krachten mij ontnomen werden, zodat het scheen dat ik los zou moeten laten, om dan door de zee verslonden te worden. In die benauwdheid ging ik aan het roepen tot de persoon, die aan het roer zat, met deze woorden: "Mijn krachten ontzinken mij, ik moet loslaten en dan zal ik vergaan!"

Maar hij riep mij toe: "Houd moed! Houd moed! Gij zijt spoedig aan land."

Hierop kreeg ik weer opnieuw moed en krachten, en toe wij nog een weinig gevaren hadden kwam ik met het schip uit de holle zee in een veilige haven. Het schip stootte aan de wal, en ik stond met mijn voeten op het land. Op dit ogenblik heeft mijn ziel nog gevoel van het verkwikkelijke, dat ik in die zachte haven mocht ondervinden. En zo zal het ook zijn bij het afsterven van de oude mens. Wanneer? Als de gelovigen hier de laatste adem uit hun neusgaten blazen. Dan kunnen zij zeggen: "Vaarwel wereld vol ongeloof en strijd!" Dankzij die Jezus toegebracht, Die aan 't roer zit, om het schip te besturen opdat het zo rechthout zeilt naar een veilige haven, en de ziel zo

aan land zet. Was het alzo verkwikkelijk dit in een droom te ondervinden, hoe zalig zal het dan een ziel zijn, die in de veilige haven der behoudenis aanland, in

*De hemel zelf,
Dat schoon gewelf,
Waar 't dag is zonder te wachten,
Dat hoog vertrek, waar 't engelenkoor
Al zingend ons verwachtte!
Daar heeft de zon een end,
Vrijheid van alle ellend'
Zal daar ook eeuwig wezen,
Daar is geen strijd, noch val,
Noch kwaad te vrezen
God is daar in all'.*

Liefdevolle vermaning

Ach, zondaar of zondares, wie u ook zijn mag, mocht gij eens gebracht worden tot die beminnelijke dienst van Jezus. O, als ik eenzaam voor mijn raam zat, dat op straat uitzag, en ik zag een mens, dan heb ik het dikwijls toegeroepen: "Ach, wist u eens wat een zaligheid en liefde er in de dienst van God is, wat zou u er dan op verliefd worden!

Ach zondaars, heb toch geen harde gedachten van God noch van Zijn weg; want ik heb geschreven volgens Zijn dierbaar Woord, dat Jezus' juk zacht en Zijn last licht is. Ziet dat gij Die beminnelijke Jezus moogt hebben, Die aan 't roer zit, om het schip te sturen van uw ziel, en dat u dan in de ure des doods door de Bestuurder Jezus in die haven van eeuwige behoudenis aan mag landen. Maar nu moet ik u toeroepen: Denk niet, dat ik het zeg tot verachting van uw ziel, nee, dat zij verre; want God eist van mij, dat ik het talent dat God mij gegeven heeft niet in de aarde zal begraven. Maar door het licht, dat God in mijn ziel geeft moet ik u toeroepen, dat u nu de duivel hebt om het roer van uw ziel te besturen, en dat hij u zal leiden in een haven van eeuwig wee en ach! In die haven zal de rook van uw pijniging opgaan tot in alle eeuwigheid.

Hebt u echter Jezus dan hebt u ook de Geest als een zegel van het Onderpand, en dan zult u ook waarachtig en zeker een duurzame erfenis van God ontvangen. Want aan het einde van de weg, die u met Jezus gaat, is de kroon en de prijs opgehangen voor al de gelovigen zielen.

Ik heb nu last, om u te zeggen, dat gij de duivel hebt als een zegel des onderpands, en dat gij met hem een erfenis te wachten hebt van eeuwige vloek en verdoemenis. En de kroon aan het eind van die weg is, om voor eeuwig onder de vloek en de donder van Gods toorn neergeveld te zijn.

Dit is de begeerte en wens van mijn ziel, vooral voor hen, op wie mijn ziel een nauwe betrekking heeft, dat gij eens mocht zien door de werking des Geestes, welk een geslagen vijand gij zijt van God, en hoe gij met de wapenen in de hand staat tegen een God, Die al zoveel weldaden aan uw ziel gedaan heeft.

En dit maakt nu nog verder mijn begeerte uit, vooral voor u, mijn tedere echtgenoot en mijn lieve kinderen, die zo nauw aan mijn ziel gehecht zijn, en die ik aan een ontfermende Jezus mag opdragen, dat God u te machtig mocht worden, dat u de wapens aan Zijn voeten neer mocht leggen, dat ge u door de kracht Gods gewonnen moogt geven en eindelijk op uw borst slaan en met de tollenaar moogt zeggen: "O God! wees mij, zondaar, genadig!"

Want *zeven kinderen en mijn man*, dat zijn toch acht zielen in één huisgezin, die voor een eeuwigheid geschapen zijn, en die tot hiertoe nog buiten God en Christus geleefd hebben. Dit is dan de wens van mijn ziel, dat wij eens kunnen zeggen: "Heere! hier zijn wij en de kinderen, die Gij ons gegeven hebt!" O, wat zou dat een roem voor God uitmaken en een zaligheid voor veel zielen; want ik spreek hier van zeven kinderen en mijn man, dus wel van velen.

Ik heb gevoeld, dat ik gedwongen werd, om dit stamelend geschrift op te stellen; waartoe dat weet ik niet. Alleen voelde ik, dat ik het doen moest, en anders was het er niet, ik hield het tegen zolang ik kon; maar terwijl ik hier veel over dacht, sloeg ik onvoorziens de Bijbel open, mijn ogen vielen dadelijk op deze woorden: "Geef een deel aan zeven, ja ook aan acht; want gij weet niet, wat kwaad nog op aarde wezen zal" (Pred. 11:6). "En trek uw hand des avonds niet af; want gij weet niet, wat recht wezen zal, of dit of dat, of dat die beide samen goed zijn zullen", dat is voor mij verborgen. Maar mocht aan dit stamelende en gebrekkig geschriftje, terwijl de letter dood is, door God eens Geest en leven bijgezet worden; want bij één woord heeft God kracht de ziel te bepalen. Ik zou dan van achteren kunnen zien, waartoe het geweest is. Ach, mocht God dit gebrekkig geschrift aanzien van een zondig mens en nietig schepsel, die zichzelf niets geven kan, en in alles afhankelijk is van God. Och! mocht Gij het eens zegenen.

Nu sta ik daar nog, en vraag nog altijd naar de waarheid van de zaak. Wat was ik altijd bang voor zelfbedrog, dat ik mijn gronden zou gezet hebben, die buiten Jezus waren. In mijn ziel lag toen een hoop en een vrees, die over elkaar stonden; maar die hoop, wat gaf mij dat dikwijls benauwdheid. O, mijn ziel! wat laagte ge toen niet krank in nederigheid aan de voeten van uw lieve Jezus! Dit is mij nu zeer duidelijk, hoe ik mij toen dikwijls uitgedrukt heb: "Liever aan de voeten van Jezus sterven dan Hem los te laten! Kom ik dan om, zo kom ik om!" Wat biggelden toen tranen van liefde over mijn wangen, van liefde voor mijn Jezus! En wat moet ik dat voor het tegenwoordige missen.

Onder het schrijven haakte mijn ziel er nog naar, om dat gemoedelijke te ondervinden in de nabijheid van mijn Jezus. Toen had ik zeer veel met de gestalte van Petrus op, zoals hij daar met zijn lieve Meester in de dood wilde gaan. Ja, zo was ik die tijd. Maar, helaas! ik stond in diezelfde eigen kracht van Petrus; want wat was mijn ziel toen ter tijd verwonderd over dat verloochenen van zijn lieve Meester Jezus; wat zag ik daar veel in! Maar ik kende toen mijzelf evenmin als Petrus zichzelf kende. Later heb ik dat stuk met licht leren kennen, heb ik veeltijds mijn lieve Meester verloochend door te zwijgen waar ik spreken moest bij Zijn vijanden en door niet uit te komen voor de Naam en de zaak van Jezus, maar mij als 't ware vreemd te houden, alsof ik Hem nog niet kende. Toen ik dit ingezien had, was ik niet meer verwonderd over Petrus. Wat viel het mij toen zwaar om Jezus te verloochenen, daar Hij zegt: "Die Mij verloochenen zal, die zal Ik verloochenen voor Mijn hemelse Vader." Ik zag, dat ik voor de Naam en de zaak van Jezus niet durfde uitkomen, om niet te veel door de wereld gehaat en versmaad te worden. Wel, ziel moet ge hier nu niet beschaamd voor uw Meester staan? Petrus werd hierin op de proef gesteld en gij niet. Gij meent het beter te maken en gij maakt het nog slimmer.

O mijn ziel! Wat hebt gij met een goede Leerreester te doen, Die uw zielsogen opent en ziende maakt; want gij zijt blind in 's Heeren wegen. Hier wordt gij van alle eigen krachten en eigengerechtigheid afgebracht en gij krijgt door Zijn licht alleen te zien op uw Leerreester Jezus, zodat gij moet zeggen: "Zonder U kan ik niets doen." Wat is

het niet te zeggen, in de leerschool van Christus te zijn; want Hij geeft lessen die de ziel wijzer maken.

Toen mocht gij nog niet zien, dat gij in de rechte leerschool waart, had gij dat mogen zien, had gij wel gezegd: het gaat hoe het gaat, het komt hoe het komt, nu zal ik mijn leermeester Jezus nimmer loslaten; want het gaat mij zo goed, nabij Hem te zijn. Ja, mijn ziel! Gij had toen het licht niet, maar gij had recht om te zeggen: "Ik zal Jezus nooit loslaten." Gij kon ook niet anders; want God had een volmaakte keuze in u gelegd die eeuwigdurend was; dat was niet in uw, maar in Gods hand. Gij had dat leven niet in uzelf, maar het lag in God verborgen.

En dat maakt nu hier een allergrootst voorrecht uit van Gods volk, dat zij het in hun eigen hand niet hebben; want wat zouden zij niet gauw met de gevallen engelen dat kostelijke genadegoed verkwist hebben! Dan waren zij de aller ellendigste van de mensen geweest; maar neen, zij hebben met een getrouw en onveranderlijk God te doen, Die het zal volbrengen tot op de dag van Jezus Christus. Hier kom ik in te kort; van dat grote stuk kan ik maar stamelende schrijven; maar de eeuwigheid zal het goed maken. Daar zal al Gods volk op het aller-volmaaktste de Drie-enige God kunnen loven en danken, dienen en groot maken voor het grote aan hen bewezen.

Zoet gezelschap! buigt uw knieën.

Dat de hemel ons doe zien,

En ons willen doen verdrinken,

Tot wij in verwondering,

In die oceaan verzinken,

En vergeten alle ding.

Gods werk bevestigd

Nu is de tijd haast vervuld, dat de Heere mijn gebed heeft verhoord, om mij eens met licht te laten zien, dat mijn werk het werk van de Zaligmakende Geest was, dat God in mijn ziel gemaakt had. Maar God bestuurde het door de weg der Goddelijke voorzienigheid, dat *mijn geliefde oom*, van wie ik in dit geschrift melding gemaakt heb, door God als een middel daartoe gebruikt werd. Wat was zijn bidden en begeren altijd tot God geweest om voor mij het licht eens uit de duisternis te laten opgaan.

Om voort te gaan. Hij kwam uit Zeeland om hier het volk eens te bezoeken. Hij *oefende* over de woorden: "*Die door de Geest Gods geleid zijn, die zullen kinderen Gods genaamd worden.*" Daar ging hij, naar het licht, dat God hem gaf, die werkingen des Geestes eens voorstellen; en God liet het licht in mijn ziel opgaan, zodat ik op al dat voorgestelde *ja en amen!* te zeggen had en ik in mijn binnenste mocht uitroepen: "Is dat de werking des Geestes! Dan heb ik al lang die Geest in mijn binnenste mogen ondervinden?" Toen vloeiden geen tranen van verlegenheid, maar van verwondering langs mijn wangen, ook kreeg ik hieronder nog tranen van berouw en leedwezen over het wantrouwen, dat ik de drie-enige God gesteld had. Als ik mijzelf nog gewantrouwd had, daar had ik reden toe door mijn zondig wangedrag, maar niet om God, Die getrouw en onveranderlijk is zo weinig te vertrouwen. En dat smart mij het voornaamste, dat ik de Heilige Geest door het ongeloof uitblust en zoveel smart aangedaan had. De zonde van het ongeloof drukte nu zo mijn ziel, dat ik naar buiten moest om de lucht onder dat gezicht, in mijn benauwde ziel in te ademen, en daar mocht ik met Petrus bitterlijk wenen over het naar gezicht van het ongeloof en ook omdat ik mijn God zo lang gewantrouwd had en mij niet op Zijn Woord en belofte had verlaten. Ik weet wel, dat ik mijzelf het geloof niet geven kan, want dat is een gave Gods; maar hier bleef toch de schuld aan mijn ziel liggen. Ik had hier niets in te

brengen tegen God. En dit maakte vooral mijn vrees uit, dat ik, als God Zijn licht eens introk, weer in dezelfde hoek zou zitten, en dit deelde ik ook mijn oude vriend mee.

O, dat stuk ken ik bijzonder. Ik ben na die tijd nog in vele duistere wegen geweest; maar nooit heb ik zo sterk meer aan God gewanhoopt. Ik kon het wat meer in de hand van God laten berusten en tevens stil uitzien. God zou het wel verder volbrengen. Daarom als ik eens in vrome gezelschappen ben, en ik hoor daar eens zielen, die allang op de weg naar de hemel geweest zijn zeggen dat zij zo aan God wanhopen en de dag der kleine dingen verachten, o, dan kan mijn ziel daar zulk een smart over hebben! Want ik wilde zo graag, dat zulk een ziel werken kon, als zij in duisternissen wandelde, om zich in de handen van die God over te geven en zich dan te bekijken, als het licht is. Dan zou God meer eer van Zijn werk hebben, en de vijand, het ongehoof meer de kop ingeknepen worden. Maar wat zal ik zeggen? Dat is gemakkelijk te doen voor degenen, die licht in de ziel heeft.

En, nu zal ik wat schrijven van hetgeen er die nacht onder het vrome gezelschap in dat gedenkhuis is omgegaan. 's Morgens om drie uur scheiden wij van elkaar, en ik durf zeggen, dat de Heere in ons midden was. O, wat zijn zulke tijden verrukkend voor de ziel! Geen duizend werelden kunnen er tegen opwegen.

Mijn oom deed rondvragen en zei: "Dominee! Hebt gij die en die gevraagd en hier ziet gij mijn nicht!" Hij had mijn schreien en tobben niet gezien, anderen wel, die zagen mij op en neer gaan, bitter schreien en wenen. Dit gaf ik in mijn blijdschap in de Heere te kennen en ook mijn droefheid van het zondigen in mijzelf tegen de Geest; want ik had toen een wonderlijke gesteldheid. Blijdschap en droefheid wisselden elkaar af, maar toen mijn oom mij vroeg, hoe het met mij gesteld was, mocht ik zeggen: "Oom als dat de ware leiding des Geestes is, dan heb ik ze allang aan mijn ziel mogen ondervinden, volgens uw voorstel. Onder dat zeggen ging het bij mij niet stil toe. Mijn oom, die zo teer jegens mij was, kon niet veel spreken, maar wij brachten die nacht tot drie uur door.

Er was een lieve vriendin bij mij in dat gezelschap, die aan de predikant zei: "Ik vrees dat zij het niet zal uithouden." Maar hij antwoordde: "Ja, God zal wel kracht bijzetten." Mijn man was van hetzelfde gevoelen; die wilde altijd de droefheid in mij tegengaan en mij opbeuren; maar het was alles vergeefs, want in die droefheid was voor mij blijdschap gelegen en zaligheid aan het gemoed. Eindelijk moesten wij scheiden. Mijn oom stond in het midden, elk ging in het bijzonder naar hem toe, en hij gaf aan elk een bijzondere zegen. O, wat ging er die nacht veel om!

Ook mijn echtgenoot kwam bij hem. Hij vatte hem bij zijn hand en sprak met een beklemd gemoed; "Ach neef, ik wens, dat ge haar die ik van de baarmoeder af op de vleugelen van mijner gebeden aan een ontfermende God heb opgedragen, niet vijandig zijt, of niet tegenstaat in het werk Gods; want als ge eens verloren moest gaan en daar eens in die grote oordeelsdag voor een ontzaglijke Rechter moest verschijnen en daar eens moest zien, dat zij die ge zoveel smart hebt aangedaan, door God zo bemint wordt gelijk hij al Zijn volk liefheeft, wat zou dat dan voor u niet te zeggen zijn!"

Mij dunkt, ik zie hem nog voor mijn oom staan en betuigen voor God en de ganse vergadering, dat zijn wens en bede was, daarvoor bewaard te blijven. Hij heeft mij tot nog toe nooit tegengestaan tot enige krenking der Godzaligheid; maar daar moet God alleen de eer van wegdragen.

Toen volgde ik mijn oom en verwachtte een bijzondere zegen; maar het was maar alleen: "Mijn kind, ik wens u zegen, ik kan niet meer tot u spreken." Hij sloeg zijn ogen naar boven, en wij dachten nog dat hij het zou moeten uitschreeuwen uit zijn beklemd gemoed.

En zo zijn wij van elkaar gescheiden; hij voer 's morgens om zeven uur van hier.

Toen ik thuis kwam, ging ik nog wat rusten; maar toen ik opstond, wilde ik nog eens naar mijn oom gaan. Mijn man wilde dit echter niet graag, opdat er zo weer opnieuw geen droefheid in mij gewekt werd. Maar wat heb ik tot heden toe nog spijt daarvan! Dan had hij misschien nog wat uit zijn gemoed verteld; maar nu heb ik nooit geweten, wat er die nacht bij mijn oom over mij is omgegaan.

Om nu van mijzelf voort te gaan. Ik werd van toen af veel door Geesteslicht geleid en aan mijzelf ontdekt; ik werd toen der tijd veel in mijn dagelijkse zonden ingeleid gelijk Jacobus zegt: "Wij struikelen alle dagelijks in velen."

Als het avond was maakte ik mijn rekening op, hoe ik die dag doorgebracht had met zondigen tegen zulk een heilig en rechtvaardig God. Dat smart mijn ziel, en ik wilde het dag op dag in mijzelf beteren. Maar in plaats van beter werd ik van dag tot dat erger; en daar kreeg ik het eindelijk zo benauwd onder, dat ik op een verborgen plaats op mijn knieën voor God mocht vallen. Ik kreeg licht in de ziel en de Geest des gebeds en zette de deur van mijn hart open. Toen was het: "Ach Koning Jezus! Kom in mijn hart, maak daar een woning in regeer Gij dat huis naar Uw zin en wil." Het was: "Jezus! Ik zie nu met licht, dat ik niet een zonde in mijzelf doden kan, maar ik moet U inroepen, machtige Koning! Die machtig is, om de zonde met wortel en tak uit te roeien. Ach Jezus! Roei nu toch al de zonden uit mijn ziel weg en maakt Gij er Uw woning in; ik geef mij nu geheel en al, met ziel en lichaam beide aan U mijn Zielenkoning over voor tijd en eeuwigheid."

Dan bad ik weer: "Ach Koning Jezus! Regeer en bescherm Gij mij tegen alle woelende zonden en ongerechtigheden, opdat die niet te veel in mij heersen; maar zeg Gij dan: gaat henen uit! En regeer Gij mijn Koning! Dan zo het huis van mijn hart. Ach Koning Jezus! Versier Gij nu dat huis met Uw heilige sieraden, niet met goud van Ofir of andere kostelijke parels, maar alleen met Uw kostelijke genade goederen. Leg daarin geloof, liefde, hoop en vertrouwen, en ook veel vreze God in mijn ziel, op dat in al mijn doen en laten mijn oog dikwijls kinderlijk en met eerbied op U mag gevestigd zijn. Zo gaf ik mij toen geheel en al aan Jezus over en al had ik duizenden zielen gehad, ik had ze U mijn Jezus! toevertrouwd.

*Hebt Gij, o Oppermajesteit,
Mijn hart tot U huis bereid
En daartoe uitverkoren,
Is dat Uw lust, Uw wil en zin?
't Is ook de mijne, kom dan in,
En wil mijn zuchten horen,
Wilt Gij steeds mij
Licht en leven komen geven
En regeren
En alleen mijn hart beheren
Ben ik uw huis en tempelbouw
Alwaar Gij eeuwig wonen zou?
Wil Gij dan in mij werken,
En maak het zuiver, rein en schoon,
Versier het als Uw eigen woon,
Dat iedereen kan merken,
Dat Gij, in mij
Heerst en leefde, werkt en zweefde
En als Koning
Mij begeerd hebt tot Uw woning.*

*Verbreek in mij der zonde kracht
 De wereld, satan en hun macht,
 Die ook mijn hart begeren,
 Om door te werken 't aller tijd
 In uw tegenwoordigheid
 Uit mijn ziel te weren.
 Maar 't is gewis,
 Uwen tempel, daar g' Uw stempel
 Opgeslagen,
 Hebt naar U vrij welbehagen.
 Och mocht ik nooit aan andere geen
 Mijn hart geven als alleen
 Aan U, o Heer der Heeren,
 Och, mocht ik zeggen: henen uit!
 Tot al wat Uw werking stuit
 Met U gemeen verkeren.
 Wilt Gij, van mij
 Nooit onttrekken, U 't ontdekken.
 En mij geven;
 Blijdschap, vrede, licht en leven,
 Ik geef mij tot een heiligdom
 Geheel aan U, o Jezus kom
 En heilig mij van binnen.
 Werk in mij aller zonde haat,
 Roei uit de wortel van het kwaad
 In mijn verdorven zinnen,
 Laat ik, met schrik
 Aan de zonden, die wonden
 Steeds gedenken,
 Wil mij Geest en leven schenken.*

O, wat is dat een leven voor de ziel, dat verborgen omgaan met Jezus. Zulk een ziel kan zeggen:

*Hier komen geen onvromen,
 Hier komt geen vrome bij;
 Groot noch kleine, maar allene
 Ik, en Heere Jezus, Gij!
 O zalig eenzaam
 Met God gemeenzaam,
 Waar de ziel vrolijk is en blij.
 Waar de ziel vrolijk is en vrij.*

O, mijn ziel! Sta hier verwonderd bij stil, hoe zulk een grote Koning van hemel en aarde bukt, om een woning te komen maken bij zulk een ellendige, als ik in mijzelf ben en zulk één die gedurig alles bederft tegen een machtig en heilig God. O, mag ik en al Gods volk verwaardigd worden, om met indruk veel de vreze Gods op het gemoed te hebben, dan zouden wij zo losbandig en oneerbiedig uit het stuk van onze ellende, (zoals wij voor God zijn) niet spreken; maar wat zouden wij veel als een worm voor God zijn en moeten uitroepen: "Ik ben niets en God alles!"

Maar ik spreek daar van gevoel, en dat is weer nieuwe genade bij de genade. O, dat zijn zoete ogenblikken als Jezus komt, om de ziel te verkwikken. Dat is echter een zeldzame toestand, die ras weer voorbijgaat.

Nadat ik dat stuk heb leren kennen en ondervinden in mijzelf, ben ik in een kwijnende gestalte gekomen, en heb ik dikwijls de verberging van Gods aangezicht aan mijn ziel moeten ondervinden. O, wat viel mij dat af eerst in het wijnhuis gedurig geleid te worden en nu ver af te zijn en onder verberging van Gods aangezicht te moeten leven. Dat is wel een wintertijd voor de ziel. Maar ik sprak daar, van in het wijnhuis geleid te worden. Hoe welgelukzalig is het volk, dat dit geluk heeft. Wat is dit deel een gelukkig deel! Wat worden er heerlijke dingen van dat volk gezegd! Een ziel moet er onder wegsmelten. Dat al Gods volk er grote prijs op zette! Kan er toch iets verheveners uitgedacht worden, dan van Die grote Hemelkoning in het wijnhuis gevoerd te worden? Had God niet rechtvaardig dat volk, als ellendige Ismaëls, van dorst kunnen laten versmachten en sterven hier in deze woestijn en troostloze natuurstaat? En welk een groot onderscheid is het dan niet voor dat volk, als zij nu leven in een verkwikkelijke overvloed van een geheel wijnhuis! Waarmee zal dat gelukkig volk hun grote Koning te gemoed gaan, voor dat onuitsprekelijk geluk aan hun bewezen?

Droegen zij nu hier maar gedurig, gedurig een hart van dankbaarheid om! Maar ik, ellendig mens, wat zal ik daar van zeggen! Had ik de Hogepriester Jezus niet, Die voor mij intrad bij de Vader, dan zou ik voor God niet kunnen bestaan.

Nieuwe openbaring van de Drie-enige God

Ik heb daar geschreven van het leven onder verberging van Gods aangezicht. Ja, dit maakte voor mij toen een kwijnend leven uit. Daarbij kreeg ik licht van zelfkennis om zo in mijn verdorven hart in te zien, dat ik mocht uitroepen: "Onrein, onrein van de hoofdschedel af tot aan de voetzolen toe! Ik ben gans melaats!" en dan in dat gezicht van mijn zonden te staan terwijl Jezus achter een muur stond.... O, wat valt dat af voor een ziel, die eerst op de schoot van die beminnelijke Jezus getroeteld en door hem omhelsd werd en nu met een halfgebroken oog op Jezus moet zien! Ja, daar schoot bij mij op die tijd niet anders over, dan van verre te staan en met een halfgebroken oog te zien op Hem, op Wie al mijn verwachting was. Brandde ik toen ter tijd niet, ik rookte toch van binnen.

Aan mij werd ook dat woord bewaarheid: "De ogen die gezien hebben, zullen niet meer terugzien." Mijn oog is op Hem blijven zien, totdat Jezus riep en ik Zijn stem hoorde.

Op een zondagmiddag moest ik thuis blijven. In mijn eenzaamheid voelde mijn ziel zich gedwongen, om zich neer te leggen voor een drie-enig God, kon het zijn, om al mijn noden en begeren uit te storten voor de troon van vrije genade. Daar viel mij het voorrecht te beurt, dat ik de Geest des gebeds aan mijn ziel mocht ondervinden. Wat er al in dat gebed is omgegaan, dat kan ik niet zeggen: maar de Heere weet het. Ik was een worstelende Jakob met God in het gebed. Het scheen in het gebed, of de Heere weg wilde gaan en met Zijn Geest van mij week; maar mijn ziel hield Hem vast. Ik kan het zo niet uitspreken, zoals ik het ondervonden heb. Ik riep ook met Jakob: "Ik zal U niet laten gaan voordat Gij mij gezegend hebt!"

O, dat vasthouden aan de Heere, door het geloof, dat achterna kleven van de Heere, dat volgen, dat niet loslaten, wat ligt daar niet veel aan gelegen! Hen, die God zo door Zijn Geest bewerkt, laat Hij nooit ongezegend. Dit heb ik door vrije genade en ontfermende liefde mogen ondervinden.

's Avonds ging ik naar het vrome gezelschap, en toen ik daar was, brak de tijd aan, dat God weer opnieuw het licht uit de duisternis zou doen opgaan. Daar drukte ik die woorden uit van Asaf: "Wien heb ik nevens U in de hemel? Nevens U lust mij ook niets op aarde. Bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de Rotssteen mijns harten en mijn Deel in eeuwigheid!" O, God, wat ging er toen in mijn ziel om! Tranen van verwondering en blijdschap, dat ik zulk een Drie-enig God tot mijn deel had, vloeide langs mijn wangen. Ik stond van verwondering opgetogen, dat dit alles aan zulk één te beurt viel gelijk ik in mijzelf was.

Ziedaar, dat was nu de stem van Jezus, Die mij als het ware toeriep: "Ziet, hier ben Ik!" O, wat zijn die ware roepstemmen zalig voor de ziel! Toen ik dood was, werd ik geroepen, en daardoor begon ik te leven. Als ik die tijd eens nadenk, wat al roepstemmen zijn er dan met aandrang in mijn ziel geweest, wat al beroering, ontdekking, uitlokking overtreding en aansporing! O, die stem, dat geluid, ik vergeet het nooit! En welk een zalig voorrecht geniet ik, dat Jezus mij, geruste, roept en voorkomt met Zijn voorkomende en achtervolgende genade. Ja het is een voorrecht, dat nooit genoeg op prijs kan gesteld worden door al de gelovigen kinderen Gods, dat zij op hun weg Die Herder Jezus hebben, Die hen nooit zal begeven of verlaten.

O, wat al zaligheid en liefelijkheid ligt er in de dienst van God! Mocht door mijn woorden eens een zondaar uitgelokt worden om een strijder te worden in de dienst van God, onder de banier van Koning Jezus!

Ik heb zo-even vermeld, dat ik helder mocht inzien dat ik God tot mijn deel had; maar in dat troostrijk gezicht stond ik niet lang; de vijand kwam met kracht op mij af, en met hem de strijd, waardoor het geloof uit mijn ziel week en ongeloof de overhand kreeg. Toen viel ik weer in de zonde en ik zat weer in de oude gesteldheid. Ik ging weer twijfelen aan een getrouw God, Die dat aan mijn ziel ja en amen gemaakt had. Ik ging de Geest weer bedroeven en uitblussen. Die mij met Zijn troost en Zijn liefde voorgekomen was. Zeer veel zonde was daar in gelegen en God overziet al Zijn volk door de Zoon Zijner liefde. Daar ging ik op en neer met een zucht en een och! en ach! tot God, ik vroeg, of het nu nog geen waarheid was, dat het nu nog tijd was. O, dat bidden en pleiten: "Heere doorzoek en beproef mij, of er nog een schadelijke weg bij mij is en leid mij op de eeuwige weg", wat heeft mijn ziel daarmee geworsteld in de gebeden tot God, om toch gedurig naar de waarheid van de zaak te vragen.

Wat is een ziel? Als een arme, naakte en een blinde en als een ledige, die niets heeft waarop hij pleiten kan aan de voeten van een ontfermende Jezus. Maar zaliger is het mij, een uurtje van genot te mogen smaken aan de voeten van Jezus te kruipen, dan al de wellusten der wereld te genieten. Onlangs heb ik die keuze nog met gevoel gedaan, onder het oog van een alwetende God: "Liever als en worm met God, dan als een koningin zonder God." Dit zijn verrukkelijke tijden voor het gemoed.

Nu was de tijd weer daar, dat God een nietswaardig schepsel opnieuw voorkwam aan Zijn Verbondstafel, met Zijn Geest en Zijn genade. Toen ik daar aan tafel was, onder het gehoor van **Ds. Steenbakker**,⁵ die ook wist van mijn werkzaamheden, zei hij: "Daar zullen er hier wel tegenwoordig zijn, die nauwelijks durven geloven hier deel aan te hebben; maar hun heugt immers nog de tijd, dat zij eens met Asaf zeiden:

⁵ Er is een ds. Johannes Steenbakker geweest, geb. 1740 te Middelburg, overl. 1830 te Dinteloord. En een Ds. Johannes E. Steenbakker Morilyon, geb. 1824 te Rozenburg, overl. 1895 te Schoonhoven. Deze familie was afkomstig uit Middelburg, en van Morilyons kant waren het verdreven Hugenoten. Hij diende de Herv. Gemeente te Langerak, 1849, te Bodegraven, 1856, Koudekerke 1863, Overschie 1865, Klundert 1870, Oud Beijerland 1872, Bruchem 1875, Naarden 1882 en Schoonhoven 1891.

"Wien heb ik nevens U in de hemel? Enz.." Ik genoot weer opnieuw aan die Verbondstafel geloofslicht in de ziel, zodat ik geloofde deel te hebben aan een Drieënige God. Zie eens, wat al genietingen God schenkt aan de ziel. Hier kwam Hij weer opnieuw het stempel erop zetten, waardoor ik sterker in het geloof bleef en zo niet meer wantrouwde aan Hem. Ik kreeg weer een reispenning op de weg naar de hemel om de weg door geloof, hoop en liefde te bewandelen, zolang het de Goddelijke voorzienigheid behaagde, dit door licht en genade levendig in mijn ziel te houden.

Het behaagde de voorzienigheid, om toen van tijd tot tijd mij veel inzicht te geven, in het Woord, dat voorheen een verzegeld boek voor mij was. Eens, dat ik in mijn eenzaamheid er in las, kreeg ik zulk een licht in mijn ziel, dat ik uitriep: "Heere, hoe lang zal ik nog met U twisten en voet geven aan het ongeloof? Ach Heere! Geef toch geloofslicht in mijn ziel, opdat ik zal kunnen geloven en zeggen: *'Gods Geest getuigt met mijn geest, dat ik een kind Gods ben.* Geef o God, dat Gij de eer van Uw werk moogt hebben." Hierop mocht ik nog eens een aangename gestalte hebben tot versterking van het geloof. Ik, zulk een vloekwaardige als ik in mijzelf was, zou daar aan de Tafel des Heeren naderen, ik, die niet waardig was, de bondszegelen te gebruiken. Maar de beminnelijke Jezus kwam op het onverwachts Zijn liefde in mijn ziel uitstorten.

Ik zat recht over en onder het gehoor van **Ds. Wesselink**. Toen wij het brood gegeten en de drinkbeker gedronken hadden waren zijn eerste woorden: "Wat een allergrootst en dierbaarst geluk voor u, dat gij zeggen kunt: die Jezus is mijn Jezus!" Die tijd vergeet ik nooit! Ik werd verslonden in de liefde van die Jezus en ik gevoelde levendig de nabijheid van Die liefelijke Jezus in mijn ziel. En zulk een ellendige, zulk een nietige, zulk één die alles verbeurd had, mocht daar hemelwijn drinken en hemels manna eten. Dit alles vergeet ik nooit. Maar, wat gebeurde er 's avonds?

In het gezelschap komende ging ik eens vertellen het grote, dat de Heere aan mijn ziel gedaan had. Toen ik thuis kwam was ik ziek van alles wat ik die dag genoten had. Ik moest naar bed en terwijl ik bedlegerig was werd dat bemoedigende verkwikkende uit mijn ziel weggenomen. Ik werd aangerand door de vijand, die mij heftig bestreed. Het was: "Bekijk dat eens goed, wat gij daar verteld hebt tegen Gods volk. Zie eens, of je dat wel zo ondervonden hebt, als je het verteld hebt." Zo werd ik door de vijand op de proef gesteld, terwijl mijn ziel geschud en beroerd was; alles kwam met macht op mij aan om mij dat groot genadegoed te betwisten. Ik riep mijn man en verzocht hem mij wat azijn tot uitwendige verkwikking te geven. Toen ging ik hem eens vertellen wat de Heere die dag aan mijn ziel gedaan had en ik voegde erbij: "Nu komt de vijand mij dat te betwisten."

Maar onder het spreken voelde ik weer licht in mijn ziel dalen, en mocht ik weer de liefde en nabijheid van mijn beminnelijke Jezus aan mijn gemoed ondervinden, zodat ik uitriep onder gevoel en onder een levendig gezicht: "Ja, nu durf ik nog zeggen, ten spijt van alle vijanden, dat die Jezus *mijn Jezus is*, zoals ik deze dag heb mogen ondervinden." O, wat maakte dat een grote verandering uit! Eerst met de vijanden te strijden, of daarna Koning Jezus in het hart te genieten, Die zegt: *"Vooruit" tot al wat Zijn werking stuit.* Want tegen die grote en sterke Steenrots, Christus, kunnen zij in eeuwigheid niet bestaan.

O, mijn ziel! Wat moest gij in nederigheid voor uw Zielenkoning wegsmelten voor het grote, dat Hij aan u bewezen heeft. Want niet alleen, dat Hij die dag toonde Jezus te zijn, maar ook mijn Koning, om mij te bewaren en te beschermen tegen alle woelende vijanden. Ik had hierin te doen met een liefderijke Jezus, Die de vijanden op de vlucht joeg, en ik mocht mijn hoofd daar veilig neerleggen en gerust zijn onder de

bescherming van mijn Koning. Toen ik 's morgens ontwaakte, ondervond ik nauwe vereniging met Hem in mijn ziel. Hoe zalig is de nabijheid van die Jezus!

*Ziel kunt gij u hier verblijden,
Als u Jezus hier ontmoet?
En dan in 't midden van uw strijden,
Is dat leven hier zo zoet.
Hoe zal dan de ziel zwemmen
In een zalig oceaen!
Wie kan zijn verlangen temmen,
Om naar 't Vaderland te gaan.*

Ziedaar enige gestalten en werkzaamheden van mijn ziel vermeld, en wat de Drie-enige God aan zulk een zondig Adamskind bewezen heeft aan zulk een vloekwaardige en doemschuldige voor God. En op zulk één heeft God in liefde willen neerzien. Mijn ziel, staroog zo lang hierop, tot gij in verwondering uitroept: 'De kennis is mij te wonderbaar, zij is mij te hoog! Ik kan er niet bij, welke de breedte, de lengte, de diepte en de hoogte zij van de liefde Gods in Christus want dat gaat alle verstand te boven!'

O mijn ziel! heeft de goedertierenheid Gods u gelokt en uitgetrokken van de zonde en de wereld, ach, mocht diezelfde goedertierenheid mij nu gedurig en volstandig bij God doen blijven. Ik heb nog gedurig nodig gelokt te worden door de goedertierenheid Gods; want volgens mijn oude natuurstaat blijf ik nog dezelfde; in mijn vlees woont geen goed.

Ik, ellendig mens, heb geen roem, dan alleen in God; want ik ben niets en God is alles. Daardoor zal ik de vrije genade en de ontfermende liefde eeuwig roemen. Want ik durf te geloven volgens de dierbare belofte, die God aan mijn ziel gedaan heeft, door deze woorden: "Ik zal u onder de roede doen doorgaan en u brengen onder de band des verbonds", dat ik zulk een gekende des Heeren ben.

Sta knielende en dankende stil, mijn ziel, bij uw aanraking, die gij nooit genoeg erkennen kunt. Ik ging met duizenden anderen naar het verderf, ik was even ellendig zo in de wereld als in de zonde. Zo velen werden voorbijgegaan, en ik juist aangeraakt volgens een eeuwige liefde. Waarom geen andere, en waarom ik? Was ik geschikter, was ik beter, wijzer, aangenamer? Zou ik het naderhand beter maken dan anderen? Zou de Heere meer eer van mij hebben, dan van anderen, die Hij voorbij ging? Elk van deze vragen deed mij in ootmoed antwoorden: "Neen, eeuwig neen!" Ik was even ellendig, blind en melaats. Mijn Ontfermer heeft ook weinig van mij, weinig liefde, weinig beantwoording.

En aan de zijde van God is het eeuwig ongehouden liefde het is een liefdezee zonder grond of oever als ik indenk hoe Hij mij aanraakte, toen ik onwillig en vijandig jegens Hem was. Hij had rechtvaardig in mijn rampzaligheid kunnen verheerlijkt worden. Hier schemert het mij voor ogen; ik heb er de eeuwigheid toe nodig. Ook heb ik veel licht, genade, hulp en bemoediging nodig, en dat alles zal Hij aan mij schenken, Hij zal mij leiden tot de dood. En als het op sterven aankomt, zal Hij mij ook helpen, en als mijn ziel zal ingaan in de eeuwige rust, dan zal mijn dood lichaam rusten in het graf als in een slaapstede.

Dat heeft de Heere ook toegezegd in Zijn Woord en zo ben ik en alle lievelingen Gods bezorgd voor tijd noch eeuwigheid. De Heere geve mij genade om te geloven en mij op Zijn verbondstrouw te verlaten! Dit is de wens van mijn hart

Onlangs moest ik de kracht der zonde er van de woelende vijanden ondervinden, dat het als een oorlog in mijn ziel was. En gelijk het bij Paulus was, zo was het ook met

mij: "Het vlees begeert tegen de Geest." Dat staat beide tegenover elkaar. O, dat tweegevecht van binnen, wat moest ik dat tot mijn smart ondervinden! En nog meer, het geschiedde onder de verberging van Gods aangezicht, gelijk het doorgaans gebeurt; want als de ziel haar grote Koning uit het gezicht verliest, dan staan de vijanden op de wacht en vallen op het ware volk Israëls aan. Maar hun grote Koning, Wiens alziend oog de ganse aarde doorloopt, ziet hier ook neer in het hart van al Zijn arm en ellendig volk. Hij komt hier als Koning in hun hart om hen te hulp te komen en zich voor hen in de bres te stellen en tot de vijanden te zeggen: '*Uit* het hart van hen, waarin ik Mijn Geest huisvest.' Want het heeft de grote Koning maar één wenk te kosten en dan zijn zij op de vlucht. Zodra Jezus in hun hart daalt met Zijn Geest, kan de zonde over hen niet heersen. De consciëntie kan geen beschuldigingen inbrengen, als Jezus met Zijn Geest, licht en genade in het hart woont. Dan beroept het zich op zijn grote Koning, en zegt: "Wie zal beschuldigingen inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, Die rechtvaardigt, wie is het die veroordeelt?"

O, wat is het treurig voor Gods volk om met de vijanden de zonde te moeten torsen en zijn grote Koning Jezus uit het hart te moeten missen! Ik had er toen smartelijke ondervindingen van. Ik las toen veel in dat dierbare testament, dat God Zijn volk gegeven heeft tot troost en bemoediging, gelijk ik toen heb mogen ondervinden. Ik las van Jakob, hoe hij met God worstelde en sprekende was. Onder dat lezen kreeg ik een levendig inzien, hoe dat die God voor Zijn Israël een God is, en nog Dezelfde is voor Zijn volk, als zij in hun noden tot Hem roepen, en Hem met hun hart als Jakobs God tot hulp aanroepen. De Geest daalde met stilheid en bedaardheid neer in mijn ziel, en ik voelde zulk een innige begeerte in mijn hart, zulk een uitlokking, om die God. Jakobs ook tot mijn God te hebben en aan te spreken en te ontmoeten, dat ik in het verborgen op mijn knieën neerviel voor een drie-enig God. Ik mocht Hem daar door geloof, met licht en liefde aanspreken, en met gevoel en veel beweging des harten als mijn God Jakobs; ik mocht tot Hem spreken volgens Zijn alwetendheid. Ik zag diep in mijn verdorven hart, hoe ik een tijd lang in de zonde en ongerechtigheid had voortgeleefd en hoe ik in al die woelende zonden tot oneer van God geweest was. Het smart mij in mijn ziel dat ik tegen zoveel goedertierenheden, die God aan mij bewezen had, gezondigd had en dat ik nietig schepsel niet één zonde in mij doden kan. Maar daarop verkreeg ik door Goddelijke genade en kracht het voorrecht, dat ik de Goddelijke Geest in mocht roepen om de zonde die mij tot een last geworden was uit te roeien en de vijanden aan de band te leggen, zoals ik toen tot blijdschap van mijn ziel en tot roem van mijn grote Koning ondervond.

Hier werden de brullende vijanden, die met de wapens in de hand stonden, door de kracht van die grote Koning teniet gedaan en de zonde aan de band gelegd. O, mijn ziel wat is het toch niet groot! Gij dacht, dat gij, onder gemis van uw koning Jezus, het de vijanden gewonnen zou moeten geven en nu moogt gij ondervinden, hoe groot het is onder de banier van Koning Jezus een rechte strijder te zijn. Hij staat met de wapens in de hand en zal Zijn volk nooit begeven noch verlaten. Door de kracht van Zijn Almacht regeert en beschermt Hij Zijn volk.

Verzoend God en Vader

Ik gevoel mij nog genegen om (kon het zijn met 's Heeren hulp) het grote werk des Geestes verder ten toon te spreiden, tot roem van een Drie-enige God. Het stuk dat ik wil beschrijven is zeer gewichtig en ik heb daarover grote strijd in mijzelf gevoerd. Het was of ik dat grote niet aan Gods volk mocht vertellen, noch ter gedachtenis aantekenen. Ik wens, dat de Drie-enige God er Zijn goedkeuring op zal geven.

In mijn krankheid bedlegerig zijnde, zocht ik mijn hulp en troost bij het schepsel, dat mij dit weigerde. Ik ging zien in het paradijs hoe God Eva aan Adam ter hulpe had gegeven tot troost en ik morde, omdat ik op dat ogenblik troost van het schepsel moest missen. Maar toen kreeg ik een gezicht, in de hof van Gethsémané op de Borg en Middelaar Jezus hoe Hij daar ook hulp en troost van mensen heeft moeten missen ja, hoe zelfs Zijn lieve discipelen niet een uurtje met Hem konden waken; Hij moest die wijnpersbak alleen treden. Nu moest ik denken: Is dat aan het groene hout geschied, wat zal er dan gedaan worden aan zulk een dorre tak als ik in mijzelf ben?

Ik werd van het schepsel afgebracht en mocht alleen zien op God, in Wie al mijn heil was. Ik ging tot Hem in het gebed, en ik kreeg de Geest des gebeds en des geloofs zo sterk in mijn ziel, dat ik God mocht aanspreken *als mijn verzoende God en Vader door Christus*. Hij vergunde mij al mijn noden en belangen in een sterk geloof en vertrouwen voor de troon van vrije genade uit te storten en ik mocht de Borg aanspreken als mijn Borg en Middelaar, als mijn Man en Vriend, als mijn Medicijnmeester, Die mij helpen en helen kon.

En hierop werd mij gegeven dat ik mijn Jezus in mijn hart mocht inroepen als *mijn Zielsbruidgom*, en mijn Zielenkoning. Op dat inroepen viel mij het zalige voorrecht te beurt, dat ik mijn Bruidgom Jezus in Zijn tegenwoordigheid, nabijheid en liefde mocht omhelzen. Dit alles geschiedde in het gebed. Toen week Zijn Persoon uit mijn oog; maar door de Geest bleef ik nochtans volharden in het gebed.

Er kwam een begeerte in mijn ziel op, om als het met Gods eeuwige raad kon bestaan, nog wat gespaard te blijven, om als middel in Gods hand te zijn om de mijnen tot Hem te brengen. Wat kwam mijn geheel huisgezin mij voor de geest, wat drukte het mij op de ziel! Ik hoopte dat ik mijn echtgenoot en mijn kinderen er toe zou brengen, dat zij zouden vragen om in alles getrouw gemaakt te worden.

Wat daar al in het gebed is omgegaan kan ik niet beschrijven: hetgeen ik ondervonden heb is *een witte keursteen*; niemand kent hem, dan die hem ontvangt. Nadat het gebed geëindigd was waren mijn krachten versterkt naar het lichaam. Ik stond op en begeerde wat voedsel te gebruiken tot versterking van mijn aardse tabernakel. Het kwam mij hier bij voor, het aller-volmaaktste gebed tot God op te zenden, en die Geest en het geloof waren zo sterk in mij werkzaam, dat ik niet zei: "Onze Vader!" maar met een blijmoedige uitspraak "Mijn Vader Die in de hemelen zijt!" ik heb voor, noch na die tijd het volmaakte gebed zo niet meer mogen bidden.

Ziedaar, mijn ziel! Wat er groots aan u geschiedde. Ge begeerde uw hulp en troost van het schepsel, maar Jezus was als uw zielenbruidgom met Zijn tedere bereidwilligheid gereed, om u, mijn ziel in uw plicht ter hulpe te komen. Uw Jezus moet er niet met moeite toe getrokken worden, maar Hij komt u vanzelf tegemoet springen, over alle bergen en heuvelen van zwarigheid heen. Hij, Die gij bezit behoeft niet eerst gezocht te worden, maar komt reeds vooruit, zonder dat Hij geroepen wordt, met Zijn voorkomende en achtervolgende genade.

O, mijn ziel! zeg nu: "O God, ik heb lust om Uw welbehagen te doen." Hij biedt Zich dan geredelijk aan en zegt: "Zie hier ben Ik!" Hij laat Zich vinden van hen, die niet naar Hem vragen en van degenen, die niet naar Hem zochten, verlangt maar om u dienst te bewijzen als met een verterende begeerte. Eer ik het wist zette mijn ziel zich op wagens van Zijn vrijwillig volk. O, mijn ziel, wat heeft Jezus een gewilligheid in Zijn hart en evenzo voert Hij ook alles ten spoedigste uit. Zodra een ziel in oprechtheid tot Hem roept, is het ook Zijn lust, haar niet Zijn genade te ondersteunen. Hij stelt niet uit. Hij laat Zijn volk niet lang op zichzelf staan maar Hij is er aanstonds bij. "Ik kom haastelijk", was daarom Zijn getuigenis. Jezus' vermaak en blijdschap

bestaat hierin, dat Hij Zijn machteloos volk onder hun werk te hulp komt, gelijk ik hier mocht ondervinden.

Die beminnelijke Jezus komt mij hier ook niet ongepast voor, want het is de hoogste blijdschap, Jezus in Zijn werk en Persoon te ontmoeten. O, dat wandelen van Jezus tussen de kandelaren, zoals Johannes zegt, als Jezus met Zijn Geest en genade werkzaam is tot verheuging van Zijn volk. Daardoor is die liefderijke Jezus verheugd en daardoor vermaakt Hij Zich en getuigt Hij: "Ik zal Mij verheugen over Jeruzalem en Hij zal vrolijk zijn over Zijn volk! Laat u toch uitlokken, om niet met trage handen en slappe knieën bezwaard te zijn, maar roep de Heere, uw God, in het midden van u. Dan zal Hij Zich verheugen met blijdschap over u, en al Zijn volk met gejuich. Jezus komt over die heuvelen en bergen heen. Hij weerstaat al de macht van de hel al de hoogte van tegenstand van Zijn volk, van de wereld en van de zonde slaat Hij neer. Zo staat Hij Zijn volk bij, zo dat zij alles vermogen door Christus, Die hun kracht geeft.

Nu dan, mijn ziel! Hebt ge die kracht Gods om u te wapenen tegen de vijanden, die gedurig lagen leggen, om invloed in de ziel te krijgen? Wapen u dan veel met de waarheid en de gerechtigheid, met de hoop, Gods Woord en met het gebed.

Een ziel moet gedurig opmerkzaam op haar hoede zijn zodat zij niet onvoorziens overvallen wordt. De geestelijke krijgsman moet gedurig onder de wapens staan, hij moet door Gods kracht in alles overwinnen, of hij wordt niet gekroond, volgens het woord van die mannelijke strijder Paulus: 'God heeft u tot de strijd geroepen toen Hij u uit de duisternis trok.' *Strijd dan de goede strijd des geloofs, grijp naar het eeuwige leven, tot hetwelk gij ook geroepen zijt.*

BESLUIT

Hier eindigde deze gezochte en gezaligde met de pen, om ook al spoedig te zwijgen met de mond die ***door de dood*** werd gesloten. Maar heerlijk is zij verzezen en opgenomen tot Hem, die hier, door genade, haar roem en haar sterkte uitmaakte, om daar tot in een eindeloze eeuwigheid dat dierbare Lam te volgen en te verheerlijken, dat hier in de strijd en daar boven in triomf de stof van bewondering zal uitmaken van allen, die door Hem zijn gezocht en gezaligd en bevonden zijn geworden te behoren tot het zaad van Abraham, de vader der gelovigen.

Mijn lezer! Leg uzelf bij deze bevindingen neer en beproeft in tegenwoordigheid Gods of u er ook iets van kent. Zo niet, dan geve de Heere u Hem te leren kennen, opdat gij het leven vindt. Maar zo u er iets van kent, dan kent u Hem, Die gezegd heeft: "Zij zullen kennen en vervolgen te kennen" en Hem te kennen is het eeuwige leven.

4. De weg der bekering die de Heere gehouden heeft met Hendrikje Haarman

**geboren te Maartensdijk op 10 September 1866
overleden te Utrecht op 6 Juni 1938**

Uitgave

Fa. Romijn Van der Hof Gorinchem.

Genealogie

Jacob Haarman, geb. 1831, overl. 1897 te Maartensdijk gehuwd 10 aug. 1860 met Hendrikje Ekris, geb. 1834, overl. 1866 te Maartensdijk. Het echtpaar kreeg 4 kinderen waarvan de eerste 2 spoedig stierven. Teunis geb. 1865 overl. 1940.

Hendrikje geboren 10 september 1866, Maartensdijk; overleden 6 juni 1938 te Utrecht.

1ste huwelijk Dirk Manten.

2^e huwelijk met Cornelis Bernardus de Groot, geb. 1861- overl. 1 aug. 1936; huwelijk 8 nov. 1923.

Op verzoek uitgegeven door Mej. A. H. Zeldenrijk-Haarman te Vreeland

Voorwoord

Daar ik mij gedurig gedrongen gevoelde om eens iets schriftelijk mede te delen, wat de Heere aan mijn ziel gearbeid en gewrocht heeft, naar Zijn eeuwig welbehagen, zo kon ik het niet nalaten en ik moest het doen, al is het dan ook met veel gebrek.

Moge het bij degenen, die het te lezen krijgen, ingang hebben in hun hart, en dat de Heere dit schrijven nog mag zegenen, want het is Zijn werk. *Het is niet desgenen, die wil, noch desgenen, die loopt, maar des ontfermenden Gods.* Hem alleen zij daarvoor de eer.

En dit is mijn hartewens, dat de Heere dit schrijven nog tot een zegen mag stellen, hoe gebrekkig het ook zal zijn. Er zullen wellicht veel taalfouten in gevonden worden. Daar ik maar een eenvoudig en ongeleerd mens ben, zo zal dit niet uitblijven, daar ben ik mij wel van bewust, maar mocht er dan de ware tale Kanaäns maar in gevonden worden. Daar gaat het toch tenslotte maar om, nietwaar?

Mocht Gods lieve volk, wanneer zij dit lezen, er hun genoegen in vinden, dit is de wens van

HENDRIKJE HAARMAN,

Geboren te Maartensdijk, 10 September 1866.

Haar jeugd

Zo wil ik dan door 's Heeren goedheid aanvangen.

Mijn ouders woonden te Maartensdijk bij Utrecht; daar ben ik geboren.

Een kind zijnde van negen jaar oud, behaagde het de Heere mij indrukken in mijn hart te geven van dood en eeuwigheid. Ik zei wel eens tot een meisje, dat op school naast mij zat: 'o Jaantje, ik ben wel eens zo bang, als ik denk dat ik eenmaal sterven moet, want ik moet bekeerd worden, anders ben ik verloren.'

Maar deze zei dan: daar behoeven wij niet aan te denken, wel oude mensen.

Maar ik kon dat toch niet uit mijn gedachten weg krijgen. Telkens kwam dat weer bij mij op. Ik wist natuurlijk niet wat bekeerd was, daar begreep ik niets van. Ik dacht, ik zal maar veel bidden, dan zal ik wel in de hemel komen. Ik gevoelde veel achting voor de Heere en Zijn volk, alsook voor Zijn Woord. Veel lust had ik om dat Woord te onderzoeken en in oude schrijvers te lezen. Ook gevoelde ik altijd medelijden met mensen, die gestorven waren, en wanneer ik een begrafenis zag, dan dacht ik: o, als dat mens nu maar bekeerd is, anders is dat mens voor eeuwig verloren.

Zo begon ik ook over mijn moeder te denken, want die was met mijn geboorte gestorven. Ik vroeg aan mijn vader: 'Vader, moeder is dood, maar zou moeder nu verloren wezen?'

Nee kind, zei vader, die is in de hemel. O, kind, bidt maar of jij er ook mag komen, want de Heere verhoort ook het gebed van kinderen.

Ik zeide, ja vader, dat doe ik ook altijd.

'k Durfde nooit wild te spelen, want, dacht ik dan ineens, nu moest ik zó dood gaan, dan ben ik voor eeuwig verloren, en ga ik naar de hel.

Het was voor mij een blijdschap, van mijn vader te horen, dat moeder in de hemel is. O, dacht ik gedurig, als ik er nu eens niet kom, och dan werd ik zo bang. De dood heeft mij wat achtervolgd! Als de zon 's avonds onderging, en dan de lucht zo rood en vlammig kon zien, dan dacht ik: daar zal de hel wel wezen, want het ziet daar zo rood en vlammig.

Met mijn elfde jaar ging ik van school af, en als er thuis dan gewassen was, mocht ik van mijn tweede moeder altijd wat bont goed opvouwen. Dan was ik alleen in de kamer, en had dan mijn Bijbeltje of psalmboekje naast mij liggen, om er meteen in te lezen, wat ik dan altijd hardop deed. Moeder kwam wel eens kijken, en zei dan: met wie praat je toch? Och, moeder, zei ik dan, ik lees een psalmvers; waarop moeder antwoordde: kind, werken en lezen tegelijk gaat niet. Maar ik kon het niet laten en meende daar Gode een dienst mede te doen.

Wanneer ik op bed lag, dacht ik er ook veel aan, en sliep soms weinig. Des morgens, als ik opstond, zong ik veel een psalm, denkende, dat zou de Heere graag willen. En dan maar bidden of de Heere mij bekeren mocht. Daar kwam nog bij, dat Ds. Aalders⁶, die toen in Maartensdijk stond, altijd ter catechisatie zei: kinderen, jullie moet maar veel vragen en bidden: *Heere, schep in mij een rein hart, en vernieuw in het binnenste van mij een vaste geest*; En bid: *Heere, bekeer mij maar, dan zal ik bekeerd zijn*.

Hij zeide, dat we altijd een Bijbeltje in onze zak moesten hebben. Wanneer wij dan alleen waren moesten we daarin lezen. Vandaar dat ik altijd met mijn Bijbeltje in de weer was.

Er kwam steeds, eens in het jaar, een oude man uit Amersfoort bij ons. O, wat was dat een Godzalige man. Daar gevoelde ik zo'n achting voor en ook een betrekking op hem.

⁶ Ds. W.J.G. Aalders

Dertien jaar oud zijnde, was hij weer eens een dag bij ons, en dat zal ik nooit vergeten, toen wij gegeten hadden, die man het nagebed deed. Wat was ik jaloers op hem. Ik dacht, werd ik toch ook zo gelukkig als die man, dat God mij ook eens mocht bekeren. Mijn moeder zei tot mij, dat ik voor haar wat doen moest op de zolder, en ik was daar in de gelegenheid om mijn knieën te buigen en de Heere aan te roepen, of Hij mij mocht bekeren. Maar ach, ik bleef onder dit alles dezelfde. Dat kwam, omdat ik had geen erg in mijn zonden, de knapheid stond mij in de weg, ik was zo'n eigengerechtig, eigenlievend schepsel. 'k Dacht, ik doe zo mijn best, en ik heb al zoveel gebeden, de Heere schijnt mij niet te willen horen, en besloot dan maar heel niet meer te bidden. En zo gingen er tijden voorbij dat ik er niets mede te doen had, evenwel nooit zonder kloppingen. Dit vertelde ik wel eens aan mijn vader, en die zei dan: *o, dat komt wel weer eens terug.*

Wat het was weet ik niet, maar ik kon nooit nalaten om te waarschuwen, hoe jong ik ook was. Ik was altijd een beetje vroom, en meende als ik van mijn kant mijn best maar deed en goed leefde en veel bad, de Heere mij ook nog wel eens zou bekeren.

Och, wat is een mens toch een eigenlievend schepsel. Hij heeft zichzelf maar op het oog en meent door goede werken in de hemel te komen. Hoe ouder ik echter werd, hoe meer mij dat tegenviel, want ik voelde de zonde al meer in mijn hart opkomen. Veertien jaar oud zijnde, werd ik zo zondig, en dat ging altijd maar door, maar nooit zonder kloppingen. O, wat kwamen er dan waarschuwingen, en ook angst in mijn hart op, en dan nam ik mij stellig voor om nooit meer te zondigen, en gevoelde zo'n spijt, en dan beloofde ik de Heere, onder een vloed van tranen, het nooit meer te zullen doen.

Maar och, wat komt hij met zijn voornemens bedrogen uit! Neen, een mens wordt nooit om zijn goed doen zalig. Wie dat denkt, bedriegt zich vreselijk. Er moet een ander leven gekend worden.

Na Ds. Aalders is Ds. F. Kijftenbelt gekomen. Als deze eens preekte over de Emmaüsgangers, was ik ook onder zijn gehoor. 'k Dacht, de Heere Jezus openbaarde Zich daar aan die mensen, dat moet toch maar gebeuren; wat zal het mij helpen of ik er altijd mede bezig ben en de Heere Jezus openbaart Zich niet aan mij. Dat zal mijn oordeel nog verzwaren, want ik ben in de Waarheid opgevoed; ik heb het geweten, en ben in de zonde doorgegaan. O, ik dacht, dat kon niet, want de Emmaüsgangers waren er ook in bezig en hun hart was brandende, maar zij wisten van zichzelf ook niet dat het Jezus was, maar Jezus openbaarde Zich aan hen. Ik dacht, als mij dat nu eens niet te beurt valt dan ben ik verloren.

O, wat zat ik benauwd in de kerk, 't was of mij alles veel te strak zat, en vooral mijn keel. Uit de kerk komende, was ik het eerst thuis. Gelukkig had niemand mij gezien, toen ik thuis kwam. Stil ging ik een donkere kamer in en viel daar op mijn knieën en lag daar te wenen en te worstelen. Wel kreeg ik enige verademing, maar daarbij bleef het. 'k Meende dan wel te willen, als de Heere maar wilde. Zo komt de mens maar met allerlei beweegoffertjes en wil dan heimelijk de schuld op de Heere werpen. Zo is de mens uit- en van zichzelf. Hij is een blind, diep-bedorven schepsel, waar hij dan nog heel geen erg in heeft.

Toen Ds. F. Kijftenbelt vertrok was ik 17 jaar. O, wat speet mij dat; 'k heb er veel over geweend, want ik hield zoveel van hem, omdat hij altijd zo getrouw was in het vermanen en zo zuiver in het onderwijs geven. Hij was altijd even ernstig en wees ons steeds op het ene nodige, wat er gekend moet worden zal het wel met ons zijn voor de eeuwigheid. Door 's Heeren goedheid hebben zijn doordringende woorden veel indrukken in mijn hart achtergelaten. Ja, 'k mocht mij in die tijd vaak afzonderen en werd dan zo gedreven om des Heeren aangezicht te zoeken. O, dat heb ik al die jaren,

dat de Heere met mij begonnen is, veel mogen hebben dat de begeerte en de behoefte in mij opkwam om mij af te zonderen en in het verborgene te gaan. Dan kreeg ik nogal eens een waarheid of psalmvers in mijn hart, en ik mocht mij er dan wel eens zo in verblijden, dat ik wel een psalmvers zong. Zo aangenaam was het dan in mijn gemoed. Maar dat duurde niet lang, want dan werd het mij zo bestreden dat die waarheid of dat psalmversje voor mij niet was. Dat was voor 's Heeren volk, en nu moest ik mij niets verbeelden, het was bij mij toch geen goed werk, want dan zou het in mijn hart anders gesteld zijn. Ik moest er maar nooit iets van tegen iemand zeggen, want ze zouden het van mij toch niet geloven. Mijn vader had er echter wel erg in en vroeg mij wel eens wat, en daar was ik blij mee, want uit mijzelf durfde ik er nooit over te beginnen. En zo vertelde ik wel eens wat aan mijn vader, en dan waren we beiden zó vol, dat we beiden zaten te wenen. Daar lag

al zo'n zoetigheid in! Wat gelukkig, dat ik een vader had"

die kennis aan de weg had. Hij was er toen met mij veel over bezig, en dat hij er blij mee was, merkte ik wel.

Na Ds. Kijftenbelt is Ds. Callenbach gekomen, maar dat was een verschil. Deze was zo licht en zo vijandig tegenover het ware volk. Het was in het jaar van de Doleantie⁷, dat ik bij hem ging leren voor mijn belijdenis. O, wat smaalde hij op die mensen uit Maartensdijk, die overal heen liepen om andere dominees te horen. Er waren er toch bij van Gods volk, en dat kon ik niet hebben, dat deed mij zó zeer, dat ik wel eens tot mijn vader zei: 't Is dat ik voor mijn belijdenis leer, anders zou ik de catechisatie uitlopen, zo staat die dominee te schimpen en tekeer te gaan. Ik gevoelde wel, dat hij mijn vader ook niet kon uitstaan.

Zo brak dan de dag aan van belijdenis doen. O, wat heb ik tegen die dag opgezien! Dat kan ik niet beschrijven. Want dan zou ik belijden een levend lidmaat van Christus te zijn, want zeiden ze van binnen, dat lijkt er niet naar, o wat haal je een oordeel over je, want je moest zo eens komen te sterven. En dan was het weer: je moet toch tot een kerk behoren, het is toch niet goed om geen lidmaat te wezen, enz. 'k Las toen eens in een boek van Smytegelt, waarin deze er erg op aandrong om belijdenis te doen. Hij zegt in een zijner preken: *het is de Heere de hand geven, maar niet met het hart.*

Dat was voor mij wel een spoorslag om er eerder toe over te gaan. Wanneer de dominee de vragen aan ons deed, en ons antwoord daarop vroeg, o wat ontroerde ik toen ik "Ja" antwoordde. 'k Beefde over al mijn leden en kon me wel in m'n tranen wassen. Het was een gewichtig en ernstvol ogenblik. O, hoe durven en kunnen zo velen toch zonder ernst er toe overgaan, denkende, als ik maar ben aangenomen, dan ben ik van het leren af. Zo hoort men dan wel praten. Maar hoe naar en benauwd ik ook gesteld was, met zulke zou ik toch niet willen ruilen.

Huwelijk

De tijd brak aan dat ik verloofd raakte. Nu was het altijd mijn begeerte, of ik een man krijgen mocht die de Heere vreesde, of voor de Waarheid was (en dat was ook zo). Zijn ouders en mijn vader waren van dezelfde richting, en ook lag er een ander leven in hen. Wat is de Heere toch goed om dat alles zo te beschikken. Mijn vader was erg blij met mijn verloving en hield veel van mijn verloofde. Ik kon niet dankbaar genoeg zijn, dat ik zo'n vader had. In alles raadpleegde ik met hem. Wat moest een kind het toch meer waarderen een Godzalige vader te hebben.

'k Dacht toen wel eens bij mijzelf: als ik maar eens getrouwd ben, dan ben ik m'n eigen baas en kan dan alles beter in het werk stellen om voor de Heere te leven, daar het bij ons zo'n druk huishouden was. Och, wat is de mens toch blind! Wat gelukkig,

⁷ 1886

dat de Heere voor Zijn eigen werk instaat. Die heeft (met eerbied gezegd) ons heel niet nodig, en doet alles naar Zijn eeuwig welbehagen.

De tijd brak aan dat ik met die persoon ging trouwen. De Heere had mijn begeerte vervuld, maar ach, wat viel ik mijzelf tegen, want om voor de Heere te leven, daar kwam niet veel meer van dan toen ik thuis was. Vijf maanden getrouwd zijnde werd ik ernstig ziek, welke ziekte anderhalf jaar heeft geduurd. Ik heb toen ook nog tien weken in het Diaconessenhuis te Utrecht gelegen. O, wat heb ik daar veel tranen geschreid. Toen kwam het er op aan. Wat was ik bang en heb wat uit de benauwdheid geroepen. Mij kwamen toen eens voor deze regeltjes:

Zij riepen in hun ellende de Heere ootmoedig aan.

Hij deed hun angsten enden,

En hun 't gevaar ontgaan.

Van achter heb ik gezien dat de Heere mijn gehele leven door zulke grote bemoeienissen met mij gehouden heeft.

Mijn vader had in mijn ziek-zijn veel werk met mij, en kreeg te geloven dat ik weer beter zou worden. Het was voor mijn man ook een bezoeking; hij was altijd zo hulpvaardig, zodat ik hem in die weg dikwijls heb moeten bewonderen. Ook zijn moeder was voor mij een lieve moeder, die ik erg liefhad, zij droeg mij veel liefde toe, en wist niet wat zij doen moest om mijn lijden te verzachten, want ik heb zeer veel geleden.

Gods volk had ook veel werk met mij. Er woonde daar een oud vrouwtje, die kreeg te geloven dat ik weer beter worden zou, en dat God mij nog eens zou bekeren. Een oom van mijn man kreeg het ook te geloven; en zo zei ook mijn vader. Het ware volk had met mij te doen, maar daarmee was ik niet gered. Het volk weet wel, dat wij met eens anders geloof niet binnen kunnen komen; daar zijn wij niet door behouden, wij moeten dat zelf ondervinden en er een inleving van krijgen in onze ziel, zal het 't ware werk zijn.

Na zeer lange duur mocht ik weer beter worden. Maar in plaats dat ik bekeerd werd, voelde ik zoveel zonden in mijn hart opwellen, dat ik er gedurig van schrok. Ach, wat heb ik het er altijd ellendig afgebracht. Het behaagde de Heere de zwakste delen van mijn lichaam te laten gevoelen, al was ik beter, en dat was wel goed om mij er onder te houden. Veel mocht ik toen ook werkzaam zijn, maar toch bleef ik onder dat alles nog dezelfde. Nooit durfde ik iets van mijzelf te geloven. Hoewel ik wel eens wat ondervinden mocht, durfde ik het niet voor waar houden. En dan vroeg oom **Piet Mante** nog wel eens wat, en had dan graag dat ik eens wat vertelde. Ik zei dan: ach oom, wat moet ik vertellen, ik durf niet en heb niets te vertellen, want het zal met mij toch geen waar werk zijn.

Dan zei hij: je schreit altijd maar, en, ging hij voort, je hebt zoveel bekeerde mensen in je familie, en ook reeds in de hemel. Waarop ik hem antwoordde: ja oom, dat is wel waar, maar wat zal mij dat alles baten, als ik er buiten moet blijven?

Wij woonden toen in **Loosdrecht**. Die man kon nooit bij mij komen, of hij was er met mij over bezig. Dat kwam (gelijk reeds tevoren is medegedeeld) omdat hij met mij zo bezig geweest was. De Heere had hem beloofd mij nog eens te zullen bekeren. Vandaar dat uitzien van hem. Maar een mens, zoals ik mij gevoelde, durfde van mijzelf niets te geloven, en zodoende durfde ik van mijzelf niet te spreken. En als ik soms eens wat uitgelaten had, dan had ik er zo'n spijt van, want dan werd mij alles zo bestreden, dat het maar inbeelding was en ze het toch van mij niet geloofden.

'k Hield erg veel van die oude oom en gevoelde altijd betrekking op hem, en was blij als ik hem zag.

Toen zijn wij in **Hilversum** gaan wonen. Daar hebben wij dadelijk Gods volk opgezocht en zij kwamen ook bij ons. Zij waren altijd bij ons zeer op hun gemak, hoewel wij van onszelf niets durfden zeggen. 'k Heb eens een vrouw tegen andere vromen horen zeggen, die ook bij ons waren: 'bij de familie Manten zit je zo thuis, je kan hier maar aan praten.' Zij vroeg de Heere: *Heere, waar horen die mensen bij, want zij zeggen nooit iets, en wij zijn er toch zo gemakkelijk.* Toen kwamen haar deze woorden voor: *Hieraan zult gij ze kennen, dat zij de broeders liefhebben.* Zij zei: 'Heere, dan behoren zij er ook bij.' Zij werd een lieve vriendin van mij. Ze heette **juffrouw Sesink**.

Het gebeurde eens dat ik een paar dagen heel niet goed was, en dan kwam dadelijk bij me op: nu moest je eens ziek worden en komen te sterven, en als het dan eens niet waar was. Och, wat was het mij dan bang, dat dreef mij dan weer uit om tot de Heere de toevlucht te nemen. Toen kwamen mij deze woorden voor: *Geloof in de Heere Jezus en gij zult zalig worden.* 'k zei: Heere, wat is geloven?

Waarop ik deze woorden kreeg: *Het geloof nu is een vaste grond der dingen, die men hoopt, en een bewijs der zaken, die men niet ziet.* Alsook deze woorden: *In Uw licht zien wij het licht.* Toen vroeg ik de Heere om een teken en zei: 'Och, Heere, als het waar werk bij mij mag wezen, wilt U dan deze dag een kind van U bij mij sturen, dat die eens voor mij mocht bidden?'

En waarlijk, de Heere had mijn zuchten gehoord, des middags kwam Ds. Dijkstra en kwam bij mij aan het ledikant zitten. Hij zat een poosje te praten en ineens stond hij op. 'k zei: Dominee, gaat u al weer weg? Neen, zei hij, wij zullen het Aangezicht des Heeren zoeken en hij ging op zijn knieën voor het ledikant in het gebed.

O, toen kon ik niet nalaten om de Dominee er iets van mee te delen. Hij zei: *o, hoe wonderlijk, wat is de Heere toch goed, en nu stuurt de Heere nog wel Zijn knecht.*

U, die dit leest, begrijpt, dat het voor mij wat was. Op dat ogenblik mocht ik het geloven, ik kon het wonder niet op, dat de Heere zo een als ik was wilde verhoren.

Daarna heb ik al gauw mijn vader verloren. Och, wat was dat een verlies voor mij, en het ging zo gauw. Dinsdag was hij nog buiten geweest en Donderdagmiddag stierf hij. De hele buurt was er verslagen over. Hij had het aan zijn hart. Hij had het erg gemakkelijk voor zichzelf, lichamelijk en geestelijk. Van alles was hij los en heeft de dood niet gevoeld. 's Daags voor zijn sterven heeft hij zijn weg nog zitten vertellen. Hij sprak vanaf zijn 14de jaar en hij getuigde maar van zijn Koning, en wat het zou wezen om eeuwig zijn Koning groot te maken en wat een volkomen vrede daar zijn zal. O, wat miste ik vader, vlees kon geen vlees missen.

Zo liep ik eens in Hilversum en zou naar een oud vrouwtje gaan. Zij heette **Janna Bouwhuis**. Ze had een wit Hilversums mutsje op, en keek zeer streng, en daar had ze ook de naam van. Oom Piet Manten vroeg mij wel eens, of ik al bij haar geweest was en hij had het ook aan haar gevraagd. 'k Ging er eindelijk eens heen (ik waagde het). Toen ik er kwam zat zij zwart achter de tafel te kijken, en vroeg mij wat ik kwam doen. Ik mocht dan, hoe gebrekkig ook, voor de dag komen. 'k Kreeg opening en zei, als ik bij u vandaan ben, wordt mij toch alles weer bestreden.

Zij zei: o kind, ik hoor het al, je bent al gevangen. Haar man was buiten. Ze riep: 'Manus, kom eens in huis, 'k heb hier zo'n jong lief kind in huis, ik ben jaloers op dat kind.' Dat was heel anders als hard. Ik heb altijd omgang met haar blijven houden. Toen ik weg ging zei ik: 'Heere, wat is dat toch, dat ik mij zo gebonden voel aan de Waarheid en aan Uw volk en dat ik telkens zo'n behoefte gevoel om mij voor U af te zonderen?' Toen kreeg ik deze woorden: *De wind blaast waarheen hij wil en men*

hoort zijn geluid, en men weet niet van waar hij komt; also is het met een iegelijk, die uit de Geest Gods geboren is. Dat was voor mij een verrassing.

Zo ik al eerder schreef, had ik in Hilversum een lieve vriendin gekregen. Zij was een teer en lief kind Gods, die zeer nauw leefde. Ze had een gul karakter, en wat ze zei of deed, men kon er op aan, dat zij het meende. Vrijdagmiddags ging ik altijd naar haar toe, dan was zij alleen, dat wist ik, en dan gebeurde het wel eens dat ik daar mijn hart uitstortte. O, daar heb ik wat aan verteld wat er zo in mijn hart omging. Had ik het gemakkelijk, dan had ik behoefte om haar dat te vertellen, en was het anders, dan ging ik het ook vertellen. Ik zei dan tegen haar, als het mij weer benauwd en bang was: 'juffrouw, u moet maar niets van mij geloven, want nu is het weer anders met mij, en als u het nog maar niet aan Gods volk verteld hebt, want ik gevoel mij nu weer zo ongelukkig, dat ik niet weet waar het met mij zal aankomen.'

Dan lachte zij maar om mij. 'k Dacht, hoe kunnen die mensen zo om mij lachen, daar ik mij toch zo ongelukkig gevoel. Maar dat kwam, zij zagen het werk des Heeren in mij, maar dat kon ik niet bekijken. Ik was steeds nog maar bezig om mij op te knappen. Ik dacht, als ik mij maar bij het volk hield, en dan netjes te leven en te bidden, dan zou het nog wel eens gebeuren.

'k Was eens in het gebed, en toen ik van mijn knieën opstond, dacht ik dat ik het er nogal goed afgebracht had en was nogal tevreden over mijzelf. Maar ineens kwamen mij met kracht deze woorden voor: *Alleenlijk ken uw ongerechtigheden, dat gij tegen de Heere uw God gezondigd hebt.* Wat verschrok ik daarvan. Nu zag ik dat er bij mij niets dan zonde en ongerechtigheid was, en dat al mijn bidden het ware bidden niet was. Wat gevoelde ik mij ongelukkig, ik wist niet wat te beginnen.

Zo kwam de Heere mij de ogen te openen en ik zag dat er bij mij geen goed woonde. O, wat was er 'n grote kloof tussen mij en de Heere! Daar zag ik hoe diep wij gevallen waren door de val van Adam en Eva in het Paradijs. Soms liep ik als een radeloze dan hier en dan daar. Ook veel op zolder, om maar door niemand gezien te worden.

Zo liep ik een tijd in de benauwdheid, het huis was mij te klein en ging dan bij mijn vriendin mijn nood klagen.

Ik ontmoette er nog eens een man, het was een lief kind des Heeren. Toen ik bij haar kwam, vroeg mijn vriendin: wel kind, hoe is het er mee? Ik begon terstond al te klagen over mijn grote schuld. Zo zat ik weer te klagen en te schreien dat er voor mij geen raad zou wezen; de Heere zou mij wel voorbij gaan en Hij had daar ook recht op om mij voor eeuwig te verstoten, ik had niet anders verdiend, en nu ik die woorden gekregen had: *alleenlijk ken uw ongerechtigheden, dat gij tegen de Heere uw God gezondigd hebt.* Maar in al mijn moedeloosheid en klagen zei die man: ik hoor het al, tob zo maar aan, u moet het maar niet opgeven. Hij zei tegen mijn vriendin: gelukkig al weer een.

'Ja, zei mijn vriendin, ik heb er al lang erg in gehad.'

Maar daar was ik niet mee gered, want toen gevoelde ik eerst dat ik van mijzelf niet anders deed als zondigen, en alles overtreden en bederven, dat ik als een vijand gezaligd moest worden. O, wat mocht ik toen het recht Gods goedkeuren. Ik zei: *o, Heere, al moet ik verloren gaan, dan zal ik U nog liefhebben, want Gij hebt daar recht op, ik heb de hel verdiend.* Onder dat alles gevoelde ik toch betrekking op de Heere.

Toen het mij zo benauwd was, dat ik dacht om te komen, riep ik de Heere aan, want ik kon het zo niet langer uithouden, en kwamen mij deze woorden voor (het was of ik een stem hoorde): *zou er bij Mij iets te wonderlijk zijn?* Ik keek ineens om, en toen deze woorden: *Ik ben het, die in gerechtigheid spreek, Die machtig ben u te verlossen.* O, dat was voor mij een verademing.

Ontsluiting van de Weg

Daarna kwam de Heere de weg te ontsluiten. Het werd mij heel wat makkelijker. Ik zag een weg geopend om die straf te ontgaan en wederom tot genade te komen, door zulk een Middelaar, Jezus Christus, Die waarachtig God en waarachtig mens is, en dat gaf mij zo'n moed en gevoelde ook blijdschap. Ik weet nog wel, dat ik het aan oom Piet Manten vertelde en die man was er zo blij mee, hij kwam mij af en toe bezoeken. Och, een mens tobt wat af, de Heere moet er altijd maar licht over schenken. Als hij een beetje opgebeurd is, dan komen de bestrijdingen weer; zo gaat het maar op en neer; en toch zou men niet meer terug willen.

In Hilversum ben ik nog eens ernstig ziek geweest. Ik kreeg hevige longontsteking. Er moest steeds gewaakt worden en gestoomd, en de borst gepapt. 'k Gebruikte niets anders dan mijn medicijnen en kwast. Ik moest heel in 't donker liggen, ook mocht er niemand bij mij komen. Maar Gods volk kwam toch stil bij mij, die konden niet wegblijven, zo zij zeiden. Het volk had veel werk met mij en voor mijzelf lag ik er niet ongevoelig bij. Vanwege de ziekte kon ik niet spreken, maar ik mocht toch zuchten. En in mijn zuchten en vragen kwamen mij deze woorden voor: *Ik zal u ondertrouwen in gerechtigheid en in geloof, en Ik zal met u een eeuwig verbond maken, en Ik zal u tot een God zijn, en gij zult Mij tot een volk zijn.* En dat zo in mijn ziel, dat gaf mij zo'n verruiming. O, het werd mij gemakkelijk, ik mocht mij zo in de Heere verblijden, en gevoelde zo'n liefde tot de Heere en zo'n vrede in mijn ziel, dat ik wilde maar liever sterven dan blijven leven. O, wat lag ik daar met een blijdschap! Toen kwam mij dat versje in gedachten van Psalm 73: 12:

'k Zal dan gedurig bij U zijn, enz.

Ik dacht dat ik ging sterven, en gevoelde gedurig aan mijn polsen of die al koud werden, zo verlangde ik.

Vader Manten kwam nog eens kijken. Toen hij van de kamer ging hoorde ik hem zeggen: 'Nu, Dirk, ik geloof dat je je vrouw moet missen, want ze is zo min.'

Ik schrok er niets van en lag het maar af te wachten. Wat was ik blij met mijn zielstoestand, het was alles vrede, geen angst voor de dood, en ik gevoelde een liefde tot het ware volk. Nu durfde ik het niet langer te ontkennen, dat de Heere een daad aan mijn ziel gedaan had. Ik wilde zo graag weg, maar de Heere had het anders over mij besloten, ik mocht nog niet weg.

Op een zondagavond kwam mijn vriendin en zei: 'Wij mogen je nog hier houden, hoor! Want deze krankheid is niet tot de dood, maar tot verheerlijking Gods.' En er bij:

*De buit van 't overwonnen land
Viel zelfs de vrouwen in de hand,
Schoon niet mee uitgetogen.*

O, wat mocht ik het toen mijn dienstmeisje aanzeggen, die Rooms was. Ik zei: Rika, bid toch nooit geen dood kruisbeeld meer aan, ik moet je waarschuwen, wij moeten een levende Jezus hebben. En zo trok ik met haar door.

Die meid schreide zo, ze was zo jaloers op mij, en zei: 'O, juffrouw, wat bent u toch gelukkig, u lijkt wel een heilige in uw gezicht, het is net of er een glans over uw gezicht ligt.'

Er kwam ook een oude godzalige man bij ons, hij heette **Ravenswaaij**. Tijdens mijn ziekte kwam hij meest driemaal in de week, en toen ik ze min was, zelfs tweemaal per dag. Die man ging voor in het gebed, en toen heeft de Heere kennelijk zijn gebed verhoord. Ik had door al mijn ziekte heen dat ik bijna niet spreken kon vanwege de

volheid en benauwdheid in mijn borst. Maar toen die keer gaf de Heere kennelijk zo'n gebedsverhoring, dat ik tegen mijn dienstmeisje zei: 'Is Ravenswaaij er nog? Roep hem dan, en mijn man ook, opdat zij dadelijk boven komen, want mijn stem is ineens zo helder, ik gevoel een verandering door heel mijn lichaam.'

Zij riep hen, en zij kwamen beiden gauw kijken. Wat hadden mijn man en die oude man daar schik van! Ik ben van die stonde af beter geworden. Toen mocht ik vertellen wat de Heere mij deed ondervinden, wat Hij gedaan heeft aan mijn geest.

Die ziekte had mij erg aangepakt, ik heb het in mijn lichaam het gehele jaar door kunnen voelen, en ben later altijd vatbaar gebleven voor bronchitis. Ik was toen 32 jaar oud. Wanneer ik later over die ziekte dacht, mij dunkt dan zou ik wel weer ziek willen zijn.

In het najaar was er bediening van het Heilig Avondmaal, en het volk wilde maar hebben dat ik er aan ging. Vooral mijn vriendin, die stond er erg op. Zij zei: je hebt er altijd zo tegenop gezien, maar nu durf je toch niet langer te ontkennen dat de Heere een daad aan je ziel heeft gedaan. Nu hoor je er aan al het volk die je kennen, wat van te zeggen. Die willen het ook zo graag.

Ik ging dan Zondags naar de kerk, maar had mij voorgenomen om er niet aan te gaan. Maar wat was het geval. Daar kom ik naast mijn vriendin te zitten, en met de laatste tafel stond zij op en trok mij mee. O, wat kreeg ik het gemakkelijk aan die heilige Dis. Toen de dominee het brood uitdeelde, was het alsof ik het uit 's Heeren hand ontvangen mocht, en leerde ik dat versje verstaan uit de Lofzang van Maria:

Hoe heilig is Zijn Naam, enz.

Ik had bijna gezegd: o dominee, wat is het hier toch goed. Ja, 'k had wel aan de tafel willen blijven zitten, en de dominee was ook zo bij zijn hart. Toen ik uit de kerk kwam had het meisje zo goed gezorgd, dat ik zo overal de hand des Heeren in zag, en toen kwamen mij deze woorden voor: *Maar wij weten, dat degenen, die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede, namelijk die naar Zijn voornemen geroepen zijn.*

Toen wij gingen eten zag ik er ook weer zo groot in dat wij dat alles in de gunst des Heeren hadden. Ik zei tegen mijn man: o man, wat is de Heere toch goed. Mijn man zei: mens, wat ben je toch gelukkig, wat mag je het goed hebben, waar moet het met mij aankomen? Toen mijn man na het eten aan 't lezen was uit het hoofdstuk, waarin voorkomt: *met het gedierte des velds zult gij bevredigd zijn*, riep ik uit: o man, houd toch op, want ik kan het niet meer dragen.

Het was alles voor mij. Ik dacht, al lag er aan iedere kant van het hek een leeuw, zij zouden mij niets kunnen doen, ik ging er gerust doorheen, het was alles vrede.

Maar wat gebeurt er. Toen het eten afgelopen was en het dienstmeisje de tafel afruimde, kwam de hond binnen. Het was een grote tijgerhond, hij zag zichzelf in het kastje en haalde met zijn poot drie grote krassen over een van de deuren. O, wat was ik kwaad, ik was zo woedend, ik wilde die hond wel dood schoppen. Ach, toen was het leven weg. Wat heb ik toen benauwde dagen gehad. O, daar kwam de duivel op los, hij zeide, nu kunt je eens zien wie je bent, als het goed werk bij je was dan was je niet zo kwaad op die hond geworden, en was je nu maar niet aan het Avondmaal geweest, dat is nog het ergste, en nu heb je jezelf een oordeel gegeten en gedronken.

Wat was het mij benauwd, ik kon 's nachts heel niet slapen. Ik dacht, het was alles om mijn zonden, dat ik zo in de benauwdheid was. De Heere had recht om mij eeuwig te verstoten. Ik mocht het recht Gods zo liefhebben en goedkeuren. Ik zag dat ik niet anders als de hel verdiend had, en toch, onder dat alles door was het of er een stem in mij opkwam: de Heere zal het niet doen. Terwijl gevoelde ik een betrekking op de

Heere en Zijn volk. Maar die benauwdheid bleef nog maar en dan was het als er eens 'n psalmvers of een waarheid in mij opkwam: o dat komt omdat u dat allemaal kent, maar dat is niet van de Heere, en het volk ziet ook heel niet naar je om. Als het waar werk was dan waren zij er al geweest.

Dat heeft de gehele week zo geduurd. Alles werd mij bestreden, en als er mij eens een psalm of waarheid voorkwam, dan was het: dat is niet van de Heere.

Het greep mij zo aan, dat ik er niet van kon eten of slapen.

Ik lag in die dagen van zielestrijd geheel op bed, 'k gevoelde me er ziek van. Dat heeft tot vrijdag geduurd. Toen kwam mij dit versje voor uit de Lofzang van Zacharias:

Dus wordt des Heeren volk geleid

Door 't licht dat nu ontstoken is,

Tot kennis van de zaligheid,

In hunne schuldvergiffenis.

Dit zonk zo in mijn ziel, dat ik zei: *dit is van de Heere*. O, wat een verandering in mijn gemoed! En daarna kwamen mij deze woorden voor: *De Heere schelde u, gij satan, de Heere schelde u. Die Jeruzalem verkiest, is deze niet een vuurbrand uit het vuur gerukt?* En de satan moest op de vlucht.

Ik mocht zeggen: Heere, gij hebt mij naar lichaam en ziel verkwikt. Toen kwam mij het ene psalmvers na het andere voor van Psalm 116: 2, 3, 4 en 7, alsook van Psalm 103. Het was alles voor mij. O, wat een verandering! Diezelfde avond kwamen er drie van het volk. Toen ik hun vertelde dat ik zulk een benauwende toestand doorgemaakt had, waren zij zo blijde, dat ik er uit gered was. Ik weet nog wel dat Ravenswaaij zeide, wat gelukkig dat wij in die toestand niet gekomen zijn, anders had u nog gehoopt dat wij voor u zouden bidden. Maar de Heere heeft ons niet nodig. Ziet u, ik kon dat wonder maar niet op dat de Heere op mij, zulk een onwaardige, wilde neerzien, en zulke grote bemoeienissen met mij hield, die niet anders als de hel verdiend heeft. Wat is dat lieve Wezen toch goed!

Het gebeurde eens dat het meisje tegen mij zei: 'Juffrouw, wat gaat u toch met rare mensen om, zulke oude en eenvoudige mensen, heel beneden uw stand. U moest meer met mensen van uw leeftijd omgaan.'

Ik dacht zo, ja ze heeft gelijk, ik kon mij er wel een beetje van onttrekken, en eens met jongere mensen omgaan.

Het was op een woensdag en ik ging des avonds naar de kerk. Ds. Dijkstra had het over de worsteling van Jacob, en hij was zo bij zijn hart. O, wat trof mij dat, er kwam een hele verandering in mijn gemoed, en ik mocht er zo bijkomen. Wat had ik spijt dat ik zo over die mensen gedacht had.

Toen de kerk uitging wist ik geen raad om gauw weer bij die mensen te komen. Ik zei hen gedag en liep met juffrouw Sesink mee naar huis. En nu mocht ik haar vertellen, hoe ik over hen gedacht had. De Heere maakte mij eerlijk, ik mocht schuldenaar worden. Zij nam het mij niet kwalijk, en ze zei: ach kind, dat is mij niet vreemd, nu wilde de duivel dat meisje gebruiken, maar ik heb je er zoveel te liever om. Ik vertelde haar hoe ik onder die preek een hele verandering in mijn gemoed kreeg, en dat ik het volk weer zo lief had. Zij zeide, wat maakt de Heere Zijn volk toch eerlijk, nu moest je mij dat alles vertellen.

Wat was ik voor mijzelf blij! Juffrouw Sesink en ik hebben nog een heel poosje heen en weer gelopen, eindelijk moesten wij weer naar huis, en wij namen hartelijk afscheid.

Ik was zo vol, ik moest maar schreien van blijdschap. Wat had ik het er goed mee! Toen ik thuis kwam, zei ik tegen mijn man: ik kom wel wat laat thuis, maar ik heb met juffrouw Sesink wat op en neer gelopen.

Mijn man nam mij dat niets kwalijk. Mijn man ging vast naar boven. Ik wilde nog graag een poosje alleen blijven. Ik was zo aangenaam gesteld, en eer ik naar boven ging kreeg ik nog zulk een aangename ontmoeting met de Heere. Ik kreeg de Bijbel, en zou een hoofdstuk lezen, maar kon geen letter zien vanwege de tranen. Toen kwamen mij deze woorden voor: *Hij kusse mij met de kussen Zijns monds*. Daar zag ik de Heere in Zijn Woord en ik mocht het Woord zo aan mijn hart drukken. 'k Had die dierbare Bijbel zo lief, dat ik die dierbare Woord driemaal gekust heb, uitroepende: *Lieve Heere, wat zijt Gij goed, dat Gij ons Uw dierbaar Woord gegeven hebt*. Op mijn knieën liggende kreeg ik nog deze woorden: *Ik geef mijn schapen het eeuwige leven, en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid en niemand zal ze uit mijn hand rukken*. O, wat ging ik blij ter ruste! Maar de andere dag werd mij alles weer bestreden dat dit niet voor mij was, maar voor Zijn volk. En zo gaat het maar op en neer. De duivel geeft zijn kluijfe niet gauw over.

Toen gebeurde het eens dat ik inwendig heel niet goed was, ik had al een tijdje er mee gedokterd, maar het werd steeds erger. De dokter zei: u zult wel zenuwachtig zijn, maar ik moet het u zeggen, u zult geopereerd moeten worden, want ik zie geen kans om het zo weg te krijgen; maar, zei hij, ik zal het eerst nog eens met pillen proberen, want tegen opereren zag hij erg op. Ik liet die pillen klaarmaken. Toen ik van de apotheker vandaan kwam liep ik even bij mijn vriendin aan en vertelde haar wat de dokter gezegd had en vroeg haar of ze mij in haar gebeden gedenken wilde.

Och, wat was ik weer bang, en ik gevoelde mij zo ongelukkig. Ik nam die pillen in en moest acht dagen daarna weer bij de dokter terug komen, en toen kwam er zo'n verandering bij mij, zo aangenaam. Ik was naar een winkel geweest en ik liep te denken over het opereren, als dat eens moest gebeuren. Toen ik zo liep te denken, dat het er zo donker bij mij uitzag dat ik zo niet kon sterven, dat er toch weer een nieuwe daad aan mijn ziel moest gebeuren, met het oude kunnen wij het niet doen, enz. Toen was het net of ik geheel werd teruggeleid, en of de Heere zei: *Wat is het dan daar en daar geweest, zou er voor Mij iets te wonderlijk zijn?* Thuis gekomen, sloeg ik de Bijbel op, en daar viel mijn oog op Jeremia 39, de twee laatste verzen. Ik dacht, dat sla ik zo maar op en deed de Bijbel weer dicht. De trap opklimmende om naar boven te gaan, kwam mij dit Psalmvers voor:

God, Die helpt in nood. Is in Sion groot, enz.

Ik wierp mij op de knieën neer en riep:

Red mij, Schutsheer, God der goden,

Troost in noden,

Grote Ontfermer op 't gebed.

En ik ging weer naar beneden. Ik sloeg weer de Bijbel open, en weer datzelfde hoofdstuk. Mijn oog viel weer op dezelfde twee laatste verzen van Jeremia 39, waar geschreven staat: *Maar Ik zal u te dien dage redden, spreekt de Heere, gij zult niet overgegeven worden in de hand der mannen voor welker aangezicht gij vreest, want Ik zal u zekerlijk bevrijden, en gij zult door het zwaard niet vallen, maar gij zult uw ziel tot een buit hebben, omdat gij op Mij vertrouwd hebt, spreekt de Heere*.

O, wat had ik er veel aan, dat kan ik niet beschrijven. Ik mocht geloven dat het van de Heere was. Wat spreekt de Heere altijd toepasselijk! Ik kreeg het zo goed voor mijzelf en zei tegen mijn man: het behoeft niet te gebeuren, maar al moest ik geopereerd worden, dan ging ik gerust de tafel op, zo goed was de Heere voor mij.

Alle vrees was weg. Vrijdags moest ik weer naar de dokter, de acht dagen waren om. Ik was zo nieuwsgierig wat hij zeggen zou, en ik ging zo opgeruimd er heen. Het was van binnen niet anders dan Psalmen zingen. Toen ik bij de dokter in zijn kamer was,

en hij mij onderzocht had, zei hij: nu, die pillen hebben gunstig gewerkt. Er was een gehele verandering in mijn lichaam gekomen. Hij zei, als het zo doorgaat in beterschap, dan is er van opereren geen sprake meer, we zullen met de pillen maar doorgaan.

Och, was een mens nu maar eerlijk tegenover een dokter. Ik had moeten zeggen, dokter dat heeft de Heere gedaan, wat is de Heere toch wonderlijk goed voor mij geweest. Wat moet ik mij wegschamen vanwege de grote bemoeienissen, die de Heere met een diep verloren mensenkind houdt. Dat lieve Wezen zorgt voor de tijd en voor de eeuwigheid, niettegenstaande wij het alles verzondigen en bederven. We zouden bij onszelf zeggen, hoe kan de Heere met zulke monsters van ongerechtigheid te doen hebben? Zo neemt hij zich van achter gewaar, en die zich nu zo gewaar mogen worden vanbinnen, dat zijn nu Zijn geschiktste voorwerpen. Daar kan de Heere Zichzelf aan kwijt. Dat leert al het volk en die schenkt de Heere het eeuwige leven. Het is alleen Zijn eeuwige verkiezende liefde waardoor Zijn volk binnenkomt. Er komt van ons niets bij. De Heere heeft, met eerbied gezegd, ons niet nodig. De Heere heeft Zijn volk vrijwillig lief. Het is: *Uit genade zijt gij zalig geworden, het is niet uit u, het is Gods gave; niet uit de werken, opdat niemand roeme; het is God, Die in u werkt beide het willen en het werken naar Zijn welbehagen.*

Daarna zijn we al spoedig Hilversum uitgegaan, en voordat wij weggingen, hadden wij Gods volk nog een avond gevraagd. Och, wat was dat een hartroerend afscheid. Piet Smit deed bij het afscheid een gebed en liet Psalm 122: 4 zingen. Bij het weggaan bracht ik hem de Vondellaan geheel uit. O, wat gevoelde ik een band aan dat volk! Het speet hun zo dat wij weggingen. Zij waren zo dikwijls bij ons geweest, we hadden gedurig een hele kamer vol met Gods volk. Wat zijn er nu al veel van die oudjes weg, die reeds juichen voor Gods troon.

Toen zijn we naar *Apeldoorn* gegaan. Dat was een heel verschil. Wij meenden dat er daar wel heel veel van het volk zouden wonen, omdat het op de Veluwe was. Maar wat viel dat ons tegen. En wat het kerkelijke leven aanging, dat was er zo zuinig. Maar gelukkig voor het volk, dat de Heere voor Zijn eigen werk instaat. Wij hebben daar een Mr. Mulder leren kennen. Dat was een aardige man, daar kon men mee uit het leven spreken, daar gevoelde men betrekking op. Hij kwam licht om de veertien dagen bij ons. Ook zijn zoon, aan wie heel wat was gebeurd.

En nog een oude man, aan wie ook heel wat was gebeurd. Hij heette Aart Renes. Daar kon men zo uit de weg van ontdekking mee spreken. Wat konden wij elkaar verstaan, wat was dat gemakkelijk. Hij was ook een vriend van Mr. Mulder. Het gebeurde eens, dat ik gemakkelijk gesteld was, en daar kwam juist Renes aan. 'k Was blij hem te zien, en zei: Renes, wat is de Heere toch goed dat Hij ons elkaar doet ontmoeten, want daar heb ik op 't ogenblik zo'n behoefte aan. Ik zei: Heere, wat is dat toch, onze wegen lopen zo uiteen, en toch zijn wij het samen zo van hart eens. Toen kwamen mij deze regeltjes voor:

In Hem zijn we allen eensgezind,

In Hem zijn we allen een,

En eeuwig lot gemeen.

Wat spreekt de Heere altijd toepasselijk! Toen de Heere zo in mijn ziel afdaalde en mij verwaardigde om onder Zijn heilig recht verloren te mogen gaan, en ik van mijn kant op de bodem der hel terecht kwam.

Gezicht op de lijdende Borg

O, wat kon ik de Heere gemakkelijk billijken in Zijn Recht. Ik kreeg een welgevalen te nemen in de straf mijner ongerechtigheid, en met dat ik daar op de bodem van de hel lag, kwam die lieve Borg en Middelaar Zich te ontsluiten en van vrede tot mijn ziel te spreken. Dat Hij in de nooit begonnen eeuwigheid op Zich genomen had de zaligheid, die ik in Adam verloren had, in de volheid des tijds voor mij te verdienen. O, eeuwig wonder, en dat aan zulk een snode zondares, die niet anders waard was als de hel, en nu de hemel in de plaats te krijgen. O, daar zag ik die lieve Borg in de Hof van Gethsémané, hoe Hij daar lag te kruipen als een worm, met grote druppelen bloed op Zijn heilig aangezicht, en hoe Hij daar de toorn Gods heeft gedragen en voldragen, om mij van de eeuwige toorn te verlossen. Hij heeft aan het Kruis uitgeroepen: *Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?*; opdat ik niet onder een eeuwige verlating zou gesteld worden.

Het was eens op een Maandagmorgen dat ik zo in de benauwdheid liep, dat ik van benauwdheid de deur uitging, en opeens daalde er zo'n bijzondere liefde in mijn hart, zoals ik nog nooit had gehad. Ik gevoelde zulk een bijzondere liefde tot de Heere, nooit had ik dat in zo'n mate gevoeld, en een vrede en blijdschap dat er in mijn ziel was, niet om uit te drukken. Met kracht kwam in mijn ziel: Dien gij niet gezien hebt, en nochtans liefhebt, in Denwelke gij, hoewel Hem niet ziende maar gelooft, u verheugt met onuitsprekelijke, heerlijke vreugde.

Hoe ik op dat ogenblik gesteld was, kan ik niet beschrijven. Ik liep gauw naar huis en thuis zijnde bleef die blijdschap maar zo. En daar kwam de Heere mij de vuile klederen uit te trekken, zoals er staat in Zacharia 3: 4 en 5: doet de vuile klederen van hem weg, enz., en stelde mij als een reine maagd voor aan de Vader, zonder vlek of rimpel. Toen toonde de Heere mij het Kruis met deze woorden: Zie Mijn doorboorde handen en voeten, het teken der nagelen. Alsof de Heere wilde zeggen: dit deed. Ik voor u. Ik was geheel versmolten, en riep uit: lieve Heere, en dat aan zulk een onwaardige, die waardig is voor eeuwig verstoten en verdelgd te worden, daar hebt Gij recht op. En die woorden: Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde. Ik zal in eeuwigheid niet meer op u toornen, noch schelden. Ik delg uw ongerechtigheid uit als een nevel, Ik gedenk uwer zonden niet meer. Zo is er dan geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn, enz. En Ik ben de Opstanding en het Leven. Die in Mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven, spreekt de Heere.

Ik moest maar zeggen: mij, de grootste der zondaren, is barmhartigheid geschied. Ook deze woorden: Ik heb u in mijn handpalmen gegraveerd en Ik zal u op saffieren grondvesten, en Ik zal u een nieuw hart geven, en Ik zal het stenen hart wegnemen en Ik zal u een vlesens hart geven in het binnenste van u. En Ik zal u geven een nieuwe naam, en niemand kent die naam dan die hem ontvangt. 'k Mocht zeggen, mij is een onverwelkelijke erfenis geworden. Wat een vrede en blijdschap in mijn ziel! Ik kreeg deze woorden: Wij dan, gerechtvaardigd zijnde door het geloof, hebben vrede bij God door Jezus Christus onze Heere.

Wat was ik zalig gesteld. Ik stond er mede op en ging er mede naar bed, ja zelfs droomde ik er van.

Met mijn huishouden kon ik mij niet bemoeien, en zei tegen de dienstbode, je moet mij maar niets vragen. Ik mocht acht dagen zo bijzonder gesteld zijn. Het was alsof ik niet op de aarde was, zo nam de Heere mijn hart in. Des Zaterdags kwam er een heer om mijn man te spreken. Ik zei dat mijn man niet thuis was. Dan moest ik de boodschap maar van hem aannemen, zei hij, en dat bracht mij heel in de war. Mijn

man kwam thuis, en ik zei tot hem, nu raak ik het leven kwijt. Het werd mij zo bestreden, want er kwam in mij op, ik had er met die heer over moeten spreken en het hem moeten zeggen, dus nu kon ik weten dat het 't rechte werk niet was. Maar er kwam met kracht deze waarheid in mijn ziel: Het vaste fundament Gods staat, hebbende dezen zegel: de Heere kent degenen, die de Zijnen zijn. O, wat gaf mij dat weer moed! Zo weet de Heere Zijn volk te ondersteunen.

Kennis aan de Drie Goddelijke Personen

Het was eens op een zondagavond, dat de Heere mij kwam in te leiden in de Drie Goddelijke Personen, Vader, Zoon en Heilige Geest. Hoe de Vader mij had getrokken in Zijn eeuwige liefde, hoe de Vader mij door de Heilige Geest kwam te overtuigen van zonde, gerechtigheid en oordeel, hoe de Heere Jezus van eeuwigheid mijn Middelaar was, om een weg te openen om tussenbeide te treden, om mijn schuld over te nemen. De Heere gaf mij te zien, hoe ik een gegevene van de Vader was, anders kon de Zoon mij niet overnemen. Ik kreeg te zien, hoe de Heere Jezus mij kwam vrij te kopen door Zijn dierbaar bloed, om mijn schuld te betalen. Het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon reinigt van alle zonden. Hoe de Heilige Geest mij in alle waarheid leiden zou en mijn Trooster werd. Ik kreeg in mijn hart: *Die in Christus Jezus is, die is een nieuw schepsel, het oude is voorbij gegaan, ziet, het is alles nieuw geworden.* En ook deze woorden: *God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende, en heeft het woord der verzoening in ons gelegd.*

O, wat kreeg mijn ziel te gevoelen dat lieve Vaderhart, dat de Vader mij had liefgehad in de stille Vrederaad. Wat gevoelde ik een liefde tot de Vader in mijn ziel, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft om mij van zonde en schuld vrij te kopen. Ja, toen kwam ook door het geloof de Vader mij te omhelzen. En ik zei: 'Lieve Vader, wat heeft U bewogen om voor zo'n snood hellewicht als ik ben, die de hel verdiend heeft, Uw geliefde Zoon, Uw eniggeborene, Die Gij liefhebt, voor mij over te geven?' O, ik kon dat wonder niet op, en dat aan mij; 'k gevoelde in mijn hart dat de Vader mij zo liefhad. Ja, Hij heeft mij liefgehad met een eeuwige liefde. O, wat mocht ik mij in de Vader verblijden! Mij kwamen deze woorden voor: *Ik heb u bij uw naam geroepen. Gij zijt Mijne. Ik God, ben uw God, Ik ben uw loon zeer groot. Ik heb u verlost van de vloek der Wet. Ik delg uw ongerechtigheden uit als een nevel. Ik gedenk uw zonden niet meer. Ik heb ze in de zee van eeuwige vergetelheid geworpen. Want bergen mogen wijken, en heuvelen wankelen, maar mijn goedertierenheid zal in eeuwigheid niet wankelen. Sta dan in de vrijheid, met welke Christus u heeft vrijgemaakt en wordt niet weder met het juk der dienstbaarheid bevangen.* En toen deze woorden: *Het is volbracht!*

Wat mocht ik geloven dat het ook voor mij volbracht was. Wat mocht ik gezicht krijgen in dat volbrachte werk, en de Heilige Geest kwam dit alles aan mijn ziel toe te passen. En zo mocht ik mij met een Drieënig God verzoend weten. Ik moest zeggen: *lieve Vader, lieve Zoon en lieve Heilige Geest.*

O, wat had ik die Drie Goddelijke Personen lief! Het was of ik geheel opgetrokken was, en ik hoorde zulk een schoon gezang! O, dat zal toch eenmaal voor het volk wat zijn! Eeuwige blijdschap zal op hun hoofden zijn. En ik kreeg deze woorden: *Uw Maker is uw Man, Heere der Heirscharen is Zijn Naam.* Ook Psalm 87: 1 en 4:

*Zijn grondslag, Zijn onwrik'bre vastigheden,
Heeft God gelegd op bergen, Hem gewijd;
De Heer, Die Zich in Sions heil verblijdt,
Bemint het meer dan alle Jacobs steden.*

*God zal hen zelf bevestigen en schragen,
En op Zijn rol, waar Hij de volken schrijft,
Hen tellen als in Isrel ingelijfd,
En doen de naam van Sions kinderen dragen.*

Ik gevoelde dat er blijdschap in de hemel was over mij, en ik zei: 'Lieve Heere, als ik in de hemel kom, dan krijg ik een nieuwe tong en zal U dan eeuwig groot maken. Want Gij zijt het zo waardig om volmaakt te worden gediend. Deze mijn tong is onrein, dat kan niet.'

Zo komt de Heere dit Zelf aan een mens z'n ziel toe te passen, te bevestigen en te verzekeren. Zo brengt de Heere Zijn kinderen uit het Werkverbond in het Genadeverbond. O, dan gevoelt men eerst een vast fundament onder de voeten. Zo krijgt een mens Gods Beeld terug en komt weer in het Paradijs terecht. Wat mocht ik mij laten zakken en zinken op de gerechtigheid van Christus, op dat volbrachte werk. Wat geeft men zich dan gewillig over. Ik zeide: *niets kan mij scheiden van de liefde Gods, die daar is in Christus Jezus, onze Heere*. Daar kon geen duivel tussen komen. Ik was van alles los en mocht mij maar in de Heere verblijden. Mij kwamen deze woorden voor: *Verblijd u in de Heere, wederom zeg ik u, verblijd u*.

Ik zei tegen mijn man, ik wilde dat al Gods volk hier was om samen God groot te maken. En dan maar psalmen zingen. Maar dat kon niet, want het was middernacht. Mij kwam in die dagen veel voor Psalm 103 (onberijmd). O, ik wilde wel sterven, wat gevoelde ik een heimwee. De vreze des doods was weg, de dood was verslonden tot overwinning. *Dood, waar is uw prikkel, hel, waar is uw overwinning?* De Heere had de prikkel uit de dood weggenomen. Het was mij beter te sterven dan te leven. Ik zei in mijzelf: *hetzij dat ik leef, hetzij dat ik sterf, ik ben des Heeren*.

*De schuld Uws volks hebt G'uit Uw boek gedaan,
Ook ziet Gij geen van hunne zonden aan.*

Zo komt dan de Heere Jezus Zijn kerk vrij te kopen, en God de Vader spreekt de bruidskerk vrij.

O, het zal eenmaal wat zijn om met dat volk Boven te wezen, en elkaar daar te ontmoeten, want wij zullen elkaar kennen van aangezicht tot aangezicht, die wij hier gekend hebben.

Dat zal wat zijn om eeuwig God te verheerlijken! God is het zo waardig. Daar zal de eeuwigheid toe nodig zijn om te zingen het driemaal *Heilig, Heilig, Heilig is de Heere!* Zo gevoelde ik dat al de Drie Goddelijke Personen nodig waren tot mijn behoud. Ieder heeft Zijn eigen werk. Dat maakt de Heere Zelf nu alles voor Zijn volk klaar. Er komt van de mens niets bij, hij ligt er gans en al buiten, en dat komt de Heere in de ziel uit te werken. Het is zo met recht, *die niet werkt, maar gelooft in Hem, Die de goddelozen rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid*.

Wat komt de Heere Zichzelf weg te schenken! Dan wordt het een geschonken geloof. Daarom kan hij die weldaden aannemen. Dan wordt het geloof hem zo dierbaar! Wat wordt het wonder hem dan groot, dat die lieve Borg en Zaligmaker Zich voor zijn persoon heeft doodgeliefd, en dat voor zulk een, want wij hebben het onszelf waardig gemaakt om de hel eeuwig tot ons verblijf te hebben.

O, als men dat in mag leven, dan duizelt men daaronder weg en dan moet men laag in het stof bukken en zich wegschamen. Dan worden zijn zonden zonden, want hij is van zichzelf een onreine, en wie kan een reine geven uit een onreine? Niet een.

Ziek en genezen

Het gebeurde dat ik heel niet goed was, ik kon mijn urine niet kwijt. Het water bleef boven in mijn buik. Ik was zo benauwd en dik in mijn gevoel, er kwam geen druppel in de blaas. Wij gingen op aanraden naar dokter Brongersman. Toen wij daar kwamen en de dokter mij onderzocht had, wilde hij mij in observatie houden. Toen ben ik zes dagen in het Lutherse Diaconessenhuis geweest in het Vondelpark. Daar lag ik alleen op een kamer, en het was van binnen donker gesteld. 'k Had vreeslijke pijn, kon niet slapen en was erg zenuwachtig, omdat de dokter al van een grote operatie sprak. Alle middelen werden aangewend, maar er kwam niets. Met allerlei instrumenten waren ze bezig, onder de hevigste pijnen. Er waren twee dokters. Ik moest onder röntgenstralen. Ik zal daar maar niet verder op ingaan, wat ik leed. Het een hielp zomin als het ander. En daar ineens komt de Heere zo verrassend over. Wat een verandering in mijn gemoed! 'k Mocht door het oog des geloofs de Heere Jezus bij mij zien staan, en moest die heilige gedaante maar aanzien. Ik riep uit: *o lieve Jezus, Gij zijt mijn Borg, mijn Goël, mijn Uithelper, op Wien ik vertrouw!* En die lieve Jezus strekte Zijn hand uit over mijn hoofd met deze woorden: *Mijn vrede geef Ik u, mijn vrede laat Ik u. Uw hart worde niet ontroerd; gijlieden geloof in God, geloof ook in Mij.*

O, wat was ik zalig gesteld. Ik kreeg zo dierbaar het laatste vers uit Psalm 91, en dan was het maar: *Ik zal u Mijn heil doen zien.*

Maar nu het wonder. Ik kreeg 's avonds slaap, ging naar bed en viel in slaap. 's Morgens werd ik wakker. 'k Dacht, wat is het nu, de pijnen waren weg en ik had water. Ik kon weer natuurlijk wateren, en een grote hoeveelheid. Ik lag mij weer ter ruste, sliep tot half acht en toen moest ik weer wateren en weer een grote hoeveelheid. Ik was genezen. Toen kreeg ik deze woorden:

*De Heere heeft wat groots verricht,
Hij heeft mij van de druk verlicht.*

Ik moest zeggen, de Heere heeft grote dingen aan mij gedaan, dies ben ik verblijd.

'k Hoopte dat mijn man bij mij kwam voor de dokter er was, en dat was ook zo. Ik zeide, o man, nu moet ik je eens wat vertellen. Er is met mij een wonder van de hemel gebeurd. Toen ik hem alles had meegedeeld, stond mijn man er ook versteld van. Ik zeide, man, je zult zien, als straks de dokter komt, dat hij zegt dat ik met je mee naar huis mag, want ik voel mij genezen.

De dokter kwam, hij onderzocht mij, en ja, het was zo, hij zei dat ik genezen was. Hij was ook heel verwonderd over de verandering in mijn lichaam. 'k Mocht mijn koffertje inpakken en met mijn man mede naar huis. Mij kwam dit psalmversje voor:

*Zingt beurtelings en dankt de Heere,
Zingt, zingt die grote God ter ere.*

En ook:

*Hij heelt gebrokenen van harte,
En Hij verbindt ze in hunne smarte
Die in hun zonden en ellenden
Tot Hem zich ter genezing wenden.*

En ook:

*Laat 's Heeren loften hemel rijzen,
Hoe goed is 't onze God te prijzen.
't Betaamt ons psalmen aan te heffen,
Die lieflijk zijn en 't hart treffen.*

Ik zei: 'Lieve Heere, doe maar wat goed is in Uw ogen. O, Heere, Gij zijt mijn alles. Lieve Heere Jezus, Gij zijt de mijne, en ik de Uwe.' Wat gevoelde ik mij verkleefd aan de Heere.

Naar Baarn

Toen zijn wij al spoedig Apeldoorn uitgegaan om in Baarn te gaan wonen. Het speet de vrienden in Apeldoorn dat wij weggingen. Ze zeiden, in Baarn zullen er wel weinig van Gods volk wonen, want Baarn is een deftige plaats. Zij deden alles om ons te houden. Maar in Baarn woonden er wel van Gods volk en degelijker dan in Apeldoorn. Het was mijn begeerte, daar waar wij kwamen te wonen, eens 'n vrouw in de buurt te hebben die er ook kennis aan had. En waarlijk, tegenover ons woonde een weduwe met haar dochter, en die vrouw kwam met haar dochter een visite maken. En toen hoorde ik het al, die vrouw had kennis aan de weg. Zij heette juffrouw **De Troe**. Bij haar kwamen er ook van Gods volk. Wat was dat aardig. Er kwam ook een man bij haar, die Van de Horst heette. Dat was een aardige man.

Toen wij kort in Baarn woonden en ik juffrouw De Troe en Van de Horst ontmoet had, was ik blij dat ik in Baarn al zo spoedig enkele van Gods volk ontmoet had.

Bij juffrouw De Troe kwam een oude man, hij heette Radstok. Dat was een vrijgemaakte Christen. Toen wij pas in Baarn woonden, hoorden wij gedurig over Radstok, dat hij zo lastig was en dat het zo en zo moest wezen. Het moest goed gegrond zijn, anders geloofde hij het niet. Daar kon men die man toch geen ongelijk in geven. Als ik dan van die man hoorde, dacht ik wel eens bij mijzelf, ik wou dat ik die man eens ontmoette, mij dacht, daar zou ik wel schik van hebben. En daar ineens staat hij 's zondags voor de deur. Toen ik de deur opende, viel hij zo met deze woorden in huis: zeg juffrouw, ze zeggen hier dat u een levend mens bent, is dat waar?

Ik zei, de mensen durven toch wat te zeggen, het is zo'n grote zaak, en als je mijn bedorven hart eens kende, dan zou je hier niet in huis willen komen.

Hij zei, ik hoor het al, als je wist wie ik ben, dan zou je me niet in huis willen hebben.

Toen liep hij naar de serre, daar zaten mijn man en een paar burens, en hij sprak die mensen zo aan. Ik dacht, o wat is die man getrouw. Hij ging toen gauw weer weg. Hij zei tegen mij: ik kom eens spoedig terug, en dan zullen we samen eens praten. Wij hadden echter gehoord dat hij overal maar een keer of wat kwam, en dat het bij ons ook zou gebeuren. Daar werd ik soms zo mee aangevallen. Ach, dan was het zuchten tot en vragen aan de Heere, of Hij banden mocht leggen, in plaats van twist maken, en dat, wanneer hij weer kwam, wij in elkaars hart mochten vallen.

Op een zondagmorgen kwam hij weer. Ik was blij hem weer te zien. Mijn man was naar de kerk, en ik had een nichtje bij mij. Ze zei: o tante, kijk eens, daar heb je Radstok, ik ga gauw weg.

En toen raakten Radstok en ik aan het praten en dat ging o zo gemakkelijk. Wij mochten elkaar zo verstaan. 'Zo zei hij, ik ben blijde u te horen, ik dacht niet dat je zo ver geleid was; dat heb je niet veel, dat had ik niet gedacht. Hij zeide, geef mij eens een hand, want ik gevoel, je bent mijn zuster.'

Wat hebben wij die morgen een geestelijke betrekking op elkaar gevoeld. Het behaagde de Heere mij vrijmoedigheid te geven en wij waren zo vrij tegenover elkaar, dat ik niets meer opzag tegen Radstok, en die betrekking is altijd gebleven. Toen hij gestorven is heb ik over hem zitten wenen of het mijn vader was, zo speet het mij dat de Heere hem had weggenomen.

Heilig Avondmaal

Op een Dinsdagmorgen was ik nog eens in de Chr. Geref. Kerk. Daar preekte een oefenaar, Van Vliet genaamd. Later is hij dominee geworden bij de Oud Gereformeerde Gemeente. Deze hield toen voorbereiding voor het Heilig Avondmaal. Bij het uitgaan maakte hij bekend, dat degenen, die behoefte gevoelden om ook aan het Avondmaal te gaan, al waren zij geen lidmaat, toegang hadden. Maar dan moesten zij zich vrijdagavond aanmelden. Ik gevoelde er toen niets voor. 's Woensdags ontmoette ik juffrouw De Troe en **Jansje Zondag**.⁸ Ik was zo gemakkelijk met die twee. Wij waren zo aardig bij elkaar geweest.

's Avonds preekte Ds. Dekking in de Weteringstraat, en het was een wonder, die man kwam geheel in de toestanden die wij die dag besproken hadden. Het was of die dominee er bij geweest was. O, wat had ik een genoegen bij die man, er was een hele verandering in mijn gemoed gekomen. 's Donderdags werd ik ineens bij het Avondmaal bepaald dat 's zondags stond gehouden te worden. Och, wat gevoelde ik een begeerte. Ik zei tegen mijn man, eerst dacht ik er niet aan om ten Avondmaal te gaan, maar nu krijg ik zo'n begeerte, en vroeg hem of hij het Vrijdagavond wilde gaan zeggen.

Hoe meer het op de Zondag aanging, hoe sterker het verlangen werd om des Heeren dood te mogen gedenken. 'k Vertelde het aan juffr. De Troe dat ik er zo werkzaam mee mocht zijn. Zij zei, blijf er dan niet af, want dan bedroef je de Heilige Geest.

De nacht tussen zaterdag en zondag kreeg ik het zo zalig, dat ik de gehele nacht niet heb geslapen. Mij kwamen deze woorden voor: *Vrees niet, Ik heb u verlost. Ik heb u bij uw naam geroepen. Gij zijt de Mijne.* En ook deze woorden:

*O, Heere, Die mij verblijdt,
Mijn Rots en Losser zijt,
Dan heb ik niets te vrezen.*

Toen ik 's morgens naar de kerk ging kwam er niets tegen. Onder de preek probeerde de duivel nog wel om mij in de war te brengen. Hij zei, weet je wel, dat je op het boekenkastje een gouden tientje hebt gelegd, en heb je wel eens gekeken of het er nog ligt, het kan wel weggehaald zijn.

Ik zei hem: O, heb je weer wat, ga jij maar heen, ik heb niets met je te maken. En hij ging op de vlucht.

Toen de dominee het Avondmaal zou bedienen, en de mensen nodigde om aan de tafel te komen, dacht ik, 'k zal maar wachten tot de tweede tafel. Maar daar kwam ineens een stem in mijn ziel: *sta op, Mijn schone, en kom.* Ik stond dadelijk op en ging aan de tafel des Heeren.

O, wat is de Heere toch goed. Hij was zo goed en riep mijzelf aan Zijn Heilige Dis, want er was maar één tafel. Het was mij voorbij gegaan, indien de Heere mij niet geroepen had. Wanneer de Heere het Zelf bewerkt gaat het dus goed. Wat had ik het zalig voor mijn ziel! Toen de dominee het brood uitdeelde werd ik ingeleid in Jesaja 53. "Als een Lam werd Hij ter slachting geleid, en als een schaap dat stom is voor het aangezicht zijner scheerders, alzo deed Hij Zijn mond niet open. Hij is om onze

⁸ Rijk begenadigde zielsvriendin, geboren op 19 juni 1890 in Baarn. Zij is aldaar overleden op 8 maart 1935. Haar levensverhaal met gedichten staat op www.theologienet.nl

overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld. De Heere heeft al onze ongerechtigheden op Hem doen aanlopen. De straf, die ons de vrede aanbrengt, was op Hem, en door Zijne striemen is ons genezing geworden.”

Wat mocht ik geloven, dat Zijn lichaam ook voor mij verbroken is tot vergeving van zonden, en dat Zijn bloed ook voor mij vergoten is. Mij kwamen deze woorden voor: En zij zullen aanzitten met Abraham en Izak en Jacob in het Koninkrijk Gods. Toen ik weer op mijn plaats kwam kwamen mij deze woorden voor: *Het Lam, dat geslacht is, is waardig te ontvangen de lof, en de eer, en de dankzegging.* Thuis gekomen zijnde kwam mij nog voor:

Maar 't vrome volk in U verheugd, enz. Toen kreeg ik een heimwee en verlangen om Boven te zijn, om met de gezaligden het Lied van Mozes aan te heffen: *Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.*

's Maandags mocht ik er nog van genieten. O, daar zal de eeuwigheid toe nodig zijn, om de Heere te loven, en te danken, en te prijzen.

Eerste Wereldoorlog 1914-1918

In de maand Juni liep ik zo in mijzelf te denken over dat grote schip "de Titanic",⁹ hoe dat schip toen vergaan is, en dat er zoveel mensen, onder het spelen van muziek de zee ingingen, zo de eeuwigheid in. En hoe zij op dat schip de tijd in goddeloosheid doorbrachten, en dat het voor die mensen wat geweest is om zo God als een vertoornd Rechter te hebben ontmoet. Daarover denkende, kwamen mij met kracht deze woorden in mijn ziel: *Het ene wee is weggegaan, ziet er komen nog twee weeën. Ik, de Heere, doe al deze dingen en nog is het einde niet.*

Wat schrok ik daarvan, 'k werd zo angstig, en gevoelde dat ons wat zou overkomen. Ik liep naar huis en zei tegen mijn man: O man, er bekruipt mij zo'n vrees, ik zie de toekomst zo donker in, er zal ons vast wat overkomen.

Mijn man zei, wat is dat dan?

Toen vertelde ik hem alles, hoe de Heere mij met deze woorden was voorgekomen, en zei, o man, er komt vast wat, maar ik kan het niet bekijken. Mijn man zou met een dag of wat naar Engeland gaan, maar ik zei, ga maar niet, want misschien overkomt je wel wat, dat het schip vergaat, waarmee je gaan zult. Ik dacht, dat kan het misschien wel wezen.

Mijn man ging toch, en is weer veilig thuis gekomen. Toen dacht ik, dat is het ook niet, en die benauwdheid bleef maar zo. Ik zeide, ach Heere, wat is dat toch, wat zal ons overkomen? Gij hebt het mij toch in mijn hart gegeven?

Toen kwam de Heere mij voor met deze woorden: *Ik, de Heere, richt een rechtvaardig oordeel. Ik, de Heere, doe al deze dingen, en nog is het einde niet.*

O, wat heb ik zes weken benauwd gelopen, tot plotseling die grote oorlog uitbrak. Nu ging mij een licht op, dat dit het was. Wat was het mij een smeken en een vragen aan de Heere, of Hij ons kleine landje wilde sparen en nog gedachten des vredes over ons land wilde hebben en niet ten kwade.

De eerste veertien dagen, dat de oorlog aan de gang was, heb ik het vreselijk bang gehad, en terwijl ik zo zat te tobben dat ze in ons land zouden komen en alles wegplunderen, en wij zouden moeten vluchten, komt de Heere zo verrassend over in mijn ziel met deze woorden: *u zal geen kwaad wedervaren en geen plaag zal uw tent naderen.* En ook deze woorden: *zij zullen leven en overvloed hebben, en zij zullen geen gebrek hebben aan enig goed.* O, wat was de Heere mij goed, en ik kreeg te

⁹ In de nacht van 14 op 15 april 1912 kwam de *Titanic* op zijn eerste reis kort voor middernacht in aanvaring met een ijsberg; binnen drie uur was het schip gezonken. 1522 opvarenden kwamen om het leven.

geloven dat wij geen oorlog zouden krijgen. De Heere zou het niet doen om der tienens wil. Alle angst ging weg en ik moest maar psalmzingen:

*Zijn machtig' arm beschermt de vromen,
En redt hun zielen van de dood.
Hij zal hun nimmer om doen komen
In dure tijd of hongersnood.*

Ik weet nog wel, dat ons nichtje, die toen bij ons in huis was, even naar haar ouders ging, en toen zij terugkwam zei ze, bij ons thuis zijn ze zo in de war. Er is een oom uit Maartensdijk bij ons, en die vertelde dat het om Utrecht heen zo treurig gesteld is. Alles wordt onder water gezet, er komt hier ook spoedig oorlog, want ze maken alles klaar. Ze zaten allen bij elkaar te schreien. Mijn nichtje zei, tante zit psalmen te zingen en thuis zijn ze zo bedroefd.

Ik zei, dan zal ik eens naar je vader gaan en vertellen hoe goed de Heere is, en welk een rijke God wij in de hemel hebben.

O, wat kon ik alles aan de Heere overgeven! Wat de Heere deed, was goed, de Heere deed recht en richtte een rechtvaardig oordeel. Het was mij zo'n wonder, daar ons land toch zo vervallen is en zo diep weggezonden in goddeloosheid. Hij heeft er ons nog voor bewaard en het nog zo wel gemaakt, dat er geen een van honger is omgekomen. Mijn zwager kwam nog eens bij ons en zei: ik ben onder dienst, als Jannie met de kinderen eens moesten vluchten, mogen ze dan bij jullie komen?

Ik zei, maak je maar niet ongerust, je vrouw hoeft niet te vluchten. Zo mocht ik het geloven dat hier geen oorlog zou komen.

Het is later nog wel gevaarlijk geweest, en dat wel driemaal over, maar dan kwam de Heere het telkens weer opnieuw in mijn ziel te bevestigen, dat wij bewaard zouden blijven. Wat hebben wij met een getrouwe God te doen, Die Zijn volk niet zal begeven noch verlaten. Ik heb menige goede dagen in die tijd mogen hebben.

O, wat stond het Volk er ook schuldig aan! De oordelen konden niet uitblijven. Wat is er onder het Volk een verwijdering en een verdeeldheid, en wat een liefdeloosheid. Wat is dat jammer. Wat moest het niet anders wezen, meer eensgezindheid, zoals een zeker dichter er van zegt:

*In Hem zijn w' allen eensgezind,
In Hem zijn w' allen een,
En eeuwig lot gemeen.*

Toen zijn wij Baarn uitgegaan en in **Soest** gaan wonen. In Baarn kregen wij nogal eens volk over, die ons vroeger gekend hadden, toen wij in Hilversum woonden. In Soest zijn zij ons later ook nog komen opzoeken. Al die luidjes kenden **Jacob de Ruig**¹⁰ zo goed. Ze zeiden ons, daar moeten jullie eens kennis mede maken. Wij gingen dan de oude man een bezoek brengen, en wij werden er zeer vriendelijk ontvangen. Wij gevoelden er ons dadelijk thuis. Ik heb menigmaal, wanneer ik er alleen was, over de wegen mogen spreken, die de Heere houdt met Zijn volk. En dan was het recht genoeglijk. 'k Was nog eens bij hem, en toen was hij gemakkelijk gesteld. Bij mij was het juist het tegenovergestelde. Er was niets goed, ik was in murmurering. Maar doordat hij het zo gemakkelijk had uit Psalm 119: Gun leven aan mijn ziel, dan looft mijn mond, zo kregen we daarover te spreken. Toen werd het mij wat ruimer. Ik zei: ja, de Ruig, als de Heere leven aan de ziel gunt, dan kan hij de Heere met zijn mond loven. En dat ging zo van het een op het ander. Dat werd zo gemakkelijk. Toen ik wegging zei hij, dat wilde vanmiddag goed vlotten.

¹⁰ Jacob de Ruig was 40 jaar oefenaar te Soest

Ik ging dan naar huis, en liep door een stil laantje, en daar kwam de Heere zo verrassend over. 'k Riep: *O, Heere, Gij zijt de Schoonste onder de mensenkinderen, Gij zijt mij als een bundeltje mirre dat tussen mijn borsten vernacht. Ja, zulk Een is mijn Liefste, ja, zulk Een is mijn. Vriend.* Het was of ik door de wolken mocht heen zien. O, wat kreeg ik op dat ogenblik een. heimwee om Boven te wezen. Ik had daar wel een altaartje willen bouwen.

'k Liep weer verder naar huis, en toen ik thuis was, viel ik op mijn knieën, en moest mij voor de Heere wegschamen vanwege de goedheid Gods, aan mij bewezen, dat Hij weer naar mij kwam omzien, daar ik zo in opstand geweest was.

Wat is dat lieve Wezen toch goed voor een slecht volk. En nu wil ik hiermede eindigen.

O wonder, eeuwig wonder van vrije genade, alleen door het bloed van Christus, dat reinigt van alle zonden. Mij kwam voor: *gij zijt duur gekocht, zo verheerlijkt uw lichaam, dat Gods is.* O, het zal eenmaal wat wezen voor het volk om straks met de gezaligden het lied van Mozes aan te heffen: *Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.* Als wij dat ons indenken, dat de Vader Zijn enige geliefde Zoon voor ons heeft overgegeven, en dat die lieve Heere Jezus Zich heeft doodgeliefd om ons van de zonden vrij te kopen, en dat komt die dierbare Geest aan de ziel toe te passen.

O, hij duizelt er onder weg, en dat lieve Wezen houdt maar niet op om telkens weer bemoeienissen met hem te houden in Zijn opzoekende liefde. De Heere zegt het ook: *Ik doe het niet om uwentwil, maar om Mijns heilige Naams wil.*

Bergen mogen wijken en heuvelen wankelen, maar het verbond Mijns Vredes zal in eeuwigheid niet wankelen, spreekt de Heere, uw Ontfermer. Dat verbond staat vast, dat verbond gedenkt de Heere gestadig.

*'t Is trouw, al wat Hij ooit beval,
Het staat op recht en waarheid pal,
Als op onwrik'bre steunpilaren.
Hij is het, Die verlossing zond
Aan al Zijn volk, Hij zal 't verbond
Met hen in eeuwigheid bewaren.*

Brief van de moeder van Hendrikje Haarman aan haar broer.

Waarde en liefhebbende broeder!

Daar ik zeer verlang u eens te zien en te spreken, maar daar de ziekte het niet toelaat om bij u te komen, zo wens ik u toe de genade des Heeren, die wij allen zo zeer behoeven, en dat de Heere u versterke naar lichaam en ziel, maar bovenal naar de ziel, want we hebben hier geen blijvende stad, maar gaan een eeuwigheid tegemoet.

En ach, lieve broeder, dat zal zo ruim niet toegaan als de mensen het tegenwoordig wel voorstellen. Want daar zal toch wat gekend moeten worden van dat inwendige, ja daar zal een wedergeboorte moeten plaats hebben. Wij zullen tweeërlei leven in ons moeten gevoelen, dat uitgaat naar de Heere en de zuivere bediening van Zijn Woord, en naar Zijn lieve volk. Dat zijn toch zulke goede kenmerken wanneer ons hart bij ogenblikken daar nog eens naar uit mag gaan.

En ik geloof ook van u wel, dat gij wel weet dat het zo niet gaat, als hier de dominee het voorstelt. En dat de Heere er ons maar voor beware, dat wij door zijn leer niet

misleid worden. Want bij ons is geen kracht. Maar ach, mochten wij dan de Heere maar veel om ontdekkend licht vragen en mag het ons maar veel in de behoefte brengen. Daar het toch om de zonden van het volk is, dat het er zo donker uitziet met de leer in onze Kerk.

Och, dat gij toch de Heere mocht vragen, dat Hij u licht en genade mag geven om getrouw te zijn in het beroept waarin Hij u geplaatst heeft.

Ik wens verder, dat de Heere zo in alles met u mag wezen. En dat zo al onze zonden nog eens mochten worden uitgewist in het dierbare bloed van Jezus, dat toch alleen bestaan kan voor Gods rechtvaardig Aangezicht. Want van ons kan bij de Heere geen ding in aanmerking komen, want al onze gerechtigheden zijn als een wegwerpelijke kleed. Och, dat wij de Heere maar veel mochten vragen, en dat wij maar veel mochten leven onder de bewerkende invloed van Zijn Heilige Geest.

Nu, lieve broeder, ik hoop dat de Heere u spoedig mag herstellen, tot troost voor uw lieve echtgenote, die naast u mij even dierbaar is, en voor uw lieve kinderen.

Wees van mij hartelijk gegroet, daar ik van hart wens te blijven uw liefhebbende zuster

Hendrikje Haarman, geboren Van Ekris.

Augustus 1858.

Ik zal er dan op verzoek enige woorden aan toevoegen.

Mijn oom en tante zijn in 1922 naar Utrecht gekomen, in de Poortstraat 40, bij de Biltstraat, omreden dat oom Dirk Manten slecht kon lopen, en ook zijn rechterarm niet meer goed was, en nu dicht bij kerk en tram zat. Oom heeft niet lang meer geleefd.

Tante had bij haar eerste man geen kinderen.

Toen na verloop van enige jaren is tante voor de tweede maal gehuwd, en wel met de heer C. B. de Groot. Deze had tien kinderen. Zeven waren er getrouwd en nog drie thuis. Dat was een hele verandering voor haar Zij was het zo stil en rustig gewend. O, en denkt ook niet dat nu alles vrede was, wat haar zieietoestand betrof. Menigmaal heeft zij door donkere en duistere wegen moeten gaan. Tante heeft mij wel verteld, dat zij zo in de verlatenheid zat, dat zij 's nachts het huis uitging, naar een vriendin van haar, en die zei alleen maar:

Mijn ziel, hoe treurt ge dus verslagen,

Wat zijt g'onrustig in uw lot,

Berust in 's Heeren welbehagen,

Hij doet welhaast uw heilzon dagen,

Uw hoop herleef naar Zijn gebod.

Mijn Redder is mijn God.

En met de laatste regel daar kwam de Heere in mee, en met blijdschap ging zij weer naar huis.

Maar ach, de Heere zegt Zelf in Zijn Woord: *Deze zijn het, die uit de grote verdrukking komen.* En dat kon ook van haar gezegd worden.

'k Heb haar daar in de Poortstraat menig keer bezocht en heb daar aangename uren met mijn geliefde tante doorgebracht.

Zij heeft ook veel goed gedaan aan het arme volk des Heeren. Er zullen er nog wel zijn van het arme, verachte volk bij de wereld, die daarvan kunnen meepraten. Veel zou ik hiervan kunnen vertellen, maar zal het hierbij laten.

Tante haar tweede man is 1 Augustus 1936 overleden. Toen is mijn tante op kamers gaan wonen, bij Mr. van Reenen, Muntstraat 3, in Utrecht. Maar dat zou niet lang meer zijn.

Zij schreef mij in 1937 nog een brief, en daar schreef zij in: “Ik kan het hier zo moe worden, en ik zeg wel eens, *Heere, haal mij maar weg*; en meteen (schreef ze) dat ik dat schrijf, komt mij zo voor: heeft niet de mens een strijd op aarde, en wat is er aan het groene hout geschied, wat zal dan aan het dorre geschieden?”

Nu, die strijd is uitgestreden 6 Juni 1938. Toen is mijn geliefde tante in haar Heere en Heiland ontslapen, na maar enkele dagen te zijn ziek geweest.

Een neef bezocht haar nog kort voor haar dood, en zij had het toen over Psalm 52: 7:

Mijn God, U zal ik eeuwig loven.

Heel kort voor haar dood bezocht Mr. Van Reenen haar, en vroeg zij, of Mr. Van Reenen dit zeggen wilde om Psalm 52: 7 te laten zingen op of bij haar graf; wat ook gebeurd is.

*Mijn God, U zal ik eeuwig loven,
Omdat Gij 't hebt gedaan.
'k Verwacht Uw trouwe hulp van boven,
Uw waarheid zal bestaan.
Uw Naam is voor 't oprecht gemoed
Van al Uw gunstvolk goed.*

Ik zelf kon haar de laatste eer niet bewijzen, daar ik niet goed was. Ik zou nog kunnen vermelden, hoe wonderlijk dit geschrift van mijn geliefde tante is bewaard gebleven, maar zal het niet doen.

Nu is mijn wens, dat het niet tevergeefs is bewaard gebleven, maar dat de Heere dit geringe nog mag zegenen tot ere Zijns Naams, want:

Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen.

A. H. Zeldenrijk-Haarman.

5. DE GROTE GENADE GODS

**VERHEERLIJKT IN DE KRACHTDADIGE BEKERING
EN IN DE VERDERE LEIDING NAAR GODS
VRIJMACHTIG WELBEHAGEN
VAN EEN ZONDIG
ADAMSKIND**

GRIETJE VAN DIJK

GEBOREN 18 FEBRUARI 1863 TE DOORNSPIJK, OVERLEDEN 7 JULI 1938

DOOR HAARZELF GESCHREVEN

Uitgave

W. M. de HERTOG UTRECHT

Genealogie

Grietje van Dijk was een dochter van Gerrit S. van Dijk en Fennigje van Olst. Gerrit van Dijk was eerst gehuwd met Marritje Veldkamp; overl. 1860. Het echtpaar kreeg 3 kinderen waarvan 2 stierven binnen het jaar.

Na de dood van zijn vrouw hertrouwde Gerrit met Fennigje van Olst op 30 juni 1860 te Oldebroek. Gerrit was toen 35 jaar; hij overleed 1880.

Inleiding

Daar de Heere het in mijn hart geeft iets van mijn geestelijke bevindingen neer te schrijven, van de weg, dien de Heere met mij liefde te houden, gevoel ik mij daartoe zo ongeschikt en zo afhankelijk van de Heere, maar smekend om des Heeren lieve en indachtigmakende Geest, daar ik buiten de Heere niets kan doen, neem ik, onder biddend opzien tot Hem, de pen ter hand. Moge God, mijn Vader in Christus, haar besturen als de pen van een vaardig schrijver.

Ik hoop in dit geschrift niet anders te bedoelen dan de ere Gods en de verheerlijking van 's Heeren driemaal Heiligen, nooit genoeg volprezen Naam.

Mocht dit eenvoudige, maar toch van de grote werken Gods getuigende geschrift nog dienstbaar gemaakt worden, aan de uitbreiding van Gods koninkrijk en de afbreuk van het rijk des bozen.

Believe het de Heere deze letteren te gebruiken als slijk aan zijn Heilige vingeren.

Het zou zo mijn begeerte zijn, dat na mijn dood, na mijn zalig sterven, dit schrijven onder de mensen werd verspreid, opdat het nog vrucht moge opleveren voor de eindeloze eeuwigheid, want de Heere zegt zo in Zijn woord: "Dien veel gegeven is, van dien zal veel geëist worden."

Wij kunnen hier op aarde nog werken in Gods kracht zolang het dag is, eer dat de nacht komt, waarin niemand werken kan; en ik zou nog zo graag een middel in Gods hand wezen, tot bevordering van Zijn koninkrijk.

Kan ik na mijn heengaan geen onbekeerden meer waarschuwen, waartoe de Heere mij altijd lust gaf, zo wens ik ze nog schriftelijk te vermanen en hoop, dat ik ook nog tot vertroosting van 's Heeren lieve kinderen moge schrijven, vooral voor bekommerde en kleinmoedige zielen.

Wij zijn allen afhankelijke schepselen en kunnen elkaar niets geven, want het is te vergeefs dat Paulus plant en Apollos nat maakt, zo de Heere de wasdom niet geeft. Maar de Heere werkt middellijk en wij mogen de middelen gebruiken; wie weet de Heere mocht ze zegenen. Daarom dringt mij ook de liefde van Christus om te roemen de grote dingen, die de Heere aan mij, nietige aardworm, heeft gedaan.

De God des Hemels en der aarde heeft van eeuwigheid gedachten des vredes over mij gehad, en ik had nooit naar de Heere gevraagd of omgezien, maar de Heere is ook gevonden van degenen die naar Hem niet zochten of vraagden, en zo wordt de Heere verheerlijkt in Zijn eigen werk, want er is niemand, die God zoekt.

Van nature zijn wij vijanden van God, in de bondsbreuk van onzen stamvader Adam in het Paradijs. Daar heeft God de mens recht geschapen naar zijn beeld, maar hij heeft door moedwillige ongehoorzaamheid aan Gods gebod en door het oor te lenen aan de ingeving des duivels, dat beeld Gods verloren en dat zal weer in ons hersteld moeten worden, als het wel met ons zal wezen, om wel getroost te kunnen leven en eenmaal zalig te sterven. Die vrede met God zijn wij van nature kwijt, en die is enig en alleen in Christus weer te vinden. Hem heeft God de Heere in het paradijs aan Adam beloofd, als het Vrouwenzaad, dat het zaad der slang de kop zou vermorzelen.

Dat was ook mijn staat en beeltenis. In zonden ontvangen en geboren, het voorwerp van Gods toorn.

Vroege indrukken

Van mijn vroegste jeugd af gaf de Heere mij indrukken van dood en eeuwigheid, van hemel en hel en van de heiligheid en rechtvaardigheid Gods; dat ik zo niet sterven kon als ik geboren was en geleefd had. O, ik zag zo klaar: er moest wat met mij gebeuren, ik moest wedergeboren worden, ik kon zo niet voor God bestaan. De Heere is te rein van ogen, dan dat hij het kwaad zou kunnen aanschouwen.

Ik gevoelde, zo ik eenmaal sterven moest en dan zonder Borg in het oordeel moest staan, wat dat zou wezen, want vreselijk is het, te vallen in de handen van de levende God. Niemand zou zulk een zwaar oordeel hebben als ik. Altijd de weg geweten en niet bewandeld te hebben, zou ik met vele slagen geslagen worden en de Heere zou in mijn verdoemenis verheerlijkt worden. O, ik was schuldig aan het eeuwig oordeel en de Heere was recht; de Rechter der ganse aarde deed dan geen onrecht. De Heere had al zo lang geroepen en ik had geweigerd. O, ik was niet gerust en toch te gerust.

Ik werd altijd maar aangevallen door de vorst der duisternis, die ik toen nog niet kende. Ik was niet uitverkoren, dus zou het mij niet helpen. Ik zou toch nooit bekeerd worden, zo min ik met de hand aan de hemel kon reiken, zou dat gebeuren.

Hoe benauwd ik het van binnen had, durfde ik nooit tegen mensen te zeggen, nog niet tegen haar, die mij als een moeder zo liefderijk verzorgde, mij geschonken was als een middel in Gods hand en aan wien ik mij zo innig verbonden gevoelde. Daar ze een geliefd kind des Heeren was, had ik zo veel betrekking op haar en zij op mij. Dat waren die sterke banden, die al voor de eeuwigheid waren gelegd, hoewel ik het niet wist. Het ging ons als Naomi en Ruth. Was ze mijn eigen moeder niet naar het vlees, naar de geest mocht ik haar mijn moeder wel noemen.¹¹ Zij heeft veel om mijn bekering moeten bidden. Ik was altijd maar stil, maar o, daar ging zoveel in mij om. Wel sprak ik nooit over de treurige toestand van mijn arme ziel, want mensen konden mij niet helpen en onder Gods volk durfde ik mij niet scharen. Bij de wereld kon ik ook niet wezen, ik had nergens wat aan. Ik meende maar vast, dat ik buiten de zaligheid was.

Maar er bleef nog een stille hoop in mijn ziel over, dat God machtig was om mij te redden en dit was het, waardoor de Heere mij voor wanhoop bewaarde.

Wat een benauwd, bedrukt leven ik daardoor had, zonder God in de wereld te zijn en te denken, zo met open ogen naar het eeuwig verderf te moeten gaan, bij de duivelen en verdoemden, waar ik hier zelfs niet bij leven kon en als ik dan eeuwig Jezus moest missen, in een grondeloos verderf, waar men eeuwig levend sterft. O, dat was niet om te dragen, wat ik toen wel eens gevoeld heb in mijn ziel, dat kan ik niet beschrijven. Menige nacht heb ik niet durven slapen, van die onrust die ik in mijn ziel gevoelde, gedachtig aan de grote nimmer eindigende eeuwigheid, dat ik zo voor God zou moeten verschijnen en de dood mij zo vond en ook het oordeel mij zo zou treffen. O, die dood, welk een koning der verschrikking! Wel was ik nog wel eens biddende werkzaam aan de troon van Gods genade, dat de Heere toch mijn arme ziel mocht redden, maar ik miste altijd nog die rechte ontdekking van zonde en schuld, wel in beschouwing maar ik gevoelde mijn zondelast nog niet, zo als ik later op 's Heeren tijd heb mogen ondervinden, toen de Heere mij bij mijn zondaarsnaam kwam roepen.

Dit maakte mijn ziekte dragelijk, want de Heere gaf mij van jongs af aan een zeer zwak, ziekelijk lichaam, waardoor ik de voorboden des doods kennelijk gevoelde. Dat waren dus veel roepstemmen, waarmee de Heere aan de deur mijns harten stond te

¹¹ Pleegmoeder Fennigje van Olst

kloppen. Maar de Heere moest die deur openen en dat harde stenen hart verbreken en te morzel staan als een pottbakkersvat, want, ik stond schuldig, ik moest mij zelf altijd aanklagen. Ik mocht zo inzien, dat de Heere de mensenkinderen niet plaagde of bedroefde van harte.

Wat zag ik hoog op tot Gods volk, o wat een gelukkige mensen waren dat. Dat was een geslacht, dat door de Heere gezegend was, en ik was zo ongelukkig. Als ik eens hoorde, dat er een in Sion was geboren, o dan was ik zo heilig jaloers. Als mijn lichaam het enigszins toeliet, ging ik zo graag naar Gods huis, dat was mijn lust, om nog eens een zegen weg te dragen onder de prediking van Gods heilig en dierbaar Woord, voor mijn onsterfelijke ziel. Maar ik heb menigmaal het huis des gebeds ongetroost moeten verlaten.

Toch moet ik zeggen, dat ik wel eens een belofte kreeg; ja, al wel jaren voor mijn bekering. Deze woorden kreeg ik eens zo krachtig in mijn ziel: "Maar ik zal uitzien naar de Heere, ik zal wachten op de God mijns heils, mijn God zal mij horen." En op een andere tijd: "Want duisternis zal de aarde bedekken en donkerheid de volken, maar over u zal de Heere op gaan en zijn Heerlijkheid zal over u gezien worden." O, wat een grote, heerlijke beloften; maar op 's Heeren tijd. Al waren ze voor mij te groot, voor de Heere waren ze niet te groot om ze aan mij, arme zondares, te vervullen.

Toen ik de leeftijd van 20 jaren had bereikt, nam de zwakte van mijn lichaam zo snel toe, dat ik wel drie jaren bijna altijd bedlegerig heb moeten doorbrengen en kon ik van zwakte niet gaan of staan en heb zeer veel pijn en smarten moeten doorstaan, maar de Heere maakte mij in dien lijdensweg zeer geduldig. Het was de Heere, die mij met plagen bezocht. Als ik er maar uit leren mocht, dat de Heere die ernstige roepstem aan mijn hart wilde heiligen, dat was mijn innige begeerte. En de Heere kwam mij eens met die woorden tegen: "Zie ik kom nu drie jaren, zoekende vrucht op dezen vijgeboom en vind ze niet, houw hem uit; waartoe beslaat hij nutteloos de aarde?" En dat was rechtvaardig, dat voelde ik zo volkomen recht. Maar er kwam een andere stem in mij spreken: dat de Heere mij nog wilde sparen, en nog lankmoedig was over mij en nog geen lust had in mijn dood: "Heere, laat hem ook nog dit jaar staan", enz.

Ik heb weleens wonderlijke ogenblikken in die langdurige ziekte gehad, maar ik moest nog wat anders leren kennen. Ik wist heel goed, ik moest Jezus tot mijn schuldovernemende Borg hebben en met minder kon ik niet voor God bestaan. Was ik toch maar ziek aan mijn zonden, er was genezing voor mijn wonden. Het behaagde de Heere nog om zoveel verandering te geven in mijn ziekte, dat ik weer, hoewel met veel moeite en opoffering op de been kwam. Maar een onvoldaanheid, een lege plaats in mijn ziel, deed mij gevoelen, dat ik nog dezelfde was gebleven onder al die beproevingen.

Mijn gedachten waren, dat het geen vrucht voor de eeuwigheid had opgeleverd, maar wel tot verzwaring van mijn oordeel. O, wat was mij dat bang, nu nog onbekeerd te zijn. Klaar zag ik in, dat de Heere er door Zijn Almachtige hand van genade aan te pas moest komen; gelijk Abraham in de gelijkenis tot de rijke man sprak: "Al stond er iemand uit de doden op, zij zouden zich niet laten gezeggen." O, dat heb ik zo kunnen gevoelen, die verharding van mijn hart. Maar het was mij een grote last, ik kon mij maar niet gerust stellen met een blote overtuiging, ik had behoefte aan die levendmakende lieve Heilige Geest, die de blinde zondaar moet overtuigen van zonde, gerechtigheid en oordeel.

Daar echter mijn lichaam zo zwak bleef, kon ik weinig opgaan naar Gods huis.

Bekering en openbaring van Christus

Toen ik in 1893 de leeftijd van 30 jaren had bereikt, behaagde het de Heere naar Zijn vrijmachtig welbehagen; de Zoon Zijner eeuwige liefde in mij te openbaren. Dat was het jaar van het welbehagen, daar er in de stad onzer inwoning in die tijd een Gereformeerde Gemeente was gesticht en de Heere een man Zijns raads van elders had gezonden, om in die gemeente voor te gaan om Gods woord te verkondigen. Deze leraar, de nu zalige lieve ontslapen broeder **D. te Winkel**,¹² had ik tweemaal horen spreken, niet in Gods huis. Maar hij had ons bezocht en ik voelde zulk een betrekking op die man, dat ik dacht, ik ga hem eens horen prediken, en ik gevoelde aandrang in mijnziel, zonder dat ik wist, dat de Heere mij daar zou zegenen. Ik moest naar die kerk gaan, want de Heere bracht er mij zelf. O, ik was met die waarheid zo ingenomen. Maar dat was niet genoeg, het was mijn innige zielsbegeerte, dat de Heere het woord voor mijn arme ziel mocht zegenen, als middel in zijn Goddelijke hand. Zo leidde de Heere mij daarheen, daar moest ik wezen.

Als ik dan 's zondagsmorgens opging, dan moest ik zo vragen: *Ach, Heere, Gij brengt mij daar onder Uw Woord, och, mocht Gij mijn harde hart daaronder eens verbreken. Wil die koperen deuren en ijzeren grendelen toch eens in stukken slaan.* Zo ben ik verscheidene zondagen opgegaan, al maar met een stille hoop in het hart, tot er een zondag aanbrak, waarop ik weer zo biddend en smekend opging. Toen had de leraar de voorbereiding van het Heilig Avondmaal en sprak hij over de woorden: "De mens beproeve zichzelf en ete also van het brood en drinke van de drinkbeker." Maar dat was voor Gods volk, o, voor mij niet. Maar toen in de toepassing de leraar de onbekeerden aansprak en zei: wij zullen allen eenmaal voor God moeten verschijnen, net zoals wij hier zijn. Hier willen wij van de zonde niet weten. Maar dan zal de zonde in het helle daglicht gesteld worden en dan geen Borg voor onze schuld te hebben, wat zal dat wezen?

En dat is in mijn ziel gevallen als een zaad in wel toebereide aarde, dat zag ik van achteren. Toen gevoelde ik mijn zonden, daar de Heere mij riep: *Zondaar, waar zijt gij?* Toen zag ik in de spiegel van Gods heilige wet recht mijn verloren toestand in, wie en wat ik door de zonde was geworden. O, ik had tegen God gezondigd, was het voorwerp van Zijn toorn, en zag zo de heiligheid en rechtvaardigheid Gods; en de wet werd mij de tuchtmeester tot Christus. Ik was verloren, de Heere vond mij op de vlakte des velds vertreden in mijn bloed.

Wat ontviel mij toen de wereld, wat zag ik daar de vergankelijkheid van in. Maar mijn zondepak drukte mijn schouders naar beneden. Toen werd ik de stad des verderfs uitgedreven, toen kreeg ik met God te doen en kwam er nood. Het ging mij als de koningin Esther, mijn doodvonnis was getekend; toch zou ik het wagen om tot de Koning te vluchten, want kwam ik om dan kwam ik om. Maar ik zou mijn Rechter om genade bidden. Ik moest al maar roepen om genade en geen recht en zocht altijd maar een plaatsje in het eenzame en verborgene, waar ik mijn knieën kon buigen; ja, gedurig viel ik op mijn aangezicht ter aarde, in het stof neer gebogen, en leerde zo mijn Rechter gerechtigheid toekennen, want lag ik in de hel, God was rechtvaardig. Toch moest ik al maar pleiten op Gods Woord en Almacht, zodat ik gedurig moest bidden: 'Ach Heere, het is toch Uw eigen woord: "Bidt en gij zult ontvangen, zoekt en gij zult vinden, klopt en U zal opengedaan worden" en zo waarachtig als Gij leeft, zegt Gij, o Heere, dat gij geen lust hebt in de dood des goddelozen; maar daarin, dat hij zich bekere en leve. O Heere, bekeer Gij mij, want ik kan mij zelf niet bekeren.' Dan moest

¹² Ds. J.D. te Winkel kwam ca 1892 naar Elburg. Hij had zich gevoegd bij de Doleantie, 1886. Grietje was Hervormd gedoopt, maar werd blijkbaar lid bij de Geref. Kerk te Elburg.

ik roepen uit diepten van ellenden met mond en hart: *Heere, help en red toch mijn arme ziel, want ik laat U niet los, tenzij Gij mij zegent.*

Zo werd ik dan door de nood gedreven en lag maar te worstelen voor de troon van Gods genade; dat was een heilig dwingen, geweld op de hemel doen. Ik zag mijn schuldregister open, ik zag de Heere als een vertoornd rechter met een gedenkboek voor Zijn Heilig aangezicht, waar al mijn vele zonden in waren opgeschreven en God deed geen afstand van zijn recht. O, dat kon ook niet anders; het recht moest zijn loop hebben, dat voelde ik zo; ik stond voor eigen rekening, de last van de Goddelijke toorn tegen de zonde zou ik eeuwig moeten dragen. Maar rechtvaardig. De Heere zou in mijn verdoemenis verheerlijkt worden. Ik had al de geboden Gods overtreden met gedachten, woorden en werken en dan de erfelijke zonden:

*'t Is niet alleen dit kwaad, dat roept om straf.
Maar 'k ben in ongerechtigheid geboren;
Mijn zonde maakt mij 't voorwerp van Uw toorn,
Reeds van het uur van mijn ontvangenis af.*

*Ik lag gekneld in banden van de dood,
Daar d' angst der hel mij allen troost deed missen;
Ik was benauwd, omringd door droefenissen.
Maar riep de Heere dus aan in al mijn nood:*

Och Heere, och, wierd mijn ziel door U gered.

Wel wanhoopte ik, dat mijn zonden te groot waren. Maar ik twijfelde niet aan de macht des Heeren; daardoor bleef ik in dien weg staande en leerde de wereld en de zonde de scheidsbrief geven en de wereld met al haar begeerlijkheden, die voorbij gaat, had voor mij haar glans en gedaante verloren. Al het aardse zag ik zo vergankelijk in; ik was door de Heere omgekeerd. Van nature keren wij God onzer aller schepper en weldoener de nek toe, in plaats van het aangezicht. Maar als God de Heilige Geest de blinde zondaar de ogen opent en hem bekend maakt met zijn diepe afval van God, dan komt er leven in die dorre doodsbeenderen, en dan wordt het aangezicht weer op de Heere gevestigd. Als wij gevoelen dat wij Gods beeld verloren hebben en dat het in de ziel weer hersteld moet worden, dan kan dat alleen door die dierbare Christus. Ook ik moest Jezus hebben tot mijn Borg voor mijn grote schuld.

In de eerste dagen na mijn ontdekking bleef alles gesloten, ik kreeg voorts geen beloften; o, ik was zo bang, dat die overtuiging weer over zou gaan. Zo werd ik bestreden, dat het rechte werk Gods nog niet in mij was. Satan laat zijn prooi zo niet los, wat heb ik dat ondervonden. Maar dan was het mij zo benauwd, dat ik alweer voor de Heere moest vallen en bukken en smeken: 'Och Heere, als het nog geen waarheid in mij is, maak het dan waarheid; och Heere, Gij zijt toch die God, wie alle macht gegeven is en Gij, o Heere, roept toch zondaren tot bekering en ik ben de grootste van allen.'

Zo moest ik dag en nacht tot God roepen; ik kon niet rusten, voor dat ik geborgen was in Christus. *Want buiten Jezus is geen leven. Maar een eeuwig zielsverderf.* Ik verwachtte het niet van de heuvelen en bergen. Maar alleen van de Heere, de God Israëls, die kon alleen mij helpen en redden van het eeuwig verderf. Het was met mij: *haast en spoed U om Uws levenswil.* In die tijd durfde ik nog weinig uit te laten tegen de mensen, want:

"'k schatte mij geheel verloren,

'k mocht van geen vertroosting horen', enz.

O, wat was ik bang voor het zelfbedrog. Terwijl een ander het goede werk Gods in mij zag en dat geloofde, kon ik het zelf niet zien. Toch wist ik zeer goed, waar de nood mij bracht; aan Jezus' voeten wenste ik te blijven liggen, tot die Koning mij zijn gouden scepter toereikte, om mij, arme boeteling, genade te schenken. De weg van verlossing voor mij moest geopend worden in Christus zoen- en offerbloed, en ik geloofde maar vast, dat ik geen vergeving van zonde ontvangen zou. Wel was ik onder de prediking van Gods Woord wel eens bemoedigd als onze geliefde herder en leraar sprak tot bekommerde en heilzoekende zielen: 'Ach, houdt maar bij de Heere aan. Hij die het goede werk in U begonnen heeft, Hij zal het voortzetten en voleindigen tot op de dag van Jezus Christus.'

Maar de eerste woorden kreeg ik; toen ik buiten was in de vrije natuur. Het was zomer, het huis werd mij te klein. Toen werd mij als uit de Hemel toegeroepen: "Wat denkt gij, dat er geen weg van ontkoming is?" En toen moest ik zeggen: "Ja, Heere"; maar baat het mij, dat anderen zalig worden, als ik moet buiten blijven; och of ook mij barmhartigheid mocht geschieden.

Toen sprak de Heere tot mijn ziel: *"Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen. Maar zondaars tot bekering."* Toen kreeg ik eerst te zien, dat er een weg van ontkoming was. Dat kon nu zoowel voor mij ook zijn als voor een ander, omdat de Heere zondaren riep en dat was ik.

Ook kreeg ik die woorden: "Ik ben niet gekomen dan tot de verlorene schapen van het huis Israëls". Maar werd daarin alweer bestreden, of ik wel een van die verloren schapen was en daardoor was ik zo verbroken en verslagen van geest, dat ik naar bed moest en liefdetranen schreide van liefdetrekking tot Jezus. Maar kort daarna was het alweer hetzelfde.

Maar van dat ogenblik af gaf de Heere mij gedurig een woord als de nood eens weer zo hoog kwam en het uur der minne was er nog niet, dan kreeg ik weer een troostwoord. Wel had ik er niet genoeg aan. Maar de Heere kwam mij gedurig de Schriften weer te openen, zodat mijn hart brandende was van liefde tot Jezus, gelijk de Emmaüsgangers door de eeuwige liefde van Gods vrije genade. Wat was de Heere al op weg om zich zo liefelijk aan mijn ziel te openbaren. Terwijl er niemand medelijden met mij had, was er Een, die van uit Zijn hogen hemeltroon op mij neerzag met een vriendelijk oog van barmhartigheid en ontferming; en dat was die medelijdende Hogepriester.

Om er een enkele belofte van neder te schrijven, die ik zo kreeg:

"Elk die hem vreest, hoe klein hij zij of groot,

Wordt van dat heil, die weldaan, deelgenoot."

En: "Zalig en heilig is hij, die deel heeft aan de eerste opstanding; over dien heeft de tweede dood geen macht." En op een andere keer: "Mijn zoon of mijn dochter, geef mij Uw hart."

Dit gaf mij zo te vragen: 'Och Heere, neem mijn hart toch, want ik kan het niet aan U kwijt worden.'

Toen had ik wel kunnen zingen, en kreeg zo vast te geloven, dat ik mijn innige zielsbegeerte zou vervuld zien, dat ik Jezus zou vinden, die parel van grote waarde. Wat is het geloof toch een vaste grond der dingen, die men hoopt en een bewijs der zaken, die men niet ziet. Toch deed de kracht van het ongeloof zich alweer zo spoedig gevoelen. Maar het geloof is Gods gave en zo kon ik niets aannemen of het moest mij van boven geschonken worden.

Het gebeurde mij eens op zekere zondagavond, toen ik alleen thuis was en door lichaamszwakte niet kon opgaan, maar te bed moest liggen, dat ik weer zo red- en

radeloos was vanwege mijn zonden en maar vast meende, als de Heere nu niet kwam, dan was alles bedrog en verbeelding. Ik kon zo niet langer leven en wierp mij zo in het stof voor de Heere neer, al maar roepende om genade en geen recht. Het was mij, of ik voor een geboorte stond, waar ik door moest; ik was nog in de duisternis. Maar toen ik dacht, dat de Heere kwam, was het Gods tijd nog niet. O, ik moest nog leren met de verloren zoon alles verteerd te hebben. Zo benauwd als ik daar neerlag, kan ik niet beschrijven. Maar de Heere kwam mij zo voor met de woorden: De Heere was in het vuur niet en in geen aardbeving en in geen onweer. Maar de Heere was gekomen in het suizen van een zachte stilte.

O, het was mij nog weer zo wonderlijk in mijn ziel, dat ik wachten moest en dat het niet door kracht of geweld, maar door 's Heeren Geest geschieden zou. Maar dit liet mij niet werkeloos, o neen; ik moest al maar vluchten en zuchten in het eenzame en in 't verborgene op mijn knieën neervallen en voor dat Hoge Wezen mijn zonden te betreuren.

Ik ben toen nog weer een zondag in Gods huis geweest voor ik mijn zondepak kwijt was en ben een vierde jaar in deze toestand geweest van 10 Juni tot 12 September. Toen predikte onze leraar des morgens over de woorden uit Johannes 10: 11: *Ik ben de goede Herder, de goede Herder stelt zijn leven voor de schapen.* Hoe sprak de leraar, die ik als een gezant van Christus' wege voor ogen zag, dat het niet allemaal schapen en geen groten in de genade waren. Maar ook lammeren en zogenden, die de Heere in Zijn armen zou dragen en zachtken leiden, en hoe de Heere ze allen te Zijner tijd die grote schaapskooi zou binnen brengen. O, dacht ik, was ik maar een van de kleinsten in de genade, want ik begeerde geen groot licht. Maar stond zo naar waarheid en klaarheid. O, 't allerkleinste lichtstraaltje was voor mij al zo groot, omdat ik alles verzondigd en verbeurd had. Ik was liever een dorpelwachter in het huis des Heeren dan in de tent der goddelozen. Want al werd ik nog zo fel bestreden, zoals de Heere zegt in zijn Woord:

*Als hen geweld en list bestrijden,
Al gaat het nog zo hoog,
Hun bloed, hun tranen en hun lijden
Zijn dierbaar in Zijn oog.*

Ik voelde toch wel, wat mijn volk was, waar ik bij hoorde, hoewel ik nog geen vrijmoedigheid had om het uit te spreken. In de ziel kan al wat omgaan in zulke tijden. Ik was maar bang om wat te zeggen. Die dat doorleefd en ondervonden heeft, zal mij wel verstaan, want het geldt die grote eeuwigheid en bedrogen uit te komen met een leugen in de rechterhand, o, dat zal wat wezen. 's Zondagsavonds, toen ik ook nog in Gods huis mocht opgaan, had de leraar deze woorden: "Gij dan, wanneer gij bidt, ga in uw binnenkamer en bidt uw Vader die in het verborgen is" enz. Die "gij dan" zei de leraar, dat waren de rechte bidders, die het in het verborgen brachten, waar geen mensen hen zagen, niet gelijk de Farizeeën, die maar vertoning voor de mensen maakten. O, dat mocht ik zo verstaan, daar was ik zo bang voor, zodat ik van mijn bidden en roepen in het verborgen niets durfde zeggen. O, dacht ik, was ik maar een van die rechte bidders.

Maar daar was wat voor mij aanstaande. de andere dag, 's Maandagsavonds, werd ik ernstig ongesteld in de borst en ben ik naar bed gegaan en werd de andere morgen, dinsdag hevig verschrikt wakker, door bloedspuwing en wel zo slim als ik vroeger nooit had ondervonden, wel vijf maal op één dag. O, wat zag ik de dood met al zijn verschrikkingen voor mijn ogen! Nu moest ik sterven en nu nog onbekeerd. Ik had een hoop gehad, dat ik Gods werk in mij had ontvangen. Maar die hoop ontviel mij zo; ik had geen grond, waarop ik de eeuwigheid kon ingaan; ik gevoelde mij nog zo verloren

en moest al maar roepen tot God om genade. Maar kreeg die dag die woorden: "Ik zal mijn hand tot de kleinen wenden." Ik mocht niet spreken. Maar kon ook niet spreken.

"Ik was benauwd van alle zijden.

Maar riep de Heere ootmoedig aan."

Het behaagde de Heere met de dag die ernstige ongesteldheid iets te verminderen tot de tweede daaropvolgende vrijdag. Toen werd ik 's morgens wakker met de woorden: "Maak u op, wordt verlicht, want uw licht komt en de Heerlijkheid des Heeren gaat over u op." Toen gevoelde ik zo mijn diep ellendigen toestand, dat de aarde mij niet meer kon dragen vanwege mijn zonden. Ik zou wat voedsel gebruiken en dat was ik niet waardig en kreeg toen met kracht die woorden in mij, gelijk de Heere sprak tot Elia: "Sta op, en eet, want de weg zoude voor u teveel zijn", en ik moest toen wel eten. Ik lag al maar onder een uitzien, wat de Heere doen zou; ik verkeerde in grote ellende. Maar toch in verwachting. Daar ik door mijn lichaamszwakte de meesten tijd te bed moest blijven, mocht ik toen in de voormiddag een poosje opstaan. Toen werd mij Gods Woord een geopend boek. Die Leeuw uit Juda's stam kwam de zegelen openbreken en al de beloften waren mij in Christus ja en amen. O, wat kwamen al deze beloften zo liefderijk in mijn ziel: "Ik heb U liefgehad met een eeuwige liefde en daarom heb ik U getrokken met goedertierenheid." En, "uw zon zal niet ondergaan." En, "wanneer gij door het water zult gaan, ik zal bij u zijn, en de rivieren zullen u niet overstromen", enz. En, "vreest niet, ik ben met ulieden tot aan de voleindiging der wereld." Hoe smolt ik toen weg in liefdetranen onder die liefde des Heeren.

Ik moest het uitroepen: nu ben ik voor rekening van een enig en Drie-enig Verbondsgod, Vader, Zoon en Heilige Geest! En waar ik nooit had durven spreken, daar vloeiende mijn mond thans over van Gods lof; het was mij, of de Heere nu was gekomen in het suizen van een zachte stilte. Ik had een zalige dag. De stenen zouden eerder gesproken hebben dan ik kon zwijgen.

Maar 's avonds laat kwam die mensenmoorder en leugenaar van den beginne en zei: Wat hebt gij vandaag gepraat: het is alles nog bedrog; verloren, verloren voor eeuwig. De mensen zouden het nog geloven.

Wat had ik er berouw van, dat ik had gesproken. En nu was alles, zo ik meende, weer weg. Ik meende maar vast: ik had geen woorden van schuldvergiftigenis ontvangen. Hoe vreselijk benauwd was ik. Zo moest ik uit dien nood tot God roepen en smekende zuchten: och Heere, heb ik mij dan bedrogen; maar met U wordt ik nooit bedrogen, want Gij zijt gisteren en heden dezelfde en tot in alle eeuwigheid en nu ben ik nog onbekeerd; och Heere, bekeer mij dan nu nog, want ik ben nog in het heden der genade.

Twee slapeloze nachten heb ik doorgebracht en alles bleef gesloten. Dat was mij tot een teken, dat er niets aan mij was gebeurd. Tot ik 's Zondagsmiddags stil op bed lag, toen kwamen mij die woorden zo met kracht in de ziel dalen, uit Openbaringen: "Genade en vrede zij u geschonken van Hem, die is en die was en die komen zal." Wat was dat voor mij een verademing in die bange zielstoestand, hoewel nog in een belofte. Maar ik durfde dat niet zeggen; ik hield het voor mezelf, en kreeg zo te geloven, dat de Heere weer verder tot mij zou komen. En zo is het kort daarna ook geschiedt. Ik moest mij zelf nog leren doodwerken en verliezen; ik moest het leren opgeven.

En die grote genadeweldaad heeft de Heere aan mij, arme en verlorene in mij zelf, de volgende dinsdag bewezen. Ik werd 's morgens wakker met deze woorden: "Ulieden, die Mijn Naam vreest, zal de Zon der gerechtigheid opgaan." Wat een strijd in mijn ziel gaf dat. "Voor die de Heere vreesden". Maar voor mij zou dat niet wezen. Toen

werd de nood zo onuitsprekelijk groot, ik voelde mij in de geestelijke gevangenis opgesloten, bedenkende, hoe die Rechter zo kon komen en mijn doodvonnis voltrekken. Maar rechtvaardig, want de Rechter der ganse aarde deed dan geen onrecht. Maar ik kon niet meer bidden en leerde daar de eeuwige dood opschrijven. Ik kon niet meer dan uit de diepste nood mijner ziel roepen: *Gena, o God, gena; geef mij Jezus, of ik sterf.*

*O, ik wou vluchten. Maar kon nergens heen,
Zodat mijn dood voorhanden scheen
En alle hoop mij gans ontviel.*

Maar hoe benauwd ik daar ook neerlag aan Jezus' voeten, toch werd mijn oog enigszins geopend voor die grote Koningszoon die mij veilig buiten die bange kerker brengen kon. Ja, die kon dat doen. Ik vreesde, dat Hij het niet zou doen. Maar kreeg zulk een wonderlijk voorgevoel van vertrouwen op Gods Almacht en mocht zo pleiten op die belofte van 's morgens en zeggen: 'Ach Heere, zo die Zon in de natuur schijnt, mocht Gij die Zon der gerechtigheid toch eens zo in mijn ziel doen opgaan. Want Gij, o Heere, hebt het mij toch zelf beloofd.'

Toen kreeg ik die woorden: *Vertoeft de Heere, verbeid Hem, Hij zal gewisselijk komen en niet achterblijven.* Toen gevoelde ik: de Heere was in aantocht.

Nu was het geen vertoeven meer, ik voelde een vuur en kracht van Boven en de vijand moest wijken. De strik werd verbroken en ik werd vrij. Ik werd mijzelf kwijt. O, wat een overgang van de dood in het leven. Van de hel was ik aanvankelijk in de hemel overgebracht. Van blind was ik ziende geworden, van melaats gereinigd. Een nooit gekende zaligheid doortintelde mijn ziel, ik voelde in mijn ziel dat dierbare bloed van Christus en daar was ik in gewassen en gereinigd. Ik mocht een vrede smaken, die alle verstand te boven gaat, een nieuw schepsel in Christus zijn. Het oude was voorbij gegaan, het was alles nieuw. Ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, was met God weer bevredigd en verzoend door die Borg, die lieve Jezus, die was getreden, al van eeuwigheid af, tussen God en mij, verloren zondig Adamskind.

Dat heilgeheim heeft de God van alle genade toen aan mijn ziel geopenbaard, dat ik van eeuwigheid was uitverkoren al voor de grondlegging der wereld en dat ik die vrede, die ik in mijn stamvader Adam in het Paradijs met alle mensen had verloren, weer had mogen vinden in en door Christus. Ik moest het uitroepen: *Nu is God mijn verzoenend Vader in Christus en Jezus mijn oudste broeder.* Nu is het tijd van ondertrouw en sta ik voor God als zonder schuld, ik breng mijn Borg mee. En kreeg almaar beloften van schuldvergifenis: "Ik ben het, die uw overtredingen uitdelg" en "Ik gedenk uwer zonden niet." En "Gij zijt verlost, God heeft u welgedaan." En "Ik zal u leiden naar Mijn raad en daarna in heerlijkheid opnemen."

*Ja, Gij wiens wijsheid nimmer faalt,
Had mijn geboortestand bepaald,
Eer iets van mij begon te leven,
Was alles in Uw boek geschreven.*

Toen riep ik uit: *Abba, lieve Vader, mijn Bloedbruidegom, mijn Verlosser, mijn Zaligmaker, mijn Goël.* Toen mocht ik Gods volk toeroepen, dat de Heere bij mij deed komen: "Komt, luistert toe, gij Godegezinden, ik zal u vertellen, wat God aan mijn ziel gedaan heeft." O, ik raakte buiten mezelf; 's morgens was er geweest en 's avonds gejuich. Het was in onze tent bruiloftsfeest; er was er weer een in Sion geboren, er was er weer een toegebracht aan dat Godsgebouw. Ik was bijna van deze wereld af, mijn ziel trok naar Boven.

De eerste nacht toen alles in ruste kwam en 's Heeren lieve kinderen ieder naar hun woning gingen, toen hoorde ik de engelen zingen in de hemel. Welk een vreugde, de hemel weergalmde van die blijdschap, dat er weer een zondaar was toegebracht tot die gemeente, die zalig zal worden.

Ik had in de eerste dagen niets voor mijn lichaam nodig, geen eten of drinken en kon nooit slapen. Ik was zo vol van dat hemelse verborgen manna; ik had Jezus en nu had ik alles. Voor die tijd was ik mijn natuurlijk lichaamsgevoel kwijt, ik leefde boven het stof. Al maar moest ik 's Heeren lieve kinderen toeroepen: 'Komt, helpt de Heere met mij groot maken.' Maar zij verkeerden niet zo in die zalige toestand, hoewel het rechte volk van God mij wel verstond. Zij konden in die toestand niet veel roemen. Maar ik moest uitroepen: 'Helpt, hemellingen, wilt mij helpen, mijn hart zal anders overstelpen.' Ik kon niet buiten Gods lof. O, wat werd ik ingeleid in dat volkomen aangebrachte verlossingswerk, van die dierbare zoenborg, Jezus Christus.

In mijn Borg zag ik mij volmaakt, het kruis van Christus zag ik voor mijn ogen geschilderd, Hem de lijdende Borg zag ik aan het kruis hangen tussen twee moordenaars, in mijn plaats. Ik die de eeuwige dood verdiend en hel en verdoemenis mij wel duizendmaal waardig gemaakt had, ontving nu die liefde van Christus, die zich zo diep had willen vernederen, om zo bitter te moeten lijden en te sterven. Hij had de vloek der wet voor mij gedragen, met Hem waren mijn zonden aan het kruis genageld en de zonde van al de gegevenen van de Vader. O, welk een dure losprijs heeft die lieve Borg gebracht, door Zijn eigen bloed en dood. Want met deze offerande heeft de Heere al zijn volk geheiligd en vrijgemaakt van de geestelijke en eeuwige dood. En ook mij, de grootste der zondaren, is barmhartigheid geschied.

Maar die liefde die ik toen tot mijn lieve Jezus gevoelde, die mij eerst had liefgehad, dat was niet om uit te spreken. Mijn mond was te zwak en mijn tong stameloos om iets te zeggen voor het heilig Aangezicht des Heeren. Ik was zo verlegen, dat ik uitriep: "Wat zal ik U, o, Heere, vergelden voor al Uw weldaden aan mij bewezen". Maar ik had niets om de Heere toe te brengen. Mij arme in mijzelf had de Heere door Zijn lieve Heilige Geest met heilgoederen van het genadeverbond vervuld. Ik was rijk in God, als niets hebbende, nochtans alles bezittende. Hier kwam ik in een oceaen, een diepte, waar ik niet kon staan. 'k Zal in verwondering Gods liefde eeuwig zingen.

Ik mocht zo zeggen: 'O Heere, waarom mij, met voorbijgaan van zo vele anderen en ik niet beter en die niet slechter?' Toen sprak de Heere tot mij: "Ik doe het niet om uwentwil. Maar Ik doe het om Mijns Naams wil. Of heeft de pottenbakker geen macht over het leem om het ene vat ter ere te formeren en het andere ter onere?" Daarom moest ik eindigen in het eeuwig welbehagen des Heeren.

Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht;

Uw vrije gunst alleen wordt d'ere toegebracht;

Wij steken 't hoofd omhoog, en zullen d' eerkroon dragen

Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen.

Wat ben ik menigmaal bezweken onder de liefde uitlatingen des Heeren, ja, bezweken van verlangen om heen te gaan. O, wat wenste ik toen te sterven; het was mij gewin, omdat mijn leven nu Christus was. Het was mij zeer verre het beste, om ontbonden te zijn en zowel als ik nu met God bevredigd was, was ik ook bevredigd met de dood. Die mocht ik aanmerken als een bode des vredes. Als een welkome bode, die mijn ziel zou overbrengen in de gewesten van zalig licht, want de prikkel was uit de dood voor mij weggenomen. In het lichaam kon ik het niet langer uithouden, ik wilde maar bij mijn Jezus wezen. Daarom lag ik reikhalzend uit te zien met de ogen naar boven geslagen en mocht, zo vragen: *och Heere, als het uw wil is, och neem mij toch tot U.*

Zo ik toen was, kon ik niet leven, want ik hoorde het gezang van de hemel verscheiden dagen. Zo kon ik niet langer zijn in 't ondermaans gewemel. Maar de Heere wist wel, wat ik dragen kon; maar ik mocht wel vragen, als het des Heeren wil was, dat ik nog langer op aarde moest blijven, dat het dan de Heere mocht behagen om het enigermate te matigen. Wat werd ik in de hemel opgetrokken, wat zag ik door het geloof de hemelen voor mij geopend, ik kon niet anders denken of ik zou zo binnentreden. Die dat zo doorleefd of ondervonden heeft, zal het verstaan.

Maar de Heere is een vrijmachtig God, die met het Zijne doet, wat Hem behaagt, want Hij is groot van raad en machtig van daad. Daar de Heere een God en Vader is van al Zijn lieve kinderen, zo deelt Hij toch aan een ieder in het bijzonder gelijkewijs Hij wil. Werd dat meer bedacht, er zouden niet zoveel boze ogen wezen. Dat de Heere zo goed kan zijn voor zulke zondige Adamskinderen, om die zo rijkelijk te zegenen.

De Heere gaf mij een overvloeiende beker. Het ging nacht en dag met mij door, ik kreeg enigermate verlichting als ik maar sprak uit overvloed mijns harten. O, wat werd ik begerig om naar 's Vaders huis te gaan. Het was, of ik de engelen gereed zag staan om mij te dragen in Abrahams schoot.

Zo werd ik ingeleid in die zalige eeuwigheid, oneindig wijd, tot Jezus mijn Vriend, aan de ronde bruiloftstafel, waar Koning Jezus die grote gastheer is, om daar met al de gezaligden en verlost en aan te zitten aan die bruiloft des lams, met Abraham, Izak en Jacob. O, ik dacht dat ik er zo was. God weet, wat ik heb ondervonden. Nu had ik ook een kleed tot dekking van mijn zonden, daarom was ik zeer vrolijk in de Heere en mijn geest verheugde zich in God mijn Zaligmaker, want Hij had mij bekleed met de klederen des heils en de mantel der gerechtigheid heeft Hij mij omgedaan. De Heere had mij eerst ontkleed. Maar nu overkleed. Met een Jozua werden mijn eigen klederen mij uitgedaan. Maar de Engel des Verbonds deed mij wisselklederen aan en zette mij een reine hoed op het hoofd, 't zegel van verzoende zonden. Zo stond ik, in die volkomen vrijheid, waarmede Christus mij had vrijgemaakt.

De vijand mijner ziel was zo tam als een steen; hij had mij op 's Heeren tijd moeten loslaten. De vijand was gebonden voor mij met eeuwige ketenen, want de ganse hellemacht is toch onder de macht des Heeren, gelijk we lezen in Gods Woord: toen Jezus op aarde was en de duivelen uitwierp, liet hij ze niet toe te spreken. Wel kan onder de toelating des Heeren de vijand de ziel van Gods volk nog benauwen, en hebben zij dagelijks te bidden: "Laat nooit de bozen vijand toe, dat hij ons enig hinder doe." Mocht Gods volk maar meer geharnast wezen, met het schild des geloofs en de helm der zaligheid, 't welk is Gods Woord, en zoals de psalmdichter zegt: *Uw woord is mij een lamp voor mijn voet, mijn pad ten licht, om 't donker op te klaren.* Maar gelukkig, wie er voor bewaard mag blijven, zoals Jezus voor hen in het Hoge priesterlijk gebed tot God Zijn Vader bad: "dat Gij ze niet uit de wereld weg neemt. Maar hen bewaart van den boze.

Hoe ik in die eerste tijd was, kan geen pen beschrijven. Ik dacht, dat ik nooit weer iets in de wereld kon uitrichten. Alles riep mij vrede toe, de dieren en de stenen des velds. Ik had zo lang in onvrede met God verkeer. Maar nu was ik met alles bevredigd. Wat had ik daar een last van gehad; maar o zalig uur, toen Jezus kwam en op mij zag, mij liefderijk in Zijn armen nam.

Toen heb ik het verbond leren inwilligen met de Heere, de God Israëls en dat verbond weet van geen wankelen. De eerste avonden kreeg ik die psalmverzen zo met kracht in mijn ziel: "Maar 't vrome volk in U verheugd." En: "Straks leidt men haar in staatsie uit haar woning, in kleding rijk gestikt tot haren Koning", enz. En: "Deze God is onze God, Hij is ons Deel, ons zaligst lot", enz.

Gods Woord was mij in alles geest en leven. Toen had ik een reisgids, die mij geleiden zou, tot aan, niet tot in, maar tot over de dood en over het graf. O, mijn ziel sprong op van vreugde en deed mij uitroepen:

*Ach, gaf mij iemand duivenvleugelen,
Gewis mijn drift was niet te teugelen,
Ik vloog naar mijn Jezus heen.*

Maar ik gevoelde mij soms met arendsvleugelen hemelwaarts gaan en was nog op aarde.

Ik had toen de raad des Heeren nog niet uitgediend en daar kreeg ik ook wel eens woorden over. Zo kreeg ik ook deze woorden:

*"Eens zullen als op Mozes' beê,
Wanneer Uw pad loopt door de zee,
Geen golven overstromen."*

Dat zag op het leven hier op aarde. Daarop, dat de Heere mij nog verder zou leiden, naar Zijn raad en mij daarna in Zijn heerlijkheid zou opnemen. En dat heeft de Heere verder gedaan, mij trouw en Vaderlijk geleid door deze zandwoestijn, dit land mijner vreemdelingschappen aan Zijn hand, de hand van mijn Vader.

Ik heb al wat mogen genieten van die eerstelingen, van die vruchten van het hemelse Kanaän hier boven, waar mijn schat is; want mijn Schat is mijn Jezus.

Verscheiden weken ben ik nog bedlegerig geweest in die overstelpend zalige toestand. Maar de Heere maakte het weer zo dragelijk, dat ik weer eten en drinken en slapen kon en ik herkreëg mijn natuurlijk lichaamsgevoel weer, zodat ik langzamerhand weer mocht uit- en ingaan.

Hoe was mijn lichaam verzwakt onder die liefde. Maar door Gods grote genade bleef mijn geest levendig. Ik had de grootste schat gevonden, die penning, die ik verloren had en 's Heeren volk was met mij verblijd, dat ik tweemaal was geboren, anders was ik ook verloren. De Heere had mijn ziel gered van het eeuwig verderf, in het dodelijk tijdsgewricht en mijn tranen willen drogen. Nu mocht ik wandelen in dat vrolijk levenslicht van Gods vriendelijk Aangezicht. Wat was mijn ziel met juichtaal vervuld om mijn gelukkig lot. Ik mocht mij verheugen in de God mijns heils met een heerlijke onuitsprekelijke vreugde. Steeds te roemen in de vrije genade door de gekruiste Christus. Maar die nu leeft aan 's Vaders rechterhand, als Pleitbezorger en Voorspraak voor mijn zonden, die ik had bedreven en de zonden, die ik nog zou doen. Al mijn zonden waren uitgedelgd in een zee van eeuwige vergetelheid. Toen mocht ik met Job zeggen: "Ik weet, mijn Verlosser leeft en Hij zal ten laatste over het stof opstaan en als zij na mijn huid dit. doorknaagd zullen hebben, zal ik uit dit mijn vlees God aanschouwen en mijn nieren verlangen zeer in mijn schoot."

Sterk was mijn begeerte om ook spoedig op te gaan naar Gods huis. *Hoe branden mijn genegenheên, om 's Heeren voorhof in te treên.* Maar ik moest wachten op 's Heeren tijd, want mijn lichaam was zo zwak en ik durfde niet gaan, of ik moest weten, dat het de Heere behaagde; buiten de Heere kon ik niets doen.

Maar toen kwam er een zondag, dat ik klaar kreeg te geloven, dat ik moest gaan en kreeg 's morgens deze woorden: "Dit is de weg, wandel in denzelven." Toen ik in Gods huis kwam, was alles mij daar ook nieuw. Het eerste Psalmvers dat gezongen werd, was: *Welzalig hij, wiens zonden zijn vergeven.* Hoe heerlijk was het mij, toen ik daar neerzat op die plaats, waar ik menigmaal zo bedrukt, zo moedeloos was geweest, en nu zo verlicht. O, het was in mijn ziel zalig gesteld en ik kreeg zo de lofzang van Maria: *Mijn ziel mag de Heere, mijn Zaligmaker noemen; wijl God na ramp en leed mij grote dingen deed.* De leraar had tot tekstwoorden, dat Jezus tot de overste der

synagoge Jäirus, sprak: *Vreest niet, gelooft alleenlijk*. Maar hoe het kind eerst sterven moest en de nood groter moest worden, omdat Jezus het uit de dood wilde opwekken. Zo zei de leraar, gaat het met een verloren ziel; als de nood op het hoogste komt, dan is de redding nabij, n.l. als wij ons zelf leren verliezen. Dat wonder had de Heere ook aan mij, verlorene, maar nu gevondene, verricht.

Een lastdraagster voor anderen

Het werd ook zo mijn innige lust en begeerte om zieken en ellendigen te bezoeken in hun verdrukking. Want dat is toch de zuivere en onbevleete godsdienst voor God en de Vader, want het is toch een zeer gewillig volk op de dag zijner heirkraft. O, ik gevoelde zo dat de nood mij was opgelegd. Was ik vroeger niet vrijmoedig van natuur, de Heere bewaarde mij voor mensenvrees, want waar de Geest is, daar is vrijheid en de vrijmoedige geest ondersteunde mij. Wij zijn toch allen door één God geschapen, voor wien wij ook weer verschijnen moeten en wij zijn allen verloren voor God. En zal het met ons wel zijn, voor die grote eeuwigheid, die ons allen wacht, dan zullen wij wedergeboren moeten worden, want eenmaal krijgen wij allen met God te doen. Is het hier niet, dan hiernamaals. Maar de Heere had mij geleerd bij de Godzaligheid broederlijke liefde en bij de broederlijke liefde de liefde jegens allen, enz.

Daarom kon ik niet nalaten om mijn medemensen te vermanen en te waarschuwen, als mijn zwakke lichaam het maar enigszins toeliet. Maar ik kon het niet doen zonder steeds te vragen: 'Ach Heere, leg de woorden maar in mijn mond, geef mij maar te spreken tot Uw eer en tot verheerlijking van Uw driemaal heilige, nooit genoeg volprezen Naam.'

Zo ging ik leeg uit in Gods kracht en heb gedurig in de klaaghuizen grote vrede gevoeld, omdat ik in Gods weg was. De Heere zegent altijd Zijn eigen werk, want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen en het is God, die in ons werkt, beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen.

Wat heb ik vaak gevoeld, dat ik mijn ziel bevrijd heb van het bloed van een ander. Ik kreeg veel te bidden om de bekering van arme zondaren, die daar nog voortleefden in de zonde, op de brede weg des verderfs, vervreemd van God. Ik had ook nog nabestaanden, die onbekeerd waren, ja zelfs mijn eigen moeder naar het vlees.¹³ O, wat was dat treurig. Maar ik mocht voortaan aanhoudend blijven bidden om hun bekering: "O Heere, Gij Zone Davids, ontferm U over hun arme zielen, want uw Naam is toch Ontfermer en Uw werk ontfermen." Al heb ik nog geen vrucht gezien, nochtans hoop ik, dat de Heere ze mij maar binde op mijn ziel, want het is een groot verschil, of de Heere geeft te bidden, of dat wij zelf bidden. Maar de liefde is zo mededeelzaam. Maar wij staan er machteloos bij neer, want het is zoals Gods Woord zegt: "Niemand kan tot mij komen, tenzij de Vader, die mij gezonden heeft, hem trekke. Gods volk moest meer een leesbare brief van Christus wezen. Maar wij beleven een liefdeloze tijd onder Gods volk, want het is ook in het laatste der dagen, volgens Gods Woord. De toekomst des Heeren genaakt, dat heeft de Heere mij eens zo klaar doen zien en geopenbaard. En omdat de ongerechtigheid vermenigvuldigd zal worden, zo zal de liefde van velen verkouden.

Wat was het mij een gedurige verzuchting voor mijn volk, dat de Heere Zijn Geest, de Geest der genade en der gebeden, eens bij vernieuwing over Zijn volk mocht uitstorten. Och, dat al het volk des Heeren profeten waren. Ik heb wat mogen smeken voor Gods genadetroom: 'Och, mijn lieve Jezus, dat Uw volk één mocht zijn, gelijk Gij met Uw vader één zijt.'

¹³ Dit is onbegrijpelijk; haar moeder was gestorven en haar pleegmoeder was een Godzalige vrouw

Wat heb ik weleens gedurig mogen ondervinden wat de psalmdichter zegt:

*Ook was Samuël,
Op Gods hoog bevel,
Biddende voor zijn volk,
Als een hemeltolk.
Hij en and'ren meer,
Riepen tot den Heer.*

Dat 's Heeren kinderen meer schijnen mochten als een lichtend licht, te midden van een krom en verdraaid geslacht. De wereld moest het meer zien kunnen onder Wiens banieren zij geschaard waren.

Ik zei weleens gedurig, ik ben er niet mee af, dat mijn ziel gered is. Maar ik heb een roeping. De nood van anderen gaf de Heere mij op mijn hart en dat was mij een aangename werkzaamheid.

En zo heeft de Heere mij verder wonderlijk en wonderbaar geleid in Zijn Vaderlijke liefde en goedheid, die hemelhoog is, door dit Mesech, het land mijner vreemdelingschappen, daar de reis toch heenspoed naar de berg Sion, de stad des levenden Gods. Hierdoor mocht ik verwachten de stad, die fondamenten heeft, welker Kunstenaar en Bouwmeester God is. Wat voelde ik mij vreemd op die zondige aarde, die in het boze ligt. De Heere gaf mij naar zijn vrijmachtige bedeling zeer veel rijke genade, want de Godsrivier is altijd vol en overvloeiende.

De Heere gaf mij ook wel tegenspoed, daar ik altijd met een ziek, zwak lichaam overweg moest. Ik kreeg ook een doorn in het vlees, opdat ik mij niet zou verheffen en het behaagde de Heere, om die niet weg te nemen. Maar Gods genade was mij genoeg en 's Heeren kracht werd in mijn zwakheid volbracht. Ik droeg mijn schat in een aarden vaatje, opdat de uitnemendheid der kracht Godes ware en niet uit mij. Met Paulus kon ik zeggen: "Door de genade Gods ben ik dat ik ben." Als God werkt, wie zal het dan keren?

Wat heb ik met blijdschap mijn weg mogen reizen, ja vooral in de eerste jaren, met dat zalige vredegevoel in mijn ziel, de wereld onder de voet. Maar Jezus in het hart, de wereld achter de rug en de hemel in het gezicht. O, wat is dan dat leven zoet, zoveel te ondervinden van de gemeenschap met het Lam. Het ging mij in de eerste tijd als de bezetene, die door Jezus zo wonderlijk was verlost, die zo graag bij Jezus wilde blijven. Maar Jezus deed hem van zich gaan, zeggende: Ga heen tot de uwen en vertel, wat grote dingen u de Heere gedaan heeft. Op Gods bevel moest hij gaan verkondigen, de gehele stad door, hoe de Heere zich over hem had ontfermd. Ik had zo graag bij Jezus willen wezen, toen ik verlost was van mijn zondepak en God mij zo had welgedaan. Maar nee, dat was de weg des Heeren nog niet, al voelde ik zoveel van de beginselen der eeuwige vreugde in mijn ziel. Ik moest almaar uitroepen, en de stad doorgaan om te vertellen, uit wat grote nood en dood de Heere mij had verlost. Ik gevoelde zo die vrijmakende kracht van Jezus' bloed in mijn ziel. O, het was mijn lust, om in Gods kracht de deugden des Heeren hemelhoog te roemen, Hem, die mij uit de duisternis had getrokken en overgebracht tot Zijn wonderbaar licht. Want de snoeren waren mij in liefelijke plaatsen gevallen, ja een schone erfenis was mij geworden. Dagelijks was ik, als Maria, aan Jezus' voeten gezeten, want daar is het zalig, als de ziel zich in Jezus' liefde baadt. Gedurig was ik krank van liefde en werd ik zo gevoerd in het wijnhuis, dat ik moest uitroepen: *Ja, zulk een is mijn liefste; ja, zulk een is mijn Vriend en Hij is de mijne en ik ben de Zijne, gekocht door Jezus' bloed. Alles wat aan Hem is, is gans begeerlijk.*

Wat is mijn lichaam vaak onder die liefde bezweken, ook onder het liefelijk psalmgezag. Wat al liefdetranen heb ik gestort zodat mijn ziel was als een gewaterde hof. Had ik vroeger niet gerust durven slapen, toen ik ruste gevonden had voor mijn vermoeide ziel kon ik mij gerust neerleggen, want ik was van 's Heeren trouw bewust. Als ik in de nacht ontwaakte, was de Heere mijn zielsvermaak en werd ik wakker, dan was de Heere nog bij mij. Menige nacht heb ik psalmen gezongen of werd ik zingende wakker.

Haar eerste kerstfeest

Nu hoop ik eens te schrijven, hoe ik mijn eerste Kerstfeest heb mogen vieren, de geboorte van mijn lieve Jezus, die voor een tijd Zijn hoge hemeltroon en kroon heeft willen verlaten, daar Hij tevoren was in eer en heerlijkheid bij de Vader, eer de wereld was, zijnde het Afschijnsel van Zijns Vaders heerlijkheid en het uitgedrukte Beeld Zijner zelfstandigheid.

Enige dagen voor het Kerstfeest kreeg ik deze woorden: *Daar Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijn armoede zoudt rijk worden.* O, wat zag ik op dat heugelijk feest van Jezus' geboorte mijn eigen onwaardigheid. Dat de God van hemel en aarde zich zo diep had willen vernederen en zo arm op deze zondige aarde was neergedaald, het vlees en bloed van Maria aangenomen hebbende; en daar Hij Heere was van alles, om als een hulpeloos Kindeke in doeken gewonden in Bethlehem's kribbe neer te liggen, omdat er geen plaats was in de herberg voor de groten Hemelkoning. Mensentaal is te arm, om dat wonder uit te spreken. Maar wat werd ik in dat wonder ingeleid! Wat mocht ik in de geest bij die kribbe neerknielen en dat Kindeke aan mijn hart drukken en van die doeken heenzien naar de Godheid van Christus de geboren Koning, mijn Redder, mijn Zaligmaker en Vredeaanbrenger. Ik had niets dan verwondering en aanbidding en besepte dat voor mij dat wonder hier nooit te vatten was, want dan staat ons verstand met eerbied stil voor die liefde Gods. Uit liefde gaf ons God Zijn Zoon, uit liefde trad Hij van Zijn troon, uit liefde moest Hij sterven en kwam ons heil verwerven. Wat klonk mij in de geest die Engelenzang in de oren: *Ere zij God in de hoogste hemelen en vrede op aarde in de mensen een welbehagen!* Dat welbehagen in zulke dood- en doemschuldige zondaren, gelijk wij allen van nature zijn, in de bondsbreuk van Adam, kinderen des toorns, terwijl God rijk is in barmhartigheid in Zijn grote liefde, waarmede Hij mij had liefgehad en opgewekt uit de geestelijke doodslaap der zonde, daar ik dood was in de misdaden en zonden. Daarom zal de hemel nodig wezen, om dat wonder van Gods eeuwige zondaarsliefde eeuwig te bewonderen. Voor al die gekenden, die gegevenen van de Vader, die van eeuwigheid van de Vader aan de Zoon zijn gegeven; voor dat klein kuddeke, dat niet te vrezen heeft, omdat het des Vaders welbehagen is, hen het koninkrijk te geven, daarvoor heeft Hij Zijn eniggeboren Zoon niet gespaard. Maar overgegeven tot in de dood, ja de dood des kruises. En dat wonder was ook voor mij.

Ik werd zo bepaald bij die woorden: "er was geen plaats in de herberg", en er was ook geen plaats in het hart des zondaars voor die Koning der koningen. Er was ook in mijn hart geen plaats geweest. Maar de Heere had er Zelf woning gemaakt door die zalige werking van Zijn lieve en Heilige Geest. Die Koning was in mijn hart geboren en had de hoogste plaats in mijn ziel genomen als mijn grootste profeet en mijn enige Hogepriester en mijn eeuwige Koning. Toen kon ik met de psalmdichter instemmen en vrolijk zingen: "U al mijn liefde waardig schatten, wijl Gij mijn rechterhand woudt vatten." En: "Wien heb ik nevens U in de hemel? Nevens U lust mij ook niets meer op aarde; bezwijkt mijn vlees en mijn hart, zo is God de rotssteen mijns harten en mijn deel in eeuwigheid." Want duizend levens heb ik voor Hem over. Maar nog veel meer

is Hij waard. Die God vrezen zullen mij wel verstaan, hoe rijk gezegend ik die geboorte van mijn dierbare Christus mocht beleven, zoals de Engel tot de herders zei: *dat u heden geboren is de Zaligmaker, welke is Christus de Heere*. Mijn ziel was verslonden in de liefde van mijn Koning en was dronken van de vettigheid van Gods huis.

Zo was ik in die eerste tijd, en nog lang was ik ongeschikt voor de aarde, want over de wereld kon ik niet horen spreken, dat was een vreemde klank in mijn oren, want mijn ziel was boven het stof verheven, dat nietige stof, dat niet waard was om aan te kleven. Ik mocht al maar proeven en smaken, dat de Heere zo goed is.

Mijn bevinding was als Ruth, op de akker van de geestelijken Boaz, achter de maaiers. En die Boaz had ook mij gelost, ten koste van eigen bloed en dood.

Toen was ik in de tijd van ondertrouw. Maar de bruiloftsdag zal komen, dat ik met mijn Man en Maker in een eeuwig huwelijk zal treden. Wel is het door het geloof al voltrokken van eeuwigheid af. Maar met de wederkomst van mijn dierbare Christus, mijn Zielsbruidgom, dan zal de geestelijke trouwdag aanbreken en zal het geloof in aanschouwen overgaan.

Zo zal de heerlijkheid der vromen

Op 't luisterijkt te voorschijn komen.

Was ik in die tijd zo verlangend naar huis, als kon ik niet anders denken, of de Heere zou mij tot zich nemen, toch had ik de raad des Heeren nog niet uitgediend, daar de Heere, mijn God en Vader, nog werk op aarde voor mij had en ik niet ledig mocht wezen. Maar in 's Heeren kracht, en eigen zwakheid gevoelende, veel moest arbeiden voor Gods koninkrijk. Ik heb daarop voor mijn eigen ziel veel vrede mogen genieten, *want welzalig is de mens, die aan alle wateren zaait*. Uit mij zelf zou ik het ook niet gedaan hebben. Maar het was vrucht van Gods akker en ik werd gedrongen door de liefde van Christus en het heil van onsterfelijke zielen, dat zwaar op mijn ziel woog. Had ik wel eens smaad van de mensen te verduren, het was om de Naam en de zaak des Heeren, daar de vijand dat niet verdragen kon. Maar ik had alleen met de Heere te doen en Die sprak mij zalig. En mijn oog was door Gods genade zo op de Heere gericht, dat ik mij aan geen hinderpaal mocht stoten. Het was mijn vragen maar: *Heere, wat wilt gij, dat ik doen zal?* Wat vreê heeft elk, die uw wet bemint.

Goede Vrijdag en Pasen voor de ziel

Zo heb ik ook voor het eerst van mijn leven de Goede Vrijdag, de sterfdag des Heeren en het feest der opstanding zo gezegend mogen beleven. Vroeger zag ik zo hoog tegen Gods Volk op, voor wie Christus in de wereld was gekomen om te lijden en te sterven en op te staan; dat was toen niet voor mij, ik was buiten de zaligheid. Maar nu mocht ik door Gods grote genade weten: *mij, de grootste der zondaren, is barmhartigheid geschied*. Ik was nu van dat zelfde heil deelgenoot, met die Godgewijde schaar, waar ik hart en hand meê paar. Want 's Heeren lieve kinderen waren nu mijn broeders en zusters in de Heere, mijn vrienden naar de geest. Wij waren tezamen uit God geboren. 'Zoete banden binden mij aan des Heeren lieve volk.'

Wat zag ik die goede Vrijdag, door ogen des geloof, Jezus voor mij aan het kruis hangen, beladen met de vloek van mijn zonden en de zonden van al de uitverkorenen, die de Heere van eeuwigheid had liefgehad en getrokken met koorden van goedertierenheid. Ik voelde, ik draag rouw over Hem, die ik doorstoken had. O, ik zag mijn lieve Borg daar hangen met doorboorde handen en voeten, van God verlaten. Zodat die lijdende Borg moest klagen: *Mij dorst*, en een teug edik zelfs een gunstbewijs was, wanneer de dorst zijn lippen saam deed kleven. Jezus heeft aan het

kruis willen en moeten dorsten, daar ik anders, met al het volk, waarvoor Jezus zo duur heeft moeten betalen, eeuwig had moeten dorsten in de hel, de brand van Gods heilige en rechtvaardige toorn tegen de zonde. Die liefde was in Jesaja 53 voorspeld: "Hij is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld. De straf, die ons de vrede aanbrengt, was op Hem en door Zijn striemen is ons genezing geworden" enz. Zo mocht ik in de geest zien, dat het Lam Gods, dat de zonde der wereld moest dragen, alles volbracht had, om aan Gods strafeisende gerechtigheid en heiligheid volkomen genoeg te doen en de wet te volbrengen; dat de gezegende Middelaar het hoofd boog en Zijn geest in de handen des Vaders gaf.

O, die dierbare Borg ging de dood ook voor mij in, om mij het eeuwige, zalige leven aan te brengen. Want nu mocht ik weten: Jezus' dood is mijn leven. Ik werd er zo bij bepaald, dat ik van Jezus een nieuw hart ontving. De Heere had mijn stenen hart weggenomen en een vlees en hart gegeven. Ik zag zo, dat Jezus het graf voor mij en al Zijn volk heeft geheiligd en de prikkel uit de dood weggenomen; want de dood is verslonden tot overwinning, om mij te brengen in de rust. Dan zal ik mij eeuwig verlustigen in de Drie-enige, zalige God.

Toen ik Paas-zondag 's morgens wakker werd, zag ik mijn dierbare lieve Jezus buiten het graf. Ik zocht Hem, mijn Liefste, niet meer onder de doden, o nee. Hij was opgestaan ten derden dage naar de Schriften. Hij had triomfantelijk getriomfeerd over duivel, zonde, dood en graf. Die grote Overwinnaar, die Levensvorst, die Zijn leven vrijwillig had afgelegd. Maar ook wederom had aangenomen, door Zijn eigen macht. Ik kreeg die woorden: *Ziet, Hij gaat u voor naar Galiléa, aldaar zult gij Hem zien.*

Wat zag ik blijmoedig op het einde van mijn aardse loopbaan, als het geloof in een eeuwig aanschouwen zal overgaan, om dan mijn lieve Jezus te zien gelijk Hij is, in al Zijn heerlijkheid en beminnelijkheid. Hij, de Voorloper, was voor mij ingegaan om plaats te bereiden aan 's Vaders rechterhand, en zou mij te Zijner tijd tot Zich nemen in Zijn heerlijkheid.

Hemelvaartsdag en Pinksteren in de ziel

Zo mocht ik ook de Hemelvaartsdag van Christus en het liefelijk Pinksterfeest, de uitstorting van des Heeren lieven en Heiligen Geest, de trooster, rijk gezegend beleven. In de geest zag ik mijn lieve Jezus gereed staan, om op te varen naar de hemel, toen Hij Zijn discipelen leidde buiten Bethanië en zegenend van hen scheidde. O, ik gevoelde zo, dat ik onder die gezegenden mocht behoren, over wie Jezus, Zijn handen opheffende, uitsprak: *Mijn vrede geef ik u, mijn vrede laat ik u. Het is u nut, dat Ik wegga, want Ik zal de trooster tot u zenden en die zal bij u blijven en u in al de waarheid leiden.* Die vrede voelde ik, die mijn lieve Borg mij ook had beloofd, want eer iets van mij begon te leven, was alles in uw boek geschreven. Wat moesten er nog geboren worden, die in die dierbare Christus waren aangezien en ik was daar een van, een uitverkoren vat. Dat wonder was mij zo groot, onder die schare te behoren, die niemand tellen kan, uit alle geslachten, talen, natiën en volken, waar ik eenmaal mee zal staan voor de troon en voor het Lam, om dan bekleed te worden met de lange witte klieren en eeuwig palmtakken te dragen. Als de Heere mij daartoe zal verwaardigen, dan zal het een eeuwig wegzinken wezen in bewondering en aanbidding, om dan aan de voeten van het Lam de kroon neer te werpen en uit te galmen: *Het Lam, dat geslacht is, is waardig te ontvangen de lof, de ere en de aanbidding, want Gij zijt geslacht en hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.*

Dan zal 't gejuich ten hemel dringen,

Dan zullen wij Gods eer

Met opgestoken vaandels zingen.

Wat een heilig heimwee heb ik zo gedurig gehad naar de volzalige hemel, waar mijn lieve Jezus woont en troont. Het was mij maar niet om de hemel te doen. Maar dat leven uit God, dat verlangen om uit het lichaam uit te wonen en bij de Heere in te wonen, daar had ik meer behagen in. Want mijn wandel was in de hemelen en de aarde beschouwde ik als mijn herberg, waar ik als een gast een kort ogenblik moest wachten, totdat mijn Koning kwam en mij zou aflossen van mijn post en mij zou brengen in het Vaderhuis hier boven, waar vele woningen zijn. Wat zag ik blijmoedig over dood en graf heen.

Maar ik moest nog een tijd lang wachten, want de Heere zal komen op Zijn tijd en dat is de beste tijd, hoewel Gods Woord zegt: *Een uitgestelde hoop krenkt het hart.*

Ik heb na Hemelvaartsdag het **Pinksterfeest**, de uitstorting van die lieve Geest, de Trooster, ook zo zalig mogen doorbrengen. Het was alles geest en leven in mijn ziel. Ik mocht opspringen van vreugde en juichen van ganser harte. O, die lieve Geest van God, die had die lieve Jezus ook over mij uitgestort en zo in ruime mate des geloofs in mijn ziel uitgestort, dat mijn beker was overvloeiende. Ik was zo vol van de Geest des Heeren als de wateren de bodem der zee bedekken; ik had niet meer genade kunnen dragen.

Had ik vroeger jaren voor mijn bekering¹⁴ *al die feesten en gedenktijden van het ganse verlossingswerk van Christus zo menigmaal beleefd en wel heilbegerig*, ik stond toen van verre. Het was, of er een sluier van donkerheid over lag. Het was 's Heeren tijd nog niet geweest en daarom bleef alles voor mij nog verborgen. Ik moest eerst nog ondervinden: *Gij hebt mij overreed en ik ben overreed geworden.* De Heere moest mij te sterk worden. Wel was ik een gekende des Heeren. Maar ik wist het niet en wie heeft in Gods raadsbesluit gezien? Nu mag ik van achteren wel zeggen: gewisselijk, de Heere is aan deze plaats geweest en ik heb het niet geweten. Wel is het waar, dat het werk der verlossing buiten de zondaar ligt, want de Heere heeft de Zijnen van eeuwigheid gekend en liefgehad en uitverkoren voor de grondlegging der wereld. Maar het wordt ook in de zondaar uitgewerkt in de tijd des welbehagens. Want we lezen in Gods Woord van die vrouw, die haar penning verloren had, dat ze zocht en maar aanhield met zoeken en geen ruste had, voor ze haar verloren penning weder had. Tevoren was er geen blijdschap. Maar er was blijdschap, toen ze hem gevonden had. Toen kon die vrouw niet zwijgen. Maar riep de vrienden en vriendinnen toe: "Weest blijde met mij, want ik heb de penning gevonden, dien ik verloren had." En zo gaat het iedere verlorene, naar God zoekende ziel in mindere of meerdere mate, als God de zondaar overbrengt van de macht der duisternis tot God. Wat mocht ik dan verheugd in God wel uitroepen:

*'k Was nog niet, en 'k was verloren;
'k Wist het zelf niet, en het goed,
Dat mij eeuwig zaligen moet,
Was al, eer ik was geboren,
Eer 'k het wiste, togedacht,
Wat mij nu wordt toegebracht.*

Het is toch de allergrootste genade, als de ziel mag weten, dat haar naam staat geschreven in de hemelen, in het boek des levens des Lams. Daarom sprak Jezus zelf tot Zijn discipelen, *dat ze zich daar meer over moesten verblijden dan dat de geesten hun onderworpen waren.* Want wel geloof ik, dat er altijd nog vele zoekende zielen zijn, die treurende zijn over hun zonden; en de Heere spreekt ze zalig. Maar zulke zielen gevoelen altijd een leegheid en onvoldaanheid en ze kunnen niet rusten, voordat ze vrede gevonden hebben in het bloed des kruises. De Heere doet een, van de zijde

¹⁴ Hier bedoelt ze met haar bekering, de openbaring van Christus als haat Zaligmaker, tevoren gemeld

des zondaars, gans afgesneden zaak op aarde. Gans hulpeloos tot Hem gevloden, zal Hij ten redder zijn. Die in 't stof lag neergebogen, wordt door Hem weer opgericht. Op Uw noodgeschrei deed ik grote wonderen.

De Heere gaf mij tot roem van Zijn grote goedheid zeer veel zielsvreugde en deed mij veel genieten van dien verborgen omgang met mijn God. Daar heb ik onuitsprekelijk veel van ondervonden en dat was Gods eigen werk en daar wordt de Heere ook alleen in verheerlijkt. Al wat Hij wrocht, zal juichen tot Gods eer. Wie gaf ooit te hoog op van Jezus? Het was verre van mij, dat ik anders zou roemen, dan in het kruis van Christus, door hetwelk de wereld mij gekruisigd is en ik der wereld, en zo kon ook niemand mijn blijdschap van mij wegnemen. Met Asaf mocht ik zo instemmen:

Maar 't is mij goed, mijn zaligst lot,

Nabij te wezen bij mijn God.

Uit en van mijzelf was ik arm en ellendig. Maar God dacht aan mij bestendig.

Had ik met alles vrede, de zonde was mijn grootste vijand. 's Morgens moest ik altijd zo vragen: 'Och Heere, bewaar mij in dezen dag toch voor de zonde, die ons zo lichtelijk omringt en houd mij toch maar dicht bij U, opdat ik niet afwijke ter rechter- of linkerhand, want ik ben tot hinken en tot zinken ieder ogenblik gereed.'

O, het was zo de grote behoefte van mijn ziel, daar ik de bewarende hand des Heeren zo nodig had. Zo de Heere zegt in Zijn woord: *Die meent te staan, zie toe, dat hij niet valle.*

's Avonds moest ik alweer smeken, dat de Heere verzoening mocht doen over de zonden, die mij dien dag hadden aangekleefd, met gedachten en woorden. Want ik mocht rekening met mijn God houden, die alles hoorde en zag. Maar had geen lust om daarover tegen de mensen te klagen. Had ik wat te klagen, dan deed ik dat aan mijn God en Vader in de hemel; en dat is ook de beste weg. Ik heb wel gevoeld, dat ik de zonde nog niet te boven was, en die zal ik hier op aarde ook niet te boven komen; niet voordat het lichaam der zonde en des doods zal wegvallen. Maar ik weet, dat als het aardse huis dezes tabernakels verbroken wordt, ik een gebouw bij God heb, een huis niet met handen gemaakt. Maar eeuwig in de hemelen. Dan zal ik verzadigd worden met Gods heerlijk beeld en rein zijn van alle zonden. Wat is 't vooruitzicht schoon, 't blij vooruitzicht dat mij streelt. Maar ik hoop, dat de Heere mij een zachte uitgang moge geven en een ruime ingang in Gods Koninkrijk. Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven van nu aan, enz. Wat heb ik al verlangend uitgezien naar de tijd mijner ontbinding, die aanstaande is.

Haar eerste Heilig Avondmaal

Maar ik wens ook nog te beschrijven, hoe ik mijn eerste Heilig Avondmaal heb mogen vieren tot gedachtenis van mijn lieve Jezus. Die tekenen en zegelen, die liefdestonden, die de dierbare Christus, mijn Bloedbruidegom, ook voor mij had ingesteld. Het was nog in de eerste tijd, toen ik zo krank van liefde weken bedlegerig was en daar de Heere mij een gezicht deed zien, dat ik mijn geliefde leraar, aan wiens ziel ik mij zo gebonden gevoelde, voor ogen zag, en dat hij iets heiligs verrichtte, en dat er een hand tot mij kwam, die ook weer werd weggetrokken. Ik heb het zo klaar gezien. Maar ik wist nog niet, wat de Heere mij daarmede zeggen wilde. Maar ik geloofde vast, dat het zou vervuld worden op 's Heeren tijd. En zo is het geschied, dat ik kort daarna deze woorden met kracht in mijn ziel kreeg: *Verkondig de dood des Heeren totdat Hij komt.* Toen werd mij duidelijk, wat dat gezicht betekende: ik moest het Heilig Avondmaal vieren, naar mijn innige zielsbegeerte. Ik was vóór mijn bekering nooit aan het Heilig Avondmaal geweest. O, daar durfde ik niet ongerechtigd aangaan, geen schepsel had mij kunnen overhalen, om dat te doen, want ik meende zo

vast, dat ik mijn oordeel zou verzwaren. Het is ook een zaak van groot belang. Er moest ook zo licht niet over gedacht worden, ieder moet dat voor zich zelf weten, want het is toch Gods Woord, dat Jezus sprak in die gelijkenis, toen Hij die aanzittende gasten overzag, tot een gast, die niet gekleed was met een bruiloftskleed: *Vriend, hoe zijt gij hier ingekomen, geen bruiloftskleed aanhebbende, en hij verstomde*, enz. Want de Koning Zijner kerk heeft dat Heilig Avondmaal voor de wereld toch niet ingesteld. Maar alleen voor Zijn duurgekochte leden. Daarom beproeve een ieder zichzelf, want het gaat op een eeuwigheid aan.

Maar dit is vast, wie hier geen Avondmaal in waarheid kan vieren, die zal in de hemel ook niet inkomen, om Avondmaal te houden aan de bruiloft des Lams, want de ogen des Heeren zien naar waarheid. Ik schrijf dit niet om een ander te veroordelen, want het oordeel komt de Heere toe. Maar het is volgens Gods Woord, en laat niemand zich daaraan stoten. Die God vrezen kunnen dat wel verdragen, al is het nog maar in een toevluchtnemend geloof. De zielen, die door Gods Geest ontdekt zijn aan hun verloren toestand, zijn nergens banger voor dan voor het zelfbedrog der zonde. Ik weet, hoe bang ik daarvoor geweest ben, en kan dat van een ander daarom begrijpen. Maar nu mocht ik weten, in Wie ik geloofde, en wie op zulk een Rotssteen bouwt, bouwt op geen losse gronden.

Daar mijn lichaamszwakte toen nog niet toeliet om op te gaan naar Gods huis en het de tijd van de, bediening van het Heilig Avondmaal nog niet was, moest ik wachten op Gods tijd. Na enige tijd van zeer verlangend uitzien en veel gebed, behaagde het de Heere om mijn zwakke lichaam zo te sterken, dat ik alweer een en andermaal mocht opgaan naar het huis des gebeds met de feestvierende menigte.

Toen brak de rustdag aan, dat het 't feest was van mijn eeuwige verlossing. O, wat was ik verheugd in mijn God en ik moest 's morgens, voor dat ik naar Gods huis ging, psalmzingen van zielevreugde: *Dit is de dag, de roem der dagen, dien Israëls God geheiligt heeft*. Maar hoe ik in het huis des Heeren ging en die Bondstafel daar ook voor mijn aangezicht zag, dat kan ik niet beschrijven, dat kan beter gevoeld worden. Wat zag ik de dood van mijn lieve Borg, die zo bitter had moeten lijden en sterven, ook voor mijn grote zondeschuld, waar Gods boek mee was gevuld en de vloek had willen dragen. O die grote liefde, ik tintelde van grote zielevreugde, omdat mijn lieve Jezus mij plaats, bereid had aan de Heilige Bondsdis; dat ik nu door Gods genade verwaardigd mocht wezen om daar aan te zitten; dat ik nu mijn plaats mocht innemen om te proeven en te smaken die tekenen en zegelen van dat verbroken gezegend lichaam van Christus en van dat dierbaar vergoten bloed, van dat enige offer, dat geslacht was op Golgótha's kruis, daar ook ik anders de eeuwige dood rechtvaardig had moeten sterven.

De leraar predikte over Simeon, die door de geest in de tempel was gekomen en het Kindeke Jezus in zijn armen nam. O, ik was ook door de geest in de tempel gekomen. Wat was ik onder het liefelijk psalmgezing hemelsgezind:

*"Maar 't vrome volk in u verheugd,
Zal huppelen van zielevreugd,
Daar zij hun wens verkrijgen."*

En: "Hoe groot, hoe vrees'lijk zijt G' alom, uit Uw verheven heiligdom." Wat gaf de Heere mij een blijde en vrijmoedige toenadering en ik kreeg deze woorden, die Izak zei, toen Abraham zijn zoon Izak moest offeren: "Mijn vader, zie het vuur en het hout. Maar waar is het lam ten brandoffer?" Abraham zei toen: "Mijn zoon, God zal Zichzelf een lam ten brandoffer voorzien." En ook deze woorden werd ik indachtig: *Zie op het Lam, dat voor u geslacht is op Golgótha. Het is volbracht*. Wat mocht ik met 's Heeren lieve kinderen aan die tafel des Heeren blijmoedig aanzitten. Ik zag

Koning Jezus aan de tafel staan als de grote Gastheer en ook mij toeroepen. "Komt, eet van mijn brood en drinkt van de wijn, dien ik gemengd heb. Doet dat tot mijn gedachtenis, want mijn vlees is waarlijk spijs en mijn bloed is waarlijk drank." Wat werd mijn ziel verkwikt en versterkt en vertroost.

Toen verrichtte de leraar wat heiligs, dat ik in een gezicht had gezien en kwam met zijn hand tot mij, die mij het brood en de beker toereikte, als middel in Jezus' hand. Wat ben ik bezweken onder die liefde. Wat ik genoot, is nooit uit te spreken. Ik kon mijn Koning niet genoeg loven en prijzen en groot maken. Maar was steeds verlegen voor het Heilig Aangezicht des Heeren. Voor het uitwendige ben ik in het huis des Heeren niet bezweken.

Maar heb 's avonds de dankzegging nog met veel zegen bijgewoond, waar onze geliefde leraar weer over Simeon predikte, n.l. dat nu zijn begeerte vervuld was, nu hij die dierbare Christus in zijn armen had mogen nemen en hij geen begeerte meer gevoelde om te leven, maar het zijn innig verlangen was: "Nu laat Gij, Heere, Uw dienstknecht gaan in vrede naar Uw Woord, want mijn ogen hebben Uw zaligheid gezien." Maar de leraar zei ook, hoe zij, die nabij de Heere leefden, ook een begeerte hadden om te sterven, en dat de dood maar een doorgang was tot het eeuwige leven.

O, ik voelde al mijn begeerten vervuld. Ik kon niet anders denken, of mijn Koning zou mij tot Zich nemen. Ik voelde voor de nietige aarde niets meer, ik was vol van de beginselen der eeuwige vreugde.

Wij lezen in Gods Woord van Izak, toen hij zijn zonen zegende, dat hij toen ook meende, dat hij spoedig sterven zou, want als de aartsvaders hun kinderen zegenden, was dat soms kort voor hun dood, en Izak heeft nog beleefd, dat Jacob 20 jaar daarna wederkwam van Laban. Dat was vanwege zijn ouderdom, dat Izak zijn einde voor ogen stelde. Maar het was bij mij van het verlangen naar Jezus. Ik kon op aarde bijna niet meer leven. O. het gevoel was in mijn ziel, ik kan niet langer zijn in 't ondermaans gewemel.

Ik ben de nacht na het Heilig Avondmaal zo verzwakt naar het lichaam, dat ik de volgende morgen in bed moest blijven liggen en wakker werd, zingende: *Maar 't vrome volk in U verheugd*, enz. Zo heb ik nog een lange tijd te bed gelegen en verzwakte zo onder de liefde des Heeren dat ik het niet meer dragen kon.

Ik heb later ook nog menigmaal gezegend het H. Avondmaal mogen vieren, indien het mijn lichaam maar enigszins toeliet. Wat verlangde ik altijd naar die stonde en kreeg dan wel eens daags te voren de woorden: *De Meester is daar en Hij roept u*. Of, eer ik aan des Heeren tafel ging: *Eet vrienden, drinkt en wordt dronken, o liefste*. Ook kreeg ik wel eens deze woorden: "Hij is gelijk een Lam ter slachting geleid en gelijk een schaap, dat stom is voor het aangezicht zijns scheerders, alzó deed Hij Zijn mond niet open." En dat voor mijn zonden, daar mijn lieve Jezus de pers alleen moest treden om aan Gods recht te voldoen. Ik kreeg ook deze woorden wel eens: *Daar ik mijn smaad om uwentwil moet dragen*, enz. Hoe werd dat Lam gedrukt, geperst, door 't dragen van mijn zonden en de zonden van al de zijnen. Wat heeft de zonde die dierbare Christus, die vriendelijke Immanuël veel gekost!

Leven des geloofs op de belofte

Ik heb door Gods genade een rijk gezegend leven mogen genieten door de beloften des Heeren en ik had een goed Reisboek bij mij, ook op mijn verdere levensweg naar de hemel. Gods Woord was mijn dagboek, daar voelde ik de kracht van in mijn ziel door Gods Geest en daarvoor vielen mij al de andere boeken weg Want alle mensen kunnen dwalen en verkeerde inzichten hebben. Maar Gods Woord is volmaakt. Daarin

spreekt de Heere zelf door Zijn lieve en Heilige Geest tot Zijn volk en gunstgenoten. Gods Woord is de bron, daarbij mocht ik leven en met vreugde water scheppen uit de fontein des Heils. De Heere gunde zeer veel leven aan mijn ziel en deed mijn oog dagelijks gericht wezen, niet op mezelf. Maar op de aangebrachte gerechtigheid van Christus, op de oversten Leidsman en Voleinder des geloofs. Ik moest spreken uit de overvloed mijns harten, gelijk een bron zich uitstort over de velden. Het was zo mijn innige lust om te spreken over de dingen, die Boven zijn, waar Christus is. Mijn ziel trok zo gedurig naar Boven, dat het mij soms was, of ik terstond van de aarde zou worden opgenomen, alsof er geen dood tussen beide was, die alleen het middel was om mij te brengen bij Jezus, mijn Koning. Ja, die dood, zo tot verschrikking van onze natuur, mocht ik blijmoedig tegengaan.

De Heere gaf mij die grote genade, dat de zonde in mij gedood werd door de kracht van het nieuwe leven, dat uit God geboren is, zoals de Heere zegt: "Indien gij door de Geest de werkingen des lichaams doodt, zo zult gij leven." Ik ben gedurig in Gods huis buiten mijzelf onder het liefelijk psalmgezag, onder die verzen: "Ik Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenhêen." Of: "Hoe zalig is het volk, dat naar uw klanken hoort." En: "Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht."

Als de leraar in dat lieve hemelleven inkwam, wat Gods volk te wachten was, o dan was het mij, of ik het gezang des hemels hoorde, zo leefde mijn geest in de hemel. Dit is later wat verminderd. Wat zijn hierin toch de wonderen Gods te zien, die de Heere komt te schenken aan een nietig zondig schepsel. Wat vermag men veel door de genade Gods. Maar de Heere bewaarde mij wel voor verheffing, want wat had ik, dat ik niet ontvangen had. Ik moest ook van gegeven goed leven. Maar ik had een geest van spreken ontvangen. Ik kon niet zwijgen. Maar moest de deugden van mijn Koning vermelden.

Er waren velen, die verkeerd van 's Heeren daden dachten. Maar ik ontving dat blijde geloofsleven uit Vaders hand en de Heere is vrij. Het was mijn begeerte, zolang ik hier nog op aarde moest wezen, te leven tot ere van Christus en tot verheerlijking van 's Heeren driemaal heilige, nooit genoeg volprezen Naam. Als Christus maar moge groot gemaakt worden in mij, hetzij door het leven, hetzij door de dood.

Menigmaal heb ik ook een gezegend ziekbed gehad. Hoewel ik zeer veel pijn en smarten moest lijden, was mijn hart in de Heere gerust, zodat ik soms geen ziekte of zwakte meer voelde en mijn lichamelijk lijden er onder was. Dan moest ik zingen en hoopte dan zo te sterven, dat ik uitriep: 'Zou mij dood of graf verschrikken? Nee, ik weet op Wien ik bouw.' De Heere kwam mij vaak op het ziekbed zo te versterken door Zijn macht, dat ik mijn handen naar boven moest heffen en uitroepen: "Ja kom, Heere Jezus, kom haastig." "Vader, in uw handen beveel ik mijn geest." En, "Waarom vertoeven Zijn wagens en Zijn ruiters." In deze toestand had ik voor mijn lichaam niets nodig dan iets te drinken. Maar ik mocht mijn wens nog niet verkrijgen.

VERVOLG

Ik heb nog niet veel over mijn *uitwendige toestand* geschreven, want het schrijven is erg vermoeiend voor mijn zwak, bouwvallig lichaam. Maar ik mocht het doen met Gods hulp en zover gekomen zijnde, ik hoop verder op de bijstand des Heeren en wens, dat Gods geest mij geeft te schrijven.

Voor het uitwendige heb ik ook ondervonden, dat de Godzaligheid tot alle dingen nut is, hebbende de beloften voor dit en het toekomstige leven. Naar het vlees was mijn weg door de diepte en niet bezaaid met rozen. Maar ik mocht wachten op 't heil door God mij toegezegd.

Ik heb jaren samengeleefd met haar, die ik liefhad met de liefde mijner ziel, omdat ik haar als mijn moeder, naar de geest, mocht erkennen en zij mij ook liefhad. Wij leefden in innige liefde met en voor elkaar.

Daar het de Heere behaagde veel van haar aardse goed weg te nemen en haar daardoor van de wereld los te maken, waarvan zij ook de vergankelijkheid inzag, waren onze inkomsten gering. Wij leefden bij de dag uit de hand van onze rijke Vader in de hemel, Wie het goud en het zilver toebehoort en het vee op duizend bergen. Wij hebben veel lief en leed met elkaar gedragen, want wij waren één van hart; wij bewandelden één weg; wij konden elkaar verstaan.

Wel behaagde het de Heere naar zijn vrijmachtig welbehagen, in de bedeling der genade, de ene in mindere, de andere in meerdere mate door het geloof te verzekeren, beiden mochten wij weten, dat wij Christus eigendom waren, naar ziel en lichaam, die beide Gode toebehoren. Wij reisden samen naar 't Vaderland. De wereld achtte en eerde ons niet. Maar wij haar nog veel minder. Wij leefden afgezonderd van de wereld, omdat wij van de wereld niet waren, zoals onze lieve Jezus heeft gesproken: "Verwondert U daar niet over, zo u de wereld haat. Maar weet, dat zij Mij eer dan u gehaat hebben. Maar omdat gij van de wereld niet zijt, daarom haat u de wereld."

Wij konden op de kermis der ijdelheid met de lieden der wereld niet meedoen. Maar dienden een andere Koning dan de goddeloze wereldlingen. Geen wonder, dat ze de ganse dag het oog op ons geslagen hadden, want de duisternis haat het licht.

Wat hebben wij op onzen weg menigmaal de reddende, zorgdragende hand van onze trouwe God en Vader ondervonden. Wij waren gedurig in nood, ja, soms ging de nood zo hoog, dat wij ons laatste geld hadden uitgegeven voor schuld, die op tijd moest betaald worden. Maar de Heere gaf mij dat vaste, heldere geloofsvertrouwen op Vaders beloften. Het stond zonder twijfel bij mij vast: er zou uitkomst komen. Ik klaagde mijn nood nooit aan de mensen - dat was niet tot Gods eer - maar riep tot mijn God in de Hemel, zoals geschreven staat: "Roept in de nood tot mij, Uw God en Heere, dan help ik u, en gij geeft God de eer." Wat moest ik dan spreken: "Och Heere, Mijn lieve Vader, Gij zegt toch zelf in Uw woord: Gij laat uw kinderen in geen nood verleggen; en elders: Wentel uw weg op de Heere en vertrouw op Hem, Hij zal het maken, want Hij zorgt voor U." Zo mocht ik pleiten op 's Heeren beloften voor Gods genadetroon en zeggen: 'Och Heere, alle harten hebt Gij in uw hand. Gij neigt ze tot al wat Gij wilt als waterbeken, ook het hart des Konings. Maar ook moest ik zeggen: Heere, wij hebben er geen recht op, wij hebben alle weldaden en zegeningen verbeurd en verzondigd, o Heere, doe het om U zelf. Uw eigen eer, Uw woord geldt het. Ik blijf wachten op Uw woord, wat Gij doen zult, enig en alleen terwille van de zoen- en kruisverdiensten van Uw lieve Zoon Jezus Christus. Amen."

Menigmaal heb ik kennelijk gebedsverhoring ondervonden. Soms kwam er spoedig op het gebed hulp van Boven. Altijd mocht ik gelovig wachten op 's Heeren tijd. Gedurig

kwam de Heere mijn geloof, dat een gave Gods is, beproeven, en het duurde wel eens een paar dagen, eer de Heere een bode uit de hemel tot mij zond. Maar door Gods goedheid werd ik bewaard voor ongeloof en twijfel aan 's Vaders beloften, die in Christus *Ja en Amen* zijn. Maar als ik zo in nood verkeerde, dan mocht ik mij door Gods grote genade nog rijk en gelukkig gevoelen in mijn God, ja, soms moest ik wel zingen van verheuging in de God mijns heils.

*Maar de Heer zal uitkomst geven,
Hij die daags Zijn gunst gebied,
'k Zal in dit vertrouwen leven,
En dat melden in mijn lied.*

Zo ging het mij vaak, zodat ik met Hábakuk kon instemmen: "Alhoewel de vijgenboom niet bloeien zal, enz.; zo zal ik nochtans in de Heere van vreugde opspringen, ik zal mij verheugen in de God mijns heils." Zo mocht ik vertrouwen en gelovig blijven wachten op wat mijn God zou doen.

Met mijn geloofsvertrouwen op mijn rijke Vader, werd ik niet beschaamd, omdat het Gods werk was. Daarom kan het geloof nooit te veel verwachten. Maar het ongeloof verdenkt Gods liefde, trouw en macht. O, wat heb ik de goede hand onzes Gods mogen aanschouwen. Als de nood op het hoogste was, dan kwam de Heere en bewerkte de harten van mensen, als middel in Zijn Goddelijke Hand, om in onze behoeften te voorzien. Ja, veeltijds gebruikte God hiervoor een van 's Heeren lieve kinderen, zonder dat zij wisten, dat wij het verwachtten. Maar Vader wist het wel, Hij alleen en dat was genoeg. Van Hem was ook alleen onze verwachting.

Dikwijls moest de postbode bij ons komen, om ons gaven te brengen, die wij uit 's Heeren hand mochten ontvangen. Het waren voor ons boden, ons uit de hemel toegezonden, want wij wisten niet, van wien wij het geld ontvingen. Ja, de Heere neigde het hart van zijn volk op andere plaatsen, van mensen, die ons van aangezicht niet kenden. Zij hoorden wel eens uit een brief lezen van Gods grote werken, die hun tot vertroosting waren, en daar ik een zwak lichaam had, voelden zij tot ons een innige betrekking. Zo bewerkte de Heere die lieve zielen, om in onze behoeften te voorzien op de tijd, dat wij dat nodig hadden. Zo bewezen zij ons vele weldaden door op Gods bevel ons wat te zenden tot versterking van mijn zwak lichaam. Dat hebben wij een tijdlang zo wonderlijk ondervonden. Toen zijn die woorden vervuld, die ik meer dan eens kreeg als ik tot volle ruimte kwam, namelijk deze woorden uit de Psalmen:

*Zij zullen u van allen kant,
Zelfs uit het aller-verste land,
Vereren met geschenken.*

Ik begreep toen nog niet, wat de Heere daarmede wilde zeggen. Maar geloofde, dat de Heere het op Zijn tijd vervullen zou. Van achteren heb ik mogen opmerken, dat die woorden daarop hebben gezien en dan was mijn ziel vervuld over de goedheid Gods, dat wij die onverdiende weldaden mochten ontvangen. Wat ging er dan in mijn ziel veel om en hoe was ik verlegen daaronder, zodat ik de Heere niet genoeg danken kon. Dan moest ik met de Psalmdichter uitroepen: *Rechtvaardig volk, verheft uw blijde klanken, verheugd in God, naar waarde nooit te danken.* Ik heb ondervonden dat in de vreze des Heeren een sterk vertrouwen is en Hij Zijn kinderen een Toevlucht wezen zal.

Wij hadden vele vrienden en vriendinnen in de Heere, die ons van aangezicht kenden en die door de Heere bewerkt werden, op vaste tijden onze lasten te helpen dragen, daar onze middelen niet toereikend waren. De Heere zal het hun allen vergelden in de *opstanding der rechtvaardigen*, want wie aan 's Heeren volk weldoet, die zal geenszins zijn loon verliezen, die doet het aan de Heere zelf.

De uitredingen des Heeren breedvoerig te beschrijven, zou mijn zwakte niet toelaten. Maar tot ere Gods heb ik het voornaamste geschreven. Dat de Heere altijd trouw Zijn Woord houdt en nimmer moe wordt van wel te doen, en dat Hij, onze trouwe God en Vader in Christus, die ons het meerdere geschonken heeft, ons ook het mindere nooit onthouden zal. Dat mocht ik zo vast geloven en heb daarvan de kennelijkste blijken menigmaal mogen ondervinden. Het kruisgeloof heeft vaste gronden, want het steunt op Gods getuigenis en die op de hoge God vertrouwt, heeft zeker op geen zand gebouwd.

Verlangen naar de Wederkomst

Wat heb ik ook verlangend uitgezien naar de wederkomst van Christus. *Geen oog heeft het gezien en geen oor gehoord en in 's mensen hart is het niet opgeklommen, hetgeen God bereid heeft voor degenen, die Hem liefhebben.* Maar de Geest heeft het ons geopenbaard. Door Gods Geest ben ik wel eens zo bepaald en ingeleid, dat ik over de weg gaande, mijn ogen naar boven geslagen op die luchtige wolken, als door de wolken heen zag naar daar, waar mijn Koning woont en troont. Dan verlangde ik naar de tijd, dat mijn lieve Jezus op de wolken zou komen in Zijn volle heerlijkheid, met tienduizend maal tienduizenden heilige engelen, als de grote Hemelkoning met de stem des archangels en der bazuinen, als God zal nederdalen van de hemel en die in Christus gestorven zijn zullen opstaan.

In de geest hoorde ik dan, dat mijn lieve hemelse Bruidegom, die ik niet als een vertoornd rechter, maar als een verzoenend God ontmoette, mij met die grote schare, die niemand tellen kan, uit Oost en West en Noord en Zuid, de welkomsgroet in de oren deed klinken: *Komt in, gij gezegenden mijns Vaders, beërfht het Koninkrijk, dat Ik u bereid heb, voor de grondlegging der wereld.* Als ik zulke ogenblikken had, en ik sloeg dan mijn ogen weer naar beneden, dan wist ik bijna niet meer, of ik mij nog op deze zondige aarde bevond, zo vreemd voelde ik mij op aarde. Dan zonk de wereld in het niet weg, als ik zo het oog gevestigd had op de nieuwe hemel en die nieuwe aarde, waarop gerechtigheid zal wonen. *Om dan met al de rechtvaardigen de aarde erfelijk te bezitten en eeuwiglijk daarop te wonen.* Ik heb wonderlijke optrekkingen gevoeld, te groot voor mij vanwege eigen nietigheid en onwaardigheid; maar ook dat is vrije genade.

Zulk een rijk-gezegende weg als ik van de Heere ontvangen heb, had ik niet mogen of durven begeren, vanwege mijn ellendige toestand, daar ik met alle mensen door de zonde zo diep gezonken was. Maar Gode zij dank voor Zijn grote verlossing, door de zending van Zijn eniggeliefde Zoon, die God niet gespaard heeft. Maar heeft Hem overgegeven tot in de dood, ja, de dood des kruises, en dat om onze zonden. Wat heeft de Heere toch bewogen, om naar zulke goddeloze, diepschuldige zondaren om te zien en die van eeuwigheid lief te hebben en te verkiezen, naar het eeuwig Goddelijk raadsbesluit. Dat lag in het vrijmachtig welbehagen des Heeren, want het is niet degenen die wil, noch degenen die loopt. Maar de ontfermende God. Gelijk de Heere zelf gezegd heeft tot Mozes: *Ik zal mij ontfermen, dien ik mij ontferm, en barmhartig zijn, dien ik barmhartig ben.* Door Gods genade kon ik zeggen:

'k Heb geen eer, geen goed, geen geld,

'k Ben hier met geen glans bepereld.

Maar in lagen staat gesteld.

Vrijmoedig durf ik zeggen, dat ik alles hier bezit, of het getuigen gelijk Jacob: 'Ik heb alles, want ik heb Jezus tot mijn deel; of met Jozef: Ik vrees God. De Heere is mijn Herder, mij zal niets ontbreken Hij doet mij neerliggen in grazige weiden,' enz.

Omgang met Gods volk

Ik heb veel bezoek gehad van 's Heeren lieve volk, vooral in de eerste tijd. Niet alleen uit de stad onzer inwoning. Maar ook veel uit andere plaatsen bracht de Heere ze tot ons. Soms geloofde ik vast, er waren er weer op weg naar ons toe, eer ik ze nog zag of hoorde. Dat was naar mijn innige begeerte, omringd te zijn door 't rechtvaardig volk en vrolijk van Gods weldaden te zingen. Wat heb ik het dikwijls uitgeroepen: 'Waarom u en waarom mij van eeuwigheid uitverkoren; en zo'n zondig, walgelijk Adamskind al van eeuwigheid bemind.' Dan hadden wij een gezegende samenkomst en was de Heere in ons midden. Dan mochten wij zo ondervinden, wat de Psalmdichter zegt: *Ai ziet, hoe goed, hoe lieflijk is 't, dat zonen van 't zelfde huis, als broeders samenwonen.* Want:

*Waar liefde woont, gebiedt de Heere de zegen;
Daar woont Hij zelf, daar wordt zijn heil verkregen,
En 't leven tot in eeuwigheid!*

Er kwam ook geen vreemd vuur op het altaar, van twist of tweedracht; o nee, niemand was de meeste. Er kon van ons samenzijn gezegd worden: *ziet, hoe lief ze elkander hebben.* Wij mochten samen met verheugde harten en monden de Heere grootmaken en vertellen, wat God aan onze zielen had gedaan. Wij hadden hetzelfde ondervonden: blijdschap en smart. Daarom waren het mijns Vaders lieve kinderen; al kwamen ze uit verre streken, onze harten smolten samen. Wat heeft onze tent menigmaal mogen weergalmen van het lieflijk Psalmgezag. Het was dan zo zalig in mijn ziel, alsof ik mij in het voorhof des hemels bevond. Dikwijls duurde dan ons gesprek tot middernacht.

Later heb ik ook tijden gehad, dat Gods volk mij moest verlaten. Dat liet de Heere, die niets doelloos doet, dan toe. Hoewel dat mij niet aangenaam was, geloofde ik toch, dat het goed en nuttig voor mij was, en het was mij goed, wat Vader deed. Ik moest daaruit leren, dat ik niet te veel aan het schepsel moest kleven hier beneden. Maar aan God genoeg moest hebben. Dit heb ik klaar ingezien, want aan mijn God had ik ook genoeg in leven en sterven. Ik was zo zeker het eigendom van Sions Heere, dat ik blijmoedig kon zeggen: *Ik heb een Vriend aan U alleen.* En: "Gij hebt vreugde in mijn hart gelegd, meer dan ter tijde, dat der goddelozen koorn en most vermenigvuldigd zijn." Voor Jezus schoonheid moest alles wijken. Ik heb zo in de liefde van Christus mogen delen, dat mij als 't ware uit de hemel werd toegeroepen: *Omhels mij door armen des geloofs en kus mij met de kussen uws mond.*

Toen kreeg ik zoveel liefelijke woorden uit het Hooglied van Salomo: *Geheel zijt gij schoon, Mijn duive, mijn volmaakte, en er is geen gebrek aan u. Uw ogen zijn als duivenogen; en kom bij mij van de Libanon af, o bruid.* Maar die innige, gevoelige liefde en vrede heeft de Heere op Zijn tijd zoveel gematigd, dat ik het dragen kon, want in die eerste tijden en nog lang daarna, was ik ongeschikt voor de aarde. Ik dacht nooit weer iets te kunnen doen. De ganse aarde was mij niets waard en nergens had ik lust in. Daarom kon ik niet begrijpen, dat Gods volk zich zo druk kon maken over dat nietige, geringe stof, want 's Heeren lieve volk leefde ook niet naar hun staat. Maar wat is ook een mens uit en van zichzelf nog na ontvangen genade. Het gezang van de gezaligden in de hemel is: *Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen.* Zo is het ook hier onder Gods kinderen: *Niet ons, o Heere, niet ons. Maar Uw Naam zij alle eer gegeven.* Dat is de begeerte van het nieuwe leven, om de Heere de eer toe te brengen voor Zijn eigen werk. *Want het is niet uit ons. Maar al uit Hem. Zo komt Gods volk in Jeruzalem.*

Het is alles genade. De laatste ademtocht zal zowel genade wezen als de eerste levenskreet. Gelukkig volk, in de eeuwigheid wordt gij bekleed met heerlijkheid. O, ik denk gedurig, wat heb ik hier al mogen genieten van die vruchten van het hemelse Kanaän, het land van mijn volkomen rust. Maar wat zal het wezen, om die volle rust te genieten, daar, waar verzadiging van vreugde zal wezen, liefelikheden aan Gods rechterhand, eeuwiglijk en altoos. Dan zal het wezen met de Koningin van Scheba: De helft was mij niet aangezegd. De heerlijkheid van Salomo was nog maar die van een aards koninkrijk, hoeveel te heerlijker dan dat hemelse koninkrijk, die eeuwige, zalige heerlijkheid van de Koning der Koningen en de Heere der Heeren. Dat Koninkrijk van Koning Jezus zal geen einde nemen.

Boven dat hemelse paleis staat geschreven met gouden letters: *Doet de poorten open, opdat het rechtvaardig volk er inga.* Daar zijn de straten van goud, gelijk doorschijnend glas en de poorten van kristal en de zon en de maan zal die stad niet behoeven te verlichten, want het Lam is haar kaars en de volkeren, die zalig worden, zullen in haar licht wandelen. Dan zullen daar die blijde zangers staan, enz.

Wat mocht ik in mijn ziel gevoelen die zalige bewustheid, dat ook ik eenmaal de poort Sions zal binnentreden, door Gods genade, en ook één van die blijde zangers zal zijn, om met de reine maagden, op haar gouden harpen het nieuwe lied, het loflied des lams, eeuwig mede te zingen in de reine hemel, om eeuwig God groot te maken. Dan zal ik ook met Mirjam op mijn trommel slaan.

Ik heb hier op aarde veel Psalmen mogen zingen tot ere van mijn Drie-enige Verbondsgod. Tijden heb ik gekend, dat ik al maar zingen moest, soms midden in de nacht. Dan gevoelde ik zoveel van de volzalige hemel, dat ik uitriep:

Och, was ik maar voor de troon

Daar is mijn Bruidegom

Hier boven is Gods stad,

Daar is mijn liefste Schat.

O, ik kon soms niet meer leven. Maar op 's Heeren tijd daalde die grote overstelpende genade weer in zulk een mate dat ik besepte: ik ben nog hier op aarde. Toch, al moet ik wachten, mijn erfenis kan mij niet ontgaan, die blijft bewaard in eeuwigheid. Wij worden voor de erfenis bewaard in de kracht Gods door het geloof. Ik heb wel eens gezien in de geest, dat Gods engelen mij op weg bevrijden en bewaarden voor alle kwaad. Hoe veilig bevond ik mij in de schuilplaats des Allerhoogsten en in de schaduw des Almachtigen. O, het gebed is de adem des geestes en daarbuiten, o Heere, kan Uw volk niet leven. De Heere behoudt een biddend volk op aarde, totdat Hij het opneemt in Zijn heerlijkheid, om dan niet meer te bidden. Maar eeuwig God-Drieëinig te danken, ook voor de wegen van druk en lijden, die de Heere hier, met ons, Zijn volk en kinderen, belooft te houden, om ze bereid te maken voor de hemel.

Naar het uitwendige leidde de Heere mijn weg ook, zodat, al liep mijn pad door de zee, geen golven mij hebben overstroomd, want de Heere ging mij voor, door het licht van Zijn lieve Heilige Geest, door een wolkkolom des daags en een vuurkolom des nachts. Hij wees mij de weg, die ik moest bewandelen. Maar de zonde kon ik niet ontvlieden, want geen mens is er, die niet zondigt. De Heere had mij geleerd, dat er ook in mijn vlees geen goed woonde. Daarom had ik de bewarende hand Gods nodig, al wist ik, dat de Heere al mijn schuld en zonden had uitgedelgd en ze, achter Zijn rug had geworpen, in een zee van eeuwige vergetelheid, en Hij daarom nooit meer op mij zou toornen of schelden.

Maar ik heb ook wel weer eens tegen mijn Vader gezondigd. Maar dat smartte mij aan mijn hart; o, dat moest eerst uit de weg. Dan moest ik weer op de knieën voor God in de schuld vallen en smeken: 'Och mijn Vader, ik heb gezondigd en gedaan, wat kwaad was in Uw heilige ogen. Maar och Heere, vergeef toch de zonde Uwer dienstmaagd, om het dierbaar zoen- en offerbloed, waar Gij, o Heere, mij toch in gewassen en gereinigd hebt.'

Zo bekende ik aan de Heere oprecht mijn zonden, en verborg geen kwaad, dat in mij werd gevonden. Ik kon 's avonds niet inslapen, of ik moest weten, dat de zonden van dien dag door mijn Vader weer waren vergeven. Van Gods kant waren al mijn overtredingen wel verzoend. Maar de Heere gaf mij teer voor Hem te, leven, zodat er niet veel was, of ik vreesde, dat ik tegen mijn Vader, dien ik boven alles liefhad, zou gezondigd hebben. Het is zo bitter, om tegen God te zondigen, om de Zoon van God wederom te kruisigen. Ik mocht het als een grote weldaad beschouwen, dat de Heere mij aanstonds schuldenaar maakte, want dat was ik van mijzelf niet. Er moest een vlak veld wezen, tussen God en mijnziel, daarom kon ik nergens over heen leven. Want de Heere rijdt door de vlakke velden, zoals Hij ook in zijn woord zegt: *Maakt rechte paden voor uw voeten.*

Wat voelde ik dan, op die schuldbelijdenis, een vrede met God, mijn Vader. Zo mocht ik voor de Heere steeds mijn weg en handel blootleggen, gelijk de Psalmddichter gesproken heeft: *Doorgrond m' en ken mijn hart, o Heer; Is 't geen ik denk, niet tot Uw eer, enz. Of: Beproof vrij van omhoog mijn hart, dat voor Uw oog, Alwetende, steeds open lag.*

Ik zag in, dat de Heere mij naar recht zo schuldig had kunnen keuren. Maar nee, dat had de Heere niet behaagd. Maar het behaagde de God aller genade, om van mij, hellewicht, een hemelling te maken, een vat, geformeerd tot Gods eer Evenals Hagar heb ik niet omgezien naar degene, die naar mij omzag. O nee, nooit had ik zelf naar God gevraagd of omgezien. Maar de grote God zij eeuwig lof en eer. Hij heeft naar mij omgezien.

Ik was verblijd en verheugd, dat ik met elke dag de grenzen van het vaderland der rust naderbij kwam.

*Hoe dichter ik nader,
Aan 't huis van mijn Vader,
Hoe sterker ik hijg
Naar 't huis mijner woning,
Het feest mijner kroning. ...*

*En daarom houd ik moed
En dan en dan een kroon
Voor mij gekocht
Door Jezus' bloed.*

Ik mocht roemen in de Heere, want alle roem van de mens is uitgesloten. Ook in de verdrukking des vleses, aangaande mijn zwakke lichaam, mocht ik mij sterken in de Heere mijn God en mij verblijden, daar ik de voorboden des doods al zolang in mij gevoelde, als eenmaal de sterfelijkheid en de verderfelijkheid de onverderfelijkheid zal aandoen, als dit zwakke lichaam, deze bouwvallige tabernakel in het graf gelegd zal worden tot die zalige dag der opstanding.

Ook mijn vlees zal weer opgewekt worden en eeuwig met mijn ziel leven, volzalig, heerlijk, onbevlekt, om dan een verheerlijkt lichaam te ontvangen, *dat gelijkvormig zal wezen aan het verheerlijkte lichaam van Christus.* Dan zal dat vernederd lichaam

in een punt des tijds veranderd worden. Dan zal die stem van de almachtige God door de graven klinken: *Staat op, gij doden!* Ieder zal zijn eigen lichaam weer ontvangen. Maar het onderscheid zal groot wezen tussen de rechtvaardigen en de goddelozen. Dan zal ieder mens maaien, naar dat hij hier gezaaid heeft. Die in de geest gezaaid heeft, zal uit de geest het eeuwige leven maaien. Maar die in het vlees gezaaid heeft, zal uit het vlees de eeuwige verdoemenis maaien.

Als het mijn lichaam enigszins toeliet, ging ik wel eens naar de dodenakker. Daartoe voelde ik wel eens begeerte, omdat ik vrede met God had mogen vinden in het bloed des kruises en daarom had ik ook vrede met dood en graf. Toen ik in mijn treurig eertijds leefde, zag ik niet graag naar dood en graf; o, met grote verschrikking moest ik daaraan denken en daarom begaf ik mij niet naar de akker des doods, want daar zag ik mijn voorland, dat deed mij gedenken, dat over dood en graf de eeuwige, geestelijke dood mij wachtte. Maar toen God de Heere Zich aan mij openbaarde als een verzoenend God en Vader in Christus, en ik daardoor een nieuw schepsel was geworden, toen vreesde ik niet meer voor de dood of voor het donkere graf. Want dat had mijn lieve Jezus ook voor mij geheiligd. Maar wat ik gevoelde, toen ik voor de eerste keer, na mijn bekering, het kerkhof mocht betreden, dat kan niet beschreven worden. Nu zag ik ook daar alles nieuw. Over dood en graf mocht ik blijmoedig heen zien naar de eeuwige, zalige heerlijkheid, die mij wachtte. Wat een groot onderscheid bij vroeger. Dit maakte mij verblijd in mijn Goël. Mijn ziel was vervuld met juichensstof, gelijk de Psalmddichter zong: *Maar 't vrome volk in U verheugd*, enz. Ik had kunnen, zingen, als ik bedacht, dat de Heere ook mijn stof zou bewaren tot de zalige dag der opstanding en dat dan ziel en lichaam weer samen verenigd zouden worden. Het was in mijn ziel zo zalig, dat ik wel kon zeggen:

Stille rustplaats van Gods doden

'k Denk aan u met stille vreugd.

O, als ik dacht: dat alles wacht op de wederkomst van Christus, op de tijd, dat het bazuingeschal zijn laatste klanken doet horen en mij dus zal wakker maken, dan werd ik vervuld met een heilig heimwee naar Boven, waar mijn Jezus woont en troont en waar die lieve zielen, die hier ons onderweg ontvielen, de geesten der volmaakte rechtvaardigen, zalig bij Jezus rusten; die zijn weggenomen van het kwaad, het kwaad der zonde, en die rusten van hun arbeid op hun slaapsteden. Hun werken volgen hen, werken, die de Heere in hen gelegd heeft. Zo ben ik menigmaal op de dodenakker geweest, soms zingende in mijn hart.

Goede werken

De Heere gaf mij veel werk in het bezoeken van ellendigen in hun verdrukking. Daardoor moest ik wel eens smaad ondervinden van die arme blinde wereldlingen, die God niet kennen. Maar omdat ik het uit de geest der liefde moest doen, kon ik het niet nalaten. Bij allen was die vijandschap niet even groot. Bij sommigen was ik welkom, daar kon ik gevoelen, dat ik met liefde werd ontvangen. Maar er waren er ook, die mij niet ontvingen; was het niet met woorden van bittere haat, dan stootten zij mij af met hun daden en spraken in hun harten: *Wijk van ons, want aan de kennis Uwer wegen hebben wij geen lust*. Dan gevoelde ik wel eens, wat de Heere zegt in Zijn Woord: *Schud het stof af, dat aan uw voeten is, tot een getuigenis tegen hen*. Hoewel dit voor mijn gevoel niet aangenaam was.

Ik mocht het echter in des Heeren hand leggen en deed dat werk der liefde in Gods kracht; daarom heb ik er vrede door mogen genieten. Lieten die arme schepselen zich in hun blindheid niet waarschuwen, het zou bij de uitkomst voor hun eigen rekening

zijn. Maar ik mocht weten, dat ik rein was van hun bloed, want ik wist, dat ik van God tot hen was gezonden, daarom nam de Heere mijn wil voor de daad. Weliswaar heeft de Heere geen mensen nodig. Maar het is toch naar 's Heeren eigen Woord, om elkaar te vermanen en te waarschuwen. Wel kunnen wij elkaar niets geven, want de bekering des zondaars is alleen Gods werk. Maar wat wij lezen in Ezechiël 33: 7-9 staat niet alleen geschreven voor de leraars, de getrouwe wachters op Sions muren. Maar voor al Gods volk en kinderen, als ze maar bepaald worden bij hun roeping.

Als ik weer mensen bezoeken zou, kreeg ik weleens deze woorden: "Zoon ga heen, werk heden in mijn wijngaard;" of "het is tijd om voor de Heere te werken." Nooit kon ik heengaan, of ik moest eerst mijn knieën voor de Heere buigen, en vragen: 'Och, mijn Vader breng mij waar Gij mij wilt hebben, geef mij te spreken tot Uw eer; leg de woorden in mijn mond in de ure wanneer ik ze nodig heb en bewaar mij, o Heere, voor alle verkeerde ontmoeting.'

God was met mij, waar ik mij heen mocht spoeden. Ik kreeg dan soms deze woorden: *Want gij hebt om mijns Naamswil gearbeid en zijt niet moede geworden.*

Ik mag ook weten, *dat ik eenmaal een stem in het oordeel zal hebben*, want de rechtvaardigen zullen met de Heere de wereld oordelen. Het is zo als Gods Woord ons zegt: In het oog der wereld is Gods volk een uitvaagsel en afschrapsel. Het gaat hier door kwaad gerucht en goed gerucht. Maar Jezus heeft gezegd: Wee u, wanneer al de mensen wel van u spreken. De wereld kan niet anders, dan die gelukkige Sionskinderen lasteren en zij worden om hunnentwil nog gedragen in Gods lankmoedigheid. Indien de Heere der heirscharen ons geen zaad had, overgelaten, wij waren als Sodom geworden en Gomorra gelijk geweest. Het was mij een, dat ik om de naam des Heeren, om mijn Koning, smaadheid moest dragen, omdat ik een van de gunstelingen Gods mocht zijn. Maar dit zal niet altijd zo blijven. Maar er zal een tijd van rechtvaardige vergelding komen. De wraak komt echter alleen de Heere toe.

Blijdschap in de Drie-enige Verbondsgod

Wat waren de Sabbatten voor mij dagen der verlustiging. Wat verlangde ik des morgens, als ik mij gereedmaakte, om naar Gods huis te gaan. Wat moest ik gedurig zingen van zielevreugde:

*Hoe lieflijk, hoe vol heilgenot,
O Heer der heirscharen God,
Zijn mij Uw huis en tempelzangen, enz.*

Laat ons de rustdag wijden, met Psalmen tot Gods eer, enz. Wat was mij de ochtendstond vol zoetheid en dan ging ik zo verheugd in het huis des Heeren, om daar met lof des Heeren groten naam te danken. Ik hoorde op de weg soms het gezang van het huis Gods en dan moest ik in de geest al meezingen. In gedachten riep ik een ieder van hen, die niet naar de kerk gingen, toe:

*Kom, ga met ons en doe als wij;
Jeruzalem, dat ik bemin,
Wij treden uw poorten in.
Daar staan o Godsstad onze voeten.*

Wat heeft de Heere vaak mijn ziel getroost onder de prediking van Zijn heilig en dierbaar Woord.

Gedurig als ik door lichaamsongesteldheid en zwakte verhinderd was, om in Gods bedehuis te gaan, dan maakte de Heere het wel, mij genade schenkende, om stil te zijn en te bedenken, dat God aan geen tijd of plaats verbonden is. Zodat ik het weleens zo goed had op mijn bed, dat ik Psalmen moest zingen met gejuich. Deze verzen zong ik

dikwijls: 't Hijgend hert der jacht ontkomen." "Gij toch, gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht", enz. En "'k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheer", enz. Wat voelde ik dan de voorsmaak van het lieve hemelleven in mijn ziel. Dan gevoelde ik liefde tot de drie Goddelijke Personen, alle drie even lief en dierbaar, Vader, Zoon en Heilige Geest, drie in Personen, één in Wezen. De Vader God, de Zoon God, de Heilige Geest God. De Vader was verzoend door de Zoon. Het recht Gods had zijn loop gehad. De Zoon Gods had mij vrijgemaakt en nu was ik waarlijk vrij. De Heilige Geest was mijn Leidsman en Trooster en blijft bij mij en al Gods lieve kinderen tot in eeuwigheid. Ik kreeg veel stof om van de lof van God te zingen:

*Ik ben verblijd om uw goedgunstigheeden,
Die meer en meer mij aan Uw dienst verbinden.
'k Vind groter lust in Uw belofte alleen,
Dan hij, die ooit een groten buit moog vinden.*

Wel was dat leven op mijn verdere weg niet altijd zo in ruime mate als in de eerste jaren en kon ik het beter op de aarde dragen. Maar toch mocht ik veeltijds mijn weg met blijdschap reizen. In die vrijheid, waarmede Christus mij had vrijgemaakt, deed mijn Bondsgod mij staan en liet Hij de satan niet toe, dat hij mijn enige hinder deed. Voor het uitwendige had ik geen bezorgdheid. Maar liet Vader zorgen; mijn brood was zeker en mijn water was gewis.

Dat geloofsvertrouwen gaf de Heere mij zo vast, dat ik op Zijn beloften mij geheel en al kon verlaten. Geen ijdele zorg deed mij van 't heilspoor dwalen. Maar ik mocht in mijn weg het oog op God gericht houden, daarom zou de uitkomst niet falen. Dat heb ik ondervonden. Ik had zowel een God voor de tijd als voor de eeuwigheid en zowel voor het lichaam als voor de ziel. Het lichaam is ook een tempel des Heiligen Geestes en zou mijn Vader daar niet voor zorgen?

Daaraan te twijfelen, zou ongelovig zijn en daar het geloof een gave Gods is, zo wordt de Heere altijd verheerlijkt in Zijn eigen werk. Voor het vlees valt het zeer moeilijk om altijd met een zwak, ziek lichaam te moeten sukkelen. Die dat niet kent, kan dat niet begrijpen en het behaagde de Heere in zijn Vaderlijke liefde, om mij een lichaam te doen omdragen, zwak en broos. Ik heb de vergankelijkheid mogen leren, waarin de Heere mij die genade gaf, dat ik mocht inzien, dat het tot mijn nut was, dat ik voordeel mocht trekken uit het leed.

Wat ik in mijn lichamelijke gezondheid moest missen, kreeg ik naar de ziel overvloedig weer en kon door Gods grote genade mijn kruis, dat Vader mij oplegde, geduldig dragen. Zo werd ik aan de wereld dagelijks gespeend en het vlees, dat aan geen lijden wil, gekruisigd. Dat leert geen vlees en bloed om in tegenspoed stil en onderworpen te wezen. Dat leerde ik door mijn natuur ook niet, want de zaden van alle boosheid droeg ook ik nog in mij om. Maar het is een grote zegen als de Heere de zondekracht in de ziel verbreekt en wij er wakende en biddend tegen strijden mogen. Jezus zei wel: *De geest is wel gewillig, maar het vlees is zwak*. Maar door de Goddelijke genade die ik deelachtig was geworden, hield de Heere de zonde er nog al veel onder en mocht ik mij als een kind aan 's Vaders hand laten leiden. Ik mocht vertrouwen, dat 's Heeren leiding zo veilig is, want die loopt recht op Kanaän aan. O, wat zei ik gedurig: Het is mij goed, wat Vader doet, want Vader meent het wel en maakt het goed. 'k Verlaat mij in mijn leed op U alleen, die weet de maat en 't einde van mijn lijden. "Al ging ik door een dal der schaduwen des doods, ik zal niet vrezen, want Gij, o Heere, zijt met mij, Uw stok en Uw staf, die vertroosten mij." Zo mocht ik mijn lot en weg in 's Heeren hand geven en waren het voor het vlees veeltijds zure wegen, mijn heil was in Gods gunst gelegen.

Wat heeft de Heere mij veel vertroost door Zijn Woord en Geest. De Heere zal nooit Zijn volk begeven of verlaten. Hij zal hun 't goede niet in nood onthouden, zelfs niet in de dood, enz.

Altijd bleef het mijn innige begeerte om toch maar dicht bij Jezus te wezen. Zei ik het altijd niet, o, ik gevoelde dat verlangen zo, als de Heere een van Zijn lieve kinderen tot Zich nam, die mij weer voorgingen naar het Vaderhuis hierboven. O, dan was ik heilig jaloers en mocht ze zo blijmoedig nastaren, wetende, ze eenmaal weer aan te treffen onder de rij der gezaligde hemellingen, om dan nooit weer te scheiden, om dan altijd met de Heere te wezen.

Ik heb ook onze geliefde herder en leraar Ds. te Winkel, aan wiens ziel ik zo verbonden was, moeten missen. Zeer onverwachts nam de Heere Zijne dienstknecht uit dit moeitevol leven tot zich in Zijn heerlijkheid. Ik heb nog bij zijn zielloos lichaam gestaan. Toen werd ik zo ingeleid in dat lieve hemelleven, wetende, dat die lieve, zalige, ontslapen broeder nu al bij Jezus was. Ik voelde haast geen grond onder mijn voeten. Het was mij of ik in de geest gemeenschap met hem oefende in de hemel. Ook hij was mij alweer voorgegaan in heerlijkheid en ik zal hem eenmaal op 's Heeren tijd in heerlijkheid volgen. Ik heb wel op zijn graf gezeten, dat ik moest uitroepen:

*Eerlang zal ik met u rusten,
'k Rijp nu vast voor de eeuwigheid;
'k Staar vast op die blijde kusten,
Waar mij 't hoogst geluk verbeidt.
Dan geen rouw en droefheid meer,
Dan is 't ons voor eeuwig morgen
In d' omgeving van onzen Heer.*

Daar zal God alle tranen van de ogen afwissen en aldaar zal geen nacht zijn.

Ik heb ook wel eens in smartelijke beproevingen verkeerd, dat ik tranen van droefheid moest schreien. Maar de Heere troostte mij met deze woorden: *'t Schreien zal niet altoos duren, weinig uren zijn er nog in dezen tijd.* Zo mocht ik met al mijn noden naar de rijke Jezus gaan want er blijft een vrije toegang tot de troon van Gods genade steeds geopend. Ik werd in moeilijke wegen zo des Heeren hulp gewaar, in zielsbenauwdheid en gevaar. Ook dan heb ik wel eens mogen zingen:

*De Heere is mij tot hulp en sterkte,
Hij is mijn lied, mijn Psalmgezang.
Hij was het, die mijn heil bewerkte,
Dies loof ik Hem mijn leven lang. enz.*

Ik heb ondervonden, dat veel rampen, veel wederwaardigheden des vromen lot zijn, maar uit die alle redt hen God, Hij is hun heil alleen.

De Heere deed mij inzien bij het Goddelijke, zalige licht van Boven, dat het hier een lichte verdrukking is, die haastig voorbij gaat maar dat het een gans zeer uitnemend, eeuwig gewicht der heerlijkheid werkt.

Ik mocht veel geloofslicht van mijn God ontvangen, want in Zijn licht zien wij het licht en mocht ik mij als een blinde laten leiden aan 's Heeren hand, door wegen, die ik niet geweten en paden, die ik niet gekend had, in stil berusten in Gods welbehagen. Hij, Heere en Koning van mijn hart, zou welhaast mijn heilzon doen dagen, want mijn Redder was mijn God. Hij deed mij neerliggen in de grazige weiden van Zijn Woord. Altijd voelde ik behoefte aan de invloeden van des Heeren lieve en Heilige Geest. Ik mocht mij aan de Heere gewinnen en vrede hebben.

Zo heb ik mijn reis mogen voortzetten hier in dit jammer- en tranendal met het oog gericht naar Boven, naar de gewesten van zalig licht.

Heeft het de Heere behaagd mij zoveel in die liefde van Christus te doen delen, wat zal het dan eenmaal wezen, als ik mijn wens zal verkrijgen, om dan in een oceaan van liefde eeuwig te zullen zinken en verdrinken. *Gij maakt eerlang mij 't levenspad bekend, waarvan in druk 't vooruitzicht mij verheugde*, enz. Want hetzij dat ik leve, hetzij dat ik sterve, ik ben des Heeren, gekocht door Jezus bloed. *Zij komen aan door 't Goddelijk licht geleid*, enz.

Hoewel het mijn begeerte was om dagelijks meer omgang te hebben met het lieve volk van God, in de gemeenschap der heiligen, de Heere, die met alles Zijn wijze bedoelingen heeft, keurde het wel eens voor een tijd lang nuttig, dat ik van mijn reisgenoten, met wie ik op een weg was, werd verlaten. Hoewel er nog enkelen waren, die het toonden met daden, dat ze mij hartelijk liefhadden. Maar ik mocht dan ook ondervinden wat ik aan mijn God had. O, zalig eenzaam, maar met mijn God gemeenzaam. Zo werd ik van alle schepselen afgebracht en leerde zo de Heere alleen aankleven. Klaar zag ik in, dat het mijn Vader in de hemel zo behaagde, zoals Gods Woord ons zegt: "Gezegend is de man die op de Heere vertrouwt, en wiens verwachting op de Heere zijn God is." *Want 't alwijs bestuur bevestigt 's vromen gangen. De Hoge God keurt zijne wegen goed*, enz.

Wel had ik 's Heeren kinderen vurig lief, want het was mijn volk. Wij hadden met elkaar een dierbaar geloof verkregen. Wij waren door één dierbare Jezus vrijgemaakt en door één God en Vader verzoend en één Geest leidde ons allen. Wij reisden saam naar 't Vaderland. Daarom zijn het sterke banden, die gelegd zijn voor de eeuwigheid; ze kunnen wel gerekt worden. Maar nooit verbroken. De zonde, die er tussenkomt en het werk van Satan, doen Gods volk soms van elkaar leven. Och, dat ze meer elkanders lasten droegen en de wet van Christus vervulden. Maar er ligt een donkerheid over Gods kerk op aarde. De wijze maagden zijn met de dwaze ingeslapen. Maar de Heere zal Zijn werk in het leven behouden. Als de Bruidegom komt, dan zullen zij, die gereed zijn aan 's Heeren kant, met Hem ingaan in de eeuwige vreugde. Dan zal alle twist en wrok verdwijnen en alles door de vrede bloeien, totdat geen maan meer schijnt. Hier kunnen de zonden van Gods volk, de hemel uit de ziel houden. Maar de ziel uit de hemel, dat kan niet. De Heere klaagt over Zijn volk: "Hoe is het goud zo verdonkerd; de kostelijke kinderen Sions, hoe zijn ze de aarden flessen gelijk gerekend" enz. "Dit heb ik tegen u, zegt de Heere, dat gij uw eerste liefde verlaten hebt."

Laat niemand menen, dat hetgeen God in Zijn Woord over Zijn volk klaagt, dit zo moet wezen. Mocht ieder voor zichzelf. Maar eens voor God in de schuld leren vallen; dan, zegt de Heere: *Zal Ik uit mijn plaats wederkeren*. En die zijn weg wel aanstelt, zal Ik Mijn heil doen zien. Ook ondervond ik zo, dat de zonde mij ten dood was geworden, en aan de zonde moest ik alle dagen sterven.

Gebod om 's Vaders Koninkrijk

Maar ik kreeg veel te bidden om de uitbreiding van Gods Koninkrijk. Wel zal de Heere Zijn rijk volmaken, en zal er geen klauw achter blijven. Maar de Heere wil er om gevraagd worden, want Jezus heeft zelf Zijn discipelen geleerd te bidden: *Uw Koninkrijk kome*.

Ook moest ik veel aan die blinde Heidenen gedenken, en smeken: och Heere, bekeer Joden en Heidenen, die nu nog gescheiden van U leven, opdat ook zij Uw heil mogen erkennen. En dat Gij ook het deksel der Joden van hun aangezicht moogt wegnemen, opdat ook zij eens zien mogen, dat die dierbare Jezus gekomen is in de wereld, om

zondaren zalig te maken; ook voor hen, die de Zaligmaker in hun blindheid, nog altijd verwachten. Dat ze Koning Jezus mogen leren verwachten, vóór Hij staat te komen als Rechter over levenden en doden.

Ik gevoelde gedurig behoefte voor alle mensen te bidden. Maar vooral voor de Koningin en allen, die in hoogheid gezeten zijn, dat ze land en volk toch eens mochten weten te regeren, naar de eis van Gods heilig en dierbaar Woord. Ook mocht ik bidden: och Heere, leg toch uw vreze in hun harten, dat ze zich als arme zondaren mochten leren kennen. En stort Gij, dierbare Jezus, Uw lieve Heilige Geest, die de blinde zondaren alleen overtuigen kan van zonde, gerechtigheid en oordeel, nog eens in hun verharde harten uit. Want hoewel de Geest de derde Persoon is in het Goddelijke Wezen, is het toch de Geest, die levend maakt. En was het mij een aangename werkzaamheid, in het verborgen, in de binnenkamer, hetwelk God op mijn ziel bond, om dit alles op te dragen aan de troon van Gods genade. Dat Gods volk toch maar meer de nood van anderen mocht gevoelen.

Wat heb ik een zaligheid mogen smaken in de dienst van mijn Koning, dat ik met de Psalmlichter kon zeggen: 'Uw liefdedienst heeft mij nog nooit verdrotten. Hoe zoet zijn mij Uw redenen geweest, geen honing kan 't gehemelte beter smaken.'

Zo was het mijn dagelijkse verzuchting, tot mijn God in de Hemel, dat Hij mij mocht bewaren voor de zonden, en mij mocht leiden naar Zijn raad, en aan Zijn hand naar dat zalig oord Sions, hierboven.

Al zijn mij velen reeds vooruit gegaan, ik weet, dat ik ook eens verschijnen zal voor God in Sion als al de Zijnen. Als eenmaal ten laatsten dage, de grote Hemelkoning op de wolken zal komen, om de grote schare, die niemand tellen kan, die Johannes in de geest zag, voor Zijn Vader te stellen, als een gemeente zonder vlek of rimpel, dan hoop ik mij te bevinden, onder diegenen, die hun lange witte klederen gewassen hebben in het bloed des Lams. Dan zijn ze voor de troon Gods en dienen Hem dag en nacht in Zijn tempel, omdat de grote Koningszoon, Die van eeuwigheid de Zijnen heeft liefgehad en het werk der verlossing heeft volbracht wederom is tussengetreden. Hij heeft gezegd: "Vader ik wil niet, dat dezen in het verderf nederdalen, Ik heb de verzoening gevonden." En, *Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt, opdat ze Mijn heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt, Amen.*

Liefdevolle aanspraak

O onbekeerde mensen, reizigers naar die grote, nimmer eindigende eeuwigheid, die dit schrijven eens mochten lezen, dat u nog eens heilig jaloers moogt worden op de grote genade Gods, die de Heere heeft bewezen aan een arme zondares, die ook gelijk u, met alle mensenkinderen, in zonden ontvangen en in ongerechtigheid geboren was. Waar reist u heen? Er zijn maar twee wegen en een middelweg is er niet. Het is binnen of buiten, verloren of behouden. Het moet van twee één wezen. God en de wereld dienen, dat gaat niet. Het is binnen de ark Christus of voor eeuwig buiten. Dat onderscheid zal zo groot wezen. Die de Zoon heeft, die heeft het leven. Maar die de Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien. Maar de toorn Gods blijft op hem. Och, mocht God uw blinde ogen toch eens openen, voor uw treurige toestand, dat u zo ongelukkig bent zonder God in de wereld, vervreemd van het leven Gods, door de verharding uwer harten, zodat u geen ogen hebt om te zien. Indien u nog niets anders zoekt en begeert, dan de zien- en zinnelijke dingen, dat wat voor ogen is, dan bent u nog blind in zonden en misdaden. Als u zult sterven, zoals u geboren zijt, en geleefd hebt, dan gaat u voor eeuwig verloren. Voor eeuwig verloren, wat een ernstig woord.

O zondaar, bedenk het nu nog, wat tot uw eeuwige vrede dient, eer het voor eeuwig, onherroepelijk te laat is en de deur gesloten zal wezen. Want zonder wedergeboorte zal niemand Gods koninkrijk zien of ingaan. Bij de Heere zult u niets hebben in te brengen, op duizend vragen niet één antwoord kunnen geven. Als u alleen de doodsjordaan door moet gaan, dan zult u ook alleen voor de rechterstoel van Christus moeten verschijnen zonder Borg en Middelaar en dat zal wat te zeggen zijn. Vreselijk zal het wezen, te vallen in de handen van een levend God. Met vlamvend vuur zal de Heere wraak doen over degenen die God niet kennen. Wel is de Heere liefde. Maar alleen in Christus. Maar buiten Christus, een verterend vuur, een eeuwige gloed, bij wien niemand wonen kan. De Heere is heilig en rechtvaardig en kan geen afstand doen van Zijn recht. Dat u toch eens medelijden moogt krijgen met uw arme onsterfelijke zielen, die voor een eeuwigheid zijn geschapen.

In uw blindheid verwoest u om een handvol stof, uw eigen zielen zaligheid en leert u hier uw knieën voor God niet buigen, om uw zonden te betreuren en te belijden aan Gods genadetroon, dan zult u het toch eenmaal moeten doen. Alle knie zal eenmaal voor God moeten buigen. De Heere zal verheerlijkt worden zowel in het verdoemen van de goddeloze zondaren, als in het zaligen van Zijn volk. Eenmaal krijgt u met God te doen, is het hier niet, dan hiernamaals en zo de boom valt, blijft hij liggen, naar het noorden of naar het zuiden. Als de boom zal vallen naar het noorden, dat is voor eeuwig buiten, waar hun worm niet sterft en het vuur niet uitgeblust wordt. Vreselijk zal zijn dat knagend geweten, dat naberouw van de verdoemden in de hel. Dan te laat te zien, dat ze de genadetijd, die God hen gaf in de wereld, hebben verbeuzeld. Want een schrikkelijke verwachting des oordeels en hitte des vuurs zal de tegenstanders verslinden.

De uitwendige roeping komt tot alle mensen, daarnaar zullen zij geoordeeld worden, zoals de Heere zegt in zijn Woord: *Dat woord dat Ik gesproken heb, dat zal hen veroordelen ten laatste dage.*

De inwendige roeping is krachtadig door Gods geest. Och, dat u de tijd des levens kostelijk mocht leren achten. Het leven is een damp, de dood wenkt ieder uur.

Gelijk het gras is ons kortstondig leven,

Gelijk een bloem die op het veld verheven,

Wel sierlijk pronkt, maar krachteloos is en teer. Enz.

Als de wind des doods daarover gaat, zo is zij niet meer en haar plaats kent haar niet meer. De Heere laat het aan roepstemmen niet ontbreken. *U ziet elk uur der wijzen levensend, der dwazen dood blijft u niet onbekend;* en dat zal een oordeel of een voordeel wezen. Och, mocht de Heere die er alleen aan te pas komt, door Zijn Almachtige genadehand, uw harde harten eens verbreken, en Zijn lieve en Heilige Geest in uw harten uitstorten, opdat ge uw zondesschuld recht moogt leren inzien. Dat ge u als arme verlorenen voor God moogt leren kennen. Dan is er hulp besteld bij de Held, Die u alleen verlossen kan, want het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt van alle zonden. Of is uw oog nog gesloten voor dat grote gevaar waar ge u in bevindt? Dan slaapt u nog, o zondaar, als in de mast van een schip, boven u een vertoornd God en een eeuwige afgrond onder u. O, haast en spoed u om uws levens wil, want de Rechter staat voor de deur.

O jongen van jaren, zoek het toch niet in de wereld, die met al haar schijnogenot en begeerlijkheid zo ras voorbij gaat. Dat u nog eens schatten van waarde moogt leren zoeken. De duivel zal u wel heel wat van de wereld beloven en voorstellen, als hij zijn prooi maar in zijn bezit kan houden. Maar hij zal u teleurstellen. Zoals Gods Woord ons zegt: "Verblijd u, o jongeling, in uw jeugd en laat uw hart zich vermaken in de

dagen uwer jongelingschap. Maar weet, dat God om al deze dingen u zal doen komen voor het gericht. O, gedenk toch aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap, eer dat de kwade dagen komen en de jaren naderen, dat u zult zeggen, ik heb geen lust in dezelve." Dat God u maar eens bij uw zondaarsnaam mocht roepen, dan zou u de wereld wel ontvallen. De Heere laat u ook nog door Zijn dienstknechten van Christuswege bidden, ja, dwingen, *laat u met God verzoenen*.

Dat ge u toch niet gerust moogt stellen met een blote overtuiging van de waarheid. U hebt in dit boekje gelezen van de grote werken Gods. Er moet wat met een mens gebeuren. Dat gaat in de slaap niet toe. Ik schreef het niet, omdat ik meende, nu moet ieder zondaar dat zo ondervinden. Maar in de grond toch wel hetzelfde, in mindere of meerdere mate. Wij moeten toch van dood, levend en van blind, ziende gemaakt worden.

Wee u *gerusten te Sion*, u zult toch een Borg voor uw schuld moeten hebben. De uitwendige vorm zal u niet baten. De dwaze maagden hadden ook wel de lampen. Maar de olie des Geestes ontbrak haar en de lampen gingen uit in eeuwige duisternis. Te menen in te gaan en niet te kunnen, dat zal wat zijn. Jezus zegt het zelf, dat er velen zullen wezen, die bedrogen zullen uitkomen en dat de Heere zal zeggen: *Gaat weg van Mij, gij werkers der ongerechtigheid, Ik heb u nooit gekend*. Een ieder beproeve zichzelf nauw, ja zeer nauw. Iedere ontdekte ziel is daar zo bang voor, voor het zelfbedrog der zonde. Dat is een kenmerk van leven, al kan die ziel dat niet geloven.

Ouden van dagen, die nog onbekeerd bent en door de Heere nog gespaard zijt in Zijn lankmoedigheid en wier lichaam gebogen gaat onder de last der jaren, ... hebt u uw lichaam afgesloofd in de wereld, in de dienst der zonde, hoe zult u God ontmoeten? U gaat gebukt naar de aarde, want stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren. Uw ziel is onsterfelijk, u gaat naar Uw eeuwig huis. Uw dagen kunnen wel geteld wezen en in het graf is geen verzinnen meer. Met de dood wordt ieders lot beslist. Wel is het waar, dat de jonge jaren en gezonde dagen er zo toe nodig zijn om de Heere te mogen leren zoeken. Maar de macht des Heeren is niet verkort. Hij, die redder van arme dood- en doemschuldige zondaren, kan ook u nog bekeren ter elfder ure. O, vraag toch de Heere, om ontdekkend licht. Dat u als een verloren zondaar tot de Heere mocht leren vluchten, in het verborgene met de tollenaarsbede: *o God wees mij zondaar genadig!*

Er kunnen wel mensen wezen; die denken, onder dit lezen, ***ik kan mij zelf toch niet bekeren***. Mocht u dat maar eens recht inzien, dat u niet kunt en de Heere alleen machtig is, om u te redden van het eeuwig verderf. Dat u uw dodelijke onmacht maar eens zien mocht, het zou u niet werkeloos laten. Zo roep ik u nog uit de geest der liefde toe: *Zoekt de Heere, terwijl Hij te vinden is, roept Hem aan, terwijl Hij nabij is*, enz. De Heere zegt: *Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren*. Toch, al is de bekering Gods werk, de zondaar staat verantwoordelijk voor God. *Wat is er aan Mijn wijngaard te doen, zegt de Heere, hetgeen Ik niet aan hem gedaan heb?*

Dus, o zondaar, bedenk het wel, sta nog stil op uw zondeweg. Het is de mens gezet, eenmaal te sterven, en daarna het oordeel en wie zal bestaan als Hij verschijnt? Alleen degenen, wier leven met Christus verborgen is bij God. Ik heb u het gevaar niet aangezegd om u met dood en eeuwigheid te verschrikken. Maar geve God u genade dat u de schrik des Heeren nog eens bewege tot zaligheid. Dat God het genadig verhoede, dat ik eenmaal in de dag der dagen niet zal moeten getuigen tegen u. "Wij moeten allen geopenbaard worden voor de rechterstoel van Christus, opdat een

iegeijk wegdrage, hetgeen door het lichaam geschiedt, naardat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad." Niemand zal de dag Zijner toekomst kunnen verdragen, die voor eigen rekening zal staan.

Maar dat volk, dat van eeuwigheid door God is uitverkoren, waar die dierbare Christus Borg voor geworden is, dat Hij tot Zijn eigendom gemaakt heeft, zijn ook van nature kinderen des toorns, gelijk u en alle mensen. Die zullen alleen niet voor God verschijnen. Maar zij brengen hun Borg mee en die Borg zult u ook moeten bezitten, o, zondaar, zal het wel met u wezen voor die grote eeuwigheid, die ons allen wacht. Want het is eeuwig wel, of eeuwig wee.

Geve God u die genade, dat ge u als arme zondaren voor God moogt leren kennen, om aan Jezus' voeten neer te vallen en te roepen: Heere, help en red mijn arme ziele. Dat u uw doodvonnis moogt leren tekenen, want u bent toch verloren. Dat u dat eens recht gevoelen mocht. Dat u de nood moge dringen. Dat u maar ziek mocht wezen aan uw zonden, dan was er genezing voor uw wonden. Schenke God daartoe Zijn lieven en Heiligen Geest, die alleen levend maakt om Christus Jezus Zijns lieve Zoons wil.

Bekommerde zielen, u die wel ontdekt bent aan uw verloren toestand, wie en wat u door de zonde geworden bent. U zult uit dit schrijven wel gezien hebben hoelang ik van verre stond. Dat ik niet iets kon aannemen of ik moest het weten op goede gronden, dat het mij van boven geschonken was. Maar hoe de Heere kwam, niet op mijn, maar op Zijn tijd. Heeft de Heere u treurende gemaakt over uw zonden, dan ligt er in dat treuren toch een zaligspreken door Jezus, want dat leert de natuur niet, want de natuurlijke mens is blind voor zijn ellendige toestand. Dat leert de zondaar, die recht ontdekt wordt, door de Geest des Heeren uit de wet Gods. Heeft God u opgekeerd en stil gehouden op uw zondeweg, dat u dan mocht inzien, dat u tegen God gezondigd hebt, dat ge uw Rechter om genade moet smeken. Dan zult u niet kunnen rusten, voor dat u vrede gevonden hebt in Christus dierbaar zoen- en offerbloed, dat reinigt van alle zonden. "Te dien dage, zegt de Heere, zal er een fontein geopend zijn voor het huis Davids en voor de inwoners van Jeruzalem tegen de zonde en tegen de onreinheid." Zach. 13: 1.

Zoekt het toch bij Jezus alleen, verwacht niets van het schepsel. Houd maar bij de Heere aan. Hij alleen kan u helpen en troosten. Is het u in waarheid om Jezus te doen, om die Parel van grote waarde, in het bezit te mogen krijgen, dan zult u er alles om moeten leren verliezen. *Die niet alles verlaat, zegt Jezus, die kan mijn discipel niet zijn.* Dat u aan al het uw maar mocht ontleidigd worden, want, gans hulpeloos tot Hem gevloeden zal Hij u ten Redder zijn.

Dat u mocht leren op te geven, u zelf te redden en op al uw eigen werken de eeuwige dood te schrijven, want wij worden om niet gerechtvaardigd door Zijn genade, door de verlossing die in Christus Jezus is. Wij kunnen al wel genade van God ontvangen hebben. Maar dat we dit nog niet zien kunnen en dan ons zelf nog veroordelen. De vijand laat ook de ziel zo gemakkelijk niet los.

Maar als het de Heere behaagt om, in de ziel zo krachtdadig door te werken, dan moet de vijand wijken en op de vlucht voor Gods werk. Maar het kan nog zo lang een draaglijke ziekte wezen. Dat het aan uw eigen kant maar een gans afgesneden zaak moge worden, want dat doet de Heere op aarde. Dat er maar eens doorbrekend licht moge komen in uw donkere zielen. *Zalig zijn ze, zegt Jezus, die honger en dorsten naar de gerechtigheid.* Die hier bedrukt met tranen zaait, zal juichen als hij vruchten maait. Ik heb ook lang in een bedrukte weg verkeerd. Maar wat heb ik al juichende rijpe vruchten mogen maaien. Zo zal de Heere ook u, heilzoekende zielen niet

verstoten. Houdt maar moed. Al wordt u nog zo fel bestreden, hun bloed, hun tranen en hun lijden zijn dierbaar in Zijn oog.

U gevoelt wel, waar het om te doen is, wat uw keuze is geworden, wat uw volk is en waar u dat brengt, namelijk in het verborgene en eenzame, op uw knieën. U zult de Heere niet kunnen loslaten, voordat Hij u gezegend zal hebben. Dat uw zondelast maar zwaar moge drukken, dat de nood maar hoger moge komen, dan kan de redding nabij wezen. Dat God u spoedig verblijde met Zijn daden. Dat ge moogt uitroepen: *God heeft bij ons wat groots verricht. Hij zelf heeft onzen druk verlicht.* Dat u 's Heeren bevestigd volk nog eens moogt toeroepen: *Komt allen, gij, die God vreest, ik zal u vertellen wat de Heere aan mijn ziel gedaan heeft.* Zij het u tot bemoediging en vertroosting, dat de Heere Zijn hand tot de kleinen zal wenden.

*Houdt maar biddend aan,
God zal u bewaken,
moet g' in 't duister gaan,
vreest dan maar geen nood,
Jezus zal het maken.*

Gij kinderen Gods, die meer verzekerd mag wezen van uw aandeel in Christus, daar uw burgerschap in de hemel ligt. Dat u uw schat bij het Goddelijk licht van Boven maar meer in het oog moogt hebben, om te zien, wat de Heere aan u heeft bewezen met voorbijgaan van zovelen. U was toch niet beter dan zij en zij niet slechter dan u en wat uw ziel van Gods hand ontving, is enkel genade.

Geliefde broeders en zusters in de Heere, u zult mijn schrijven wel verstaan hebben. Wel is de Heere vrij en geeft de een meer genade dan de anderen. Dat is volgens Gods eigen woord. Maar als grond is het hetzelfde. Wij zijn door de een dierbare Christus vrijgemaakt, door Hem hebben wij de toegang door één Geest tot de Vader. Wij hebben ons allen schuldenaren voor God leren kennen en hebben hetzelfde ondervonden. Daarom kunnen wij elkaar verstaan in de tale Kanaäns. *U is het gegeven, zegt Jezus, te verstaan, de verborgenheden van het Koninkrijk der hemelen.*

Dat u ook maar veel van dat zalige geloofsleven, van uw Bondsgod genieten moge op uw pelgrimsreis, naar het Vaderland der rust. Dat er een haasten en spoeden bij u moge wezen om die stad des groten Konings binnen te komen. Dat u met David mocht uitroepen: *ik zal u hartelijk liefhebben, Heere mijn Sterkte.*

Hebt ook elkander vurig lief uit een rein hart, gij die wedergeboren zijt, niet uit vergankelijkheid. Maar uit onvergankelijk zaad, naar het eeuwig en blijvende woord Gods. *Hebt de wereld niet lief*, schreef de Apostel Johannes, *noch hetgeen in de wereld is enz. De wereld gaat voorbij en hare begeerlijkheid. Maar die de wil Gods doet, blijft in eeuwigheid.* Dat uw harten niet bezwaard mogen wezen met de zorgvuldigheden des levens, want de toekomst des Heeren genaakt. Dewijl dan deze dingen alle vergaan, zegt ons Gods woord, hoedanigen behoort gij te zijn in heilige wandel en Godzaligheid. Dat u ook maar veel moogt bedenken de dingen, die Boven zijn, niet die op de aarde zijn. O, dat nietige stof, laat dat voor de wereld hier beneden. Leeft in vrede met elkander als Jezus duur gekochte leden. De liefde is uit God. De liefde is sterker dan dood en graf. Geloof en hoop zal achterblijven. Maar de liefde blijft en zal meegaan over dood en graf. Dat er toch geen twisten en scheuringen onder u mogen wezen, want daardoor moet u de vrede met uw God missen. Dat ge allen tezamen één moogt zijn en niemand de meeste mag willen zijn; *want die zal de minste zijn van allen*, zegt Jezus. Dat ge veel met elkaar mag omgaan en voor elkaar bidden. Gods volk is toch zo nauw aan elkaar verbonden. Dat die liefdeband maar sterker gevoeld moge worden; dat ze elkaar in alles zo nodig hebben, want het ene lid kan tot

het andere lid niet zeggen, ik heb u niet van node. Want al des Heeren lieve kinderen zullen eenmaal samen in de hemel bij Jezus wezen en één werk verrichten om eeuwig God groot te maken. Wat is het daarom af te keuren, als zij hier zo verwijderd van elkaar leven. Maar, in de hemel komt de zonde niet. Hier komt de vijand nog tussenbeide en zoekt allerlei list en om Gods kinderen de zielenvrede te ontnemen en om ze maar van elkaar te trekken.

Geliefden in de Heere, wees wakende en biddende tegen de zonde in Gods kracht. Dat de duivel geen winst van u moge dragen, want het is tot oneer van onze Koning, de Naam Gods wordt er om gelasterd. Dat ge steeds uw roeping moogt beseffen.

Dat God u op de zielen binde, de noden voor land, volk en kerk. Er is zoveel te bidden. De Heere heeft niets aan ledige arbeiders in Zijn wijngaard.

Bid ook veel voor de blinde heidenen, smeekt om hun bekering opdat de volheid der heidenen spoedig moge ingaan en gans Israël zalig worden.

Dat ge u hier op aarde toch maar als vreemdelingen moogt bevinden. Wij zijn toch hier niet thuis. U zult ook ondervinden, dat wij hier nog verkeren in een wereld die in het boze ligt. Dat uw zielen daarom door Gods genade maar meer en meer van dat aardse gewemel los gemaakt worden, want hier beneden is het niet, de reis is voorwaarts. U wacht het volle genot van die zalige hemelstad. Doorwandelt door 't geloof gedurig deze stad en wordt zo ras niet moe of mat. Dan zal 't pelgrimsschap vergeten wezen, en zal het kind zijn Vader zien. Wat zal die verwisseling wezen in een eeuwig geluk. Dan zullen onze ogen onze Koning zien in Zijn schoonheid.

Volk des Heeren, kinderen Sions, verblijdt u in de Heere, ja verblijdt, u altijd. Dat mag ik u toeroepen, omdat de Heere het zegt in Zijn Woord en de Heere meent wat Hij zegt. Zijn Woord zegt ons: *Dit volk heb ik mij geformeerd, zij zullen mijn lof vertellen.*

*Wij, wij hebben stof tot zingen,
Ja, schoon alles ons begeeft,
Mogen wij in God opspringen,
Die eeuwig leeft.*

Nog maar een korte tijd lieve reisgenoten; want uw tijd kort al gedurig af. Dan zult u ook uw wens verkrijgen, om ontdaan te worden van het lichaam der zonde en des doods, om dan eeuwig te rusten bij Jezus in Abrahams schoot tot de zalige dag der opstanding. Zij het uw gedurige bede:

*Houd ons gemoed, o dierbare Christus, voor U bereid,
opdat het blij Uw komst verbeid.
Dat ook mijn vlees zal uit het stof verrijzen
en ik mijn God in 't eeuwig leven prijzen.*

Om dan met eenparige stem het loflied aan te heffen en met al de gezaligden aan de voeten van het Lam onze kroon neer te werpen, voor Hem, die ons zo duur gekocht heeft, met Zijn eigen dierbaar bloed. Dan zal door de grote genade onzes Gods, ook onze stem weerklinken met een hemels Hallelujah, langs de gouden straten van het hemelse Jeruzalem: *Door U, door U alleen om 't eeuwig welbehagen.* Daarom o dochter Sions, schud u uit het stof. Die Heerlijkheid die u voor eeuwig wacht, moest uw ziel verheven; en boven 't lage zwerk van d' ijdelheid doen leven.

Wat kruis, hoe zwaar het drukt, ook deze ziel kan plagen, die in geloof wacht, het hemelse paleis zal binnen weinige dagen, haar woning zijn. Niemand zal de vrede storen, in dat geruste land. *De koningin van dat land, staat aan des Konings rechterhand en is van liefde dronken.*

*Komt Jehovah's lievelingen,
Wilt nu zingen,
Wekt u op tot Godes lof.
Waarom langer neergebogen
Met uw ogen?
Heft uw zielen uit het stof.*

Mocht God u uzelf veel doen verliezen, in het eeuwig wonder der verlossing en u de reinigende kracht van Zijn verzoenend lijden en sterven doen ondervinden, om uw Jezus veel in het geloof te aanschouwen en Hem te genieten. Want bij de Heere is een volheid van genade. Die bron is nooit uitgeput. Maar die oceaan van Gods liefde vloeit altijd over van stromen des levenden waters. "Die van dat water zal drinken, zei Jezus tot de Samaritaanse vrouw, die zal in eeuwigheid niet dorsten. Dat water dat Ik hem geven zal, dat zal een fontein worden, die springen zal tot in het eeuwige leven." Geve de Heere veel behoefte tot gebed om de zalige werkingen van des Heeren lieve en Heilige Geest. *Doet uw mond wijd open en ik zal hem vervullen*, zegt de Heere. Mochten uw zielen maar gedurig gevoed worden met dat verborgen manna. Dat kan alleen de ziel versterken en verkwikken. Dat zijn de vruchten uit het beloofde land Kanaän, die vruchten zijn onverderfelijk.

Nu, geliefden in de Heere, staat vast op die rotssteen Christus. Dat u moge leven tot eer van Christus en tot verheerlijking van Zijn driemaal heilige, nooit genoeg volprezen Naam en tot uwer zielen zaligheid. Wat is de Heere waardig om aller eer en lof en dank te ontvangen voor Zijn troon. Maar ook hier beneden.

*Gij rechtvaardig,
Ik onwaardig,
Echter een vergevend God,
Die genade
Vroeg en spade
Schenkt, en onderhoudt mijn lot.*

Zo heb ik dit eenvoudig schrijven, met Gods hulp begonnen en voortgezet, mogen voleindigen. Ik hoop, en het is mijn bede tot mijn God en Vader in de hemel, dat Hij, de geestelijke Landman, het bedauwen mag met Zijn lieve en Heilige Geest. De Heere moge mijn geringe arbeid nog believen te zegenen, als een middel in Zijn genadehand, tot bekering van een arme zondaar. *D' eenvoudigen wil God steeds gadeslaan*. Dat geve God uit genade, enig en alleen om Christus' zoen- en kruisverdiensten wil. AMEN.

*Gij maagden en gij jongelingen
Laat nimmer af Zijn lof te zingen.
Eerwaarde grijsheid, frisse jeugd,
Weest in de God uws heils verheugd.*

Psalm 149:4

De Heere gaf mij lust om dit te schrijven en het te doen in Zijn kracht en in eigen zwakheid.

Moge de Heere Zijn Geest, de Geest der genade en der gebeden nog eens overvloedig uitstorten in de harten van Zijn volk, opdat er velen in Sion mogen geboren worden. Dat het Koninkrijk van Koning Jezus worde uitgebreid en opgebouwd, dat het rijk van de vorst der duisternis worde neergeworpen. Dat er vele dode zielen voor Koning Jezus mogen leren knielen. Dat Gods Geest ze moge opwekke uit de geestelijke

doodslaap der zonde. Dan worden ook onze monden vervuld met lachen, en onze tong met gejuich; zodat we kunnen zeggen: *de Heere heeft grote dingen aan ons gedaan, dies zijn wij verblijd*. Psalm 126: 2.

6. Nagedachtenis van mej. Pietje Smit te Alblasserdam

geb. 1856 - overl. 1927

Komt, luistert toe

Door J. van Dam

Deel I

**DE PALMBOOM
1993**

Kinderjaren

Pietje Smit werd in 1 januari 1856 geboren in een heel gewoon werkmansgezin. Haar ouders waren burgerlijke, nette mensen, maar waren niet godsdienstig, zelfs niet uitwendig. Haar moeder was zelfs van Roomse afkomst, maar deed daar ook niet meer aan. Zo moest ook zij dus wel zeggen, dat haar vader een Amoriet was en haar moeder een Hethietische, maar God had van eeuwigheid gedachten des vredes over haar gehad en dat voornemen werd uitgewerkt in de tijd. Er waren maar drie kinderen in het ouderlijk gezin, behalve Pietje waren er twee jongens. Eén van deze broers was later ook geestelijk haar broeder.

Dat zij reeds zeer jong met ernstige gedachten bezet was, werd merkbaar toen zij op haar derde jaar met haar moeder naar de bleek ging en zei: "Moeder, wij staan nu óp de aarde, maar we gaan eenmaal ónder de aarde..."

Haar moeder vroeg verbaasd, waar ze zulke praat nu toch vandaan haalde, maar daar wist Pietje zelf ook niets op te antwoorden.

Toen ze naar school moest, leerde ze met veel moeite; later ging het wat beter, maar in het natuurlijke is ze nooit geletterd of ontwikkeld geweest. Met een Oranjefeest was er klaargemaakt, dat Pietje ook met de optocht mee moest doen, maar zij vluchtte schreeuwende naar haar moeder, weg van het feest.

Op haar twaalfde jaar was het een bange tijd (ca 1868) in ons land vanwege een pokkenepidemie. Er stierven te Alblasterdam 4 of 5 mensen per dag, haar vriendinnetje werd binnen een paar dagen weggenomen. Pietje werd zwaar ziek, maar mocht weer herstellen.

Toen ze voor het eerst uit bed kwam en in de spiegel keek, schrok ze zo erg, dat ze flauw viel, ze had geen haar meer op haar hoofd en een "melaats" gezicht.

Wel vertelde ze haar moeder: "Toen ik zo ziek was, heb ik gezien, dat er twee wegen zijn, één voor de rechtvaardigen en één voor de goddelozen."

Na haar ziekte is zij begonnen om naaiwerk voor anderen te doen, en daarin werd zij erg handig. Dit is haar leven lang haar werk gebleven en daar heeft zij ook nog veel milddadigheid door geoefend.

Hoewel zij dus in haar kinderjaren kennelijk wel enige bearbeiding door Gods Geest ondervond, is zij dit bij het verder opgroeien ook weer meer kwijtgeraakt, want toen ze 18 jaar was, (en zij nog steeds niemand had die geestelijk haar wat leiden en onderwijzen kon) had zij een wereldse vriendin, en daar was Pietje zó mee vervoerd, dat zij in het toenmalige café van Vogelenzang naar de kermis ging. De Heere liet haar evenwel niet doorhollen in die weg, want toen ze daar goed en wel was, was het haar, alsof de ganse hellemacht op haar aanviel en zij daar vandaan voor eeuwig onder Gods gramschap zou wegzinken.

Ze vluchtte uit de herberg en meende in haar benauwdheid zich te gaan verdrinken, maar door God daarvan weerhouden zijnde, kwam zij thuis. Daar riep zij uit: "O, God, wilt U mij vergeven, ik zal het nooit meer doen!"

Van die tijd af werd haar leven geheel anders. Ze kreeg andere vriendinnen en een meer werkzaam geestelijk leven ook in het verborgene. Ze werd meer ontdekt en ongelukkig in zichzelf. Ze geloofde, dat ze verloren zou gaan als ze zo bleef en ze vergeleek zichzelf bij een vrucht, die van de boom was gevallen. Dronken mensen, die ze op de weg zag, konden nog wel zalig worden, maar zij niet meer.

In de nood van haar ziel viel zij toen eens op de grond en riep uit: "O, God, zou er voor mij nog doen aan zijn?" Ze kreeg daarop dit vers:

Is de nood zo hoog gerezen, dat gij nergens uitkomst ziet?

Niets geen kwaad heeft u te vrezen God de Heer' verlaat u niet!

Zo kreeg zij weer moed om verder te gaan door dit, voor haar moeilijke leven.

Onder Gods volk

Ook kreeg zij in die tijd al eens bezoek van enkele vrouwen, waarmee ze praten kon over de dingen der eeuwigheid.

In die dagen hoorde zij ook vertellen over ds. Stam en kreeg betrekking in haar hart om deze leraar te horen, door deze woorden: *Indien gij het niet weet, o gij, schoonste onder de vrouwen; zo ga uit op de voetstappen der schapen, en weid uwe geiten bij de woningen der herderen.*

Ds. Stam verklaarde haar hele hart, ze weende vele tranen en mocht met blijdschap huiswaarts keren. Haar ziel was echter in die dagen nog niet gered, dus al mocht ze eens rijkelijk verkwikt worden onder de prediking van Gods Woord, tenslotte was dit alles toch te kort en te smal voor de eeuwigheid.

Zo was ze dus wel met banden aan ds. Stam verbonden, maar waarschijnlijk vooral door de zwakheid van haar lichaam is ze verder bijna nooit meer bij hem ter kerk geweest. Ds. Stam kwam wel, steeds eens in de vier weken haar bezoeken.

Wel heeft ze enige tijd gekerkt bij J. de Jong, een oefenaar, die in een schuur in de Kerkstraat preekte. Daar zij in de Kerkstraat woonde, was dit dus vlak bij huis, maar toen de Heere haar eens licht gaf in deze zaak, verliet ze deze prediker.

Nu was zij altijd wel goed bevriend met P. de Bie, een man die, zoals bekend is, het hele kerkelijke leven afkeurde en meende dat er geen bediening meer was van geroepen leraren, maar dit standpunt heeft Pietje nooit van hem overgenomen. Al leefde zij in haar verdere leven ook niet zo kerkelijk, zij heeft het nooit veracht. Bij J. Geense lag dit precies zo, deze vriend van Pietje leefde ook wel niet kerkelijk maar verwierp de kerk en de leraren niet.

Zo kende Pietje dus wel de vreze Gods en zij was bevriend met ds. Stam en meer geoefende christenen, maar in haar eigen waarneming had zij voor haar ziel "nog geen dak boven haar hoofd en nog geen grond onder haar voeten."

Het grote Jubeljaar

Zo gingen de jaren voorbij, tot de dag dat zij tweeënveertig jaar werd (ze was op Nieuwjaarsdag jarig).

Op die dag werd zij wakker met deze woorden: *Zij zullen u van allen kant, zelfs uit het allerverste land, vereren met geschenken.* Dit was natuurlijk wel een dierbare aanwijzing van Godswege, maar als de ziel er dan geen licht bij krijgt, (en dat had ze niet) dan blijft de betekende zaak nog volslagen verborgen. Pietje kon niets met deze belofte doen en de dag ging ook zonder bijzondere zaken voorbij. Enkele mensen uit de buurt kwamen haar feliciteren en 's avonds haar broer, die een bekommerd mens was. Toen ze hem die woorden verhaalde, zei deze: "Meid, dan krijg je bepaald dat grote Kapitaal", en zo trachtte hij haar wat te bemoedigen. Evenwel - ze ging het nieuwe jaar in en was toch nog dezelfde - alleen, het ontdekkende werk van Gods Geest ging door. Steeds dieper ontdekte de Geest haar en de wet veroordeelde haar in alles. Hoe verder dat jaar verstreek, hoe meer zij haar doemwaardigheid voelde. Begrijpelijk is het, dat ze in die stand niet veel te praten had. Gods volk bezocht haar wel, maar konden ook haar verslagen geest niet opheffen.

Toen dat jaar ten einde liep lag Pietje ziek. De dokter heeft niet uit kunnen vinden wat zij nu eigenlijk scheelde, maar ongetwijfeld is het de ellende en de benauwdheid van haar ziel geweest, die ook haar lichaam deden wegwijnen. Zij geloofde zeker te moeten sterven en dat kon niet, want God was haar Rechter - zij kon het niet anders zien, en zij had alleen maar een hemelhoge schuld.

Op de laatste dagen van dat jaar was ze zeer verzwakt, ze gebruikte geen voedsel meer en 's nachts werd er bij haar gewaakt, want de familie en vrienden meenden ook vast,

dat zij heen zou gaan. Ze nam met een handdruk afscheid van de familie en zei: "Neem een spiegel aan mij, want ik ga nu sterven en voor eeuwig verloren."

Op Oudejaarsavond was haar pols bijna weg en de familie en vrienden stonden om haar bed - niet anders verwachtende, als haar einde.

Toen echter de klok twaalf uur sloeg, en er dus in de natuur een nieuw jaar begon, gebeurde dit ook in haar ziel, maar dan geestelijk, Goddelijk, eeuwig, en zalig. En dat leven lag achter de dood, want ze rees overeind in bed en riep plotseling: "Verloren, verloren - voor eeuwig kwijt!"

Dit was maar voor een ogenblik, want direct, toen zij in dat dodelijkst tijdsgewricht zichzelf verloren kende, kwam Christus voor haar tussen beide en sprak: "Vader, Ik wil niet, dat deze in 't verderf dale, Ik heb verzoening gevonden." De Vader sprak: "Wees welgemoed Mijn dochter, uw zonden zijn u vergeven." En ook die troostvolle benaming: "nademaal deze een dochter Abrahams is."

Dit geschiedde in haar ziel, terwijl zij voor de waarneming van de omstanders aan de poorten des doods lag, dus begrijpt u de uiterste verbazing der aanwezigen, toen zij na die Goddelijke vrijspreking met een grote stem riep: "Mensen, haal me nu maar overeind, ik ben gaan sterven om voor eeuwig te leven. Ik ben dood geweest en weer levend geworden. Maakt den Heere met mij groot. Ik zal vertellen wat Hij aan mijn ziel gedaan heeft!" Met al zulke redenen werd haar bed nu een predikstoel.

Het nu aangebroken jaar werd haar als een Jubeljaar en ze leefde dat hele jaar in die zalige vrijheid. Ze loofde en verheerlijkte God voor de oren van allen die bij haar kwamen.

Later drukte ze wel uit, dat ze toen een jaar "uit haar bekering leefde", maar na dat jaar kwam er verandering. De Heere trok nu Zijn liefde in en Pietje kwam weer opnieuw in haar gemis - alleen was dit niet, zoals voorheen. De verdoemde kracht van de zonden was er uit weg, maar God nam nu het eerste weg om het tweede te stellen, maar daar zij hier niet doorheen kon kijken, gevoelde zij het toen als een zaak, die voor haar alleen maar smartelijk was en ze riep uit: "Heere Jezus, ik kan U niet missen!" Daarop kreeg zij echter hetzelfde onderwijs als de discipelen: "Het is u nut, dat Ik wegga; want indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen; maar indien Ik heenga, zo zal Ik hem tot u zenden. "

Zij werd toen teruggebracht bij de Vader, zij werd afgesneden van de oude Adam en in de levende olijfboom Jezus Christus ingeplant "Uit u geen vrucht meer in der eeuwigheid". Dit was zó volkomen, dat daarvan ook gold: men kent en vindt haar standplaats zelfs niet meer. \Nu kreeg zij die woorden (en dat was dan ook wezenlijk in haar hart): "Vrede laat Ik u, Mijne vrede geef Ik u." En zo werd zij verzekerd en verzegeld. Nu kon zij waarlijk zeggen: *Abba - lieve Vader!*

Als zij in latere jaren van deze Goddelijke, grote weldaad sprak, dan placht zij te zeggen, dat hier de grond uit haar bekering werd weggenomen en dat zij daarna voortdurend een dagelijkse bekering van node had.

Slechts heel weinigen van Gods volk hadden ook toen zulke grote genade als Pietje en zij verhief zich daar niet op; 't was en het bleef genade, aan haar als onwaardige bewezen, maar zij luisterde wel goed op, uit welke grond sommigen van haar vrienden wel leefden en spraken. Van een vriend, die ook werkelijk grote genade had, ook godzalig leefde en velen tot stichting en onderwijs was, zei Pietje eens: "t Is een lief bekeerd ventje en als hij sterft, gaat hij zeker naar de hemel, maar waar hij nog zijn leven in vindt, dat is voor mij toch een keer de dood geworden."

Beproevingen

Zolang als Gods volk op deze aarde verkeert, ondervinden zij niet alleen grove vijandschap van de profane wereld, maar ook zeer veel van de "godsdienselijke wereld" en die vijandschap is wel vaak bedekter, maar in werkelijkheid venijniger.

Daarenboven heeft Gods volk ook vaak wat te stellen met elkaar. De volmaaktheid is in de hemel, maar hier zijn ze door de smet der zonde niet altijd oprecht voor elkaar. Als ze afgeweken zijn, dan gebeurt het wel, dat ze elkaar benauwen en verdriet doen, maar zijn ze weer op hun plek voor God, dan komt het ook weer vlak onder elkaar. Dan wint de liefde, die de wereld niet kent. Nu hebben wij uiterst voorzichtig te zijn over de zonden van de levende Kerk; daar handelt God Zelf over af aan deze zijde van het graf (Ps. 89: 31-35), maar Gods Woord spreekt er duidelijk van. *De oprechtste van hen is als een doornenheg* zegt Micha en de bruid werd geslagen door de wachtters.

Van al deze moeiten had Pietje Smit rijkelijk haar deel, maar wij zullen er slechts iets van vermelden.

Er woonde in de Polderstraat een gistboer, een zekere Vlot, die de bakkers in de omtrek langs ging. Deze zei tegen Pietje eens, dat hij de andere week naar Lekkerland moest en dan zou er bij de bakker Den Ouden gezelschap zijn, dus vroeg hij, of hij dan Manus van den Hoven soms niet de groeten moest doen. Och, zei Pietje - hij is nog nooit bij me geweest, dus hij kent mij niet, maar je moet dan maar zien. Vlot was zo gedienselijk, dat hij niet alleen de groeten overbracht, maar ook zei, dat Pietje vroeg, wanneer hij nu eens bij haar kwam, en Manus die al vaak over haar gehoord, maar haar nooit ontmoet had, antwoordde heel geresolveerd: "Zeg maar, dat ik volgende week dinsdag een daagje bij haar hoop te komen!"

Zij kreeg die boodschap en direct zag ze vreselijk tegen die dag op, want ze had gehoord, dat Manus niet alleen veel genade had, maar ook grote wijsheid en diepe kennis van het Woord en de wegen Gods. Zijzelf daarentegen was onkundig en duister, meende ze, dus wat zou zij nu toch met die man kunnen praten? Wel mocht zij haar hart in waarheid voor de Heere uitstorten en Hem vragen om licht en wijsheid om gepast met die geoefende christen te praten.

Toen Manus kwam, was hij bepaald niet zo erg ootmoedig gesteld, en hij ging Pietje een groot aantal vragen voorleggen om te zien hoeveel kennis zij had aangaande de Heilige Schrift en haar geestelijke strekking. Zij kreeg echter bijzonder licht om hem met grote geestelijke wijsheid te antwoorden, dus Manus werd beschaamd, toen hij merkte hoeveel zij toch ook in al haar eenvoud van God geleerd had. Hij zag, dat hij toch wel wat van een hoogte tot haar gekomen was, maar de vreze Gods maakte hem weer nederig en wenende zei hij: "Vrouw, je hebt meer genade dan ik."

Ze zijn toen vrienden gebleven tot haar dood toe.

In het gewone leven was Pietje een arme naaister en ongetrouwd. Eéns werd zij ten huwelijk gevraagd door een voorganger met wie ze het beslist niet eens was. Toen zij hem afwees, probeerde hij haar nog te bewegen door te zeggen: "Maar ik heb veertigduizend gulden." In die dagen was dat een groot vermogen, maar daar Pietje wel proefde uit welke grond die man sprak, zei ze: "Man, al was je met goud behangen, dan zou ik je toch niet moeten."

Een andere oefenaar had eens de stoute schoenen aangetrokken en bezocht Pietje op een avond. Ze had wel eens iets over die man gehoord, maar had hem nooit ontmoet. Nu was zij niet meesterachtig, maar in liefde vroeg zij, hoe hij tot het preken was gekomen?

Daar de man dit niet goed kon vertellen, zei hij: *Ik doe het uit liefde!*

Daarop zei Pietje: Nou, dat kan hoor, maar kun je dan ook iets van die liefde vertellen? En hij verstomde.

Ongeveer een jaar voor haar dood werd ze op een morgen wakker en verwonderde zich, dat ze nog op aarde was, want ze was die nacht opgetrokken geweest in de derde hemel waar zij onuitsprekelijke dingen had gezien.

Tegen degenen die toen in haar huis waren, sprak ze toen ook van de zeer donkere tijd, die zij voor de kerk zag aankomen: 'Ik zal het niet meer beleven, maar jullie wel; dat er een tijd zal zijn vol van verwarring. Dan zie ik de mensen al dwalen van 't één naar 't ander wegens het geroep "hier is de Christus" enz. maar geloof ze niet!'

Bekering van Jan 't Hoen

Naast de ingang van de werf van Verolme staat nog steeds een blok van 12 huizen, die de echte Alblasserdammers vanouds "de rij huisjes" noemen. Eigenlijk heel merkwaardig - alsof er anders geen blokje huizen bestond - was dit steeds "de" rij huisjes. In "de rij huisjes" dan, woonde in het begin van de 20^e eeuw ene Jan 't Hoen, een scheepmaker. 't Was een achtbare onberispelijke man, die steeds trouw ter kerk ging bij ds. Sterkenburg en later bij ds. Stam, maar verder stond hij alleen maar bekend (ook bij zichzelf) als een "toegekeerde" man en als een ernstig godsdienstig, toegekeerd man was hij reeds tegen de zeventig geworden.

Tot die tijd kwam hij ook niet bij het geoefende volk van God thuis, want hij had zulke geringe gedachten van zichzelf en zo'n hoogachting voor dat volk, dat hij zich niet waardig achtte, dat die, door hem toch ook zo beminde Godzaligen aandacht aan hem zouden besteden. Hij verlangde er wel naar, hij wilde wel, maar hij durfde niet. Zo streden die gevoelens in hem tegen elkaar, totdat het Gods tijd werd. Toen gaf God, dat het verlangen sterker werd dan de vrees en op een avond ging hij naar Pietje Smit.

Hij mocht binnenkomen - voor een nederig mens al een voorrecht - maar Pietje kende hem niet. Ja, ze had Jan 't Hoen zijn naam wel eens horen noemen en begrepen, dat hij een trouwe kerkganger was, maar verder niets. Van enig mens had ze dus geen getuigenis, maar nu gaf God dat Zelf. Terwijl ze elkaar de hand gaven kwam er met kracht in Pietje's hart: "Zie, waarlijk een Israëliet, in welken geen bedrog is!"

't Is te begrijpen, dat zij inwendig ten hoogste verwonderd en verblijd was, maar door de wijsheid en de voorzichtigheid der heiligen, liet zij naar buiten niets merken.

Er werd die avond geschikt en oprecht met elkaar gepraat. Jan sprak uit zijn hart - zeer arm en nederig-tastend als een blinde en "alles missende". Het vat gaf uit wat er in was en Pietje luisterde aandachtig. Terwijl hij zich aan alle kanten afkeurde en mishaaagde, zag zij hem zuiver aan het eerste begin van die weg, die zij zo ver reeds bewandeld had. Met geestelijke wijsheid voedde zij hem geestelijk met melk. Bij het weggaan vroeg Jan of hij ook nog eens terug mocht komen; een ander groot voorrecht voor een nederig mens.

Maar dat viel ook weer mee: "Ja, je komt nog maar eens, hoor!" De volgende gesprekken waren ook zodanig, dat hij al spoedig iedere week een avond naar Pietje ging.

Die geloven, haasten niet, dus Pietje wachtte maar af wat God zou doen en ze forceerde niets. 't Is toch een werk, dat God absoluut alleen doet en op Zijn tijd.

Eens op een avond echter, dat Jan stilletjes bij de kachel zat, vroeg Pietje toch wel eens wat: "Ja Jan, je stemt nu wel alles toe en dat geloof ik nu ook wel, dat je het met me eens bent, maar dat is toch maar uitwendig, nietwaar? Maar hoe ligt dat nu toch ten diepste in je hart? Want daar gaat het toch om?"

Toen antwoordde Jan: 'Och, Pietje, als ik nu helemaal eerlijk mijn hart moet uitspreken, kan ik niet indenken, dat er ook maar iets goed in mijn hart is, maar Gods ware volk, daar kijk ik altijd zo hoog tegenaan en dan kan ik nooit verder komen als deze verzuchting: "Zo doe Hij ook aan mij!"

Pietje zal wel geloofd hebben dat deze innerlijke bede van Jan waar en oprecht was, maar hoe de gesprekken verder gingen en wat er soms bij die bezoeken verder van Jan's innerlijk openbaar kwam, weten we niet.

Wel weten we, dat Jan spoedig daarop ziek werd en in de eenzaamheid op zijn ziekbed ging God hem Zelf verder bearbeiten. Daar kwam toen geen kerk en geen Pietje Smit aan te pas maar door Woord en Geest werd daar een Godswerk gewrocht: een krachtdadige, gezonde bekering met een spoedig doorbrekend werk.

Op een nacht was Jan een totaal helwaardig zondaar voor God, maar, o, eeuwig wonder - daar werd hij als een goddeloze voor God en door God gerechtvaardigd.

Hij kwam uit de dood in het leven, uit de hel in de hemel. Zijn geluk was onuitsprekelijk en hij wenste wel heel de kerk op te wekken om God te loven vanwege de zaligheid, die hem geschonken was.

Begrijpelijk, dat hij ook aan Pietje Smit dacht. Hoe hartelijk wenste hij nu aan haar te vertellen, wat God nu voor hem was, en hoe graag wilde hij nu met haar God groot maken. Hoewel het middernacht was, moest er een buurman met een blijde boodschap naar Pietje Smit. Op haar vragen, wie daar nu toch midden in de nacht aan de deur was, klonk het antwoord van buiten: "Ik ben Gerrit Maat en ik ben gestuurd met een boodschap van mijn buurman, dat is Jan 't Hoen. Hij zegt, dat er een groot wonder is gebeurd - zijn zonden zijn vergeven. En nu wil hij erg graag dat u bij hem komt!"

Pietje was ten hoogste verbaasd en verblijd. Daar zij een zwak schepsel was, kwam zij (ook overdag) maar zeer weinig op straat en ze zou het zeker nooit in haar hoofd halen om in de nacht de dijk op te gaan. Maar nu ze dit van Jan 't Hoen hoorde, stapte ze toch maar over de bezwaren heen en met een extra omslagdoek om, ging ze "met haast" naar de rij huisjes. Wat daar in die nacht gesproken is, weten we niet. Ze zullen wel geweend hebben van blijdschap. Daar zal nu echt "God op het hoogste verheerlijkt en de zondaar op het diepst vernederd" zijn geworden. Wellicht heeft ze gedacht - omdat hij ziek was - dat zijn strijd niet lang meer zou duren, maar hij is toch weer gebeterd en heeft daarna nog een jaar geleefd en is toen de eeuwige heerlijkheid ingegaan. Hij had een begrafenis van een koningskind, geleid door ds. Stam.

Het beginseltje was klein - zo doe Hij ook aan mij - maar in de uitkomst bleek het waar te zijn. En hij was ook al oud geworden, maar als die arbeiders in de wijngaard, werd hij te elfder ure aangenomen en het eerste uitbetaald, want ds. Stam en Pietje Smit volgden later.

Ds. Stam heeft heerlijke toestanden met Pietje doorgemaakt. Hij wist het al dat er te Alblasterdam wat gebeurd was, namelijk toen Pietjes ziel gered was (persoonlijk had hij het van haar nog niet gehoord, doch had het bij zichzelf waargenomen). Toen hij bij haar kwam, lag ze te bed en was zeer zwak. Later toen ze weer wat aangesterkt was, is zij weer bij hem te kerk geweest. Zij kreeg toen die woorden: "Ga uit, op de voetstappen der schapen, en weidt uw geiten bij de woningen der herderen".

Ds. Stam liet toen het 3e vers van Psalm 98 zingen:

*"Doet bij uw harp de psalmen horen;
Uw juichstem geef' de HEERE dank;
Laat klinken door uw tempelkoren,
Trompetten en bazuingleklank;
Dat 's HEEREN huis van vreugde druise,*

*Voor Isrels groten Opperheer;
De zee met hare volheid bruike;
De ganse wereld geev' Hem eer."*

Pietje werd daaronder verbroken van hart. Zij zal het wel veel beter ondervonden hebben dan ik het beschrijven kan.

Later zijn er eens twee mensen bij Pietje geweest. Voordat zij kwamen kreeg zij die waarheid: "Zijt herbergzaam, want hierdoor hebben sommigen onwetend engelen geherbergd". Het waren mensen uit Friesland, meen ik. Ze zijn aller-aangenaamst bij elkaar geweest.

Pietje en enkele vriendinnen

Vrouw Beverloo was een vriendin van Pietje. Haar zoon vertelde het volgend verhaal.

Bij deze vrouw zijn we vaak in liefde bij elkaar geweest. Pietje dacht toen al, dat moeder wel spoedig de bevestigde zaak zou ontvangen, doch dat is later gebeurd. De heerlijke weg van ontsluiting was moeder toen deelachtig. *Haar ogen zullen de Koning zien in Zijn schoonheid en een vergelegen land.* Dit is een gelovig zien, niet de beschouwende kennis, neen het wezen der zaak.

Martijntje zei toen tegen haar: "Nu vrouw Beverloo, u krijgt het boek van Ambrosius van mij, nl.: *"Het zien op Jezus"*. Door de genade des Heeren heeft Ambrosius het geschreven. Het is een kostelijke nalatenschap om te lezen.

Ook zal ik nog iets van **vrouw Hardenbol** vertellen. Zij kwam op zekere tijd bij vrouw Schippers, maar zij was niet eerlijk en oprecht, want zij had gelasterd. Ze zei toen tegen vrouw Schippers: "Een goede naam is beter dan goede olie".

Maar ze begreep haar direct en antwoordde: "Onze naam moet overboord, maar Zijn naam zal eeuwig de eer ontvangen".

Vrouw Schippers moest door veel smaad en laster heen, en altijd achter haar rug. Als men dan uitgelasterd was, dan begon de consciëntie te spreken, en dan wilde men het weer op gaan knappen. Maar wat gebeurde?

Er kwam een lasterende tong aangaande vrouw Hardenbol. Het praatje ging namelijk, dat zij het met een ander hield, en dat ging als een lopend vuurtje door de omtrek. Je begrijpt, dat werd voor haar een toestand, want zij was zeer geacht. Zij wist haast niet, waar zij naar toe moest, want haar vrienden raakte zij kwijt. En dus zocht ze veel de plaats in het verborgen, met God worstelende om bijstand en ondersteuning in die toestand. Maar zij werd ook als aangedreven om eens naar vrouw Schippers te gaan. Biddende ging zij, of de lieve Heere ook daar Zijn ondersteuning en vereniging met elkander mocht schenken. Wenende zei ze tegen vrouw Schippers: "U gelooft het toch niet hè?" "Neen mijn kind, dat geloof ik niet hoor, maar wat ik wel geloof, dat is, dat je goede naam overboord is".

Toen viel het zeer hartelijk. Vrouw Hardenbol beleed schuld, dat zij zo onvoorzichtig gehandeld had. Dus dat kwam weer goed terecht.

Zalig einde

In 1927 overleed Pietje Smit op 70-jarige leeftijd. Haar laatste woorden waren: "eeuwige heerlijkheid - eeuwige blijdschap - en altijd bij den Heere zijn..." Bij het sterven was ook aanwezig vrouw Ooms, die veel geestelijk onderwijs van haar had ontvangen en ook veel liefde aan haar betoond heeft.

Zij werd begraven onder zeer grote belangstelling - men schatte wel een duizend mensen en de begrafenis werd geleid door ds. Bogaard van Sliedrecht, terwijl ook haar vriend Hermanus van den Hoven aan de groeve sprak.

7. Een godvrezende groentevrouw

Aantekeningen uit het godvruchtige leven van Neeltje Aardoom

te Ridderkerk, geb. 11 febr. 1858, overl. 15 okt. 1935.

Door J. van Dam

Komt, luistert toe; deel 1

De Palmboom

St. Philipsland

Genealogie van Neeltje Aardoom

Jan Aardoom is geboren op 05-02-1821 in Ridderkerk, zoon van Willem Aardoom en Barbara de Wolff. Jan is overleden op 25-03-1887 in Ridderkerk, 66 jaar oud. Beroep: tuinman

Jan:

(1) trouwde, 28 jaar oud, op 04-05-1849 in Ridderkerk, met Bastiaantje Slooff, 30 jaar oud. Bastiaantje is geboren op 28-09-1818 in Ridderkerk

(2) trouwde, 58 jaar oud, op 25-04-1879 in Ridderkerk met Pietertje van Golen, ongeveer 52 jaar oud geboren in Hendrik-Ido-Ambacht.

Kinderen van Jan en Bastiaantje:

1 Willem Aardoom geboren op 07-05-1850 in Ridderkerk

2 Klaas Aardoom, geboren op 14-06-1852 in Ridderkerk

3 **Neeltje Aardoom**, geboren op 11-02-1858 in Ridderkerk; overleden op 15-10-1935 in Ridderkerk 77 jaar oud. Neeltje

(1) trouwde, 19 jaar oud, op 08-02-1878 in Ridderkerk met **Johannes van Houwelingen**, ongeveer 20 jaar geboren omstreeks 1858 in Zwijndrecht, zoon van Johannes van Houwelingen en Adriana Faktor.

(2) trouwde, 32 jaar oud, op 21-02-1890 in Ridderkerk met **Jan de Jong**, 20 jaar, geboren op 12-08-1869 in Ridderkerk, zoon van Jan de Jong en Pietertje Rijdsijk.

Kinderen van Neeltje en Johannes:

1. Johannes van Houwelingen, geboren op 19-11-1878 in Ridderkerk; trouwde op 05-05-1904 in Ridderkerk met Hendrika Hooimeijer, geboren op 11-08-1881 in Ridderkerk.

2. Bastiaantje van Houwelingen, geboren op 05-07-1880 in Ridderkerk; overleden op 27-08-1950 in Piershil, 69 jaar oud.

3. Adriana van Houwelingen, geboren op 26-08-1881 in Ridderkerk; trouwde op 19-08-1901 in Ridderkerk met Florus Rijdsijk, 21 jaar oud. Florus is geboren op 23-05-1880 in Ridderkerk, zoon van Gerrit Rijdsijk en Geertje de Jong. Florus is overleden op 11-02-1921 in Ridderkerk

(2) trouwde, minstens 40 jaar oud, na 1921 met Jan Karel van der Heiden. De scheiding werd uitgesproken.

(3) trouwde, minstens 44 jaar oud, na 1925 met Leendert Schalkoort,

4. Jan van Houwelingen, geboren op 07-05-1883 in Ridderkerk

Kind van Neeltje en Jan:

5. Pieter de Jong, geboren op 06-02-1892 in Ridderkerk, trouwde op 08-01-1904 in Ridderkerk met Jannetje van Halem, 19 jaar oud. Jannetje is geboren op 04-02-1884 in Ridderkerk, dochter van Jacobus Pieter van Halem en Annetje van Vliet.

Vaak hebben we onder het volk Gods in onze streek de naam horen noemen van Neeltje Aardoom te Ridderkerk en dat was dan steeds met de meeste achting en eerbied vanwege de grote genade Gods, die in heel haar leven geflonkerd heeft als een diamant. Omdat wij nooit gehoord hebben, dat er iemand iets over haar leven heeft geschreven, en omdat er nu toch nog verscheidene oude mensen zijn, die haar gekend hebben, leek het ons goed om toch eens iets uit haar leven in geschrift weer te geven, opdat ook het navolgende geslacht zou horen van de grote werken Gods en Zijn wonderdaden in het leven van het oude volk.

We hebben nagevraagd hoe en op welke leeftijd Neeltje tot God bekeerd werd, maar daar is blijkbaar maar zeer weinig van bekend. Zij moet wel heel jong een nieuw leven uit God ontvangen hebben - wellicht reeds in haar prille jeugd.

In haar jonge leven moet zij ook weleens zo erg door de vorst der duisternis bestreden zijn, dat zij op een ogenblik de dood verkoos boven het leven en zich met een wanhopig voornemen naar het water begaf. De Heere kan echter de simpelste dingen als middel in Zijn bewarende voorzienigheid gebruiken. Dit bleek bij haar daarin, dat, toen ze over het water boog en haar gezicht daarin weerspiegeld zag, die aanblik gebruikt werd om haar tot zichzelf te doen komen en zij verliet die plaats.

Toen zij dertien jaar was, overleed Neeltjes moeder, een vrouw die ook God vreesde en, hoewel dus nog maar een kind, kwam de taak van huisvrouw in het gezin nu reeds op haar te rusten. Voordat ze stierf, bemoedigde haar moeder haar door te zeggen: "Als je nou in nood komt, dan moet je maar tot de Heere roepen, want dan zal Hij je wel helpen!"

4 jaar getrouwd

Op vrij jonge leeftijd werd Neeltje ten huwelijk gevraagd door Joh. van Houwelingen. Ze hadden elkaar zeer lief, en wilden al spoedig trouwen, maar zijn ouders waren tuinders en maakten bezwaren, want zij was van geringere familie.

De moeiten werden wel overwonnen en ze trouwden nog jong. Hannes had een tuindersbedrijfje, waar hij met een knecht op werkte. 't Was omtrent 1880, een zeer arme tijd, maar ze waren tevreden en gelukkig met elkaar en kregen ook al spoedig vier kinderen.

Hoewel wij dus niet kunnen zeggen, hoever zij toen reeds was op de weg des levens, weten we wel, dat zij op die leeftijd reeds kostelijke genade bezat en de waarachtige vreze des Heeren beoefende. Zij had God waarlijk lief, maar ze beminde ook haar Hannes, een knappe jonge man met ravenzwarte krullen.

Nu is God een jaloers God, Hij wil het hart Zijns volks alleen hebben. Hij spaart het vlees van Zijn kinderen niet, opdat zij meer geheiligd worden. Zo gebeurde het, dat Neeltje, ziende op haar man, terwijl hij sliep, dacht: *wat ben je toch een knappe man!* Maar toen kwam God, en sprak tot haar: *Ik zal de lust uwer ogen van u wegnemen* (Ezech. 24 : 16).

Kort daarop vatte hij kou, dat werd longontsteking en vermoedelijk ook tbc, want hij was vijf jaar ziek. Zij verpleegde hem liefdevol, en worstelde met hem ook om het behoud van zijn ziel. Kort voor zijn sterven mocht hij getuigen, dat in zijn hart was verklaard, Ps. 116 : 4:

*D' eenvoudigen wil God steeds gadeslaan;
'k Was uitgeteerd, maar Hij zag op mij neder,
Keer, mijne ziel, tot uwe ruste weder;
Gij zijt verlost; God heeft u welgedaan.*

"Nou Hannes", zei Neeltje, "als die laatste regels waarheid zijn, dan is het zeker goed, hoor!" Spoedig daarop heeft hij (zoals men dat uitdrukte) zijn longen opgebracht en is daarbij overleden. Nog maar 28 jaar oud, maar met goede hoop.

Weduwe

Neeltje was nu dus weduwe en had grote zorgen en armoede in haar tijdelijke leven. Ze moest een knecht houden voor haar tuinderij en een jong meisje bij de kleine kinderen, want zelf ging ze met een karretje bij de burgers mensen groenten verkopen. Dit heeft ze vele jaren gedaan en de zorgvolle omstandigheden des levens zullen ook in Gods raad medegediend hebben om haar in een kinderlijke afhankelijkheid steeds dicht bij de Heere te doen blijven. Dit was wel kenmerkend voor haar leven - tot haar dood toe - dat ze steeds een Gode-verheerlijkend leven had in de vreze des Heeren, een aanklevend gebedsleven met talloze Godsbemoeienissen en oefeningen in het geloof. Zoals het ons ook eens getuigd werd van **Kee Mudde**, zo wordt ook van haar verteld, dat zij haar eerste liefde tot God in heel haar leven nooit heeft verlaten. Dat zijn de sierlijkste christenen.

Zij had zo'n voortdurend gebedsleven, dat zij niet alleen thuis, maar ook als zij met haar groenten onderweg was, zich vaak sterk gedrongen voelde om haar hart voor de

Heere uit te storten. Bij bepaalde mensen vroeg zij dan ook wel, of ze "van het huisje gebruik mocht maken", en daar riep zij dan kinderlijk tot God. Eén van haar klanten, een levende weduwvrouw die zelf haar werk ook buiten had, verstond haar en bood haar gaarne de gelegenheid om zich voor God af te zonderen. Terwijl ze dus zelf buiten was en haar huisje leeg, zei ze dan wel: Neeltje, het stoofje staat achter het gordijn, hoor! Zo'n stoof werd gebruikt om in de bedstee te stappen, maar ook om geknield te bidden.

Mogelijk in de strenge winter van 1890, in de dagen van Neeltje's weduwschap, gebeurde het ook eens, dat de knecht de pootaardappelen in de schuur niet voldoende afgedekt had, zodat ze bevroren door de strenge vorst.

Zij wist geen raad in haar armoede, maar klaagde haar nood aan de Heere. God antwoordde haar uit Haggai 2 : 20: Is er nog zaad in de schuur? Zij antwoordde: "Ja, Heere, ik heb nog een kistje kriel!" Dit stond in het opkamertje en was niet bevroren, maar kriel is geen pootgoed. De Heere beduidde haar echter, dat zij die kriel toch als poters kon gebruiken, want Hij zou het wonderbaarlijk zegenen, zoals het verdere van die tekst in Haggai zegt: Zelfs tot den wijnstok, en de vijgenboom, en de granaatappelboom, en de olijfbom, die niet gedragen heeft, die zal Ik van deze dag af zegenen.

Dit werd nog bevestigd uit Maleachi 3: "En beproeft Mij nu daarin, zegt de HEERE der heirscharen, of Ik u dan niet opendoen zal de vensteren des hemels, en u zegen afgieten", enz. Ook het volgende vers: Ik zal om uwentwil de opeter schelden, dat hij u de vrucht des lands niet verderve, enz.

In het geloof heeft zij dat voorjaar dus die kriel als pootgoed gebruikt. De burens, die het zagen, zullen wel met hun hoofd geschud hebben, doch Neeltjes Verbondsgod deed het komen, zoals Hij beloofd had: een overvloedige oogst in dat jaar. Vóór die tijd hadden ze nog nooit zo'n oogst gehad en ook daarna is het zó buitengewoon niet meer geweest, en die zegen was niet alleen in de aardappelen, maar evenzo in al de groenten en tot zelfs de vruchtbomen toe droegen overvloedig, dus letterlijk precies zoals Haggai in die tekst zegt.

Zondags ging Neeltje altijd naar de Hervormde Kerk te Ridderkerk. Als het niet onder de preek was, dan gebeurde het wel, dat ze een zegen had onder het lezen van de Wet of het uitspreken van de zegen. Ander volk van God in de omtrek, dat thuis preken las en soms welhaast antikerkelijk was, konden haar hierin niet volgen en dan was er soms daardoor weleens wat verwijdering. Zij zei dan echter wel: "Als God me er niet uithaalt, dan durf ik met mezelf niet te gaan." Een aantal jaren stond er te Ridderkerk een ds. De Graaf, een zeer geachte leraar. Deze kwam wekelijks bij haar en kreeg eigenlijk van haar meer onderwijs, dan zij van hem. In de week ging ze ook wel elders te kerk, zoals in Bolnes, als ds. Boone daar sprak en met de pont op dinsdag in Alblasterdam naar ds. Stam, die verklaarden haar hart.

* * *

Wij lezen (Rom. 8 : 28): En wij weten, dat dengenen, die God liefhebben, alle dingen medewerken ten goede, namelijk dengenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn. "Alle dingen" - daarin zijn ook begrepen de moeitevolle wegen, waar Gods volk zichzelf soms in brengt, doordat ze een besluit nemen zoals in Jozua 9, "en zij vraagden het de mond des HEEREN niet." In Zijn vrijmacht en oneindige wijsheid laat God Zijn volk weleens toe om iets te doen naar het goeddunken van hun hart en in Zijn grondeloze barmhartigheid laat Hij het dan toch nog uitlopen op hun geestelijk nut. Eer wij nu voortgaan om zulk een gang te vertellen van Neeltje Aardoom, komt ons een zeer sprekend verhaal van een predikant in gedachten en omdat het wellicht

voor sommigen zeer onderwijzend en vertroostend is, verhalen we dat hier tussendoor eerst even.

Het betreft een zekere ds. Van Boven - hij overleed in het begin van deze eeuw en juicht voor Gods troon. Deze man had een vrouw, die bitter vijandig was en zolang als zij leefde met een duivelse vijandschap hem tegenstond, juist in zijn ambtelijke werk. Het arme mens moest er voor dienen, zoals een herdershond de herder dient en op zijn manier een taak heeft ten goede van de kudde. Uitwendig gezien had die ds. van Boven een zeer zware weg, doch geestelijk was hij er goed mee (al zal hij dat ook wel vaak niet hebben kunnen bezien). Het ging zover, dat zij hem opsloot in een kamer - de deur op slot - wanneer hij moest gaan preken. Een kerk met mensen wachtte dan, totdat de kerkenraad hem bevrijd had.

Op een andere keer had ze verzonnen om enige speelkaarten tussen zijn zakdoek te vouwen. De bedoeling was dan, dat die kaarten op de preekstoel uit zijn zakdoek zouden rollen en dat de hoorders het zouden zien en denken dat hij een kaartspeler was, dus een huichelaar. Zo was zij dus altijd in de weer, om hem te benauwen, totdat zij stierf en rekenschap moest geven.

Haar man overleefde haar en toen hij aldus van zijn kruis verlost was, toen kwam hij juist in de nood en vol vreze riep hij uit: "O, wat zal er nu verder van mij terechtkomen, in welke weg zal ik nu nog geraken, als God me niet bewaart? Want nu ben ik m'n uitdrijvertje kwijt!" Haar tegenstand had hem dus juist een aangebonden leven bezorgd en door ontdekkend licht wist hij, dat als hij niet door een zware last aan de grond werd gehouden, hij geneigd was in eigen kracht en hoogmoed op te stijgen.

* * *

Gaan wij nu weer terug naar het leven van Neeltje Aardoom, dan zien we, dat zij ook wel enige ondervinding had van een weg, zoals we die van ds. v. Boven aanhaalden.

Toen Neeltje een jonge arme weduwe was, was zij voor haar tijdelijk bestaan aangewezen op haar knecht, Jan de Jong; die deed immers het werk op de tuinderij. Die de Jong wist dus heel haar toestand en stelde tenslotte als een goede oplossing vóór, dat ze met elkaar zouden trouwen. Niet, dat hij haar persoon zo lief had of geestelijk met haar meeleefde, maar hij had zin in die tuinderij. Hij werd liever eigen baas, maar Neeltje wilde liever niet. Hij heeft haar tenslotte min of meer geprest, door te zeggen, dat hij anders als knecht van haar wegging.

Zij heeft toen bewilligd en is getrouwd, maar 't is allemaal niet van harte geweest. Hij leefde beslist niet in liefde in alles met haar mee en haar levensweg bleef dus moeitevol, maar het heeft kennelijk in Gods raad zo moeten gaan en het heeft voor haar zeker moeten dienen om haar pinnen niet vast in de aarde te slaan, maar door genade te verlangen naar een beter vaderland. "Alle dingen" moesten voor haar medewerken ten goede en zo behield zij haar hele leven een levend geloof, door de liefde werkende.

We willen nog het volgende opmerken: De zonden van Gods volk mogen we niet verder vertellen of gaan uitmeten - de Heere vergeeft ze en wij moeten ze in liefde bedekken.

Toch hebben we gemeend, dat het wel goed was, om iets te zeggen van Neeltje Aardoom's tweede huwelijk en van het leed van die ds. Van Boven. Immers komt hier zo helder in uit, dat wijzelf alleen maar alles verkeerd kunnen doen, maar dat de genade Gods altijd overvloediger is.

Ongetwijfeld zijn er lezers, die moeten zeggen: mijn huwelijk deugt niet en mijn gezinsleven kan voor God niet bestaan. Dezulken mochten uit het verhaal eens bemoedigd worden en evenwel, nochtans de Heere aankleven. Het kan immers - er

zijn in dit verband ook veel voorbeelden van Bijbelheiligen aan te wijzen. Hij geve hen dan toch aan te houden, opdat die heerlijke roemtaal van David ook onder ons nagestameld mag worden: *Hoewel mijn huis alzo niet is bij God, nochtans heeft Hij mij een eeuwig verbond gesteld, dat in alles welgeordineerd en bewaard is*, enz. (2 Sam. 23 : 5).

Uit Neeltjes eerste huwelijk zijn vier kinderen geboren, maar één daarvan stierf reeds op haar derde jaar. Uit haar tweede huwelijk had ze één zoon. In het grootbrengen van die vier kinderen toonde ze ook een liefdevol moederhart. Vooral ook de eeuwige belangen van haar kinderen wogen haar zwaar. Zo is uit overlevering bekend, dat ze een zoon eens met tedere liefde aansprak over z'n arme ziel, en daaruit blijkt dan ook, hoe ze in het verborgene voor de Heere zuchtte voor haar kinderen. Ze drong niet alleen aan, dat hij bad, maar ze wilde ook onderzoeken of hij het daadwerkelijk deed en of hij het wel recht deed. Ze vroeg dus nauw, maar haar zoon meende dat hij wel ernstig bad. (Als we niet ontdekt zijn, dan zijn we wel tevreden over onze plichten). Nu antwoordde de moeder echter naar hetgeen zij in het verborgene geleerd had en zei: "Och jongen, ik denk toch, dat je niet waarachtig en echt tot God roept, want de Heere heeft mij gezegd: "Indien zij enigszins tot Mij roepen, Ik zal hun geroep zekerlijk verhoren!" (Ex. 22 : 23).

Hoe ernstig en hartelijk vermaningen als deze ook waren - ze zijn blijkbaar toch niet echt ter harte genomen, want men heeft nooit gehoord van de vreze Gods onder haar (volwassen geworden) kinderen.

Wondervolle uitreddingen

Het nu volgende verhaal is gebeurd in een zomer, waarin het verscheidene weken achtereen niet regende. Of het voorviel in de dagen van Neeltjes weduwschap of in de eerste jaren van haar tweede huwelijk, weten we niet - het was in alle geval in de tijd waarin er nog geen waterleiding te Ridderkerk was. Neeltje had een regenton, maar als die ton in een tijd van droogte leeg raakte, dan voorzag men in de waterbehoefte door enige emmers water uit de haven naar dat vat te dragen. Nu was het zo'n droge tijd. Een hele zaterdag was zij met groenten onderweg geweest en 't was al avond toen ze thuiskwam. Neeltje dacht aan geen regenton, of ze meende, zonder dat er over gesproken werd, dat een der huisgenoten wel tijdig voor water gezorgd had. Er was echter door niemand water gehaald en nu werd het Sabbat, die heilige Dag des Heeren. Zoals al Gods volk stond Neeltje op Gods Dag tijdig op, maar toen ze voor haar gezin thee wilde zetten, schrok ze toch wel erg, ziende, dat er geen water was. Verslagen stond ze bij de lege ton. Op zondag water aandragen uit de haven - daar was natuurlijk geen sprake van.

Nu bleek echter zowel haar tere vreze Gods als ook haar kinderlijk geloof, want terwijl zij werkelijk bedroefd werd over dit plotselinge gebrek, riep ze echt kinderlijk tot God, die haar reeds zo menigmaal gehoord had, en vroeg Hem, wat ze nu toch doen moest. Ook nu hoorde Hij haar, kennelijk, wonderlijk, krachtig, overvloedig, ja Goddelijk.

Wonderlijk snel kwamen er wolken aan de lucht, donkere wolken, en met eerbiedige verwondering zag Neeltje toe, hoe een geweldige, overvloedige regen neerviel. Zó hevig was de slagregen, dat de regenton in weinig tijd letterlijk overlopend vol was. (zie Neeltjes briefje aan Klaas Leeuwestein over dit voorval)

Neeltje had ook kennis aan **Jan Geense**, reeds in de jaren, toen hij nog als schipper voer. Hij kwam dan ook wel eens in de haven van Ridderkerk, en als Neeltje dan met hem praatte, dan waren dat kostelijke uurtjes voor haar, vanwege het onderwijs, dat hij haar kon geven als een vader in de genade.

Eens was zij op een morgen met haar groentenkarretje in het dorp en daar Geense juist in de haven gekomen was, raakten ze aan de praat. 't Was voor haar een grote weldaad, als ze haar woorden eens echt kwijt kon aan iemand, die haar helemaal begreep en bovendien nog raad kon geven uit de oefeningen van het leven. Ze vergaten echter wel de tijd en toen het twaalf uur sloeg, bedacht Neeltje plotseling met schrik, dat haar karretje vol met groenten nog op de kade was blijven staan. En nu was het al etenstijd, dus de vrouwen op het dorp waren voorzien van groenten en zij kon bij haar man toch niet met haar hele voorraadje terugkomen! Haastig ging ze van het scheepje naar haar karretje en verbaasd zag ze, dat het wagentje leeg was; en in een laadje lag het geld.

Terwijl zij dus met Geense over het werk Gods in haar ziel sprak, bestuurdde diezelfde God in Zijn voorzienigheid, dat er vrouwen kwamen, die juist van háár wagentje groenten nodig hadden. Ze hadden eerlijk betaald en die geen geld bij zich hadden, hadden op een briefje geschreven, dat ze de volgende dag zouden betalen.

Jaren gingen er voort, dat ze steeds een karig bestaan had en dag in dag uit in alle weer en wind met groenten onderweg was. Zij werd door lijden geheilgd. Nu is ze wel alles te boven, maar in die tijd is het wel eens gebeurd, dat ze smartelijk terneder zat met bevroren benen.

Op een zaterdag zou ze van huis gaan en bedacht, dat ze op die dag ook haar knecht zijn loon nog moest betalen en dat ze nog enkele boodschappen had te doen en nu begon ze de dag zonder geld - dat moest ze allemaal nog ontvangen bij haar klanten. In kinderlijk geloof boog ze haar knieën in de schuur vóór ze op stap ging en vroeg of de Heere toch wilde geven, dat ze aan haar verplichtingen kon voldoen. De Heere verhoorde haar weer en het kwam zo uit, dat toen ze 's avonds alles betaald had, er juist een gulden overbleef. En, o, hoe dierbaar blonk nu weer de genade en haar liefde tot God, want nu voelde ze het zó, dat God haar nog meer geschonken had, dan dat ze gevraagd had en dat aan haar, zo'n afmaakster! Zij was alles onwaardig en Hem kwam alles toe. 't Was alles van Hem en met blijdschap gaf ze het Hem weer, ook deze gulden - op dat moment dus haar ganse leeftocht - met liefde deed ze hem de andere dag in het kerkezakje.

Neeltje moest Gods Raad uitdienen met haar groentekarretje. Talloos zijn de gesprekken, de vermaningen, vertroostingen, onderwijzingen, waarschuwingen, enz., die zij in deze weg met zeer velen in haar omgeving had. De eeuwigheid zal openbaren, waartoe het heeft mogen dienen. Haar woorden waren met zout besprengd. Eens ging ze op een morgen van huis met een last van God. Zeer levendig lag op haar hart: "Zaait aan alle wateren..." Ze was blind in de weg, die God met haar voor had, maar die woorden lagen met klem op haar gemoed totdat ze bij een café kwam. Daar moest ze door de gelagkamer om haar groenten ter bestemder plaatse te brengen, en... in die gelagkamer zat een man. En voor die man was het de tijd des welbehagens. Er zal wellicht een luttel aanleiding tot een gesprek geweest zijn, maar het zal verder wel veel gelijkenis gehad hebben met het gesprek tussen de Zaligmaker Zelf en de Samaritaanse vrouw. Hier moest Neeltje spreken en God gaf haar te spreken en de Geest wrocht mede. Als God Zijn volk uit de wereld trekt, dan vindt Hij ze altijd,

waar ze niet moeten zijn en Neeltje vond, als middel in Zijn Hand, deze ziel in een café, maar het was tot zijn eeuwig behoud - hij is waarachtig tot God bekeerd.

Toen Neeltje ouder werd, heeft ze het uitventen van haar groenten tenslotte moeten opgeven, want haar hart was niet goed gezond meer. Sindsdien was ze dus thuis te vinden en al had haar man bezwaren - er kwamen toch heel veel mensen tot haar; ze had nu eenmaal een grote bekendheid. Overal vandaan kwam men om te horen van de genade, die God haar geschonken had.

Die haar goed kenden, meenden te kunnen opmerken, wanneer bepaalde bezoekers en bezoeksters bijzonder welkom waren, die kregen dan meer dan één koekje bij de koffie.

Eén man was eens buitengewoon welkom, maar dat wist ze dan ook bij God vandaan. Dat was *Abraham van Loon* uit Wijk, een man die met krukken liep. Neeltje kende hem blijkbaar reeds en toen hij aan de deur klopte of riep en zij bemerkte wie het was, was ze zo verblijd, dat hij nu juist kwam, en ook zo zeker van zijn oprechtheid, dat ze uit de gulheid van haar gemoed riep: "Kom in, gij gezegende des HEEREN! waarom zoudt gij buiten staan?"

Tenslotte nog één voorval van kennelijke Voorzienigheid Gods over haar. Er zou op een winterdag een gezelschap te Bolnes zijn, en omdat verscheidene Godvrezende mensen daar zouden komen, ging Neeltjes hart er naar uit. Lopen kon ze het niet meer, dus dan zou haar man met de paardenwagen haar er moeten brengen, maar daartoe was hij nu juist altijd niet even gewillig. Het lag zelfs zo, dat ze het liever ook maar niet eens aan hem vroeg. Ze legde haar begeerte samen met haar moeite maar oprecht in het verborgen voor God neer en zou dan maar toezien of Hij - en langs welke weg Hij misschien een weg voor haar zou banen. Toen de bewuste dag aanbrak was het een zódanige weersgesteldheid, dat, al was er de beste wil van de wereld geweest, het toch onmogelijker scheen om over de weg te gaan, dan ooit, want het had gesneeuwd en geijzeld allebei.

Haar man, Jan de Jong, wist blijkbaar haar verlangen niet, maar kwam nu ineens met de wens van zijn hart voor de dag: "Neel, weet je, wat ik nou wilde doen?"

"Wel nee, Jan, geen idee!"

"Ik ga met de arreslee op stap!" Hij wist natuurlijk wel, dat zij geen begeerte tot zulke dingen had, dus lette hij tegelijk op haar reactie. Tot zijn verwondering zei Neeltje alleen maar: "Nou ja, Jan, dan doe je dat, jó!"

Hierop zei hij: "Ja, maar dan moet jij mee op de slee!" en zij antwoordde met een effen gezicht: "Dat is goed Jan, dan ga ik nou eens met jou mee!"

Tot zijn verbazing kleepte Neeltje zich inderdaad warm aan tegen de koude en spoedig draafde het paard over de weg en als een lichte last gleed de slee met het echtpaar door de polder. Jan had z'n vermaak en Neeltje vond het ook goed, want ze naderden al gauw het Donkse bos, dus richting Bolnes. Toen ze echter in Bolnes kwamen ging er iets mis, want het paard minderde vaart, stapte nog even en bleef toen "zomaar" stilstaan. Jan verwonderd, kon niets ontdekken, probeerde het paard te bepraten, werd wat korzelig en tenslotte boos. Zijn vermaak was vergald en het paard bleef onwillig en verzette geen poot.

Neeltje zal onderweg stellig haar verzuchtingen gehad hebben en zag nu ook eerst maar toe, maar toen Jan echt niet meer wist wat hij beginnen moest, had zij een oplossing: "Jan, ik begrijp het wel, daar in dat huis, hier vlak bij, zijn vandaag mensen bij elkaar en mijn hart verlangde om daar bij te zijn, dus laat mij nou maar uitstappen, dan zal het paard wel weer verder gaan."

Jan was even verbaasd, hij had al zoveel met z'n vrouw meegemaakt en aanschouwd, dus, ja, daar stond hij nu: "Nou, ga jij er dan maar uit!"
Het paard stapte weer en Neeltje kwam in het huis, daar 't volk vergaderd was.

Zoals we reeds opmerkten, ging Neeltje het laatste gedeelte van haar leven niet meer met groenten door het dorp, maar was aan huis gebonden door een hartkwaal. Dit zijn ook nog heel wat jaren geweest; ze kreeg dan met het ouder worden ook steeds meer pijn in de hartstreek en de laatste jaren kon ze ook helemaal niet meer naar de kerk. In al die jaren heeft ze heel veel bezoek in haar met klimop begroeide huisje ontvangen. 't Gebeurde maar weinig dat er niemand bij haar kwam en met een ieder wist ze liefdevol en gepast te praten. Voor jong en oud en voor bekeerden en onbekeerden had ze een boodschap uit de goede schat haars harten (Matth. 12 : 35). Ze had een erg gevoelig karakter, ze kon echt hartelijk verblijd zijn en ook diep ontroerd en bedroefd. Tot haar dood toe heeft zij werkelijk een nabij leven gehad en veel verborgen omgang met God. 't Is bekend, dat ze op haar oude dag, als ze in de nacht in bed door Gods Geest werd onderwezen in het donker enkele woorden daarvan met een griffel op een lei krabbelde. Wellicht wilde ze haar man niet storen, of mogelijk werd haar geheugen iets minder; maar als ze opgestaan was wilde ze in alle geval graag in Gods Woord opzoeken en nog eens overdenken, waar Gods Geest haar dan licht in gaf.

Die vroege morgenuren waren haar dierbaar om wat te lezen en te bidden. Ze was gewend om vier uur op te staan en dan gebeurde het wel dat een zeer vroege voorbijganger haar met heldere stem hoorde zingen.

Zij leefde door het geloof en kon dan ook met Paulus zeggen: *Wij hebben dan altijd goeden moed*, enz. en Jacobus zegt dan: *Is iemand goedsmoeds, dat hij Psalmzingt*. Als ze dan 's morgens al zo vol was van de goedertierenheid des Heeren, en om een uur of negen waren er mensen op bezoek, dan zei ze wel bij de koffie: "Laten we de Heere maar eens vragen, want Hij is toch zo goed?" En dan ging ze hardop in 't gebed. In gesprekken zei ze ook wel deze spreuk:

*Wie werkend bidt en biddend werkt,
Wordt door Gods Geest met kracht gesterkt.*

In vrede ontslapen

Ze kende ook een verlangen naar de volle gemeenschap met God in de heerlijkheid en dan drukte ze ook vaak uit: O, dan zal ik ook Hannesje weer zien, en wat zal dat toch wezen, om dan samen met hem, den Heere groot te maken! Ze zou hem dan terugzien, maar alleen als broeder in Christus.

In de weken voor haar overlijden kreeg zij enige keren een beroerte. Na een beroerte lag ze toen ook eens enkele dagen zonder dat ze nog spreken kon, maar toen er een heel groepje van Gods volk van de overkant kwam, dat is dus uit Alblisserdam, beduidde ze, dat ze nog eens wat overeind gezet moest worden (Gen. 48 : 2) en God gaf, dat ze als het ware aan de oever van de Jordaan, met Kanaän in zicht tot die mensen spreken mocht van het blij vooruitzicht, dat haar streelde.

Toen dat bezoek vertrokken was, heeft ze daarna geen woord meer gesproken en is een paar dagen later in vrede ontslapen.

Op zaterdag 19 oktober 1935 werd zij te Ridderkerk begraven. "De Banier", die toendertijd een dagblad was, gaf de maandag daarop een verslag van hetgeen gesproken werd op de begraafplaats, hetwelk we hieronder weergeven. U ziet daaruit, dat zij blijkbaar ook heel zakelijk in haar leven heeft kunnen vertellen van haar

geestelijke geboorte op een zeer bepaalde datum. 't Spijt ons zeer dat hier nu blijkbaar niets meer nader van bekend is. 't Is ook allemaal reeds meer dan een eeuw geleden. Wellicht had ds. Toes ook iets meer kunnen vertellen - hij heeft haar gekend - maar helaas hebben wij hem nooit iets over haar gevraagd.

De begrafenis werd geleid door ds. Van der Graaf (hij stond toen te Schoonhoven) en thuis is er gezongen: "Straks leidt men haar met statie uit haar woning."

Het verslag in "De Banier" was als volgt:

Ridderkerk,

Zaterdag had onder grote belangstelling de begrafenis plaats van de alom bekende Neeltje Aardoom, die dinsdagavond in de ouderdom van ruim 77 jaar is overleden. Nadat het stoffelijk overschot in de groeve was neergelaten, verkreeg als eerste spreker het woord, ds. D.J. v.d. Graaf, Herv. Predikant te Schoonhoven.

Hij sprak o.m. als volgt: Toen wij het overlijdensbericht van deze vrouw vernamen, kwamen de woorden tot ons: "Beter is de dag des doods, dan dat iemand geboren wordt." Dit geldt niet voor ieder mens. Voor de natuurlijke mens is de dag des doods verschrikkelijk, daarmee wordt 'n aanvang gemaakt met de betaling der eeuwige straf. Er is echter een volk dat in de baarmoeder van de dageraad door het vrije van Gods welbehagen geliefd is. Een volk, veracht door de wereld, maar door God begeerd en geleerd en van hen geldt dan het woord, dat wij hierboven aangehaald hebben. Beter is een goede naam, dan goede olie zegt de Spreukendichter. Door onze naam moet een schrap, die klaagt ons aan en eist een eeuwig oordeel. We moeten een nieuwe naam ontvangen en tot roem van Gods vrije goedheid was Neeltje Aardoom beweldadigd met die nieuwe naam hetgeen we tijdens onze bediening te dezer plaats uit haar mond mochten vernemen. Zij wist wat het was, gebogen te gaan onder zonde en schuld. Zij had reeds vroeg geleerd, haar knieën te buigen en naar God leren schreien vanwege het Godsgemis. Nooit vergeten we het, dat zij ons vertelde van het ogenblik dat zij onder de grootheid van haar schuld boog. Zij was door God om God verlegen gemaakt.

Bedrukt ging zij achter haar groentenwagen en de geheime en stille plekjes in Ridderkerk waren haar niet onbekend. Zij was tweemaal per jaar jarig: de 11e februari vierde zij haar natuurlijke geboorte en de **17e februari haar geestelijke**. Zij was geboren uit een onreine vrouw en ook geboren uit God door de Heilige Geest. God ontfermde zich over haar toen zij niet meer zalig kon worden en kwam de weg ter zaligheid voor haar openen. De nood van land en volk, kerk en leraren droeg zij op het hart.

Wij gedenken nog, toen wij predikten over de val van Jericho's muren, hoe zij vertelde van het genot, hieronder geweest te zijn want ook in haar waren de muren gevallen. Klein in zichzelf, was en bleef ze. Haar natuurlijke geboorte bracht haar in het strijdperk van dit leven, haar dood heeft haar gebracht in het hemels Jeruzalem. De zuchtingen en gebeden zijn voor haar opgehouden, God heeft haar afgelost. Het lichaam der zonde is afgelegd. De dood heeft haar niet als een schuldeiser overvallen, maar haar het thuiskomen bezorgd. In haar hart lag het zalige heimwee naar de drieënige God, voor Wiens troon zij nu juicht. Zij heeft de kroon mogen werpen voor de voeten van het Lam, dat haar met Zijn bloed heeft gekocht. Alles van haar is hier gebleven.

Wij eindigen met de vraag: waar blijven wij, als we eenmaal in het graf zijn neergelaten? Wat zal er dan van ons worden gezegd? De dag des doods is beter dan de dag dat iemand geboren wordt, of: het ware hem beter, nooit geboren te zijn?

Hierna kreeg het woord, ds. B. Toes, pred. der Vrije Geref. Gemeente te IJsselmonde. Hij sprak als volgt: Vergun mij een enkel woord te spreken bij het graf van deze in den Heere ontslapen moeder. In Psalm 37 leest men: *Let op de vrome en zie naar de oprechte, want het einde van dien zal vrede zijn.*

De vromen, hier bedoeld, zijn niet de godsdienstige, nette, deugdelijke mensen, maar zij, die door Gods Geest verwaardigd zijn, om twee zaken: vroom en oprecht, samen te bezitten. Veel vroomheid is er, waar echter geen oprechtheid bij is en de ware oprechtheid is er nooit zonder ware vroomheid. Alleen bearbeiding door de Heere, brengt ware vroom- en oprechtheid voor God. In onszelf zijn we niet vroom en oprecht maar onoprecht, goddeloos, verloren, verkocht en helwaardig.

Neeltje Aardoom was echter beweldadigd om bij dat volk te horen, dat vroom en oprecht is. De wereld ziet met haat op dat volk neer, de godsdienstige mens kan ze niet verdragen, want ze profeteren nooit iets goeds van haar godsdienst. Maar zij, die overtuigd zijn van zonde en schuld, zien hoog op dat bevoorrechte volk. Men kijkt vaak op mensen die rijk zijn; maar neen, op hem, op hen die door God verkoren zijn, is enkel met jaloersheid neer te zien, want Gods werk zal eeuwig triomferen.

Die alleen zijn rijk, die God leren zoeken en vinden. Alle zoekers zijn geen vinders. Velen zullen zoeken in te gaan, maar niet kunnen.

Wederwaardigheden, rampen en tegenspoeden zijn vaak haar deel. Maar hierin bezitten zij vele voorrechten. Zij zijn Gods eigendom in leven en sterven. Zij hebben een borg voor hun schuld die door de Heere Jezus Christus is voldaan. De Geest is het onderpand hunner eeuwige erfenis. De engelen zijn hun opwachters. God is vóór hen en wie zal dan tegen zijn?

Van dat alles kon deze moeder getuigen. Het was niet haar, maar 's Heeren werk. Haar ziel was geborgen en zij kon zonder verschrikking voor God verschijnen. Zij was aan alles gestorven en ook nu naar het lichaam om eeuwig in te gaan in die plaats, waar geen kermen en zuchten meer is. Zij was alles verloren en in Christus verkoren en mocht over dood en graf heenblikken in de eeuwige gelukzaligheid. Zij vond in de tijd vrede met God en werd door recht verlost; nu geniet zij eeuwig in de Hemel waar zalige vrede is en alle smart en rouw geweken is. Thans mag zij zitten aan de bruiloft des Lams en godzalige Hemelse genietingen smaken.

Wat zal ons einde zijn? Ook vrede? Wanneer we onwedergeboren zijn, dan is er geen vrede en zal ons leven eindigen in eeuwige onrust en onvrede. Er zijn geen woorden te vinden voor de toestand van de onwedergeborene. Waarachtige bekering is noodzakelijk, wil het einde vrede zijn. Hier ligt een Koningsdochter, neemt er een voorbeeld aan, nog is het de aangename tijd, de dag der zaligheid. Leert het leven in uzelf te verliezen door de ontdekkende en ontgrondende genade om het eigendom van Jezus Christus te worden. De tijd is kort, daarom haast u om uws levens wil. Velen gaan in rust en vrede omdat ze blind zijn, bedrieg u niet voor de nimmer eindigende eeuwigheid.

Hierna nam als derde en laatste spreker de heer Pl. Klein te Rotterdam het woord. Op treffende en bekwame wijze tekende hij de gangen en wegen die de Heere met Zijn volk op aarde komt te houden, besluitende met een ernstige waarschuwing en een hartelijk woord van vermaning.

Nadat op verzoek van ds. van de Graaf nog gezongen was Psalm 68: 2, was deze plechtigheid ten einde en verliet de grote menigte diep onder de indruk, de dodenakker.

Tot zover de "Banier" van 21 okt. 1935.

Haar graf is onder ons tot op de huidige dag. Op een paaltje is nog te lezen: N. Aardoom.

Ds. v.d. Graaf moet een bijzonder ernstige en getrouwe knecht des Heeren geweest zijn. Dit blijkt ook uit hetgeen de oude mensen te Ridderkerk nog van hem vertellen. Er zou een tentoonstelling te Ridderkerk zijn van allerlei landbouwmachines. Weken tevoren werd er al veel reclame gemaakt. Iedereen moest er zijn en 't zou een geweldig feest worden. De koningin moest ook nog komen en er werd ook min of meer een kermis bij gehouden. Velen verheugden zich al met het vooruitzicht van al de feestelijkheden, maar ds. V.d. Graaf was bedroefd over de ijdelheid en de brooddronkenheid. De kerk was altijd heel vol bij hem en hij waarschuwde niet alleen ernstig, maar hij vroeg ook in het gebed in de volle kerk, of God Zijn ongenoegen wilde doen blijken en dat gebeurde. De feestweek kwam, en op de eerste dag daarvan, de zondag, was het de hele dag noodweer met zware onweersbuien en verder bleef het precies die hele week regenen, dat het goot. Koningin Wilhelmina kreeg in die week juist aangezichtspijnen, dus met veel bezwaar kwam ze dan wel, maar rond haar gezicht was haar hoofd met vette watten ingepakt. Zo werd ze in een open rijtuig in stromende regen door het dorp gereden. En alles, de schoolkinderen zangkoren en muziek was totaal verregend. De kermis was een modderpoel, de tribunes leeg en met laarzen en paraplu's kwam H.M. met haar gezelschap bij de dorsmachines enz. De Heere verhoorde zeer kennelijk het gebed van ds. v.d. Graaf en toonde dat Hij God was. Velen zijn toen werkelijk nijdig geweest op die predikant. Hij kreeg de schuld van alles!

We hebben dit zo goed mogelijk nagevraagd en dat bezoek van Hare Majesteit moet geweest zijn op 14 september 1927. Het was een "nationale vee- en landbouwtentoonstelling", die gehouden werd op een weide, toentertijd naast de rubberfabriek van Bakker. Met veel moeite moest men de voertuigen tenslotte uit de modder naar de dijk trekken.

De inwoners van Ridderkerk hebben dus wel geweten dat er een profeet in hun midden was. Ze wisten ook wie Neeltje Aardoom was en velen zullen het ook weten tot ontzetting op die grote dag, dat over hen de oprechten zullen triomferen.

Aan de hand van de rouwkaarten hebben we becijferd, dat Neeltjes tweede man, J. de Jong, elf jaar jonger was dan zij. Hij werd bijna 84 jaar en zo heeft hij haar nog wel 18 jaar overleefd. Hij stierf 3 juli 1953.

Briefjes, waarin Neeltje Aardoom zelf wat over haar leven schrijft.

Lieve Grada,

Wat was ik blij met uw brief; met mijn hart viel ik wenend om uw hals. Want alweer ben ik een oude vriendin verloren, de oude **Marigje Westbroek**, zij is van de kanker in haar keel gestorven te Bolnes. Zij heeft veel geleden van de satan. Zij zei soms: "Hij ligt onder mijn kussen te snurken." Maar toen ik bij haar kwam, zei ze: "Ik ben blij, Neeltje, dat het gebeurd is. Indien het nu nog moest gebeuren, zou het weleens te laat kunnen zijn." Zij zei ook nog, dat zij naar haar Koning ging, vol blijdschap en toen heeft zij gezongen Psalm 24: 5.

Verhoogt, o poorten, nu den boog;

Rijst, eeuw 'ge deuren, rijst omhoog;

Opdat g' uw Koning moogt ontvangen. enz.

Daarna zong zij nog Psalm 89: 1. En toen zij ophield met zingen, blies zij de laatste adem uit. O, hoe bedroefd was ik!

Ik ben deze week bij **Mina Vlug** geweest, zij is al een jaar ziek en bij **Sijgje Boer**, die is ook al lang ziek en bij het oude Beldertje die ook zo ziek is. U kent hen wel. Zij wonen alle drie in Slikkerveer. De Heere komt hen nog al eens te verkwikken, bijzonder het oude Beldertje, die geopereerd is bij zijn oog. De Heere heeft het verbond met hem vernieuwd.

O Grada, wat wordt het dun met Gods volk, bij ons heb ik niets om mee te leven. Veertien dagen voor Kerstmis kreeg ik zo'n sterk verlangen naar Gods gemeenschap, dat het niet om te dragen was. Ik riep uit: "Och lieve Jezus komt toch, o kom toch maar," en bijzonder heeft Hij mijn ziel verkwikt en bediend uit Zijn eeuwige volheid. Wat heb ik gezongen van de Lofzang van Zacharias: *"Lof zij den God van Israël"* enz. Ja Grada, 't is alles goed wat Hij doet. Veel droefheid heb ik over land en volk. Wat is het nog groot in deze benauwde dagen als wij nog mogen kermen aan de genadetroon. Zeer treffend spreekt J. Vermeer erover op blz. 359, *hoe de Heere Nederland voor het Zijne heeft gekocht en verlost. En o, wat heeft Hij er een eigendom in. Hij zit als Neêrlands voorspraak bij Zijn Vader*, lees het maar eens. Dus, zegt hij, die het gelooft, heeft het alreeds. Alle dingen zijn mogelijk, dengene die gelooft.

Nu Grada, u moet de hartelijke groeten hebben van de herbergvrouw; dat blijft zo stil smeulen, toch geloof ik, dat het Godswerk is. Ook de groeten van Mina, Sijgje en het oude Beldertje en de groeten van mij en mijn gezin.

Neeltje Aardoom.

Zeer beminde vriendin,

Wat was ik toch verkwikt met uw brief en blij dat de Heere u bezocht heeft tot verkwikking. Och Grada, Hij is zo de Getrouwe, de Alfa en Oméga, het Begin en het Einde. Wat begin ik sterk te verlangen om bij Hem te zijn, Die mijn ziel liefheeft.

Als ik 's avonds laat buiten sta in 't gemis van die oude kinderen Gods, dan ben ik bedroefd, zo die samenleving te moeten missen, die omgang. Ik stond zo te wenen voor de Heere, dat zij allen naar huis waren en dat ik achtergelaten was. Het was net alsof ik hen allen met vriendelijke aangezichten op mij zag zien. Toen kreeg ik zo'n smartelijk heimwee in het verlangen om ontbonden te worden, dat ik uitriep: "O! mijn beminde Immanuël! O, wat zal ik verheugd zijn wanneer U komt op de wolken des hemels." O Grada, ik dacht te sterven in 't verlangen om bij die lieve Koning te zijn.

De andere dag was ik 's middags stil peinzende over die vorige avond, wat het eenmaal zal zijn om daar God groot te zullen maken. O eeuwig wonder! Toen heb ik zo gevoeld het zoete welbehagen van die lieve Vader, dat mijn ziel heel stil in verwondering zat. O, wat was ik wonderlijk gesteld. Nu, ik hoop eenmaal voor goed met elkander God groot te maken, Grada, voor al Zijn goedheid aan mij bewezen, mij arme, ellendige, doemschuldige zondares. Eeuwig zullen wij Hem hiernamaals loven, *maar hier moeten wij nog door kruis naar huis. En door bloed en tranen, een weg te banen.* Als ik de Heere uit het oog verlies, dan is het voor mij hier op de aarde zo bitter.

Mijn dochter Janna is er slecht aan toe. Zij ziet zo geel en ze heeft witte lippen en zij schuwt mij zo, omdat ik haar waarschuw voor de eeuwigheid. O, wat zou ik blij zijn als ik eens droefheid over de zonde zag, maar ik word er niets in gewaar dan bezorgdheid over het wereldse.

Grada, daar heb ik zo mee te doen, dat je dochter er uit gaat, want u zult veel aan haar missen, dat weet ik zo van mijzelf, daar ik niets geen hulp heb en een harde man, die nog nooit gevraagd heeft: "Hoe gaat het met je?" al was ik nog zo ziek. Maar wel: "Nu

moet je er gauw uitkomen of ik zet een advertentie in de courant, dan heb ik hulp volop."

Ach, wat zou dat zalig zijn om te sterven aan alles dat buiten God is. Nu Grada, ik zou wel eens bij u willen zitten praten, zoals ik altijd gewoon was te doen bij *Mientje van den Berg*, die zo'n verheugde verhuisdag kreeg, waar ik nog jaloers op ben; och mocht het ons ook gebeuren.

Wanneer denk je, indien u wegens het lichaam kan, te komen? Wat zou ik blij zijn! Nu vriendin, het zal u hard vallen, je dochter te zullen missen. Maar voor al wat ik verlies, geeft de Heere dubbel Zijn zoetigheid in de plaats. Nu, hartelijk van mij gegroet,

Uw vriendin, Neeltje Aardoom.

Ridderkerk, 3 maart 1903

Aan Kl. Leeuwestein te Sliedrecht.¹⁵

Waarde vriend,

Het deed mij groot genoeg een briefje van u te mogen ontvangen, want sinds wij elkander gesproken hebben over de leidingen Gods met Zijn volkje aan de Kinderdijk, heb ik nog veel aan u mogen denken en toen ik uw briefje gelezen had, werd alles weer vernieuwd.

Och vriend, wat heb ik verleden week weer veel storm gehad in mijn harte. Diep bedroefd en verslagen liep ik daarheen, een mishagen aan mijzelf hebbende. Maar zie, wat gebeurt er? Zo diep bedroefd daarheen lopende, ja ik kan het in geen bewoordingen brengen, maar het was net of de Heere het kabinet nog eens op een kiertje opendeed en mij deed zien, wat Hij voor mij weggelegd had. Ik also in verwondering staande, wat de Heere mij deed zien en proeven van Hemzelf, zo riep ik vol verwondering uit: "Lieve Koning, wat heeft U toch bewogen zo'n intrek in mijn hart te nemen?" Waarop deze woorden mij in het hart kwamen: *"Zij zien in spijt der bozen, hun erfenis bewaard in eeuwigheid."* (Psalm 37 : 9 berijmd).

O zalige erfenis, een kruimpje te mogen proeven uit die volheid. O vriend, ik was toch zo wonderlijk gesteld. Ik dacht gedurig, dat ik wegging. Het was zaterdagmorgens, toen ik dat zo mocht beleven, en diezelfde avond kreeg ik uw brief! O, wat was dat lezen van die lijdende Borg, daar gij over schreef!

"Och," zeide ik, "Leeuwestein, help mij toch God te danken voor Zijn goedheid!"

Des zondags was ik vroeg op en zag toen dat ik vergeten was water te halen. Dat was nog nooit gebeurd en also staande bij mijn lege waterton, zei ik: "Wel lieve Koning, heeft het U gisteren behaagd om mijn amechtige ziel zo lieflijk uit Uw volheid te komen bedienen? Indien ik Uw dienstmaagd mag wezen en genade in Uw heilige ogen mag vinden, zo geef mij als het u belijft, Heere, het nodige of een gangetje water.¹⁶ Het is Uw geheiligde dag!" Ik ging in huis, maar och lieve vriend, daar gaat het zo hard regenen, dat mijn ton haast vol was!

¹⁵ Klaas Leeuwestein te Sliedrecht (geb. 3 december 1840), was geoefend in de genade. Hij had veel bekendheid in ons land door de geloofswerkzaamheden met de Boerenoorlog in Zuid-Afrika. Hij schreef een opmerkelijke brief aan Paul Krüger (d.d. 9 oktober 1899), die men kan lezen in "Ontmoetingen" door P.H. Duijzer, blz. 39.

¹⁶ "Een gangetje water", dat betekent een hoeveelheid water, die met eenmaal lopen uit de haven in de regenton kwam, dus twee emmers aan een juk.

Wel vriend, wat heb ik staan schreien over die Gods-volzalige goedheid, beide voor ziel en lichaam. Ja, die ganse dag heb ik mogen herkauwen tot roem van Gods vrije genade.

Nu vriend, mijn naam is "albederver", ik heb veel liefde van de Heere ondervonden, maar gedurig breng ik alles weer door, het komt mij zo duur te staan, maar ik kan niet anders. Och ja, ik ben die vreemde heren zo dikwijls moede in mijn harte. Maar wanneer het de Heere behaagt mij een gezichtje op Hem te geven, ja dan zijn alle vijanden op de vlucht.

Nu vriend, mocht het de wille des Heeren eens zijn, om u nog eens te ontmoeten. Van Slikkerveer is de naaste weg, als u naar de Kinderdijk bij Martijntje¹⁷ komt. Dan kom je ook een daagje naar ons toe, als je kan. Nu vriend, verleden geen tijd gehad om te schrijven, zo is het nu maandagmorgen half vijf.

De hartelijke groeten van Gods volk en van mijn man en van mij, die zich noemt uw metgezel en reisgenote naar het hemelse Jeruzalem met allen die naar de Heere vragen.

Uw vriendin Neeltje Aardoom.

Ridderkerk, 19 maart 1903

Aan Kl. Leeuwestein.

Waarde vriend en vriendin,

De oorzaak van niet eerder teruggeschreven te hebben, ligt bij mij van twee kanten. Voor de Kerst ben ik vijf weken ziek geweest. Mijn zoon heeft mij opgepast, daar mijn dochter getrouwd is. O, wat heb ik in die weken veel inwendig kruis gehad! Het pijnlijke lesje van zelfverloochening kon ik slecht geleerd krijgen en toch was de Heere zo goed mij te versterken met deze woorden: "Zo iemand achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf en neme zijn kruis op en volge Mij." Och, wat heeft die lieve Koning mij toch vertroost! Ik lag gevaarlijk ziek, de influenza was naar binnen geslagen. Een vrouw kort bij ons in de buurt had hetzelfde gehad en is gestorven.

Voor het uitwendige was het droevig, maar die maaltijd die de Heere mij schonk, kan ik niet aan u schrijven.

Maar nu, mijn vriend, ik ben de ellendigste van alle mensen en ik zal er u eens iets van schrijven: Mijn jongen was er ingeloot en nu moest hij weg, maar des avonds kwam hij terug met de boodschap dat hij bij het paardenvolk was ingedeeld. Voordat hij wegging vielen des nachts die woorden in mijn hart: "Wat Ik nu doe, weet gij nog niet, maar gij zult het na deze verstaan." Maar er viel zulk een opstand in mijn hart, dat ik geen raad wist met mezelf, want ik kreeg het toch zo bang, niet eens te wezen met de wil des Heeren. Toen ik des morgens op kwam, werd ik verwaardigd om als een monster voor God te komen. O, welk een ruiling voor zonden, genade, vrede en zoete vertroosting en door des Heeren liefdebalsem in mijn zielewonde te doen. Ja ik gevoelde die tedere liefde van die zoete Immanuël, Die zo dikwijls in mijn hart geweest was, maar ik, die gedurig van Hem afwijk, en de wereld zo in mijn hart gevoel.

Och mijn vriend, het is nu acht jaar geleden, dat ik dacht te sterven en dat de Heere vrede met mij maakte. Vroeger wilde ik nooit in het Hooglied lezen, en toen, ja toen zat ik er in te wonen bij dagen en nachten. Ik heb zes nachten niet geslapen, mijn hart was bij Hem, Die mijn ziel liefheeft. En de zevende nacht was ik in slaap gevallen en toen ik des morgens om zes uur ontwaakte, was ik die liefde kwijt, en toen was ik diep

¹⁷ Martijntje v.d. Velden, aan de Kinderdijk

bedroefd. Daarop riep ik: "O lieve Jezus, ik wil toch liever sterven dan Uw liefde te moeten missen." En zo daalde die liefde Gods weer in mijn ziel met die woorden:

*Straks leidt men haar in statie, uit haar woning,
In kleding, rijk gestikt, tot haren Koning;
Zo treedt zij voort met al den maagdenstoet,
Die haar verzelt, U vrolijk tegemoet.*

Och mijn lieve vriend, om met statie tot de Koning te mogen gaan, wat zat ik toen op mijn bed. Toen dat gebeurd was heb ik gezongen Psalm 116 vers 5.

Toen moesten mijn kinderen (één van 10 en één van 12 jaar oud) in mijn plaats met de groenten weg. Blijmoedig gaf ik hun de hand, zeggende: "Nu, ga maar heen, al wat Vader geeft is goed!" Toen zij terugkwamen, hadden zij gezegend verkocht en toen kochten wij weer eetwaren voor dat geld. Dan kwam ik op en deelde alles in tweeën. De ene helft moest weg, naar het arme volkje en die zoetheid die ik kreeg uit die woorden: "En van huis tot huis brood brekende, aten zij tesamen met verheugingen en eenvoudigheid des harten." O, hoe groot is de goedheid die de Heere mij heeft bewezen al mijn levensjaren, vanaf mijn 27e levensjaar, dat ik mijn man kwam te verliezen, die vijf jaren niet gewerkt had en vier kinderen naliet. O, die tedere zorg van God voor zo één! Hoewel ik het toen nog niet zo zag en toch getrokken werd om bij Hem alleen te vragen om hulp en redding voor mijn ziel. Och mijn vriend, wat heb ik lang een zalig leven gehad.

En nu, mijn waarde vriend, ik moet eindigen; heb de hartelijke groeten van ons allen en ik kijk nog uit, of het de wille des Heeren nog eens mocht zijn, om elkander te mogen ontmoeten.

Uw toegenegen vriendin,

Neeltje de Jong-Aardoom van Ridderkerk.

Nu ontvingen wij enige brieven, die zij geschreven heeft aan een goede vriendin, die zij Grada noemde. Uit één van die brieven begrepen we dat die Grada getrouwd was met een zekere Zachariasse, die blijkbaar op Tholen woonde. Ze moet van Neeltjes leeftijd geweest zijn en ook uit Ridderkerk afkomstig, want Neeltje schrijft ergens, dat ze elkaar van de schoolbanken reeds kenden. Die Grada is nog vóór Neeltje heengegaan (dus vóór 1935).

Een tweetal van deze brieven luiden als volgt:

Geliefde Vriendin Grada,

Van alle kanten komt de satan mij bespringen en mijn ziel aanvallen. Maar geloofd zij God, Die, als 't mij bang is, te hulpe komt; dan verzacht Hij Vaderlijk mijn lijden en redt mij uit alle nood. Wat zijn al de kruisen zwaar als de ziel God mist! Maar met één oogje op God moet ik zeggen: wel eeuwig wonder. Dan worden de bergen geslecht.

Ik ben met de vrouw uit de herberg naar Bolnes geweest naar Boone. Ik was pas ziek geweest van de influenza. Maar had zo een begeerte om nog eens bij elkander te wezen. En 's nachts mocht ik vragende wezen of het Zijn goedkeuring mocht wegdragen. En mij kwamen zo met kracht woorden voor: "Wat krom is, dat zal recht en wat hobbelachtig is, zal tot een vallei gemaakt worden". En wij gingen als twee bedelaars op pad. En Grada, onderweg ging de zon op en Boone heeft zo voor mij gesproken.

Hij sprak over die godloze koning Manasse, hoe hij na zoveel gruwelen bedreven te hebben, voor God in de schuld werd gebracht. O! die zalige ootmoedige gestalte, wat had ik inwendig een vermaak en wat heb ik gezongen uit Ps. 110. Boone zei: voor één pond kruis dat de Heere u oplegt, krijgt Gods volk wel 16 pond zoetigheid terug. Ik had zoveel zielsvermaak en had wel hardop "ja" willen zeggen.

's Avonds was zijn tekst Ps. 85:11. De Goedertierenheid en Waarheid zullen elkander ontmoeten, enz. En dat is waar Grada, dat Goddelijk licht in 't hart, wat was dat wonderlijk.

Wij zijn nog bij **Aartje Noorland** geweest en daar kwam Boone ook en zei: Hoe hij binnen kort tijd veel zoetigheid van de Heere gesmaakt had. En toen ik terugging was ik zo fris en blijmoedig; om tien uur kwam ik thuis. Vast gelovende, dat al wat de Heere mij oplegde uit liefde tot baat mijner ziel was, Hij toch is die Getrouwe.

Och Grada, als 's morgens de zon zo in huis schijnt, denk ik zo vaak aan u en onder 't aardappelen koken zat ik zo pasjes te snoepen uit Justus Vermeer die mij zo lief onderwijst.

Met Mina Vlug (of van Loene) is het zo gunstig niet, haar jongste zoon is schielijk vertrokken naar de Oost en haar andere zoon heeft iemand geslagen en hij kreeg een maand gevangenisstraf. En wat zullen wij zeggen, wat brengt voor ieder de zonde teweeg.

Hartelijk gegroet van uw vriendin Neeltje Aardoom.

Ridderkerk 1918.

Zeer beminde vriend en vriendin en kinderen.

Hartelijk feliciteer ik u met de veertigjarige echtvereniging, dat de Heere u nog lang moge sparen is mijn hartelijke wens en de Heere zegene en behoeft u. Ik ben, Grada, nog jaloers op u, het is den 20ste oktober mijn gedenkmorgen mijner eerste man weer van zijn sterven. O, wat pijnlijk is deze week weer voor mij geweest, van dag tot dag zijn laatste uiteinde naziende.

Och ik gevoel mij hier zo'n vreemdeling, een vermoeide reiziger. Zo Ledeboer zegt: "Door druk en kruis, moet ik naar huis", en dat mag ik geloven. Zondag over een week heeft die lieve Vader mij zo wezen bedienen uit Zijn eeuwige volheid. Ik zat zo verwonderd over Zijn Koninklijke Hoogheid, o welk een eerbied gevoelde ik voor Zijn Majesteit. Mijn ziel was als een gespeend kind in mij, O, wat een verborgen zoetigheid en liefde proefde ik van Hem Die mijn ziel liefheeft; dat is niet uit te drukken. O Grada, we kunnen ons vlees er wel aan wagen, nietwaar?

Voor zo'n liefde die Hij komt te schenken. Ik heb soms zo'n heimwee in mijn hart, dat ik zo verlang bij Hem te wezen, die ons zo liefheeft. Met mijn hart zit ik bij u om te zingen van Zijn goedheid, o die zoetigheid uit Zijn goedigheid zo te prijzen is niet uit te spreken. Hier hebben wij geen longen om God groot te maken. Maar indien ik aan mag landen, daar waar mijn hart zo naar trekt! O, wat zal ik Hem dan bedanken voor Zijn goedheid aan mij bewezen. O zalig kruis en tuchtschool, want zoet, zoet, zoet, is Zijn kruis, zacht, zacht, zacht, is Zijn juk. Ik zing zo vaak Grada:

Hoe verlangt gij in dit leven!

Naar dit ziel-vervullend goed

Dat God eeuwig u zal geven.

O, wat is dat leven zoet.

Doet allen de hartelijke groeten, die betrekking hebben op die lieve Immanuël; gedenk mijner in uwe gebeden. Ps. 32:11. Verblijd u in den Heere en verheug u gij rechtvaardigen en zingt vrolijk allen gij oprechten van harten.

Gegroet Neeltje Aardoom.

**8. Een begin uit God en nog enkele voorvallen
uit het leven van**

CORNELIA MUDDE - BRAVENBOER

(KEE MUDDE)

Geb. 1870 - overl. 1962

Echtgenote van

**Dirk Mudde
te
Lekkerkerk**

Door J. van Dam

Komt, luistert toe; deel 1

De Palmboom

St. Philipsland

Kee Mudde en haar man Dirk Mudde

Foto's uit: *de Schipper van de Eben Haezër*, Jan Geense.
Uitgave Tekstservice Vermeulen, Meteren

Bij velen van Gods volk is het moeilijk te zeggen, waar het zaligmakend werk van genade nu juist in hun hart begon. Wij bedoelen dit in de zin, waarin ds. Middel dit schrijft, als hij op zijn oude dag van God ingeleid wordt in de weg, die de Heere met hem gehouden had. Hij zag toen bij dat licht, dat God reeds vóór zijn zesde jaar "het beginsel Zijner genade" in hem had gelegd, maar ook - een halve bladzij verder - "hoe snood ik telkens opnieuw van God was afgeweken en het zo stinkende had gemaakt, om het zaad der genade te doen verstikken, mijzelf te bederven, ja dood te zondigen en in de hel te storten, enz."

Zo zijn er veel toeleidende wegen, twistingen des Heeren, een strijd om een kostbare mensenziel, waarvan de uitslag pas duidelijk gunstig blijkt, als Christus gekend wordt tot zaligheid: *Want Hij zal Zijn volk zalig maken van hun zonden.*

We hadden nu voorgenomen, aangaande de bovenbedoelde leidingen u iets door te geven uit het leven van Kee Mudde te Lekkerkerk.

Het begin van natuurlijk en geestelijk leven

Kee werd geboren in een gezin waar elf kinderen geweest zijn, maar waarvan er maar vier als volwassenen in leven bleven. De ouders waren diep onkundig van de waarheid, gingen naar geen kerk en er was zelfs geen Bijbel in huis. Haar vader was zalmvisser op de Lek en vooral in de wintermaanden werd er grote armoede geleden. Ongetwijfeld nog groter werden de zorgen toen de vader op 36-jarige leeftijd stierf.

Grote slagen troffen het gezin door de dood van jonge kinderen en een broer op 18 jarige leeftijd.

Toen haar vader stierf was Kee een kind van negen jaar en bij degenen, die kwamen condoleren, was er ook een ver familielid, die uitdrukte: "Dat is hier eeuwig wel, of eeuwig wee..." Deze eenvoudige uitdrukking maakte een diepe indruk op haar kinderziel en deed haar tobben over de vraag, wat nu toch een eeuwig wee was, maar niemand onderwees haar.

Men leefde voort in de wereld en de armoede. Er werd wel op zondag gewassen om 's maandags dezelfde kleren weer schoon te kunnen aantrekken. Als andere mensen uit de kerk kwamen, kroop Kee weg achter een boom om niet gezien te worden. Terwijl het gezin zo voortleefde, was Kee toch niet gerust, en zo vroeg ze eens aan haar moeder, of ze nu ook eens naar de kerk mocht. Ze kreeg ten antwoord: *Doe dat nu maar niet, want je bent toch al zo'n zenuwachtig kind!* Ze ging echter toch en ze werd nog minder gerust. Ze zal daar stellig het een en ander gehoord hebben, dat steeds meer indruk op haar meisjeshart maakte.

Een predikant, die wel eens te Lekkerkerk preekte zocht het gezin op en vroeg hoe het met hen ging. Daar Kee toen reeds enig ontdekkend licht had, riep zij ten antwoord op die vraag uit: O, met mij slecht! En ze begon luid te wenen, want ze zag zichzelf toen werkelijk, als hebbende nooit anders als alleen maar zonden gedaan. De predikant kwam ook nog eens bij haar moeder informeren, wat dat meisje toch scheelde, maar haar moeder begreep er zelf niets van.

Het ontdekkend werk des Geestes ging dieper en terwijl ze altijd een vrolijke, opgeruimde aard gehad had, werd ze nu steeds meer bedrukt. Als anderen vloekten in haar werkhuis, dan schreeuwde zij het uit: "O, die God, die jullie vloeken, moeten we straks allemaal ontmoeten!" Zo werd zij onder de indruk van Gods heiligheid bestraffend tegen anderen en beleefde voor zichzelf steeds droevere en benauwde dagen. Het pad dat zij liep werd steeds smaller, totdat zij helemaal geen weg meer zag en van de benauwdheid in haar ziel ook lichamelijk ellendig werd en op bed geraakte. Ze zag zichzelf in de macht van de duivel en geen mogelijkheid om daaruit verlost te worden. ze wenste, dat ze geen onsterfelijke ziel gekregen had. Zij walgde van zichzelf en ze gevoelde zich als door een zeer dikke nevel, een dichte mist, waar niets doorheen kon, van God gescheiden. Verschillende dagen at of dronk ze niet. Haar moeder begreep het allemaal niet en wilde haar aan het eten en weer aan het werk hebben, dus ging ze weer eens met wat eten naar haar bed en zei ook, dat dit het laatste eten in huis was. Daar kon Kee zich echter niet om bekommeren, en vertrouwde, dat, als het daarop aankwam, de Heere machtig was. Hij had vroeger toch wel manna gegeven?

Toen zij tenslotte in haar waarneming geheel aan een eind gekomen was, toen de nood in haar ziel ten hoogste gestegen was en zij absoluut geen uitkomst kon bespeuren, toen was het Gods tijd en de Heere Jezus openbaarde Zich aan haar met deze troostrijke woorden: "*.... en die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen.*"

Hij openbaarde Zich als het Enige en van God aangewezen Middel, waardoor er een mogelijkheid was om zalig te worden. Ze mocht Hem als een gekruisigde Zaligmaker aanschouwen en dat gezicht was haar na al haar ellende zó zalig dat zij uitriep: "Mijn Heere en mijn God!"

Zij beleefde deze zaak bijzonder helder en krachtig, en was toen 22 jaar.

Dit heeft Kee inderdaad uitgeleefd. We lezen in Openbaringen 2 : 4: *Maar ik heb tegen u, dat gij uw eerste liefde hebt verlaten.* Dat hadden ze in Efeze gedaan, maar dat heeft Kee niet gedaan. Zij heeft die liefde haar leven lang mogen behouden en dat zijn zeldzame en sierlijke en stichtelijke christenen. Vandaar ook, dat zij in haar leven

bijzonder veel bemoeienissen des Heeren ondervond en talrijke gebedsverhoringen, en alzo werkelijk met heel haar leven God heeft verheerlijkt. Tot zover iets uit het begin van haar leven.

Kee hield in haar gezin ook wel huisgodsdienstoefeningen en zoals in dit verhaaltje blijkt, had zij daar ook wel eens een kostelijke zegen onder. Er werd uit een oudvader een preek gelezen over: "Geeft de Heere de hand, en komt tot Zijn Heiligdom." Terwijl zij deze stof hoorde, werd diezelfde zaak weer eens waarheid in haar hart en in haar binnenste mocht zij zeggen: "Heere, dat doe ik - ik heb U hart en hand gegeven!" Nu zal dit van haar zijde ongetwijfeld oprecht geweest zijn, maar God is jaloers op Zijn eer en daarom liet Hij haar ook zien, dat Kee niet anders als een dorre hand had om te geven, dus dat was niets. Maar Hij toonde haar daar tegenover Zijn Eigen doorboorde handen en doorstoken zijde. Christus had borgtochtelijk voor Zijn volk Zijn doorboorde handen gegeven, en die waren bij de Vader volmaakt en zij zag, dat in die wonden voor haar genezing was aangebracht.

't Is te begrijpen, dat Kee daar vol was van de goedertierenheid des Heeren, want ze zag daar weer niets in zichzelf, maar alles in Hem. Ze kon daar natuurlijk ook niet van zwijgen, dus ze zei tegen haar zoon, die las: "Houd nu eens even op met lezen." Haar mond vloaide dan over van Gods eer en het hele gezin was diep onder de indruk vanwege het werk Gods, dat ze zo zagen en hoorden. De kinderen waren zo verslagen, dat één der zoons opmerkte: we zullen nu maar niet zingen na het lezen, maar Kee antwoordde: Ja hoor, nu zullen we juist wel zingen. En ze zongen:

*Gezegend zij de grote Koning,
Die tot ons komt in 's HEEREN Naam, enz.*

Geboorte en zalig sterven van een tweeling

Het gebeurde eens, dat in het gezin van een zoon van Kee een tweeling geboren werd en hij kwam dit bij zijn moeder vertellen. De kinderen leefden wel, maar ze waren veel te vroeg geboren (zoals wij, mensen dat dan zeggen - maar bij God is het toch de bestemde tijd) en ze waren zo zwak en het zag er allemaal zo zorgelijk uit, dat men van stonde af aan in grote twijfel was of die kinderen wel in leven zouden blijven. Als een kind van God niet door Gods Geest bewrocht wordt, dan is hij in zijn daden en spreken niet anders dan alle mensen, en zo gebeurde het, dat, toen Kee hoorde, hoe het met die tweeling gesteld was zij ook (net als alle mensen) de opmerking maakte: 'Och, die zal je wel niet houden; je had beter maar één flink kind kunnen hebben.' Hoe beschaamd zal zij echter geweest zijn, toen de Heere haar even later onderwees: "... eer ze uit de baarmoeder voortkwamen heb Ik ze geheiligd."

Het ene kindje huilde steeds en stierf na twee weken en zij mocht zien hoe dit kind "aankwam, door Goddelijk licht geleid". Met het andere kind hebben de ouders ook veel moeite gehad, want het kreeg dauwworm. Allen waren bezorgd en intussen was het kind bij de ouders op een schip (want het waren schippers), dus toen Kee van iemand de raad kreeg, om het kind eens met olijfolie te behandelen, vond ze het erg jammer dat ze dit niet aan de moeder kon laten weten. In haar bezorgdheid hierover, kwam de Heere haar weer genadig onderwijzen met die vertroosting, dat Hij het zou zalven met Zijn olie des Heiligen Geestes. Nog vol zijnde van deze goedertierenheid des Heeren, vertelde Kee deze ervaringen aan een vrouw, die ook de Heere vreesde, maar deze verstond het niet recht en dacht: Wat is Kee toch vleselijk werkzaam met zo'n klein kind! Ze liet dit blijkbaar met enige woorden merken en ging weg. Zodra die andere vrouw echter de deur uit was, werd zij ook van God onderwezen: "... en daar zal zijn een zuigeling van weinige dagen."

Die vrouw kwam dus gelijk weer terug en zei: Ik neem mijn woorden helemaal terug, hoor, want dit kreeg ik van Boven. Slechts kort daarop kreeg Kee bericht, dat ook dit kindje gestorven was, en wat kreeg zij toen op een aller-zaligste wijze te zien het onuitsprekelijke geluk van die kinderen.

Wat zal zij God ook groot gemaakt hebben, voor de genade, aan haar zaad bewezen, en hoe diep zal zij weggezonden zijn in aanbidding van de vrije genade Gods, toen de Heere haar nog eens inleidde in Psalm 22 : 16:

*Zij komen aan, door Godd'lijk licht geleid,
Om 't nakroost, dat den Heer' wordt toebereid,
Te melden 't heil van Zijn gerechtigheid
En grote daden.*

Vriendschap met Jan Geense

Jan Geense (1848-1933) een boekje geschreven: "Uit genade zalig geworden", een korte levensschets, waarin hijzelf zijn bekering en nog een aantal voorvallen uit zijn leven verhaalt. Ook is er een geschriftje met enige gedichten en enkele brieven van Geense uitgegeven.

We ontvingen een brief van mevrouw De Jager, een dochter van **Kee Mudde te Lekkerkerk** en daarin verhaalt zij van de broederlijke liefde en de hartelijke belangstelling van Geense voor haar Godvrezende moeder, die ook veel zorgen had. Zij kwamen regelmatig bij elkaar, en zo kwam Geense ook eens, terwijl de kinderen van Mudde heel ernstig kinkhoest hadden. "Ik zelf had het zo erg, dat moeder elk ogenblik dacht, dat we erin zouden blijven. Daar kwam Geense in huis en zag de toestand aan en dadelijk ging hij in het gebed en dat was met zoveel opening, dat mijn andere zuster zei: 'Ik geloof, dat Jan Geense zo de Heere zag.'

De brief vermeldt ook het volgende (en dat sluit zo aardig aan bij hetgeen we eerder reeds schreven):

"Ze hadden dikwijls dezelfde noden, want onze vader was ook schipper en Geense was toen ook nog schipper. Vader was heel hard aan een ander zeil toe en zei tegen moeder: 'Nu kan ik niet meer varen, het is geheel kapot en het waait er straks helemaal af!'

Moeder zei, dat ze niets had om een zeil aan te schaffen en dat bracht in de nood, want vader moest toch varen! Moeder kwam bij Geense en die vroeg dan ook altijd naar de tijdelijke zaken, dus moeder vertelde van haar zorgen om een ander zeil. Geense zei: "Ach, m'n kind, ik zal je eens wat vertellen. Ik kon ook eens niet meer varen vanwege een heel slecht zeil en ik viel telkens op mijn knieën om de Heere aan te roepen en te vragen, hoe ik nu toch verder moest. Toen zei de Heere: "Kijk nu eens uit je luikje", en daar ging een schippertje voorbij, wiens zeil geheel aan flarden was en de Heere sprak: "Dit is ook een kind van Mij." En toen kon ik met mijn slechte zeiltje ook wel weer verder."

Kee Mudde en haar man **Dirk**, zijn ook in dat geval opmerkelijk uitgeholpen, "want vader bestelde een ander zeil en de zeilmaker kwam dat erop zetten. Die man at mee en zei: "nog een paar uurtjes, dan is het klaar en ik zou dan wel graag vast de helft van de kosten ontvangen." Moeder had haar bidvertrekje onder de zoldertrap en kwam daar niet vandaan om de Heere aan te lopen. Toen kwam vader in huis en zei: "We zijn uitgeholpen, want op 't kantoor riepen ze ons binnen en zeiden: Dirk, dat kun je toch niet betalen; we zullen het voorschieten en elk reisje dat je nu doet, houden we er wat af, tot het betaald is!"

Moeder zei: "Dat heeft God in hun hart gegeven." Ze deden namelijk nooit zoiets, als een voorschot ergens op geven. Veeleer spotten ze: "jullie hebben toch een rijke God!" Dan kreeg moeder echter eens in haar hart: "De HEERE is het erfdeel van Levi."

Nog een stukje uit de brief van mevrouw De Jager:

"Moeder ging eens naar Geense en trof hem aan op de dijk bij zijn huisje en zei: "Sta je wat naar de scheepjes te kijken?" Hij zei: "Nee, ik zie wat anders, ik zie grote en zware wolken van oordelen over Nederland komen. Er komt een tijd, dat de vrucht uit de moederschoot levend weggedaan wordt." Moeder zei: "Maar Geense, dat kan toch niet! Of gaat dat dan met oorlog en verwoesting gepaard?" Hij zei: "Neen, ze zullen met mensenhanden, moedwillig het ongeboren leven vernietigen. Wat de beesten nog niet doen, dat zullen dan mensen doen!"

Wij leven nu vijftig jaar later en een allesverwoestende stroom van goddeloosheid als abortus provocatus enz., vervult ons land. Geense heeft dat dus zien komen en ongetwijfeld zijn zijn haren ten berge gerezen.

Als Kee Mudde naar Geense ging, wilde ze altijd iets voor hem meenemen. Op een keer kwam ze weer en gaf hem iets, maar Geense vermaande haar, dat ze dat echt niet doen moest in haar armoede: "Zoiets is toch voor je man en kinderen ook goed?"

Kee antwoordde, dat de Heere in haar hart had gegeven: "Gij zijt schuldig elkanders voeten te wassen." Geense haakte daar gelijk op in en begon een heel gesprek over de voetwassing van de Heere Jezus, over de staat Zijner vernedering; dat Hij gekomen was als Eén, Die dient. En dat voor opstandelingen, die nooit naar God zouden vragen. We lezen in Gods Woord, hoe sommigen voor de majesteit en de heiligheid Gods hun aangezicht bewonden. Elia, van eerbied en vrees in 1 Kon. 19 : 13; David, in grote ellende en rouw in 2 Sam. 15 : 30 en 19 : 14.

De lezer achtte het dus geen vreemde zaak, dat de godzalige **Martijntje van de Velden** met Kee Mudde eens bij het scheepje van Geense kwamen en dat ze hem aantreffen met al de luikjes van het roefje dicht en een doek om zijn hoofd vanwege de bestrijders in z'n ziel, die hem steeds maar toeriepen, dat hij geen heil had bij God. Martijntje, gelovig ziende op de onveranderlijkheid en de trouw van God voor Zijn volk, zei: "Maar Jantje-lief! Als de Heere Zelf eens even om de hoek verschijnt, dan is het toch van alle kanten weer licht en waar! Bij Hem is toch geen verandering of schaduw van omkering?" Met haar spreken in deze zin mocht Martijntje, onder God, het middel zijn, om Geense weer uit de banden te helpen en tenslotte hadden ze nog een aangename verlevendigende samenspreking. Hier werd dus heel zuiver vervuld, wat de geestelijke betekenis is van Pred. 4 : 9 en 10: Twee zijn beter dan één, want zij hebben een goede beloning van haren arbeid, want indien zij vallen, de een richt zijn metgezel op.

Geense wist uit zijn eigen jeugd (vóór zijn 17e jaar) hoe dwaas en ijdel het leven is in de wereld, die in het boze ligt. Hij heeft dan ook zijn dochters zo lang en zo veel als het kon, bij zich gehouden. Met zijn wijsheid wist hij wel, hoe al Gods volk tobde om hun kinderen niet in de wereld te laten gaan en hij steunde hen ook heel tactvol daarin. Als het feest was te Lekkerkerk, dan ging Dirk Mudde juist met z'n jongens de luiken van z'n scheepje teren en de dochttertjes waren aan het moedertje spelen, maar juist op zulke dagen kwam dan ook Geense met een zak op z'n rug met snijkoek, enz. Hij ging zo nog meer kennissen van hem langs, en een vrouw, die juist haar dochttertje een oranjestrik indeed, mogelijk om naar het feest te gaan, werd vermaand en gewezen op hetgeen zij bij de doop beloofd had. Geense was wel oranje-gezind (we hebben

gehoord, dat hij als oud-schipper ook altijd wel de vlag uitstak) maar de oranje-feesten zijn toch plaatsen der ijdelheid.

Kee Mudde ging eens met nog andere vrouwen naar Geense en al pratende, zei hij ook: "Ja, ja; alle wel uit Egypte geleid en door de Rode Zee gegaan, van het manna gegeten en uit de Steenrots gedronken, maar in het merendeel heeft God geen welgevallen gehad en die zijn nooit in Kanaän gekomen." Dit gezegde sloeg bij een vrouw zo naar binnen en zij kwam zo in arbeid aangaande haar ziel, dat ze er ziek van werd. Ze werd zeer geschud, want zij zag, dat zij met hetgeen ze vóór die tijd ondervonden had, God niet kon ontmoeten. Dit werd een doorgaande zaak en zij is ook tot ruimte gekomen. Dat was ene vrouw Slingerland; haar meisjesnaam was **Elizabeth Kalkman**.

Vrede met de schepping

Nog een opmerkelijke zaak uit het geestelijke leven van Geense, zoals we het uit overlevering gehoord hebben:

Geense was eens op een gezelschap waar veel geoefende christenen waren. Zij spraken over de Waarheid, niet alleen zoals de H. Schrift die openbaart, maar ook de Waarheid, zoals zij die onderwerpelijk geleerd hadden. Zij spraken over het grote goed, dat God heeft weggelegd voor degenen, die Hem vrezen en dat spreken was niet alleen in beschouwende zin, maar ook over de onderscheidene wegen die de Heere met hen gehouden had en op hoedanige wijze zij dat grote goed deelachtig waren geworden. Er was een man in dat gezelschap, die vertelde, hoe hij voor enige tijd op een geestelijke wijze had mogen proeven en smaken, de vrede, die alle verstand te boven gaat. Hij mocht geloven, dat God nooit meer op hem toornen of schelden zou en hij had gevoeld hoe hij wezenlijk vrede met God had; ja ook vrede met de schepping Gods, met de stenen en met het gedierte des velds.

't Was voor die man een voorproefje geweest van de nieuwe aarde en als een klein uitwendig blijkje van de vrede, die hij smaakte, was er op diezelfde tijd ook een vogeltje op zijn pet komen zitten (of op zijn schouder?); er was bij die man geen verschrikking voor dat diertje (zie Jes. 11).

Geense hoorde dit aan en viel er geheel bij. Hij wist ook wel uit ondervinding, wat die vrede Gods was, maar op dat ogenblik had hij het niet zo in z'n ziel als die man, die er van vertelde. Hij werd heilig jaloers en van stonde af aan ging z'n hart er naar uit, om ook nog weer eens een blijkje van Gods geest te ervaren, om die zekerheid en die vrede nog weer eens te mogen smaken. En God hoorde deze verzuchting van Geense, maar daar God een wonderdoend Wezen is en nooit na te rekenen of te bepalen,

Bekeerde dochters van Geense

Geense's oudste dochter **Jozina Geense** is getrouwd met ene Marien Buys. Ze had ook een gezin met kinderen, maar is in 1918 of 1919, dus op 47- of 48-jarige leeftijd overleden. We weten hier zeer weinig van, maar voor haar moet Geense (zoals wij hoorden) ook wel goede hoop gehad hebben. We hoorden, dat Geense later over deze overleden dochters weleens uitdrukte: "Jozina was een bekommerde vrouw en Pieterella een zuchtend zieltje."

Geense's derde dochter, **Janna Jacoba Geense**, is een godzalige vrouw geweest. In haar jonge jaren reeds begenadigd, trouwde zij later met Piet Kalle (uit een Zeeuwse schippersfamilie).

Geenses dochter Janna Jacoba was getrouwd met Pieter Kalle. De kinderen zijn: Jan, Abraham, Cornelis en Cornelia (vlnr).

Na een diepe weg van ontdekking werd aan Janna Christus geopenbaard als de Weg tot verzoening met de Vader. Haar hart werd vervuld van de lof des Heeren en haar tong met gejuich van heilige blijdschap: De HEERE heeft grote dingen bij ons gedaan. Toen het haar in die dagen gegeven werd, dat zij naar een gezelschap te Rotterdam mocht, waar velen van het geoefende volk waren (toen waren er nog zo veel), was zij wel verblijd, dat zij "met d' oprechten onderling" van Gods wegen zou kunnen spreken, maar tegelijk ook zeer bezorgd dat God de eer soms niet zou ontvangen. Er was ongeveer niemand die haar kende en bij het begroeten, maakte ze ook maar niet duidelijk wie zij was. Zij raakte die dag ook aan het vertellen en daar men haar niet kende, werd er ook nog wel eens gevraagd, wie zij nu toch eigenlijk was. Zij antwoordde echter: "Dat zal ik wel zeggen, als ik uitgepraat ben!" Men vond dit wel wat vreemd, maar het gesprek ging verder en hetgeen zij verhaalde droeg zó onmiskenbaar en zó zuiver het zegel van Gods Geest, dat al het oude volk met diepe ontroering de grote daden Gods aan haar gewrocht, gulhartig geloofden. "En zij verheerlijkten God in haar."

Toen zij dan bevond, dat Gods volk haar overnam en God loofde om Zijn werk, zonder te letten op haar naam en afkomst, gaf zij te kennen wie zij was en zei: "Ik ben een dochter van Jan Geense, die in Nieuw-Lekkerland woont. Mijn vader is erg bekend onder het volk op allerlei plaatsen en hij is ook erg blij met de genade, die God mij geschonken heeft. Ik heb dit vandaag niet van te voren willen zeggen, want anders

hadden jullie het misschien van mij geloofd vanwege de naam van m'n vader en dan had God de eer niet gekregen, en dat zou mij zo'n smart doen."

Jantje, 5 jaar naar Jezus

Deze Janna had een zoontje, Jantje, dat maar vijf jaar geworden is. Dit kind had, heel opmerkelijk, verscheidene keren gezegd: "Ik word nooit oud; ik zal geen oude man worden." Op een avond bij het naar bed gaan, zei hij heel nadrukkelijk: "Dag pa, dag moe! Dit zeg ik nou nooit meer hoor!"

De andere morgen bleef Jantje wat langer slapen, dus met schrik herinnerde Janna zich, wat hij de vorige avond zei en ging naar zijn bed, maar hij kwam gewoon gezond uit bed. Nu lagen zij met hun schip in Dordt en langs zij hen lag het schip van de ouders van Kalle; dat waren beiden godvrezende mensen. Janna zei: "Als Jantje nu gauw z'n boterhammetje at, dan zouden ze hem overdragen naar het schip van opa en oma Kalle" en dat gebeurde.

Even later trof hen echter ontzettende schrik en smart, want Jantje was al spelende in het roefje op een trapje geklauterd en viel slechts een paar treedjes naar beneden, maar viel op een zodanige wijze, dat hij dood bleef liggen. 't Was een aanvallig lief kind, dus de smart van ouders en grootouders was ontzaglijk. Met het gestorven kind aan boord, voeren ze die dag nog naar Lekkerland, maar deden aan Geense eerst met een telegram bericht van hun vreselijk verlies.

Geense was toen die dag in arbeid, biddende en worstelende, om te mogen weten of het kind ook behouden was. En God gedacht aan Zijn verbond en gaf Geense te geloven, dat Hij de God, ook van dit zaad was. Echter werd dit ook al weer heel spoedig bestreden door de vorst der duisternis en eer Kalle met het schip aankwam, had Geense in z'n tobben en worstelen toch met een zekere vrijmoedigheid des geloofs van de Heere een tekenetje gevraagd: als hij het kind zag, en het zou nog een zucht laten, dan zou dat de bevestiging zijn, van hetgeen hij met vreze mocht geloven.

Spoedig ging Geense aan boord en stond met de diepbedroefde ouders bij het lijkje en duidelijk ontweek toen nog de laatste lucht uit de longetjes, waarop Janna zei: "O vader, hij zucht nog, dus hij leeft nog!" Maar Geense zei: "Nee, hoor kind, Jantje is gestorven, maar dit is het tekenetje dat ik gevraagd heb. Hij juicht nu voor de troon!"

Op 20 mei 1932 overleed Geenses derde dochter, Janna Jacoba, die getrouwd was met Piet Kalle. (Geense was 84 jaar) Zij was ernstig ziek, ze had een longaandoening en kon aan boord van het schip van haar man niet blijven. In 1932 was het waladres in Rotterdam, maar ze kon in het huis van haar vader in Nieuw- Lekkerland verzorgd worden. Niet voor langere tijd; het was er te klein en te benauwd voor haar. Toen bood Alida Verhaar, een boerin die naast Geense woonde, Janna aan om bij haar te komen. Dat gebeurde. Janna bracht daar haar laatste levensdagen door.

Spoedig werd het duidelijk dat ze niet lang meer op aarde zou hoeven te zijn. Een enkele dag daarna zag Geenses dochter Adriana dat haar zuster stervende was. Ze ging naar haar vader en vroeg of hij met haar mee wilde gaan om van zijn stervende dochter afscheid te kunnen nemen. De reactie van Geense was wat wonderlijk: 'M'n kind, m'n kind.' Meer zei hij niet, maar hij bleef zitten. Adriana kwam even later met dezelfde vraag opnieuw bij haar vader. Ook toen sprak hij dezelfde woorden en ging opnieuw niet mee.

De derde keer zei Adriana: 'Vader, Janna gaat nu sterven, ze wil afscheid van u nemen.' Toen stond Geense op en ging naar zijn dochter toe. Waarom hij bleef zitten? Hij kon zijn dochter, die in de genade zijn zuster was, niet loslaten en hij voelde wel dat, als hij naar haar zou toegaan, ze zou heengaan. Niet dat hij haar de eeuwige

zaligheid misgunde, o nee. Maar hij voelde de aardse banden. Geense ging naar zijn dochter en zag dat het af zou lopen. Ze was nog bij haar volle bewustzijn. 'Hoe is het, m'n kind?' vroeg de oude Jan.

"Ik heb er moeder al gezien en Jantje was er ook en moeder Jane heb ik er ook gezien. 'De Koning gaet maar in en uut, maer mien plekje en joe plekje staen nog open", klonk van haar stervende lippen.

Geense zag altijd tegen de dood op. Hij had wel de zekerheid des geloofs, maar de scheiding van lichaam en ziel, twee vrienden, die zo nauw verenigd waren, dat deed hem toch huiverig tegen het sterven aankijken en hij legde dat vaak voor de Heere neer. De Heere gaf hem zijn bede, want, zoals in het voorwoord en ook op de laatste bladzijde van zijn boekje vermeld wordt, overleed Geense op zondagmorgen 7 okt. 1933 (dus 84 jaar oud) in een slaapberoerte.

't Was om zeven uur en Kee Mudde, die op zondag ook altijd tijdig opstond, zag in een gezicht, *dat hij afgelost werd uit dit leven en door de poort ging in het nieuwe Jeruzalem en met verwondering zag zij haar oude vriend in de heerlijkheid.*

Op donderdag 11 okt. werd Geense onder grote belangstelling te Nieuw-Lekkerland begraven. Sprekers waren, Willem Blaak, Pleun Kleijn en oefenaar Vijverberg. Er ligt nog een steentje op zijn graf in het voorste gedeelte van de begraafplaats bij de watertoren.

Kee Mudde; niet meer met boerenmuts

**9. Aantekeningen uit het leven van
Maria Ooms-Roodnat**

geb. 1882- overl. 14-12-1965

te Alblasterdam

Door J. van Dam

Komt, luistert toe; deel 2

De Palmboom

St. Philipsland

Vrouw Ooms' meisjesnaam was Maria Roodnat en haar man heette Marinus Ooms, geb. 1881, zoon van Jan Ooms 1854 – 1919 en Annigje Roodnat 1857-1930
 Maria Roodnat (ze had dezelfde achternaam als haar schoonmoeder) werd geboren 17 oktober 1882 en zij overleed 14 december 1965.

Vrouw Ooms is als kind te Alblasterdam in armoede opgegroeid en zover wij weten waren haar ouders indertijd ongodsdienstig; later gingen ze ook wel onder de waarheid.

Zoals vrouw Ooms zelf wel uitdrukte, was zij op haar twee en dertigste jaar "met de waarheid in haar hart staande gehouden". Wel had God haar eerder al eens knepen in haar consciëntie gegeven, maar daar had ze overheen geleefd. Op haar achtste jaar was ze ziek en onder indrukken van dood en eeuwigheid zag zij, dat ze zo niet sterven kon en wat haar plaats zou zijn als zij sterven moest en ze beloofde, dat zij zich bekeren zou als ze mocht beteren. Zij beterde wel en daar zij als kind erg bijdehand was, zei haar moeder: "Daar heb je die ondeugd weer!" Het leven nam haar in beslag, de indrukken gingen over en de beloften bleven op het ziekbed achter.

Op haar zestiende jaar was ze ook eens op de kermis en bij een draaimolen staande, zag zij waar een leven in die ijdelheid zou eindigen en zij vluchtte van de kermis weg. Ook dit bracht haar toch niet in de rechte verootmoediging voor God.

Wedergeboorte

Toen vrouw Ooms twee en dertig jaar was, heeft de Heere grote bemoeienissen met haar gehad. Daar is zij echt van dood levend geworden en heeft zij diepe wegen gekend. In 't kort zei zij weleens dat zij daar inleefde, dat ze tegen een goeddoend God gezondigd had en dat verteerde haar het allermeeest. Uit die dagen zijn er veel overgeleverde zaken van haar bekend, maar 't is moeilijk, om de zaken op de juiste volgorde te plaatsen.

In een brief van 29 juli 1939 schrijft zij er over, hoe zij inleefde, dat zij geheel van God was afgefallen, het beeld Gods kwijt en het beeld des satans aangedaan, nooit meer goed kunnen doen en nooit meer God kunnen bedoelen. "Toen ik dat ontwaarde in mijn ziel, wat heb ik toen geweend van berouw en leedwezen, dat ik zo tegen die God gezondigd had en dat Hij nog achter die muur van zonde stond te roepen. Mijn klederen getuigden tegen mij, want door onze diepe val moesten wij onze kleren dragen tot onze schande. O, toen was ik beschaamd; dat heerlijke beeld Gods kwijtgeraakt door de zonde en wat had ik mezelf opgepronkt! Ik wist niet wat ik moest aantrekken: ik had niets, dat goed was! O, dat berouw en leedwezen, dat ik mijn dagen zo in de zonde doorgebracht had.

O, lieve vriend en vriendin, die eerste woordjes in mijn hart: Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast zijt en Ik zal u rust geven! O, toen deed er hoop op en ik ging reformeren, beter maken, opknappen. Nacht en dag in de weer met wenen, klagen, zingen, lezen. Van het ene boekje in het andere en ik dacht: "Het zal gaan!" maar o, het kon de Heere niet behagen. O, toen die woorden: *dat al mijn gerechtigheid waren als een wegwerpelijke kleding!* O, als ik me toen onder de aarde had kunnen verstoppen, dan had ik het gedaan! Toen waren de zonden van gerechtigheden nog groter dan mijn goddeloosheid, want in het eerste vallen wij naar God toe, maar in het laatste willen wij God bewegen met onze gerechtigheden en dat is nog erger want wij hebben geen behoefte aan de tweede Persoon in het Goddelijk Wezen. Wij willen de Heere tevreden stellen en zeggen: "Heb maar geduld en ik zal U alles betalen."

Onderwijs

Tot zover een stukje uit een brief. Nu eerst een verhaaltje dat aantoonst, hoe het oude volk onderwijs gaf.

Vanaf haar twee en dertigste jaar kwam vrouw Ooms bij **Pietje Smit**. Daar zei ze van, dat het een "dubbele moeder" voor haar was geweest, vanwege al de liefde en het uitnemende onderwijs, dat zij kreeg van deze moeder in Israël.

Op zekere dag zei Pietje: "Marie, als je nou eens wat horen wilt, dan moet je met Pasen maar eens komen, hoor! Dan komt er een mannetje uit Sliedrecht, *Verlinde* en die praat erg onderwijzend uit het leven!"

Vrouw Ooms ging er met haar man naar toe en inderdaad sprak die Verlinde zo kostelijk uit het geestelijk leven, dat heel haar hart er naar uitging, om ook datgene te leren kennen, waar die man uit sprak. Het liet haar niet ledig en gaf haar, thuisgekomen, ook werkzaamheden. De volgende morgen liep zij naar de aanlegsteiger van het Damse veer (dat was vlak bij haar winkeltje, dat bovenaan de Pijlstoep stond) om die Verlinde nog te spreken als hij met de Fop Smit-boot weer naar Sliedrecht moest. Zij trof hem er inderdaad en daar mocht zij uit de volheid van haar gemoed aan die man haar hart eens uitspreken.

Toen die Verlinde de volgende dag op z'n land aan het werk was, kwam in zijn hart terug, wat vrouw Ooms hem uit haar levendige gemis verteld had en God gaf hem licht over het genadewerk, dat Hij in het hart van vrouw Ooms gewrocht had.

Een paar weken later moest die Verlinde weer met de boot naar Alblasterdam. Gods volk kan ook weleens onbedacht en onvoorzichtig handelen en zo ging die geoefende man van de aanlegsteiger eerst even naar het winkeltje van vrouw Ooms en zei: "Marie, toen jij bij de boot je hart tegen mij uitsprak, heb ik dat meegenomen naar huis en toen ik de andere dag op m'n land was, kreeg ik je in de geest bij God vandaan bij me!"

Verlinde beduidde haar dus onbedachtzaam, hoe hij op grond van zijn eigen ondervinding dus wel mocht geloven, dat God genade in haar verheerlijkt had. Nochtans kende vrouw Ooms daar nog geen Christus als Borg voor haar schuld en onderwerpelijk was zij dus nog een mens, die voor eigen rekening stond. De praat van die godzalige man stond haar echter wel aan en een paar dagen later vertelde zij het aan Pietje Smit.

Pietje zag echter direct, dat Marie heimelijk rust vond in hetgeen geen wezenlijke grond voor haar was en uitvoerig vermaande zij haar: "O, kind, Marie! Dat had die man helemaal niet mogen zeggen! Dat is helemaal niet goed van Verlinde! Die man bouwt buiten het enige ware Fundament! Dat is niet houdbaar, Marie. Je kunt het toch op de praat van die man niet wagen?" Met meer klemmende redenen betoogde zij, dat Marie Ooms zich niet kon verlaten op gezegden van een andere vrome, maar dat "onze Koning is van Israëls God gegeven" en dat er altijd eerst plaats voor gemaakt wordt.

Vrouw Ooms liet zich onderwijzen en 't was ook werkelijk van harte, dat zij tenslotte zei: "Pietje, je hebt gelijk! Met hetgeen een ander mens ons in de hand wil stoppen, zullen we voor God toch niet kunnen bestaan!"

Toen de Heere krachtig doorwerkte in het hart van vrouw Ooms was zij twee en dertig jaar en dat was dus in 1914-1915. 't Was dus tijdens de eerste Wereldoorlog en haar man was in die tijd ook in het mobilisatie-leger.

Bij Ds. Stam

In de voorafgaande jaren ging zij wel ter kerk, maar zij hoorde er niet de waarheid, die naar de godzaligheid is. Toen zij ogen kreeg om te zien en oren om te horen, kreeg zij

betrekking op Gods volk en ook op de leraars, die van God geleerd waren. Daar zij echter met mensenvrees bezet was durfde ze nu zomaar niet voor 't oog van al haar bekenden de andere kant uit te gaan naar ds. Stam. Op een donkere avond in de week viel het zo spoedig niet op, maar als ds. Stam om de drie weken een zondag in de **Gereformeerde Samenkomst** preekte, dan durfde ze nog zo openlijk haar hart niet te volgen. Toen de dominee, waar ze steeds gekerkt had, uitdrukte, dat ds. Stam een verderfelijke leer bracht, maakte hij zich voor haar nog meer openbaar en werd zij versterkt in haar keuze, om met dat volk te willen leven. Nu hadden die twee kerken dezelfde aanvangstijd, dus nu deed ze het een poosje zó, dat zij de kerkgangers waarnam en als een bepaalde man (die altijd als laatste voorbijkwam) langs haar huis gegaan was, dan ging zij vlug naar het kerkje, waar ds. Stam preekte. Dan was ze steeds wat krap in de tijd, maar toch doorgaans nog juist als de dienst begon, in de kerk.

Op een keer echter was ze toch te laat. Er werd reeds gezongen en vrouw Ooms stond in het portaal te aarzelen, of ze nog wel naar binnen zou gaan. Een andere vrouw stapte ook nog binnen en toen deze haar bemoedigde en wel de kerk binnenstapte, durfde vrouw Ooms het ook nog. De daarop volgende nacht kwam dit voorval terug in haar gedachten en aan de hand daarvan bepaalde Gods Geest haar erbij, dat ze nu die kerk nog wel binnen had kunnen gaan - die deuren waren niet gesloten - maar dat ze straks bij de dood ook voor een deur zou komen te staan. Zij gevoelde het alles-overtreffende belang van deze vraag: of straks die deur voor haar nog open zou zijn en wat een ontzaglijk wonder het zou zijn, als die poort voor haar niet eeuwig op het nachtslot zou zitten. Die eeuwigheidsvraag bezette haar hart en daardoor werd zij vanaf dat ogenblik van haar mensenvrees verlost.

Vrouw Ooms had een broer, die een winkeltje had tegenover ons tegenwoordig kerkgebouw (toen dus nog school) en deze man stierf jong, omstreeks 1915. In de nacht voordat zij naar de begrafenis moest, sprak God tot haar. Zij liep dus in krachtige overtuigingen en toen greep haar de vraag aan, waarom haar broer nu wel zo jong weggenomen werd en waarom zij zelf nog niet! En met grote vrees overdacht zij, hoe het (zover als zij het gezien kon) met haar afgelopen zou zijn, als zij nu voor God had moeten verschijnen! Zij zag, dat zij doemschuldig was voor een heilig en rechtvaardig God en al bevende hoorde zij met ontzag die woorden in haar ziel klinken: "Daarom zijt ge niet te verontschuldigen, o, mens! wie gij zijt.... !" (Romeinen 2 : 1) en zij stemde het toe.

Als een boetvaardige zondares mocht zij die nacht haar Rechter om genade bidden en al zuchtend en worstelend mocht zij aanhouden, totdat de Heere haar, eer het dag werd, toch nog een bemoediging uit Psalm 68 met deze woorden: "*.... en bij den HEERE, den Heere, zijn uitkomsten tegen den dood.*"

Zo had ze een bemoediging voor die dag, een reispenninkje om naar de begrafenis van haar broer te gaan. Nu was vrouw Ooms, vooral in haar jongere jaren ook maar een zwak schepsel en daarom, ging ze liever niet lopen van de Pijlstoep naar de West-Kinderdijk, maar ging met de boot mee naar het Damse veer naar het Fop-Smit-Veer (waar nu hotel "Kinderdijk" is).

Nu had ds. Stam blijkbaar de vorige avond hier gepreekt en zo trof vrouw Ooms bij de aanlegsteiger deze knecht des Heeren aan.

Ds. Stam was een boerenman en kon vaak echt plat en recht op de man af wat zeggen. Als herder en leraar was hij echter een man Gods, die bij het oprechte volk ten zeerste geliefd was. Hij kende het aangezicht van zijn schapen en met een hart vol liefde kon hij ze beproeven en ook onderwijzen en met geestelijke wijsheid voeren in de grazige weiden van Gods Woord.

Ds. Stam zag haar: "Wel, meid, moet je te begraven?"

"Ja, Stam!"

"Wie is er dan gestorven?"

"M'n broer, Stam!"

Altijd de zielen op het oog hebbende zei ds. Stam toen, haar dus beproevende: "En gaan dan nu de doden de doden begraven?" Het volk had toen nog zeer grote eerbied voor Gods knechten, maar wat er die nacht gebeurd was, lag ook nog vers in haar ziel, dus het zal zeker met bewogenheid en eerbiedige verwondering geweest zijn, dat ze antwoordde: "Ja, Stam, dat is waar; maar dit is toch ook waar: ... *bij den HEERE, den Heere, zijn uitkomsten tegen de dood!*"

Stam zal denkelijk in z'n ziel gevoeld hebben, dat het waarheid was, dus, daar de boot reeds aanlegde, zei hij: "Kom je op de boot bij me zitten?"

Vrouw Ooms was zeer verbonden aan ds. Stam, maar het heeft allemaal maar kort geduurd, want ds. Stam ging op 5 mei 1916 de eeuwige heerlijkheid in.

Bij een van de laatste malen, dat ds. Stam in Alblisserdam kwam preken, zag vrouw Ooms de boot aankomen, waarvan ze wist, dat ds. Stam er mee meekwam. Terwijl ze de geestelijke liefdesbetrekking gevoelde, kwam er in haar hart: "Hoe liefelijk zijn op de bergen de voeten desgenen, die het goede boodschap, die den vrede doet horen; desgenen, die goede boodschap brengt van het goede, die heil doet horen, die tot Sion zegt: Uw God is Koning!" (Jesaja 52 : 7). Een paar maanden vóór zijn dood was ds. Stam ook wat ziek geweest, maar daar was hij nog weer zover van hersteld, dat hij nog een korte tijd preekte vóór hij op zijn laatste ziekbed kwam. Bij die derde ziekte had hij dus nog niet de stervensgenade ontvangen, want die wordt alleen op het echte sterfbed geschonken. Wel had hij op dat eerste ziekbed bestrijdingen van de verklager der broederen gehad. De satan had hem benauwd en ook nog gezegd, dat hij zonder troost zou sterven, dat hij met schande begraven zou worden, enz.

Zijn God had hem echter bezocht, de vijand verdreven en zijn ziel liefelijk omhelsd en door het geloof mocht hij weer alle bestrijding te boven komen en naar het lichaam dus ook nog weer voor korte tijd wat herstellen.

Toen hij daarop weer hier preekte, vertelde hij familiair van de preekstoel van die bestrijdingen: "Ik dacht dat ik zou sterven en het kon niet, mensen!" Maar tot roem van Gods genade vertelde hij ook hoe God tenslotte weer alles voor hem had wél gemaakt en hij zei er bij (alsof hij de duivel uitdaagde): "En ik zal geen ezelsbegravenis hebben!"

Dit is spoedig daarna ook vervuld, want toen ds. Stam begraven werd, kwamen er zoveel van het volk uit het hele land, dat de begraafplaats te Capelle aan den IJssel de menigte niet bevatten kon en de begrafenisstoet zelf bestond uit 64 rijtuigen. En gans Israël bedreef rouw over hem. (1 Samuël 28 : 3) Vrouw Ooms ongetwijfeld ook.

Ervaring volgens haar brieven

We schreven reeds iets over de diepe weg van overtuiging, die vrouw Ooms gehad heeft en van de bemoedigingen, die zij in die weg ook weleens had, maar we zullen nu enige verdere zaken vertellen uit haar eigen brieven.

In 1951 schreef zij aan een "zielsvriendin" het volgende:

"Ik had door genade een toevallend recht leren kennen en werd van mijn dadelijke zonden met Psalm 51 geleid in het Paradijs: - dat het niet alleen dit kwaad was, dat riep om straf, maar dat ik ook in zonde was ontvangen en in ongerechtigheid geboren; dat ik het voorwerp van Zijn toorn was van het uur van mijn ontvangenis af. Daar had Adam het niet meer gedaan, maar ik was die man. Ik had achter mijn onmacht

geschuld, maar, o, toen liet de Heere mij zien, hoe Hij mij nagelopen had, maar dat ik niet gewild had. Toen was mijn onwil veel groter dan mijn onmacht. Oh, lieve vriendin! dat "wee mijner, dat ik zo gezondigd heb!" tegen een goeddoend God! Dat ik verloren ging was rechtvaardig, maar dat ik God moest vloeken, dat kon niet, want Hij had nooit anders als goed gedaan maar ik nooit anders als kwaad.

Oh, die woorden "ik ben uw gramschap dubbel waardig!" Toen durfde ik mijn mond niet meer open te doen, als alleen met de tollenaar "o, God, wees mij zondaar genadig!" en durfde ook mijn ogen niet op te heffen. Ik kon niet anders denken als dat het voor eeuwig afgedaan was en dat was rechtvaardig verdiend.

O, daar vallen die woordjes: "Komt dan, en laat ons samen rechten, zegt de Heere; al waren uw zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw, al waren zij rood als karmozijn, zij zullen worden als witte wol". En ik meende uit Psalm 103 vandaan dat de Heere ze vergeven had. De andere nacht heeft de Heere de liefde in mijn hart uitgestort, mij leidende in dat woord, dat er spijze uitging van de eter, en zoetigheid ging uit van de sterke. Dat was die sterke Leeuw uit de stam van Juda, die overwonnen had.

Toen heb ik midden in de nacht gezongen: 's Heeren goedheid kent geen palen. Oh, dat aan zo één! want ik was één put van ellende, maar die afgrond van Zijn eeuwige liefde was veel dieper. Oh, Hij was die Rotssteen, wiens werk volkomen is! Wat heb ik daar een opening in Hem gehad; er was geen blad in de Bijbel van Genesis af tot Openbaringen toe, of er lag heil in voor mijn ziel.

Ik heb toen gezocht naar mijn zonden, maar heb ze niet gevonden [uit Ps. 103 vandaan]. Nu had ik geen wil over; wat de Heere met me deed was welgedaan: nam Hij me weg, dan was het goed, maar liet Hij mij blijven, dan was het ook goed. Maar er was een hoop in mijn ziel, dat ik dan bij Hem zou wezen. Daar zijn mijn zonden bedekt geweest, door de liefde van Christus maar nog niet vergeven.

O, lieve vriendin, ik kan alles niet schrijven, maar de Heere is toen weer vertrokken en, o, wat een smart gaf dat in mijn ziel! Ik weet niet waarbij ik meer geweest heb: bij de inleving van mijn afmakingen of toen Hij in deze stand van mijn leven weer van mij vertrok. Toen ben ik in mijn Godsgemis terechtgekomen. O, wat ik genoten had en nu weer kwijt was! O, dat wenen; en lieve vriendin, dat heb ik er alles door de zonden weer door gebracht. O, dat innige Gods gemis!

Als ik dan in die dagen Gods volk hoorde doorgaan, dan kromp bij mij alles in elkaar en dan was het: dat miste ik en dan was ik onbekeerd en dan kon ik niets doen als wenen.

Maar de Heere heeft mij met dit alles aan een einde gebracht en toen ik te zien kreeg, dat ik er niet mee voor God kon bestaan, toen ging ik vragen om ontdekt, en ontgrond te worden tot de fundamente toe. Maar, ach, ik wist wel, dat ik een vijand was, maar toch niet zo; want het bedenken des vleses is vijandschap tegen God want het onderwerpt zich der wet Gods niet. Maar Sion zal door recht verlost worden en haar wederkerigen door gerechtigheid. O, wat zag ik mij daar gesteld voor een heilig en rechtvaardig God, voor Wien ik niet kon bestaan en dan die vijandschap in mijn hart! En toch had ik toen reeds zoveel van de Tweede Persoon van het Goddelijk Wezen gehad, maar nu had ik met mijn vijandschap de doornenkroon op dat dierbare Hoofd gezet en de nagels in die gezegende handen en voeten geslagen. O, lieve vriendin! daar gaat de deur op het nachtslot en dan zeker te zijn, dat de rampzaligheid mijn plaats was; daar hoorde ik thuis.

O, dat God beledigende van de zonde in te leven, o, lieve vriendin, daarmee vallen we naar God toe, die alleen maar goed is. Toen kwam in mijn hart als bij de verloren zoon: "Ik zal opstaan en tot mijn Vader gaan en zeggen: 'Ik ben niet waardig voor de

hemel en voor U, maak mij als één van Uw huurlingen'. Dat kwam de Heere af te slaan en Hij zeide: "Laat u zaligen!"

Toen is dat zwarte register opengegaan en de Heere sprak: "Ik zal het u ordentelijk voor ogen stellen, gij God vergetende!" O, toen stegen de zonden van de aarde tot de hemel uit mijn diepe val vandaan. Ik was melaats van mijn hoofdschedel af tot mijn voetzool toe en de Heere Heere kon van Zijn recht geen afstand doen en ik wilde het met mijn bloed wel ondertekenen, dat het rechtvaardig was, dat ik verloren ging.

Ik dacht daar zo met één klap in het eeuwig verderf te vallen; dat was rechtvaardig verdiend. Maar daar kwam die dierbare Borg tussenbeide: *Ziet Ik kom! Ik heb lust, o mijn God, om Uw welbehagen te doen en Uw wet is in het midden Mijns ingewands.* O, die heilige wet, die ik gebroken en geschonden had, die had Hij volmaakt vervuld.

Hier is deze brief afgebroken, maar in een andere brief (aan een vriend) wordt dezelfde weldaad verhaald en daar gaat vrouw Ooms aldus verder (dat was op 19 juli 1948):

Daar werd ik van de oude Adam afgesneden en die nieuwe Olijfboom, Jezus Christus, ingeënt. *Ik ben de ware wijnstok en Mijn Vader is de Landman en: alle rank, die in Mij blijft, draagt veel vrucht en die reinigt Hij, opdat zij meer vruchten zouden voortbrengen.* O, dat veel betere verbond, daar Jezus Borg van geworden is, dat weet van geen wankelen noch bezwijken.

Toen ben ik ingeleid in Romeinen 8: "Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God, door onze Heere Jezus Christus." Ook sprak Hij: uw Maker is uw Man; HEERE der Heirscharen is Zijn Naam! Ook deze woorden: *Hij is ons van God geworden tot wijsheid en rechtvaardigheid, en heiligmaking en verlossing.* Dat was, om alles in Hem aan te treffen, waartoe ik Hem nodig had, voor ziel en lichaam beide, want zoals de man voor de vrouw zorgt, zo zorgt de Heere voor Zijn bruid.

Hier breekt deze brief ook af. We vergeleken enige brieven met elkaar en kregen daaruit de indruk, dat vrouw Ooms haar brieven vlot achter elkaar schreef en dat ze dan in de gauwigheid (ze was nogal geresolveerd) uit de veelheid van de schat haars harten wel schreef met een bepaalde lijn erin, maar dat het nooit een wel overdachte en meer volledige weergave was van hetgeen zij van God geleerd had. Zo zien we steeds in deze brieven, dat zij zaken en woorden overslaat, die zij in andere brieven weer wel vermeldt en dan laat ze in die andere brieven weer andere belevingen weg. Zij schreef in een bepaalde brief dus maar datgene, wat haar op dat moment voor de geest kwam.

Vrijspreek

Nadat er kerkelijk onenigheid geweest was, meende vrouw Ooms, dat zij niet meer met stichting en zegen kon opgaan en werd zij onkerkelijk (omstreeks 1926). Bij enkele leraren ging ze nog weleens luisteren, als die in de buurt kwamen, maar 's zondags las zij preken met haar man en haar pleegdochter Antje (een kind van haar overleden zuster). Bij het preeklezen liet zij elke week weer zingen uit Psalm 25 "Zie op mij in gunst van boven" enz. en dan deed zij een gebed.

Nu heeft vrouw Ooms ook die grote weldaad ontvangen, dat God als Rechter haar heeft vrijgesproken; dat haar ziel is gered en al haar zonden vergeven zijn. Zo wij uit navragen begrepen hebben, moet die grote zaak gebeurd zijn op zondag 18 december 1933. Deze grote zaak, dus werkelijk de vrijspreek in haar hart, zal zij wellicht ook eens in brieven beschreven hebben, maar die hebben wij niet. Wel hebben we een

brief, waarin zij blijkbaar beschrijft, hoe zij gesteld was in de dagen daaraan voorafgaande. Zij was toen zo diep ontdekt, dat zij wist wat het betekende: *De gebeden van David, de zoon van Isai, hebben een einde*. Zij schreef, dat zij veel erger was, dan Maria Magdalena; daar moesten zeven duivelen uitgeworpen worden, maar zij nam zichzelf waar als die man die legio duivelen had. Zij was enkel ongerechtigheid en dat wilde ze eigenlijk ook nog bedekt houden voor haar gezin vanwege de beschaamdheid. Over die toestand schreef zij letterlijk: "... ik kon niet bidden en zo min ik m'n boterham zo kon opeten, zo min kon ik dat werk doen. En toen dat versje uit Ps. 25, *Zie op mij in gunst van boven*, enz. O, dan gaf ik dat versje op en dan was het: *Duizend zorgen, duizend doden, kwellen mijn angstvallig hart; voer mij uit mijn angst en noden*.

O, lieve vriendin, dan ging er een gebedje vooraf, eer ik een zucht kon doen. Nu zo'n vijandschap en toch niet na kunnen laten. Oh, dat ik mijn hart neer kreeg te leggen zoals het was; ik had mij hel- en verdoemeniswaardig gemaakt. Dat was mijn plek, daar hoorde ik thuis en de Heere getuigde, dat die boom vervloekt was: *uit u geen vrucht meer in der eeuwigheid!*

O, geliefde, toen kreeg ik die woordjes: *Niemand komt tot Mij, tenzij de Vader, die Mij gezondend heeft, hem trekke en niemand komt tot de Vader dan door Mij*. Toen werd ik op de berg geleid en van hen werd gezien Mozes, Elia en de Heere en ze zeiden: Laat ons drie tabernakelen maken: voor U één, voor Mozes één en voor Elia één. Maar, vrienden, tabernakelen maken kon ik niet, want die boom was vervloekt. "Uit u in der eeuwigheid geen vrucht meer". Maar er kwam een wolk en overschaduwde hen en een stem uit de hemel "Deze is Mijn geliefde Zoon in Dewelke al Mijn welbehagen is. Hoort Hem!"

O, geliefde, daar heb ik eens even in dat welbehagen des Vaders mogen blikken, waar ik in zalig kon worden buiten mezelf. O, wat ben ik toen verkwikt geworden in mijn ziel, maar daarna kwam er alles weer op los (...) maar ach, ik had even mogen gewaarworden, dat Hij van mensenhanden niet gediend hoefde te worden als iets behoevende. Hij had een volheid in Zichzelf en er kwam met veel kracht in mijn ziel "Ik dank U, Vader, Heere des hemels en der aarde, dat Gij dat voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt en hebt het den kinderkens geopenbaard. Ja, Vader, alzo is geweest het welbehagen voor U."

O, geliefde, toen kwam er met kracht in mijn ziel: "De doden zullen horen de stem des Zoons Gods en die ze gehoord hebben, zullen leven." En nu had ik gehoord, dat God met God gehandeld had en ik was in mijn ongeluk blijven staan: een diep ongelukkig schepsel."

Hier breekt deze brief af. Zij schreef dus juist nog niet, hoe zij met bewustheid gerechtvaardigd is. In die laatste zin zien we, dat zij ook wel zeer bewust inleefde, dat onderhandeling nog geen afhandeling is. 't Is echter werkelijk gebeurd; blijkbaar heel kort na deze zaken, die zij dus wel beschreef.

Toen op die zondag (18 december 1933) haar ziel gered was, lag de oude Leen Kieboom met zijn scheepje in Dordt en hij werd in zijn ziel gewaar, dat vrouw Ooms gered was. Hij ging er de volgende dag, op maandagmorgen, eerst naar toe, om te horen van de zaligheid die er geschied was.

Enige weken of misschien een paar maanden later kwam ds. Boone aan de Kinderdijk preken en vrouw Ooms ging er luisteren. (Dat zal dus begin 1934 geweest zijn.) Onder de preek kreeg zij te geloven, dat ds. Boone voor de laatste keer hier preekte en dat hij zou gaan sterven. Na de dienst zocht zij de leraar op om hem een hand te geven en ze vertelde hem, wat zij geloofde en ds. Boone nam het wel aan van haar. Zij mocht ook

vertellen van de genade, die kort tevoren met zulk een bewustheid haar deel geworden was en de leraar hoorde het met blijdschap. Ds. Boone ging ook terugvragen, dus haar weg van achter naar voren: hoe en wanneer zij Christus had leren kennen in de openbaring en in de belofte en ook waar de Heere de eerste bemoeienis met haar gehad had. Zij geloofde dat God op haar achtste jaar reeds het eerste aan haar ziel deed.

Ds. Boone vertelde enige weken later op een andere plaats, wat "die vrouw aan de Kinderdijk" hem gezegd had en dat hij dat ook geloofde. In de loop van 1934 werd hij inderdaad ziek en na een smartelijk ziekbed overleed ds. Boone op 25 april 1935.

De Tweede Wereldoorlog en daarna

Van september 1939 tot mei 1940 was er wel mobilisatie in ons land, maar we waren nog niet in de oorlog betrokken. In die maanden trachtte Gods volk met de zaak van ons land voor God te komen. In 1914 waren wij verschoond gebleven; toen hadden velen van Gods volk de toezegging gekregen, dat het zwaard niet in ons land zou komen, maar in 1939 lagen de zaken zo geheel anders. De vromen, die er nog waren bemerkten, dat de maat vol was en dat het oordeel moest komen.

Vrouw Ooms was ook werkzaam en ook zij trachtte in de bres te komen. Een bepaalde tijd mocht zij nog aanhouden in die winter, maar op een zekere dag werd haar gebed afgesneden. Dat was, toen in die strenge winter de "Elfstedentocht" gereden werd en ons volk daarvoor ook Gods dag ontheiligde. Vanaf die dag gevoelde zij, dat het oordeel vast besloten was.

Toen de oorlog over ons kwam, kreeg zij de toezegging, *dat de Heere haar onderhouden zou in dure tijd en hongersnood*. Dat heeft Hij getrouw gedaan. Zelfs als haar man ziek was en dagelijks een ei moest hebben, dan was het er steeds. Dat hield weer op, toen het niet meer nodig was. Ze heeft ook nog veel medegedeeld van hetgeen zij ontving; zo werd zij zegenende gezegend.

In een brief van 15 september 1951 schreef vrouw Ooms, dat zij bij *juffrouw Aalbers* geweest was (dat was de godvrezende moeder van de burgemeester van Krimpen aan den IJssel). Daar was ook *Jannetje Dijkhuizen*.¹⁸ "Ik ben soms zo bevreesd; 'k zou haast nergens meer durven komen. 'k Had heel de nacht niet geslapen, alleen 's morgens een ogenblikje. Eer ik weg ging kreeg ik een ondersteuninkje:

*Gods vriendlijk aangezicht,
Geeft vrolijkheid en licht,
Voor al d' oprechte harten.*

O, lieve vriendin, ik kreeg een verruiming in Hem. Er deed een hoop op, dat het gaan zou en ik wenste, dat ik maar luisteren mocht. Maar, ach lieve, 'k begreep, dat zij ook luisteren wilde. Zij had ook niet geslapen en zij had die woorden gehad: *Versterk hetgeen Gij hebt gewrocht*.

Wat is de Heere die dag kennelijk in het midden geweest. We waren één hart en één ziel en dat alles uit Hem en dan krijgt Hij er de eer weer van."

Vrouw Ooms hoorde eens op een zondagmorgen de klok luiden van de Nederlands Hervormde Kerk. Nu had ze dat natuurlijk vaak gehoord, maar deze keer sloeg het naar binnen en werd zij bepaald bij de droevige staat der Kerk in ons land en hoe wij en onze vaders het allemaal zo verdorven hebben.

Met kracht bepaalde de Heere haar bij Psalm 106 vers 4:

¹⁸ Zie deel I

*Wij hebben God op 't hoogst misdaan,
Wij zijn van 't heilspoor afgegaan.
Ja, wij en onze vaad'ren tevens,
Verzuimend alle trouw en plicht
Vergramden God, den God des levens,
Die zoveel wond'ren had verricht.*

Die zondag heeft zij de hele dag geweend over de breuk der Kerk en daarbij zal zij ook zeker wel zichzelf schuldig gekend hebben en die schuld voor God beleden hebben.

Brieven van Vrouw Ooms

Vrouw Ooms hoorde dus in kerkelijk opzicht tot de Gereformeerde Samenkomst, opgericht door ds. Bastiaan Sterkenburg, predikant te Alblasserdam. Met ds. Hendrik Stam, die in Capelle aan den IJssel stond, had zij een bijzondere band.

Omstreeks 1927 besloot Marie thuis te gaan lezen vanwege kerkelijke onenigheid. Een groep onder leiding van bestuurslid Jan Vermeulen richtte de Gereformeerde Gemeente te Alblasserdam op. Dat betekent niet dat zij geen kerkdienst meer bezocht, want zij beluisterde ds. L. Boone als hij in Kinderdijk kwam. Thuis met haar man las zij preken en dan deed Marie een gebed. Steevast liet zij Psalm 25 zingen: 'Zie op mij in gunst van boven, wees mij toch genadig, HEER!'

Tot de bekenden van Marie Ooms behoorde onder meer weduwe Machteldje Aalbers-Koerhuis uit Krimpen aan den IJssel, de zielsvriendin van Betje Duijzer. In de brief van 5 november 1945 schreef vrouw Ooms over een bezoek met Machiel de Ridder uit Ouderkerk aan den IJssel aan bekenden in Moordrecht (Pieter van der Bas was echter niet thuis) en Jan en Anna van Vliet te Gouda. De geestelijke moeder van Marie Ooms was Pietje Smit (1857-1927) uit Alblasserdam, die ook kerkte bij de Gereformeerde Samenkomst.

Marie Ooms overleed op 14 december 1965. Haar man was vier jaar eerder de weg van alle vlees gegaan. Op 18 december werd zij te Alblasserdam onder grote belangstelling begraven. De begrafenisplechtigheid werd geleid door Cornelis van den Oever uit Nederhemert.¹⁹

Alblasserdam, 28 juli 1939

Geliefde vriendin en de uwen,

Door 's Heeren goedheid en genade maken wij het naar omstandigheden wel. Uw briefje nog eens nagelezen. Och, wat ben ik toch een ontrouw schepsel. Ik zal maar niet zoeken naar uitvluchten, die liggen toch voor de hand. En uw liefde ontwarende, dan voel ik de schuld. En u wordt nog vriendelijk bedankt hoor, voor uw briefje, naast de Heere. O, wat is Hij toch goed hè, voor diep gevallen adamskinderen, die uit en van zichzelf niets kunnen dan het verzondigen. O, dat Hij daar uit vrije genade op neer heeft willen zien om Zijn enige geliefde Schootzoon te geven. o, dat welbehagen des Vaders in Zijn enige Geliefde, dat uitgedrukte Beeld Zijner zelfstandigheid, daarin een welbehagen in de mensen. O, dat eeuwig wonder van genade, daar de Heere hem vanwege zijn hel- en doemwaardigheid, Zijn heilige wet gebroken en geschonden, met één klap in de afgrond had neer kunnen storten.

¹⁹ Onderstaande brieven overgenomen uit: *Uw gangen zo vol roem en eer*, door J.P. Neven; uitgave Den Hertog, Houten, 2007

O lieve vriendin, wat is uw man toch gelukkig afgelost van een lichaam der zonde en des doods om eeuwig de Heere de eer te geven voor de verlossingen door Zijn bloed. O, wat heeft de Heere u toch lief voor- en toebereid eer de slag viel. Ik was blij dat u je man zo missen mocht voor den Heere en Hij in gunst en genade op u neerzag en dat u in de gemeenschap met uw man mag delen, om de Heere voor dat alles de eer te geven. O, dat is toch zo'n weldaad. Want, lieve vriendin, als wij in onszelf zien, kunnen wij niets voor den Heere missen, nietwaar? Wij zijn maar ontrouwe schepselen. Maar o, dat eeuwige wonder, dat onze ontrouw Gods getrouwheid niet teniet kan doen. O, dat moet ik bij mijzelf wel eens ontwaren, want dan gaat onze weg door distelen en doornen.

Maar toen de Heere mij eens liet zien op die overste Leidsman, die Voleinder des geloofs, Die voor de vreugde die Hem voorgesteld was, het kruis verdragen en de schande veracht heeft en is gezeten in de Troon om nog voor hem te bidden. O lieve vriendin, wat ben ik beschaamd geweest. O, toen de Heere mij terugleidde: met al mijn ledematen tegen God gezondigd. Met mijn handen, met mijn voeten, met mijn ogen en oren en al de zintuigen van mijn hoofd. Om het kwaad te overdenken en ten uitvoer te brengen, in gaan en tasten en horen. O mijn lieve vriendin, ik om mijn zonden, Hij zonder zonde, om Zijn diep gevallen kerk te verlossen. O, wat ben ik beschaamd geweest, en nu had de Heere rechtvaardige redenen om mij in al mijn ledematen te komen bezoeken. O, dan was Hij recht en toch goed. Wat zal Hij dan toch doen met dat zondig niet. En ik had naar het ziekenhuis gemoeten voor onderzoek en ik moest, als ik bij de dokter kwam, beslissen. En toen kwam de Heere daarin mee. *Dat Uw geboôn mij op mijn reis verzellen.* O, ik zei: "Als U, Heere, mee mag trekken, dan is het goed." Want Hij was die Liefdewet, de Wetvervuller. O lieve, dan kan ik het wel met de Heere in een moordspelonk uithouden.

Wat was de Heere toch goed. Toen ik er kwam en onderzocht was, dacht hij dat het wat beter was en dat zo gauw. Van het ziekenhuis zien we nog even af. Nu gaat het nogal. Daar komt de Heere de eer van toe, hoor. *Want zonder Mij, zegt de Heere, kunt gij niets doen.* O, dan kan ik mijzelf niet vervoeren of bewegen en ga ik voor het geritsel van een blad op de loop.

Nu lieve, nu breek ik af met de pen, maar niet met hart.

Ontvangt van ons beiden, uw vriend en onwaardige vriendin Marie, de hartelijke groeten aan u allen. Dag.

Alblasserdam, 5 november 1945

Zeer geliefde vriendin en de uwen,

Door 's Heeren ondoorgroondelijke goedheid laten wij u weten dat wij het nog wel maken. Wij hebben uw briefje ontvangen en waren blij dat er toch niets bijzonders was. Och, 's Heeren goedheid kent toch geen palen, hè. Over diep gevallen Adamskinderen. Och lieve vriendin, we waren bezwaard maar ik ook, want was ik alleen geweest, dan was ik thuisgebleven.

En nu vraagt u hoe of ik het gemaakt heb. Nu, ik was blij dat u er niet bij was, daar wij te Moordrecht kwamen en alles gesloten was en niet thuis. Ik wou zo op huis aan, maar De Ridder zei: Laat ons even naar Van Vliet gaan, en wij zouden zo teruggaan.

En lieve vriendin, dat is zo meegevallen, dat wij nog later thuis waren dan anders. Ach, wat heeft de Heere toch een opening gegeven. Wij waren er kort tevoren geweest en daar was onze lieve vriendin. En die zij zo wilden zien, toen ze haar openlegden wat erin lag, en dat had ik in de eerste weg ontmoet. O, ik wou één hart, één ziel met het volk wezen. En als zij mij openlegden zouden zij het zien. En ach, daar ontmoette ik door Gods voorzienigheid twee kinderen Gods, en die gingen in de verdere weg

door. En o, toen ontwaarde ik dat ik met zo'n onrein hart één zou wezen met het volk. O, dat kon niet. O lieve vriendin, wat baarde dat een smart, zo'n zondig schepsel en dat ik dat had durven doen.

En toen 's morgens kreeg ik een openingetje uit Psalm 68: *Die God is onze zaligheid*. Ik zei: "Ja Heere, Die hebben zij daar verkondigd, die God is ons een God van heil." O, wat ging toen mijn hart open en dat laatste:

*Hij kan, en wil en zal in nood,
Zelfs bij het naad'ren van den dood,
Volkomen uitkomst geven.*

O, zei ik: "Heere, al was het vlak voor de dood, dat Gij nog eens aan Uw eer mocht komen." Ik had geen hel of hemel op het oog, maar lieve vriendin, ik dacht de tijdelijke dood. Maar de Heere kwam bij de geestelijke dood, toen alles afgedaan was en ik de deugden Gods liever kreeg als mijn eigen leven. Toen kon ik verloren gaan. Liever dan dat er één deugd gekrenkt werd. En toen kwam Hij vlak voor de dood, die dierbare Borg, die Middelaar Gods en der mensen, o, toen kwam Hij aan Zijn eer.

O lieve vriendin, ik had dit niet geschreven, maar omdat die lieve vriendin daar niet aan kon, want door de ontdekking leren wij het anders. Wij zijn diep gevallen Adamskinderen, een en al zonden. En dat de Heere daar nog gemeenschap mee wil hebben in Zijn enige geliefde Zoon. Toen gaf de Heere toch zo'n opening in de verdere weg. In de weg van ontbloting, ontgronding en ontdekking nadat ik zo veel in de tweede Persoon in het Goddelijke Wezen ontmoet had. O, die dierbaarheid in de Heere Jezus. O, als ik dan geen raad meer wist, kreeg ik altijd een openingetje in Hem Die alles was voor mijn ziel.

Maar, lieve vriendin, toen dat gebeurde, kwam de vijandschap naar voren. Dan zijn wij de man die Hem aan het kruis genageld hebben. O, die smarten. Dat kan ik nooit zeggen en daar wil onze natuur niet aan. En lieve vriendin, wat heeft daar de Heere gesproken. Zij kwam ook op wat er wel is geweest en daar kon je naar luisteren. Maar nu uit haar diepe gemis. O, ik moest zo zeggen, toch nog goed aan die plaats te zijn geweest.

En lieve vriendin, uit uw briefje vernomen, heeft u ook nog wat van den Heere mogen ontmoeten. Want o, als wij het tekort mogen ontwaren is dat nog groot, want daar kan de Heere wat kwijt. Och, houd maar moed, want Ontfermer is Zijn Naam en inderdaad voor diep gevallen zonderen.

Lieve vriendin, u schreef over te komen. Nu, daar zou ik heus wel eens zin in hebben, maar het wordt winter. Vroeg donker. Het zal nog wat wachten. Mocht de Heere geven dat ik het nog eens beleven mag.

En wat uw paraplu aangaat, hij is ten laatste terechtgekomen en wij hebben hem opgestuurd naar uw dochter met de bode. Nu, geliefde vriendin, ontvangt van ons beiden de hartelijke groeten aan u allen en al het lieve volkje. Gedag hoor.

Uw vriend en onwaardige vriendin vr. Ooms.

Tot ziens is te hopen. U moet mijn gebrek maar overzien.

Onderstaande brief werd gedrukt in: *Een even dierbaar geloof*. Uitgave "De Palmboon", 1980. Een bundel brieven aan en van Pieter en Marringje Melligers. Er komen ook brieven van andere in voor.

Alblasserdam, 17 oktober.

Zeer geliefde zielsvriendinnen en vrienden.

Geliefde vriendin,

Ik heb vanmorgen door 's Heeren goedheid uw briefje ontvangen en vernomen, dat jullie het in het midden van de oordelen nog wel maken. Ach, dat is nog zo groot, dat wij nog zijn, die we zijn in het welverdiende oordeel. O, *dat is door U, door U alleen om 's Heeren welbehagen*, nietwaar? U vroeg, hoe wij het maken.

O, door 's Heeren ondoorgroondelijke goedheid gaat mijn man wat vooruit. Hij wordt weer verschud en eet weer een boterhammetje zonder korstjes, van echt bloem en vanmiddag soep van het nat van een haantje en het mag hem wel bekomen. O, ik had het niet kunnen verwachten, ik dacht dat is afgedaan, zo bang. Hij was als ijs en het koude zweet liep overal af. O lieve vriendin, dan gaat er wat in je om, een ziel voor de eeuwigheid en zó weg en alleen. O, dat kan ik niet zeggen en u heeft het meegemaakt, maar uw man is nu eeuwig bij den Heere, om die kroon voor de voeten van het Lam neer te leggen: *Gij, Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed*, gelukkig hé? Alles afgelegd en alles, alles aangedaan. O, dat onze harten maar veel boven mochten wezen.

En Houweling, die bij vrouw Bot te begraven was, heeft het ook afgelegd. Ik kreeg 's morgens nog gedag van hem. Hij zou mij hier niet meer ontmoeten zei hij, maar hiernamaals. Zeker, ik dacht zo, om Hem ere te geven, maar lieve vriendin, toen dat met mijn man opdeed, was ik alles kwijt en toen ik 's avonds op mijn leger lag, kwam dat alles terug en o een blik in mezelf: wat zou dat een eeuwig wonder zijn, als ik er komen zou; ik kon het niet denken. O, wie ik was en bleef na ontvangen genade. En o, lieve toen was het: *door U, door U alleen, om het eeuwig welbehagen*. En toen heeft de Heere mij bij vernieuwing in Zijn verbond ingeleid. O, die onveranderlijke trouwe God, voor ontrouwe schepselen. Dat is nooit te zeggen, al veranderde de aarde van hare plaats en werden de bergen verzet in het harte der zee, zo was Hij de Onveranderlijke en de Getrouwe. O lieve, ik ben weggezonden, dat Hij met dat zondige stof nog gemeenschap wou houden in Zijn enige Geliefde; niet stof, maar *zondig* stof, o zo een hoog, heilig, majestueus Wezen. Ach de Heere heeft Zijn werk gedaan, ik ben weggezonden in aanbidding, o wat een niet bij God, dat kan ik in geen woorden brengen en dat die lieve Borg zo laag gebukt heeft en daar mee gemeenschap wil houden. O, toen heb ik midden in de nacht gezongen: *Wat zal ik met Gods gunsten overlaan* en verder. Maar lieve, wat zullen wij Hem toebrengen? Daar staan wij verlegen en toen werd ik er zo bijgebracht, dat wij niets konden brengen als zonden en schuld. En o, dat eeuwige wonder, dat ik dat op dat gouden reukaltaar neer mocht leggen en Hij dat kwam te veraangenamen bij den Vader. O, o, daar Hij nu altijd leeft om Zijn Middelaars verdienste te tonen en het goede gedenkt voor Zijn Volk.

Och lieve, wat zijn wij toch doodarm in onszelven, maar rijk in Hem, die ons lief gehad heeft met een eeuwige Liefde. En nu hebben wij Hem lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad, nietwaar? Niets van ons als zonden en schuld en o, dat de Heere die uit pure zondaarsliefde, opgezocht heeft. Nooit naar Hem gezocht of gevraagd, maar de zonden liever gehad als Hem, och daar staan we weer verlegen met onszelf. Maar dat die dierbare Borg alles verdiend en verworven heeft met Zijn dierbaar bloed en dat voor diepgevalen Adams kinderen, snode zondaren. O, hadden het goeden geweest, maar het waren kwaden, volkomen kwaad. En dat Hij nu altijd leeft, om voor ons te bidden.

O, ik wou, dat de Heere gaf, dat wij elkaar nog eens mochten ontmoeten. Hij is toch zo goed voor een slecht mens. En geliefde zielsvriendin, 'k zou nog wel meer

schrijven, maar het papiertje is vol. O, wat zal dat toch wezen, als we nog eens afgelost mogen worden, om bij Hem te wezen en zien Zijn aanschijn geprezen. Nu geliefde, ik eindig met de pen, maar niet met het hart. Ontvang verder van ons beiden aan u allen de hartelijke groeten, uw vriend en onwaardige vriendin, vrouw Ooms.

Marinus Ooms overleed op 25 oktober 1961, oud tachtig jaar.

Vrouw Ooms overleed na een ziekte van slechts een paar weken op 14 december 1965. Op 18 december daaropvolgend, een stormachtige zaterdag, werd zij te Alblasterdam onder grote belangstelling begraven. *Cornelis van de Oever* uit Nederhemert had de leiding op haar begrafenis.

10. Uit het leven van Geertje Johanna Herlaar

geb. 1864- overl 3 juli 1929

huisvrouw van Joh. den Ouden

te Nieuw-Lekkerland

Door J. van Dam

Komt, luistert toe; deel 2

De Palmboom

St. Philipsland

Het gezin

Vaak hebben wij, in gesprekken over het oude volk des Heeren te Nieuw-Lekkerland, de naam horen noemen van "vrouw Den Ouden". Onder de vele kinderen Gods, die er in het begin dezer eeuw in de plaats onzer inwoning waren, was deze vrouw Den Ouden één van de weinigen, die werkelijk met bewustheid in haar ziel de vergeving der zonden beleefd heeft. Vanwege de grote genade, die haar dus geschonken is, wordt haar naam onder het volk tot op de huidige dag met achting genoemd.

Haar eigen naam was Geertje Johanna Herlaar, geboren 14 oktober 1864 te Lekkerkerk. Geertjes ouders heetten Leendert Herlaar en Jannigje Burggraaf. De Herlaars waren een metselaarsfamilie. Geertje had ook een broer, Balt Herlaar, die metselaar was.

Geertje trouwde op 9 juli 1885 met Johannes den Ouden, geboren op 31 januari 1856 te Nieuw-Lekkerland, zoon van Cornelis den Ouden en Aletta Verhaar.

Johannes en Geertje hadden een bakkerij, die op het Lekkerlandse dorp tegenover de Hervormde Kerk staat.

Zij kregen vijf zoons en twee dochters. Twee zoons, Jan en Jo waren tweelingen en vrouw Den Ouden was wel een bijzonder flinke vrouw, maar daar deze kinderen samen zeventien pond wogen, heeft zij bij hun geboorte zeer geleden. De andere zoons waren Piet (overleed 1931 ongeveer 45 jaar oud), Leen en Kees. Leen is Christelijk onderwijzer geworden.

Nu had vrouw Den Ouden, wat haar natuur betreft, een manhaftig karakter. Terwijl ze in de bakkerij een uitnemende "hulp tegenover haar man" was, regeerde ze ook stevig haar opgroeiende gezin. Haar zoons waren echter ook bijzonder ondernemende stoere knapen, dus - hoe flink vrouw Den Ouden ook was - toen haar jongens eenmaal van school af waren, verkozen ze al spoedig hun eigen wegen en die waren niet naar hetgeen hun ouders hen hadden voorgehouden. Hierin hebben zij een ware kruisweg gehad.

Vrouw Den Ouden had gebreken en tegelijkertijd had zij ook een zekere volmaaktheid. Het gebrek in haar karakter had ze met haar natuurlijke geboorte meegekregen, maar naar haar nieuwe natuur was er iets van het beeld Gods in haar hersteld en had ze een volmaaktheid, die haar in Christus was toegerekend. De wereld en de eigengerechtigde godsdienst zagen vooral op haar karakter: ze was ondeugend, lastig en overdreven proper op haar huishouding en had teveel zorg voor haar meubels. Dat zei de wereld en dat werd breed uitgemeten. Gods volk echter zag haar anders, die zagen het beeld Gods in haar en de heerlijkheid die God op haar had gelegd. Dat volk wist ook van haar vele verootmoedigingen in het verborgen voor God.

Ze had eens nieuwe gordijnen (vitrage) en daar was ze mee ingenomen. Met zorg werden de gordijnen hagelwit gewassen, gesteven en gestreken. Onder het strijken echter moest ze plotseling even haar werk onderbreken, maar dat duurde juist iets te lang; toen ze terugkwam was de strijkbout door haar nieuwe gordijn heen geschroeid. Maar dan mocht zij wel opmerken wat God in Zijn Voorzienigheid haar weer leerde.

Kerkelijk leven

Nu was er in Nieuw-Lekkerland rond de eeuwwisseling in de Herv. Kerk geen degelijke waarheid te horen, maar in het kerkje, dat ten tijde der "Doleantie" ontstaan was, deed op 17 oktober 1890 ds. P. van Schaick zijn intrede. Ds. Van Schaick (geboren 1841, overleden 1916) moet een man geweest zijn, waar echt een bepaald beginsel van de vreze des Heeren in was en hij bleef tot zijn emeritaat in 1911 te Nieuw-Lekkerland. Hij maakte goede opgang; terwijl er in die dagen in de Hervormde

Kerk maar zeer weinig mensen kwamen, had ds. Van Schaick veel toeloop en ook verscheidene levende zielen werden jarenlang door hem onderwezen. Zodra hij weg was is dat snel veranderd, maar ook tijdens zijn bediening zijn er wel kinderen Gods geweest, die tenslotte toch niet onder zijn gehoor bleven. Maar daar vele kinderen Gods in die dagen eens per jaar ds. Boone hoorden en ook wel in aanraking kwamen met Geense, die immers in 1904 te Nieuw-Lekkerland kwam wonen, is het wel in te denken, dat ze dezelfde waarheid daar toch wel veel meer in de diepte hoorde verklaren.

Hoe het ook zij, vrouw Den Ouden verliet de Gereformeerde Kerk terwijl haar man heel z'n verdere leven die kerk wel trouw bleef. Hannes had een echt beminnelijk karakter; hij is ook nog weleens ouderling of diaken geweest.

Hannes was een broer van **Wijntje den Ouden**, de vrouw van Janus Stam. Deze "opoe Wijntje" vreesde de Heere en was de grootmoeder van ouderling Stam Sr. te Kinderdijk.

Jaren later kwam de Gereformeerde ds. Visser bij Hannes thuis, maar tegelijkertijd waren Bart Vercouteren en vrouw Wildschut bij z'n vrouw op bezoek. Vercouteren was een bekeerde schipper uit Tholen, die een Lekkerlandse vrouw getrouwd had. Hij had een opgeruimd karakter en kon bijzonder wijs en gepast de mensen aanspreken. Vercouteren raakte met die ds. Visser zodanig in gesprek, dat ds. Visser op geen enkele manier meer wist, wat hij zeggen moest. Toen hij later weer eens bij Hannes moest zijn, vroeg hij eerst bezorgd "of die Thoolse schipper er toch soms weer niet zat?"

Schuin tegenover het kerkhof van Nieuw-Lekkerland had Lies de Jong zijn winkel en daar was een zelfde situatie als bij Bakker Den Ouden: De Jong zelf bleef in de Dolerende kerk, maar zijn vrouw en hun dienstmeisje, **Dirkje Trapman**, die beiden een ander leven kenden, voegden zich bij het volk, dat meest onkerkelijk leefde. Die vrouwen waren allemaal vriendinnen van elkaar, ook **vrouw Wildschut**, **vrouw Van de Toren**, de **vrouw van Janus Stam** enz. en deze mensen kwamen ook allemaal bij Geense.

Geense was, vanwege haar echt geestelijk leven, bijzonder gesteld op vrouw Den Ouden. Men vertelde ons, dat hij haar in huis ook zelfs weleens verzocht een gebed te doen en dat deed ze dan ook wel.

Letta behouden

Haar dochter, Jannigje, trouwde met C. van Helden en is in de Geref. Kerk gebleven, maar de andere dochter - zij heette Letta - is jong overleden op 31 december 1918, drie en twintig jaar oud. Bij het sterven van deze dochter heeft de Heere zich niet onbetuigd gelaten. In de geestelijke werkzaamheden, die moeder Geert daarbij had, werd zij o.a. ingeleid in Psalm 66 : 8: "Komt, luistert toe, gij Godgezinden", enz. Zij mocht vast geloven, dat Letta voor eeuwig behouden was.

Nu is er een soort mensen, die "de oude waarheid zijn toegedaan" en door een keurmeesterachtig karakter bezorgd zijn dat anderen zich bedriegen voor de eeuwigheid maar zichzelf voorbijgaan. 't Is onuitsprekelijk, wat een godsdienstig mens soms in liefdeloosheid doet!

Zo'n vrouw kwam kijken, toen Letta vrijwel op sterven lag. Ze was dus zagezegd erg bezorgd en zei: "Letta, Letta, zou het wel gaan?" Vrouw Den Ouden wist, welke werkzaamheden zij zelf gehad had; wat de Heere haar beloofd had voor haar dochter en ze had het leven van Letta gezien. Denklijk zal ze nu ook het komen en praten van die "bezorgde" vrouw doorzien hebben en ze zei alleen maar: "Vrouw, zie toe voor uzelve!"

Ontmoetingen

Vrouw Den Ouden wist ook zeer wel, hoe de vorst der duisternis Gods volk benauwen kan. Zij ondervond ook wel, hoe hij met zijn grote listigheid een kind Gods op de zwakke plekken treft. Hij benauwde vrouw Den Ouden er weleens mee - nadat ze toch dierbare zaken van God had geleerd - dat zij eigenlijk niet duidelijk kon zeggen, waar en wanneer de Heere met het werk Zijner genade in haar hart was begonnen. "Het echte volk kan duidelijk vertellen, waar ze door God staande gehouden zijn. Die kunnen van hun levendmaking vertellen, dat is in geen hoek geschied. Bij hen is het echt, maar jij kan het niet aanwijzen, dus 't is niet echt, jij bent een geveinsde! Dat zal nog weleens openbaar komen!"

Op die wijze benauwde de vijand haar en door genade mocht zij in deze grote bestrijdingen de toevlucht tot God nemen.

Toen ze haar hart had uitgestort, nam de Heere het voor haar op en met tedere ontfermingen vertroostte Hij haar en toonde haar, waar Hij de eerste bemoeienissen met haar gehouden had. Dat was, toen ze een klein meisje van zes jaar was. Door omstandigheden moest ze toen eens bij burens slapen en dat was op een grote donkere zolder. Die omgeving maakte toen op haar kindergemoed zo'n griezelige, akelige indruk, dat ze zich hulpeloos verlaten gevoelde en in haar grote bangheid had ze toen kinderlijk haar knietjes gebogen en gevraagd, of de Heere haar daar toch ook gedenken en bewaren wilde. Nu toonde de Heere haar - misschien wel veertig jaar daarna - dat zij daar, als kind op die zolder, voor de eerste keer in waarheid tot Hem de toevlucht had mogen nemen. Dat had ze nooit zo beseft, maar nu mocht ze tot haar wonderlijke troost zien, dat de Heere haar vanaf die tijd getrouw had geleid en bewaard.

Zoals we reeds opmerkten, was vrouw Den Ouden bij al Gods volk zeer gezien, daar het werk Gods in haar zo helder uitkwam en zij er zo bijzonder zakelijk uit kon spreken. De geoefende Manus Van den Hoven kwam regelmatig bij haar.

Daar vrouw Den Ouden met een flink gezin, personeel en een bakkerswinkel natuurlijk ook erg met werk bezet was, had zij denkkelijk ook wel ervaren, hoe zeer drukke bezigheden op de zaterdag vaak een belemmering zijn voor de heiliging van de daarop volgende dag des Heeren. Zij had dus voor zichzelf geregeld, dat ze vanaf een bepaald uur op de zaterdagnamiddag zich niet meer met die talrijke beslommeringen inliet. Dan zonderde zij zich af in haar kamertje en hield voorbereiding voor de aankomende sabbat.

Kee Mudde van Lekkerkerk was een nauwe vriendin van haar en 't gebeurde dan ook weleens, dat Kee op zaterdag voor een poosje uit haar gezin over de Lek ging, naar vrouw Den Ouden. Dan mochten ze in geestelijke samenspreking enz. zeer kostelijke uurtjes hebben en reeds een voorsmaak ondervinden van de eeuwige sabbat, die zij thans beiden in de hemel vieren.

Het moet in 1925 geweest zijn, dat Hannes de bakkerij overdeed; hij was toen negen en zestig jaar en het echtpaar woonde reeds aan de Middelweg in de zogenaamde middenstandshuizen.

In diezelfde dagen is het ook gebeurd, dat vrouw Den Ouden geestelijk op een pad kwam, dat steeds nauwer werd. Met verschillenden van Gods volk ging ze in die tijd eens op een dag met de boot naar Culemborg en daar zo'n boottocht een tijd duurde, werd er veel gepraat. Vershillenden deelden mede, wat zij in de onderhoudende genade ontvingen en vrouw Den Ouden hoorde het wel aan, maar bij haar werd alles

ongenoegzaam. 't Ging haar als Hizkia, die had ook toch veel van God ondervonden, maar toen hij meende te moeten sterven, kon hij voor God niet bestaan en hij riep uit: "Ik word onderdrukt; wees Gij mijn Borg!". Haar ziel naderde tot het verderf (Job 33 : 22) want God eiste dat aan Zijn gerechtigheid genoeg zou geschieden en bij haarzelf vond ze niets anders dan zonde en schuld. Er liepen toen nog koeien achter die huizen aan de Middelweg en als ze die koeien zag, dan achtte zij hen veel gelukkiger dan zichzelf, omdat ze niet voor God behoefden te verschijnen. Haar man was bijzonder verstandig en had wel goede kennis der waarheid en wist ook wel welke weldaden zijn vrouw van God had ontvangen, maar toen moeder Geert in deze diepten van het geestelijk leven kwam, zei ze

eens tegen Kee Mudde: "Ik wil dit nu eigenlijk voor mijn man nog niet weten, want hij begrijpt niet, dat de Heere met dat alles toch niet aan Zijn eer komt en dat ik zou moeten roepen: 'Verloren, verloren!'"

Toen zij dan werkelijk aan het einde kwam van alles, toen zij werkelijk geheel uitgewerkt en uitgetobt was, was er in de natuur een zwaar onweer en in haar waarneming was het absolute werkelijkheid, dat ze sterven moest, want God daagde haar voor het gericht. Later wees ze aan Kee Mudde eens het plaatsje aan: "Daar in de tuin bij die appelboom, daar werd het gericht gespannen."

Ze zal zeker in heilige verwondering deze zaak aan Geense verteld hebben en daar hij het volkomen overnam, zal hij ook zeker met haar verblijd geweest zijn. Vermoedelijk heeft hij als een vader in de genade, gezegd: "Welkom in de strijd!" want, zoals ons verteld werd, moet Geense toen ook gezegd hebben (in beeldspraak doelende op de zeven volken, die in Kanaän woonden): "Geert, denk er nou maar om, dat je er nu nog zeven tegen krijgt! En dat zijn nog veel kwadere vijanden, dan die je tot nu toe meegemaakt hebt!"

Na deze grote zaak heeft vrouw Den Ouden nog maar vier jaar geleefd en hoewel er toen dus nog veel kinderen Gods waren, moet Geense in die tijd toch eens uitgedrukt hebben, dat er nog maar twee in zijn kringetje waren, die deze grote weldaad deelachtig waren; dat waren vrouw Den Ouden en hijzelf.

Voor oprechte zoekende zielen was vrouw Den Ouden lief en bemoedigend en onderwijzend. Kee Mudde zag met heilige jaloersheid hoog op haar, maar dan zei ze weleens: "Jij krijgt ook nog wel een beurt hoor, Kee! Er zijn zuigelingen, mannen en vaders."

Vrouw Wildschut bezocht Marie Ooms ook regelmatig. Toen haar man overleden was, was ze vreselijk vreesachtig, maar vrouw Den Ouden hielp haar met wijsheid en liefde.

't Is ook weleens (in Gods raad aldus geleid) geweest, dat zij meer uit de volle zekerheid sprak. Dat heeft dan ook kennelijk zo moeten zijn. Daarvan is bekend, dat zij eens bezoek kreeg van twee vrouwen (de ene was **Geertje den Besten**), die beiden wel een leven uit God deelachtig waren maar niet, zoals vrouw Den Ouden, de zekerheid des geloofs hadden. Tegen deze vrouwen zei ze dan: "Ik begrijp niet, hoe jullie nog een dag zo kunnen voortleven!" 't Is zeer opmerkelijk, dat aan die twee vrouwen naderhand ook werkelijk die grote weldaad is geschonken.

Voordat hun beider levenseinde kwam, verhuisde Den Ouden en z'n vrouw nog naar een huis aan de dijk "bij de Waal". In dat huis zijn ze beiden overleden, slechts acht weken na elkaar. Vrouw Den Ouden overleed op 3 juli 1929, ruim vier en zestig jaar oud en Pleun Kleijn leidde haar begrafenis.

Haar man overleed op 30 augustus 1929 en was dus drie en zeventig jaar geworden.

11. Een moeder in Israël
Uit het leven en meer bijzonder van het levenseinde
van vrouw LUIJK (1813-1914)
te Stavenisse

Door J. van Dam

Komt, luistert toe; deel 2

De Palmboom

St. Philipsland

Als er in kerkelijke gemeenten twisten en krakelen voorvallen, dan zijn het in een aanmerkelijk aantal van die gevallen juist vrouwen, die zich op allerlei listige wijzen laten gelden. Wij zijn er van overtuigd, dat wanneer we daar eens wat studie van zouden maken, we zeker vrij veel kerkelijke moeilijkheden zouden ontdekken, dat vrouwenbemoezucht mede oorzaak was. Dat zij zich niet laten leren in stilheid en alle onderdanigheid, maar daarentegen (indirect) heersen over mannen en zelfs over de ambten, is een oorzaak van ongenoegen Gods over Zijn gemeente (1 Timotheüs 2 en Openbaring 2 : 20-23).

Gezegend echter zijn kerkelijke gemeenten, waar er vrouwen zijn, die in de vreze Gods als lidmaten hun bescheiden plaats weten, maar die met licht en wijsheid en liefde een zodanige plaats innemen, dat zij als een voorbidster in de binnenkamer de lasten der Kerk mede mogen dragen. Dezulken willen niet heersen, maar de opzieners der gemeente zullen gaarne op het licht van zulke Hulda's acht geven (2 Koningen 22 : 14 e.v.) Met wat onderzoek zouden we ook stellig wel een aantal kerkelijke gemeenten kunnen noemen, die opmerkelijk met zulke vrouwen gezegend zijn geweest.

Zulk een vrouw was indertijd in de Vrije Oud Gereformeerde Gemeente te Stavenisse vrouw Luijk. Over deze bijzonder godzalige vrouw is tot op heden, voor zover wij weten, nog maar zeer weinig in druk verschenen. Ds. Slager schreef iets over haar tweede man, de oefenaar Marinus Luijk en noemt daarbij ook wel deze vrouw, maar P.H. Duijzer beschreef vorig jaar uit de overlevering wat meer uit haar leven. Nu geviel het, dat wij "De Zeeuwsche Courant" van 2 augustus 1913 ontvingen met het verslag van de rede, die ds. P. van der Heijden hield bij vrouw Luijks honderdste verjaardag en wij onderzochten ook, wat deze zelfde Courant schreef bij haar sterven en begraven in 1914.

Zo willen we nu dus vooreerst iets overnemen uit Duijzers boek, dan enige andere overleveringen over haar melden en tenslotte wat meer stilstaan bij haar honderdste verjaardag op 25 juli 1913 en haar heengaan en begrafenis op resp. 12 en 17 maart 1914.²⁰

Sterven van haar man en geboorte van een kind

Vrouw Luijks eigen naam was Maatje Heijboer. Ze werd geboren te St. Maartensdijk op 25 juli 1813, een dochter van Johannis Heijboer en Jannetje Knulst. Of zij reeds voor haar eerste huwelijk aanvankelijk een ander leven kende, is ons niet duidelijk, maar in alle geval mocht zij na haar huwelijk met bewustheid Christus als haar Zaligmaker leren kennen.

Haar eerste man heette Chr. Kauffmann. Toen de Heere Zijn genade in haar verheerlijkte, heeft zij ook wel moeten ondervinden, dat Christus' komst niet altijd vrede, maar ook wel verdeeldheid brengt in een gezin (Mattheüs 10 : 34-36).

Duijzer vertelt daarvan het volgende: "De man die haar trouwde had echter een tegenzin in dat leven. Dit werd een kruis in hun huwelijk; in plaats van samen één weg te reizen, werd het een oorzaak van verwijdering tussen man en vrouw.

Eens op een zomeravond, toen de vrouw thuiskwam van het gezelschap, stond de man in de open deur om haar te verwelkomen. "Wel vrouw, wat zie jij er blij uit, je gezicht blinkt! Is de tijd van je ellende nu voorbij? Wordt het nu weer zoals voor ons trouwen?"

²⁰ Ds. J.W. Slager: "Enige Herinneringen en enige Overdenkingen", p. 10-14.

P.H. Duijzer: "Herinneringen aan het oude volk van God", p. 14-18.

De Z.C. van mevr. M. Kleppe-Kloet te Stavenisse.

"O, man dat heb je goed gezien, ik ben in heel mijn leven nog niet zo blij geweest als nu; de tijd van mijn ellende is nu zeker voorbij, want de Heere is opgestaan tot mijn verlossing!" En zij vertelde aan haar man, hoe Christus haar ontdekt was door het geloof als haar Borg en Zaligmaker. Even scheen het, alsof de man zich wou onderwerpen aan zijn gelukkige vrouw. Maar enige weken later kwam zijn vorige vijandschap weer boven in een hevige uitbarsting. "Dat wil ik ook niet," riep hij, "om als een onbekeerde man naast een bekeerde vrouw te leven, want het slot is toch zo, dat ik verworpen word."

Nadien werd de verhouding tussen man en vrouw niet verbeterd. De vrouw, die zwanger was, zocht haar toevlucht in het gebed, of de Heere zo 't mogelijk was, haar man nog bekeren wou. In haar gebed riep zij: "Heere, geef Gij ons hulp uit de benauwdheid, want 's mensen heil is ijdelheid." Op hetzelfde ogenblik kwam het volgende versje uit Psalm 108 in haar hart: "In God zullen wij kloeke daden doen en Hij zal onze wederpartijders vertreden."

Wat deze woorden voor haar betekenen zouden, wist zij toen nog niet. Dat kwam pas, toen er een kindje geboren werd. Toen zij haar man had laten roepen om de dokter en de baker te waarschuwen, kon hij zijn boodschap maar amper volbrengen. Krom van pijn, met z'n handen op z'n buik kwam hij terug. Zijn vrouw lag al op bed, geholpen door een buurvrouw. "Ik moet onmiddellijk ook naar bed, dus ga ik maar boven op het logeerbed liggen."

Toen de dokter dus kwam, moest hij nog meer aandacht besteden aan de vader dan aan de moeder, want op deze dag (het was op 3 maart 1850) zou God tonen, dat Hij geen ledig aanschouwer is van hetgeen er op aarde gebeurt. "Om half twaalf 's middags" stierf Kauffmann, 37 jaar, (acte van de Burgerlijke Stand).

In de namiddag om half vier werd zijn vrouw verlost van een zoontje, dat zij naar haar zojuist overleden man Christiaan noemde.

Hoe werd dit nu opgenomen in het hart van de vrouw, die op één dag moeder werd en ook weduwe? Zij dacht aan de voorbijgegangene weken en haar gebed uit Psalm 108: "Heere, geef Gij ons hulp uit de benauwdheid," en die hulp gaf haar de Heere. "In God zullen wij kloeke daden doen en Hij zal onze wederpartijders vertreden." Zo werd zij door de Heere versterkt in deze omstandigheden. Zij werd zelfs kloek in haar taal, om de daden des Heeren goed te keuren."

Het op die dag geboren kind overleed reeds weer vier weken later.

Tot zover P.H. Duijzer.

Hertrouwd en opnieuw weduwe

Negen jaar later hertrouwde Maatje met Marinus Luijk (op 14 juli 1859 te St. Maartensdijk). Dit was een godvrezende man, die behalve boer te Stavenisse, ook als oefenaar voorganger was en dus preekte. Dit was ook de man, die bij de bevestiging van ds. Bakker als leraar te 's-Gravenpolder (18 oktober 1865) een leerrede hield over 2 Timotheüs 4: 2. Zijn hoorders te Stavenisse vormden ook een Bakkeriaanse gemeente. Deze Luijk was ook de man, die tegen de Kerstdagen eens niet wist, waar hij over preken moest en daarmee in grote benauwdheid kwam, totdat de Heere hem na veel worstelingen bepaalde bij het woordje "Raad" uit Jesaja 9. Daar heeft hij toen met veel licht en bediening des Geestes die Kerstdagen er wel 5 keer over gesproken. Luijk heeft blijkbaar ook in de gemeenteraad gezeten. Ds. Slager vermeldt een lang rijmstuk, dat een vriend maakte vanwege de grote liefde en achting, toen deze voorganger Luijk op zondag 31 januari 1869 was ingegaan in de eeuwige rust, 52 jaar.

Ook na het heengaan van Luijk, heeft zijn vrouw (die hem dus nog wel 45 jaar overleefde) steeds zeer goede vriendschap met de kerkenraad onderhouden. Het werd zelfs gewoonte, dat de kerkenraad op zaterdagavond steeds bij haar kwam. Sinds de dood van ds. Bakker (1885) was de gemeente zelfstandig en had men veel hulp van een aantal leraars als consulent. Nadat de godvruchtige ds. G. Malipaard²¹ op vier en dertig jarige leeftijd in 1897 was overleden, was het voor Stavenisse een grote moeilijkheid om nu weer een goede consulent te vinden. In die moeite moet vrouw Luijk ook wel zodanige werkzaamheden gehad hebben, dat het juist ook wel door haar arbeid en raad was, dat de kerkenraad contact zocht met ds. P. van der Heijden (toen in 1897 of 1898 te Enkhuizen). Zijn consulentschap was voor Stavenisse een zegen en vrouw Luijk was tot haar dood toe met een van God gelegde geestelijke band aan ds. Van der Heijden verbonden.

Met Leen Potappel hij ze ook een zeer goede band, maar deze werd geboren in 1882, dus nog erg jong toen zij reeds zeer oud was. Het toenmalige kerkgebouwtje was eigendom van Luijk en daarna van zijn vrouw. Zij heeft dat gebouwtje in 1905 overgedaan aan de kerkelijke gemeente, vermoedelijk voor een symbolisch bedragje en daarbij werd ook vastgelegd, dat er in dat gebouwtje nooit door iemand een verkeerde leer mag worden verkondigd. Dit gebouwtje (nu is het een schuur) stond achter de woning van Ligtendag, die arbeider op de boerderij van Luijk was. In dat huisje in het dorp is ook veel gezelschap gehouden, waar Maatje Luijk-Heijboer met andere van Gods volk ook tegenwoordig was.

Vrouw Luijk was klein van gestalte, maar het hele dorp had wel groot ontzag voor haar. Doordat alles reeds zolang geleden is, is er nu uiteraard reeds veel in vergetelheid geraakt, maar een typisch voorval vernamen we als volgt: Op een zondagmiddag stond de herbergier De Vlieger buiten een luchtje te scheppen. Toen vrouw Luijk op weg naar de kerk hem passeerde, zei ze eenvoudig tegen hem: "Je moest maar eens met mij meegaan!" Hij liet zich als een lammetje leiden en woonde de dienst bij.

We vernamen ook, dat bij haar boven de schoorsteen een geborduurde letterdoek hing, waarop stond: "Een os kent zijn bezitter en een ezel de kribbe zijns heren, maar Israël heeft geen kennis, Mijn volk verstaat niet". Jesaja 1 : 3. 't Zou zeer wel kunnen zijn, dat die tekst door God gebruikt is, om haar stil te zetten en te ontdekken. Wij hebben weleens vernomen, dat ds. Stam als schooljongen met diezelfde woorden is staande gehouden.

100 jaar oud

Als ds. Van der Heijden naar Stavenisse ging, dan bleef hij er vaak wel een week; hij deed er dan bezoeken en preekte er verschillende keren. Zo was hij er ook op 25 juli 1913, toen vrouw Luijk 100 jaar werd. Vanwege de zeldzaamheid van zulk een leeftijd en ook ziende op de plaats, die deze vriendin in de Kerk te, Stavenisse had, wenste ds. Van der Heijden, die een buitengewone kanselredenaar was, er in zijn preek op de avond van die dag gepaste aandacht aan te besteden. De honderdjarige was zelf in het kerkje niet aanwezig. Hier volgt een verkort verslag uit "De Zeeuwsche Courant" dd. 2 augustus 1913. In deze dienst was de voorzang Ps. 42 : 4, gelezen Ps. 68, dan gezongen Ps. 22 : 13, tussenzang "terwille van de duisternis" Ps. 89 : 7 en 8, als slotzang Ps. 25 : 2.

"Wij hadden in ons hart in deze avond, thans in het midden der gemeente, in naam van onze honderdjarige vriendin, die van zeer vele teleurstellingen in haar leven kan

²¹ Wel te onderscheiden van een andere ds. G. Malipaard (1842-1898)

getuigen, maar dóór die velerlei wederwaardigheden ons toch toeroept: "Eben-Haëzer", die steen "Eben-Haëzer" te wijden voor het aangezicht van de levende God." De tekst was uit het lied van Mozes, Deuteronomium 32 : 10: "Hij vond hem in een land der woestijn, en in een woeste, huilende wildernis; Hij voerde hem rondom; Hij onderwees hem; Hij bewaarde hem als Zijn oogappel".

Het thema van de leerrede, "Een kostelijke bezitting", werd verhandeld in vier punten:

1. Een geliefde erfenis tevoren ontvangen;
2. Een vreselijk gevaar;
3. De almachtige Hand te midden van dat gevaar;
4. De beschutting kostelijk bevonden.

Als wij iets uit deze rede vermelden, dan gaan we maar voorbij aan de voorafsprak en het begin der verklaring terwijl we ook de aanspraken aan kinderen en kleinkinderen achterwege laten.

Na een verwijzing naar de grote voorbidder Mozes, die in dit hoofdstuk op honderd twintig-jarige leeftijd op verheven wijze afscheid neemt en een wat nadere verklaring van dat gebeuren, sprak ds. Van der Heijden:

"Wij kennen de geschiedenis uit haar jeugd alleen bij overlevering, hoe zij als jonggehuwde moeder door God werd gearresteerd. Wij hebben haar gekend nu ruim vijftien jaren; wij kennen haar, al haar steun op de Heere werpende; wij kennen haar als een afhankelijke aan de troon der genade. De Heere vond haar in een woeste wildernis. Haar kerkelijk standpunt is het standpunt der levenden. Jehovah vond hem in een land der woestijn, enz. Wij moeten, om tot de rechte bedoeling van ons tekstwoord te komen, de erfenis belijnd aanschouwen. "Ik zal ze," zegt de Heere, "vrijwillig liefhebben," door overdracht op grond van betaling. De Vader eist van Zijn Zoon alles wat nodig is en de Zoon verbindt Zich vrijwillig als Borg en Middelaar naar het getuigenis van Psalm 40. Christus aanvaardt daar deze belijnde erfenis. Het is geen slavenhandel; Christus koopt niet een hoop mensen, maar Hij koopt een bezitting, die Hij tot Hoofd zal zijn. In Christus zijn al de zintuigen der Kerk, maar alleen het voelen heeft de Kerk met Christus gemeen. Hij vond wat kwijt was en dat in een eeuwige Vrederaad door Hem was geaccepteerd. Christus is Zijn bondelingen kwijt; zij liggen buiten God en zijn kinderen des toorns gelijk alle anderen. Christus vond ze in een land der woestijn, in een woeste, huilende wildernis; in een jammerstaat der grootste ellende, hatelijk zijnde en elkander hatende, dwalende zonder God. Daarom zeggen wij vooral de jeugdigen onder ons gehoor zo menigmaal: denk eraan, de dood draagt ge in het lichaam, de adem slechts in de neusgaten. Daar ligt nu de Kerk; daar ligt nu elk kind van God; wij verkeren in het gevaar van elk ogenblik te kunnen opgeroepen worden. Hoe menig kind heeft aan de lijkbaar van vader of moeder tranen gestort; hoe menige jonge vrouw is door de dood, die wij in ons omdragen, van haar man gescheiden. Ook vele vrouwen hebben hun mannen aan de schoot der aarde moeten overgeven; ook dat heeft onze oude vriendin tot tweemaal toe ondervonden. Wie zal de tranen tellen, geschreid bij de groeve van dierbare verwanten, die aan de kille aarde werden toevertrouwd? Gelukkig echter zij, die door de Heere worden geroepen, Die hen voert uit de dood.

Het gevoel van zondeschuld geeft geen recht op de hemel, maar waar God grijpt is het leven aanwezig. Het is echter in onze tegenwoordige tijd een ziekte geworden, om hun kindschap te herkennen uit kenmerken, maar levenden brengt God het bewustzijn van de dood; daartoe voert de Heere ze in de omgeving van de dood. Daarom getuigt ook

Jezus Christus, Die een eeuwige verlossing teweeggebracht heeft, "niemand komt tot de Vader dan door Mij".

Dit avonduur is een uur van buitengewoon samenzijn. Uw talrijke opkomst getuigt, dat gij allen met ons verblijdt zijt en met ons medegevoelt de grote ernst van ons samenzijn aan deze plaats ter herdenking van de jaardag onzer geliefde vriendin. Ook zij kent de ellende en de smarten des levens. Zij werd door de Heere geroepen en zij weet waardoor *Hij haar onderwees*. Een lange, zeer lange levensweg heeft zij achter de rug. Zij kan ook op die weg getuigen van teleurstellingen, tegenheden en zeer droeve omstandigheden, maar zij weet ook te getuigen van Hem, Die haar op die weg bewaarde en haar leidde. Het zou niet in haar geest zijn, wanneer wij geheel deze ure van samenzijn aan haar wijdden. Maar wij weten wel in haar geest te handelen, wanneer wij in deze ure Hem, Die haar honderd jaar spaarde en bewaarde, daarvan alleen de eer wensen te geven.

Toch hebben wij ook te bedenken, dat, waar wij met vreugde in het hart hierheen kwamen voor deze zonderlinge gebeurtenis, wij weldra uit de plaats onzer inwoning geroepen kunnen worden om ons naar uw gemeente te begeven en ons met u te scharen rond haar lijkstaf en ze te helpen heen brengen naar de dodenakker. Vergeet dan toch niet, vrienden en vriendinnen, dat u een waarschuwende en worstelende moeder aan de troon der genade hebt gehad, vergeet dan toch niet, dat gij een biddende moeder verliest. En voor ons, gemeente, ook voor ons is zij een biddende zuster, daarom mochten wij haar ook in uw naam zo hartelijk de hand drukken, toen wij haar hedenmorgen onze heil- en zegenwensen aanboden. Zij is niet alleen zuster in belijdenis maar ook in mededeling. Daar ons voor enkele jaren dit kerkgebouw, waarin wij thans, tot herdenking van haar honderdste geboortedag mochten samenkomen, door haar geschonken werd, zo mogen wij ook wel die gebeurtenis, waardoor zij ook zo aan u verbonden is, dankend herdenken en haar daarvoor in deze ure dankzeggen. In haar naam heb ik u deze mededeling te doen, dat zij tot deze daad is gekomen met de bede in haar hart, dat deze gemeente toch nimmer ten prooi mocht worden van satan en zijn trawanten.

Gemeente, ook gij hebt voor u in haar een bidster voor uw belangen en bovenal voor uw eeuwige belangen. Wij zouden zulks niet in uw midden hebben neergelegd, wanneer zij in ons midden ware geweest, want wij zijn wars van alle mensenvergoding, maar wat wij u vragen is: gedenkt haar in uw gebeden. Dankt God, voor de onuitsprekelijke waarde der bezitting van zulk een voorbidster voor u. Broeders en zusters, wij zijn niet schuchter om te vragen: "Wat is godsdienst?" Dat is een dienst van de levende God! En daarom, gemeente, kunt gij met 't oog op deze plechtige ure, even begerig zijn als een Mozes, om als 't ware een foto te maken van de geschiedenis van u als gemeente, en dan kan die foto niet anders zijn dan:

*'t Is trouw, al wat Hij ooit beval,
Het staat op recht en waarheid pal,
Als op onwrik'bre steupilaren. enz.*

En u, inwoners van Stavenisse, hier in grote getale aanwezig, u bent met ons verheugd en verblijdt, hoe de oudste inwoneres uwer gemeente niet alleen, maar ook van uw eiland en provincie, zo hoog is beweldadigd. Velen van u achten haar om haar belijdenis en leven, wat ons hogelijk verblijdt, maar wij kunnen en mogen niet van hier gaan, voor en aler wij ook u een ernstige vraag hebben voorgelegd, en dan vragen wij u: zal deze herdenkingsstonde, zal het gesprokene van deze avond nu ook vrucht dragen voor uw eigen onsterfelijke zielen?

En tenslotte; wij hebben in deze avond onze lieve vriendin dankend en biddend herdacht, wij hebben veel gesproken en we hebben gesproken uit de diepste ernst des

levens en uit de diepste grond van de ziel. De Heere Zelve achtervolge het gesprokene met Zijn onmisbare zegen. Amen.

We vernamen ook nog, dat een oude vrouw zich herinnerde, dat er 's morgens bij bakker Piet Hage een taart lag met het opschrift: "Voor de honderdjarige". Dat was natuurlijk wel aardig, maar vrouw Luijk zal wel oneindig meer waarde gehecht hebben aan hetgeen we ook uit de overlevering vernamen, nl. dat haar God haar ook gedacht en op die gedenkwaardige dag haar met kracht deze woorden in het hart gaf: "In den grijzen ouderdom zullen zij nog vruchten dragen; zij zullen vet en groen zijn; om te verkondigen, dat de HEERE recht is; Hij is mijn Rotssteen, en in Hem is geen onrecht". Psalm 92 : 15 en 16.

Strijd op haar sterfbed

Zeven maanden na haar honderdste verjaardag lag vrouw Luijk op haar sterfbed. Aanvankelijk werd zij nog zwaar bestreden door de boze. Ds. Van der Heijden, die toen ook juist weer te Stavenisse was, ging er met de toen nog jonge ouderling Potappel heen. De aanvechtingen en de bestrijdingen waren bij deze vrouw zo hevig, dat zelfs ds. Van der Heijden, die toch wel een onversaagd man was, er nog even twijfelmoedig bij stond en uitdrukte: "Het lijkt, alsof de satan het hier nog winnen zal!"

Maar direct daarop zei hij ook door de kracht van het geloof: "Wie bidden kan, bidde mee...!" Hij viel met de andere aanwezigen op z'n knieën voor een stoel en bestormde de hemel om uitkomst. Een kleindochter, die er bij geweest was, getuigde later hiervan "dat het was, alsof de duivel aanstonds op de vlucht sloeg!" Na dit gebeuren mocht vrouw Luijk weer roemen van de vrije genade, die haar was geschonken en de zaligheid, die zij mocht inwachten.

Haar einde moet wel zeer vredig geweest zijn. Duijzer schrijft dat de omstanders bemerkten, dat zij door heilige troongeesten werd weggevoerd. Haar aangezicht blonk, toen zij de eeuwige gelukzaligheid inging. Zo was alle winst voor haar, want zij beërfde een zaligheid, die toch ook in haar hart nooit opgeklommen was en het grote verlies was voor de Kerk op aarde en wel bijzonder voor Gods volk te Stavenisse.

De Zeeuwsche Courant van 14 maart 1914 bevatte het volgende bericht:

Stavenisse. Donderdag is overleden de oudste inwoonster, mej. Wed. M. Luijk-Heijboer, vroeger Wed. Chr. Kauffmann, in de gezegende ouderdom van honderd jaar en ruim zeven maanden. Deze beweldadigde door de Heere, was voor onze gemeente steeds een waarschuwende en een worstelende moeder aan de troon der genade. De gemeente verliest aan haar een voorbidster.

In hetzelfde exemplaar ('t was toen een weekblad) stond een rouwadvertentie met de woorden: Haar heengaan was, tot onze troost, vrede. Uit aller naam, fam. J.M. Kauffmann te St. Maartensdijk.

De rouwkaart, waarvan wij ook een kopie ontvingen, vermeldt: Dat zij in de Eeuwige rust is ingegaan lenigt onze smart. Uit aller naam, J.C. Luijk en familie te Stavenisse. Op dinsdag 17 maart 1914 werd haar stoffelijk overschot begraven. Er lag beslag op het dorp en de omgeving en terwijl zeer veel belangstellenden van het hele eiland eerbiedig toezagen, passeerde de stoet. De kist stond op een boerenwagen, met rouwkladeren afgedekt. Zo men meent op haar speciaal verzoek met de eigen paarden voor de wagen. De schoolkinderen mochten op de bank gaan staan, om met eerbied te kunnen zien, hoe dit kind van God ten grave werd gebracht.

De volgende Zeeuwsche Courant (dus van 21 maart 1914) gaf een verslagje als volgt: Stavenisse. Verleden week vermeldden wij de treurnare, dat onze oudste inwonerster Mej. de Wed. M. Luijk-Heijboer, vroeger wed. Chr. Kauffmann door de dood was opgeroepen door Hem, die geen rekenschap geeft van Zijn daden. Toen reeds voelden wij met hare familie, dat het scheiden zwaar valt. Opnieuw hebben wij op Dinsdag 17 Maart des namiddags half 3 ure ondervonden, dat ook bij het bijzetten van het stoffelijk overschot dat scheiden hier beneden voor altijd is. Wij gevoelden zo, dat van ons heen was gegaan een geliefde, tevens een steunpilaar.

Het was een indrukwekkend ogenblik, toen de lijkstoet de begraafplaats naderde. Reeds een tijd van tevoren had een grote schare, zoowel vrouwen als mannen, zich op een afstand van de geopende groeve geschaard. Ook uit andere gemeenten waren er velen opgekomen, om het plechtig ogenblik af te wachten en van nabij te aanschouwen.

Nadat de lijkstoet bij de groeve was aangekomen en de lijkkist was bijgezet, werd het woord genomen door ds. Van der Heijden van Vlaardingen, die een indrukwekkende en hartroerende rede hield, er op wijzende, dat van ons is heengegaan een pronkjuweel, welke versierd is met de mantel der gerechtigheid. Dat zij nu is ingegaan in de eeuwige rust, die er overblijft voor het volk van God. Voor enkele weken toen wij aan haar ziekbed stonden, waren hare woorden, dat zij met volle hoop verwachtede was de heerlijkheid, die voor Gods kinderen is toebedeeld. Met begeerte was haar toevlucht tot Jezus. Oud geworden zijnde, ja zelfs heel oud (ruim honderd jaren), heeft zij zeer veel beleefd, maar ook beleden. Wat heeft zij al niet beleden voor hare kinderen, kleinkinderen en verdere familie.

Ook gij, inwoners van Stavenisse, was zij voor u een bidster, ja een bidster voor land en volk. Gij allen, die in groten getale belangstellend zijt opgekomen, om getuige te zijn van deze stonde, dat Gode het moge behagen, dat uw hart moge bearbeid worden, die thans u roept, die niet in den geest in haar verbonden is. Laat ons volharden, om de loopbaan te lopen, om Gode aan te kleven in diepe, kinderlijke afhankelijkheid.

Na het zingen van Psalm 89 vers 8, eindigde ds. Van der Heijden met de bede, dat de aanwezigen door deze ure later eens mogen getuigen: "Ik heb mij aan God verbonden, Hij zegene ons allen te samen."

Een schoonzoon van de overledene bedankte in een kort woord namens de familie de spreker en verder alle aanwezigen voor de laatste eer aan de dode bewezen. Zo was dan deze plechtigheid afgelopen en was zij naar hare laatste rustplaats gebracht, waar haar lichaam in het stof zal rusten, totdat eenmaal de Heere ook haar met alle mensen zal opwekken.

Des avonds werd in het kerkgebouw der Oud Geref. Gemeente nog een gedachtenisre gehouden, waarin ds. Van der Heijden vooring, naar aanleiding van 2 Cor. 5 : 10. Waarschijnlijk zal de gedachtenisrede in druk verschijnen.

Tot zover letterlijk het verslag in de Zeeuwsche Courant. Zo wij vernamen, moet de betreffende verslaggever eigenlijk een liberaal man geweest zijn; dat is ook wel wat merkbaar. Het verschijnen van die "gedachtenisrede" in druk is blijkbaar toch nooit gebeurd; er is ons althans niets van bekend.

Op de oude begraafplaats van Stavenisse staat nog steeds een smalle eenvoudige verweerde grafsteen met het opschrift:

*Hier rust de wed. M. Luijk,
oud 100 jaar en 7 maanden.
Openbaring 14 : 13.*

We vernamen, dat er van gemeentewege weer eens een aantal grafstenen te Stavenisse zou worden verwijderd; dat betreft dan graven waar geen nabestaanden meer iets voor het onderhoud willen betalen. De Oud Gereformeerde Gemeente te Stavenisse heeft echter het graf van vrouw Luijk voor haar rekening genomen. Dat is een goede zaak.

12. DOOR DE HEERE AFGEZONDERD

MEVR. A. A. VERMERRIS-GEUZE

Overgenomen uit de 10^e brochure:

Kinderen Gods op Walcheren in de 19^e en 20^e eeuw

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2001**

Afkomst

Adriana Arendje Geuze werd geboren op 16 oktober 1902 te Ritthem. Zij was een dochter van Adriaan Arend Geuze, geb. 17-01-1861 te Scherpenisse, zoon van Dirk Geuze en Elisabeth Hartog, landbouwersknecht, 22 jaar trouwt te Scherpenisse op 5-4-1883 met Jobje Duijnhouwer, 21 j. geb. 16-8-1861 te Scherpenisse, d. v. Dirk Cornelis Duijnhouwer en Jobje op den Brouw.

Het echtpaar Geuze kreeg 17 kinderen, waarvan 1 levenloos. De 3 oudsten zijn geboren te Scherpenisse. Het 3^e kind, de oudste zoon, Dirk Matthijs is geboren 11-1-1887. Vader Geuze was veldwachter. Nadat Geuze overgeplaatst werd, ca. 1888/1889, werd Cornelia W. D. geboren op 2-1-1890 te Vlissingen. Al de anderen zijn te Ritthem geboren. De familie woonde in de dorpskern, schuin tegenover de ingang van de Nederlands Hervormde kerk. Geuze was dikwijls van huis. 1 dag per jaar nam hij vakantie. Dan ging hij met zijn kinderen naar het strand. Vader Geuze was een echte veldwachter. Toezicht houden op orde en regel. Dat deed hij zowel in zijn beroep als thuis. Het gezin behoorde bij de Gereformeerde Gemeente te Middelburg.

Eén van de zonen uit het gezin was Matthijs Dirk Geuze, geb. 30-10-1891 en overleden 23-9-1972. Hij is 1 jaar diaken geweest, (1944-1945) en daarna 21 jaar ouderling in de Gereformeerde Gemeente te Middelburg. Zijn karakter had schijnbaar wat overeenstemming met dat van zijn vader. Hij was streng, toch kon hij wat het genadeleven betreft, ook erg teer en gunnend zijn. Een andere zoon was Dirk Matthijs, die eveneens geruime tijd ouderling geweest is in de Gereformeerde Gemeente te Middelburg.

Gezin van Geuze te Middelburg

Na zijn pensionering, ca. 1926 verhuisde Geuze naar Middelburg. Hij woonde aan de Nieuwe Vlissingeweg tot zijn overlijden 15-5-1932. Het gezin kerkte bij ds. Verhagen, die te Middelburg stond van 17-4-1921 tot 27-5-1942. Maar Geuze kon het niet met hem vinden.

In zo'n gezin waar de bevindelijke waarheid ernstig genomen werd, groeide Jaan Geuze op. Hoewel ze toen in de wereld en in zorgeloosheid leefde heeft dit toch zijn sporen nagelaten.

In haar kinder- en jeugd jaren ging Jaan met haar ouders mee van Ritthem naar de Gereformeerde Gemeente te Middelburg, in de Segeersstraat. De mensen die uit de wijde omgeving kwamen namen brood mee en aten samen in het aangrenzend woonhuisje van wed. Ingelse. Zij heette **Adriana Overdorp**, Pieter Ingelse zijn 4^e vrouw. Johannes (Jan) Ingelse, getrouwd met **Janna Meertens** woonde in hetzelfde huisje. Het was een herberg van Gods volk. Daar hoorde Jaan veel gesprekken over het leven van Gods kinderen, waarvan ze later nog heel wat dingen kon herinneren.

Adriana kreeg verkering met Abraham Vermerris, geboren 28 januari 1901, zoon van Adriaan Vermerris en Dina Borns. Bram was politieagent in Rilland. Minstens 3 zussen trouwden met iemand die bij de politie diende. Dat kwam natuurlijk door de contacten met hun vader. Bram Vermerris vroeg Jaan in de 'Bomvrije toren', op de Boulevard te Vlissingen.

Na hun trouwen, ongeveer 1930, ging het jonge echtpaar wonen in Velsen. Vermerris werd Opperwachtmeester. Omdat er geen Gereformeerde Gemeente was, werden ze lid in de Christelijke Gereformeerde kerk.

Omdat het overige van haar leven buiten Walcheren plaats vond, en het de bedoeling van deze serie brochures is om vooral de mensen van Walcheren te beschrijven, geven we van haar overige leven slechts enkele mededelingen weer, beschreven door Mevr. De Vreugd-Mol te Ederveen.

"Mijn man en ik hebben mevrouw Vermerris goed gekend. Meer dan twintig jaar hebben we het voorrecht gehad om met haar om te mogen gaan. Ook haar man hebben we nog goed gekend. Het was een pittig mannetje met karakter en had nog een beter geheugen dan mevrouw Vermerris zelf. Samen hebben ze veel uit hun leven verteld: we zullen proberen om er iets over te schrijven, zo goed als we kunnen.

Enkele maanden na haar trouwdag ging de Heere in haar ziel werken. Ze had het uitwendig goed: een mooi huis, mooie meubels, haar man een goede baan en toch kwam er een leegte, een gemis in haar ziel. Mevrouw Vermerris (Adriana) miste haar vader, zijn vermaningen en gesprekken, het godsdienstige leven van haar ouderlijk thuis. In Velsen, waar zij en haar man woonden, konden ze ook niet onder de waarheid opgaan, er was daar geen Gereformeerde Gemeente. Op aanraden van haar vader ging het echtpaar Vermerris naar de Chr. Ger. Kerk, maar dat was toch niet zoals thuis.

Bekering

Op een morgen stond Adriana voor de spiegel om krulspelden in haar haren te doen. Ze zei er zelf van: "Ik was een werelds en modern vrouwtje." Toen klonk er achter haar een stem: "Wie de zonde belijdt en laat, dien zal barmhartigheid geschieden." Het was zo duidelijk, dat Adriana Vermerris achterom keek of er iemand was, die dit tegen haar zei, maar niemand ziende ging ze toch weer verder met haar krulspelden. De morgen daarop herhaalde het zich. Nu begon Adriana's geweten te spreken en toen het de derde morgen weer gebeurde, rolde ze haar krulspelden in een krant en gooide het hele zaakje in de vuilnisbak. Zo gebeurde het ook met een borduurwerk. Daar zette ze haar hele hart op. Toen kwamen die woorden tot haar, "En wordt de wereld niet gelijkvormig, maar wordt veranderd door de vernieuwing uw gemoeds." Zelfs zei ze ervan dat deze dingen nog behoorden tot de consciëntie overtuigingen.

Op een nacht kreeg ze die woorden: "*Ontwaakt gij die slaapt en staat op uit de doden.*" En daar viel de slag. Van toen af had de hele wereld voor Adriana Vermerris geen waarde meer. Ze kreeg de schuldbrief thuis en schreide hele dagen over haar zonden. Ze werd gezet in haar Godsgemis, die grote droefheid naar God. "Dat is erger dan de dood", zei ze, dat is erger dan dat je je man, vrouw of kind moet missen. 's Nachts deed ze een klein zakdoekje in haar mond, opdat haar man die vroeg op moest, haar snikken niet zou horen, en zou kunnen slapen. Haar man hoorde het echter wel en begreep nog eerder dan zijzelf wat er aan de hand was. Hij dacht, "houd maar stil; de Heere is bezig om mijn vrouw te bekeren."

Hij werd ook niet opstandig, maar leefde hartelijk met zijn vrouw mee. Adriana vroeg aan haar vader om oude schrijvers. Haar vader stuurde haar, 'de oefeningen van Wulfert Floor'. Uit Wulfert Floor was het ook dat Adriana haar eerste bemoediging kreeg.

Het was tijdens een voetbalwedstrijd bij hen in de buurt. Meneer Vermerris, die politieagent was, moest er heen om de orde te handhaven en zijn vrouw bleef alleen thuis. In haar ziel ging alles vast lopen, ze raakte uitgewerkt. Ze had geen voeten meer om te gaan en haar handen waren te lam om nog te kunnen arbeiden. Het gejuich van de mensen op het voetbalveld drong door tot in haar huis en het was of de hel in haar ziel losbrak. In deze nare zielstoestand pakte ze het boek van Wulfert Floor, wat ze

van haar vader gekregen had met de verzuchting of er voor haar nog iets in mocht staan. Ze sloeg het boek open en het eerste wat ze las was: 'Hebt u lamme handen, dat de Heere uw lamme handen maar mocht bearbeiten, om te kloppen aan het poortje van vrije genade'. Toen kon het voor mevrouw Vermerris nog en kreeg haar ziel verademing.

Daarna ging de Heere verder doorwerken in haar ziel. Er kwam een moment dat het onmogelijk voor haar werd om zalig te worden. Van Gods kant kon het niet, want God kan van Zijn Recht niet afstaan en van s' mensen kant ook niet meer. Toen kwam mevrouw Vermerris in een dodelijk tijdsgewricht en heeft ze van kamer in kamer gelopen. Ze voelde Gods toorn over haar zonden en het ging eeuwigheid worden. Elk ogenblik dacht ze dat de aarde zich openen zou en dat ze met Korach, Dathan en Abiram levend ter helle zou varen. Uiteindelijk begaven haar krachten het en viel ze languit over de grond. Toen steeg het uit haar ziel omhoog: "*En dat rechtvaardig!*." Ze kon het niet meer zeggen, haar hele gezicht was verstijfd vanwege haar zielsangst. "Het is wat", zei ze, "om de eeuwigheid voor ogen te zien, dat wordt dan werkelijkheid." Maar met die woorden, '*En dat rechtvaardig*', mocht ze God in Zijn Recht toevallen. Het werd daarna stil in haar ziel, de storm bedaarde en toen kreeg ze die woorden: "Genade is uitgestort op Zijne lippen." De Heere Jezus werd aan haar ziel geopenbaard en de Weg der ontkoming ontsloten. Ze heeft toen uit mogen roepen: "Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk en Hij is blank en rood en draagt een banier boven tienduizend." Ze heeft de Koning gezien in Zijn schoonheid en ze zei: "of ik van de hel in de hemel kwam." Ze heeft bijna een jaar lang in die liefde mogen delen en daarna nog een jaar op de vrucht. Zo zei ze: "Toen was die Heere Jezus allang weg."

In die tijd ging het echtpaar Vermerris bij ds. Ligtenberg kerken, die te Lisse stond. Van Velsen naar Lisse was een heel eind, daarom kocht meneer Vermerris een autootje. Die werd alleen gebruik om naar de kerk te gaan, voor de rest stond de auto de hele week voor de deur. 's Zondags bleef het echtpaar tussen de kerkdiensten over in de consistorie en namen dan zelf brood mee. Van de koster en zijn vrouw kregen ze s' middags een kopje thee. Verder was er in de gemeente niemand die hen kende. Later is dat wel anders geworden en kreeg vrouw Vermerris meer bekendheid onder Gods volk in Lisse, vooral ouderling Scholte werd een dierbare vriend van haar.

In het begin van haar overtuigingsweg en verlegenheid kreeg Mevr. Vermerris meeleven van de plaatselijke predikant. Maar hij begreep haar zielsnood niet. Hij probeerde haar te troosten en 'de handen op te leggen'. Maar ze had iets anders nodig. Het onderwijs wat ze zo nodig had kreeg ze korte tijd later. In de Gereformeerde Gemeente te Lisse was ds. H. Ligtenberg bevestigd op 5-9-1934. Uit de wijde omgeving kwamen de mensen onder zijn gehoor. Adriana ging met haar man ook bij hem naar kerk en werd daar lid.

Ds. Ligtenberg was gewoon om de standen van het geestelijk leven heel uitvoerig uiteen te zetten. Op een keer zei hij in z'n preek: "Vóór de ontsluiting van de Weg kan het nog alle kanten op." Adriana kwam hiermee in grote engte uit vrees voor zelfbedrog. Enkele weken later preekte ds. Ligtenberg in Hoofddorp. Daar ging Adriana heen. De dominee zei: "Ik heb in Lisse gezegd dat het vóór de ontsluiting van de Weg der Zaligheid nog alle kanten op kan, nu zal ik vanavond de Weg van

ontsluiting gaan verklaren." Voor Adriana was het onvergetelijk. Er werd op de daken verkondigd wat er in de binnenkamer was omgegaan.

Onvergetelijk werd ook haar eerste gang ten avondmaal, nadat de Heere Jezus Zich aan haar ziel geopenbaard had. Eerder had ze nooit vrijmoedigheid gehad om aan te gaan, maar nu kon ze niet ontkennen dat er iets in haar ziel gebeurd was, waardoor ze niet meer kon blijven zitten of ze zou de Heere Jezus verloochenen. Maar zag ze op haar zondigheid en onwaardigheid, dan durfde ze niet aan te gaan. Te moeten en niet te kunnen. Zo werd ze in de week van voorbereiding geslingerd en geschud. In die toestand kreeg ze deze woorden, "maar op dezen zal Ik zien, op den arme en verslagene van geest en die voor Mijn woord beeft." (Jesaja 66 vers 2b)

Dadelijk pakte mevrouw Vermerris haar Bijbel om te zien waar dat stond. Maar hoe ze ook zocht, ze kon het nergens vinden, die hele week van voorbereiding niet. De satan maakte haar wijs dat het helemaal niet in de Bijbel stond en alles maar inbeelding van haar was. En zo bestreden ging ze nu 's zondags aan de arm van haar man naar de kerk. Toen ze de trap op klom, die naar de kerkdeuren leidde, zei ze tegen haar man: "Ik ben niet waardig dat ik de trappen van de kerk beklim." Toen ze in de kerk zaten, kwam ouderling Scholte voor de lessenaar. Hij gaf op te lezen Jesaja 66 en daar hoorde mevrouw Vermerris de woorden waar ze de hele week naar gezocht had. 'Op deze zal ik zien, op den arme en verslagene van geest en die voor Mijn woord beeft'. En ds. Ligtenberg nam ze als tekst. Wat een wonder! Haar hele ziel werd verklaard. In het nodigen zei ds. Ligtenberg nog onder meer: "Zijn er nog zulke zielen die vanmorgen gezegd hebben; ik ben niet waardig om de trappen van de kerk te beklimmen?" Mevrouw Vermerris voelde wel dat ze niet mocht blijven zitten en toen ze vanwege haar onwaardigheid niet aandurfde, kreeg ze die woorden: "Eet want de weg zou voor u teveel zijn." Met schroom naderde ze nu de tafel. Ds. Ligtenberg zag haar komen en zei: "Al komen ze ook van verre landen, hun harten smelten ineen." Dit omdat ze helemaal uit Velsen kwam.

Voor mevrouw Vermerris werd het een onvergetelijke ure en voor nog twee van Gods volk, die dezelfde woorden gehad hadden als zij uit Jesaja 66. Was op mevrouw Vermerris vooral het eerste gedeelte, 'op dezen zal Ik zien op den arme', van toepassing, die andere twee kinderen Gods waren meer werkzaam geweest met het vervolg van de tekst, 'en verslagene van geest en die voor Mijn woord beeft'. Zo gaf ds. Ligtenberg elk het zijne en werkte Gods geest nog krachtig in die tijd, waar we nu in deze tijd wel jaloers op kunnen zijn.

Daarna is de Heere alles in haar ziel af gaan breken en kwam mevrouw Vermerris in onbekende en onbegrepen wegen. Ze moest er zo diep doorheen dat de gesteldheid van haar ziel zijn weerslag had op haar lichaam. Ze werd ziek en kwam ten laatste terecht in sanatorium Sonnevand te Nunspeet. Hoe de Heere daar haar ziel heeft gered, heeft mevrouw Vermerris beschreven in een van haar brieven. De Heere heeft met haar doorgewerkt, ze heeft mogen zeggen; 'Abba Vader' en als een kind mogen wandelen aan de hand haars Vaders.

Veel heeft ze van de Heere geleerd, maar kon er geen bekeerde vrouw mee worden. Ze was arm in zichzelf. Toen ze bij een bevriende familie gelogd was en de gastvrouw vroeg of ze eens wat uit haar leven wilde vertellen zei ze: "Ach mensen, ik ben maar een arme zondares en verder kan ik het niet brengen."

Aan een man die vroeg of ze haar bekering wilde vertellen zei ze: "Ach man, ik ben onbekeerd en moet dat dagelijks inleven."

Einde citaat Mevr. De Vreugd.

Verdere levensloop

Nadat vader Geuze overleden was viel zijn vrouw, die in alles op hem steunde, in diepe neerslachtigheid. Zij kwam inwonen bij haar dochter, maar stierf in de wanhoop, 17-1-1935 te Velsen. Mevr. Vermerris is daar altijd mee aangevallen door de vijand dat het haar ook zo zou overkomen.

Het echtpaar Vermerris kreeg geen kinderen. Dit was hun beiden tot droefheid. Ze hebben tenslotte nog een kind geadopteerd. Maar dat werd ook een teleurstelling.

Uit de oorlogsjaren is weinig bekend van Mevr. Vermerris. Ze leefde toen in haar bekommerde toestand. In 1949 begon de Heere met haar door te werken. In die tijd werd zij verpleegd in sanatorium Sonnevand. In een van haar brieven heeft ze geschreven dat alles buiten Christus afgesneden werd. Ze werd voor het gericht geplaatst. 's Avonds bracht ds. Adr. van Stuijvenberg (hij stond in Nunspeet van 1948-1954) haar nog een bezoek. Hij voelde het aan dat de Heere met haar ging doorwerken. In de vroege morgen van de volgende dag is dat ook gebeurd. Heel vroeg bezocht ds. Van Stuijvenberg haar. Zij kon toen vertellen wat God aan haar ziel gedaan had.

Eens kreeg ze in een verslagen toestand werkzaamheden met de borstlap van de hogepriester onder het Oude Verbond. Haar gemaakte schuld kon ze bij de grote Hogepriester in de hemel kwijt. Ze zag zichzelf als een van de minste van Gods volk. Daarop kreeg ze inzicht, dat de naam van Benjamin ook op de borstlap gegraveerd was. De Heilige Geest verzegelde Zijn werk hiermee in haar ziel.

Toen Vermerris gepensioneerd werd op 55 jarige leeftijd verhuisde het echtpaar naar Rhenen, ongeveer 1956. Zij sloten zich aan bij de Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Veel vriendschap hadden ze van de oude ouderling Bertus Dekker te Vriezenveen.

Ongeveer 1973 verhuisden ze naar Veenendaal. Daar stond ds. A. Wink. Gedurende enkele jaren had Mevr. Vermerris regelmatig contact met hem en kreeg ze onderwijs uit zijn preken. Maar ze deed enkele droevige ontdekkingen en dat bracht een scheiding. Het gaf haar zielsworstelingen bij de Heere, Die haar onderwijs gaf. De kerkelijke scheuring in 1980 kwam voor haar dan ook niet meer onverwachts.

Rond 1977 vertrokken zij naar het Bejaardenhuis "Winterdijk" te Gouda. Na enkele jaren overleed Vermerris. Op zijn rouwcirculaire staat vermeld:

Tot onze diepe droefheid heeft de Heere van ons weggenomen mijn geliefde en zorgzame man, broer, zwager en oom,

ABRAHAM VERMERRIS

Op de leeftijd van 79 jaar.

Gouda, 14 september 1980.

Na het sterven van haar man werd ze eigenlijk een beetje stuurloos. Rond 1984 verhuisde Mevr. Vermerris naar Doorn, in een particulier bejaardentehuis.

Niet lang daarna ging ze naar Aalsmeer, waar ze bij fam. Van Zijverden onderdak kreeg.

Daarna vertrok ze naar Achterberg, bij fam. Van de Bosch.

Tenslotte verhuisde ze in 1986 naar Barneveld. Daar werd ze inwonend bij Mevr. E. Huigenbos, die als weduwe met haar broer samenwoonde. Ze voelde zich daar helemaal thuis en werd met liefde verzorgd tot haar dood, 25 april 1995.

In de Gereformeerde Gemeente in Ned. te Barneveld stond ds. A. van Straalen. Mevr. Vermerris stond wel achter hem wat de afsnijdende leer betrof, maar zijn ruwe manier van spreken en handelen trok haar niet aan. Overigens konden ze elkaar wel aan. Op een keer kwam de dominee bij haar. Spontaan vertelde ze haar zielslegering en wat ze bij hem miste. Even spontaan antwoordde de dominee: *'Je bent een ondeugende vrouw'*. Toch bleef er een verschil over de openbaring van Christus en de tere zielswerkzaamheden die er mee samengaan. Mevr. Vermerris was wars van wettische gestalten en eigengerechtigheid. Maar de werkzaamheden omtrent Christus wilde zij niet als wettisch bestempelen, want die vloeien voort uit de liefde. Al is het waar dat iemand er als grond op kan rusten, en dan wordt het een wettisch werk. Veel minder mag men de tere zielsworstelingen veroordelen van een kind van God die in de vreze Gods leeft.

Op haar oude dag vereenzaamde zij in het kerkelijk leven. Ook werd ze niet meer begrepen in haar zielslegering. Zij was ernstig over de waarheid, nauwgezet in haar leven en scherp in haar visie omtrent anderen. Daar haar vurig karakter kon ze wel eens scherp veroordelen. Dat was jammer, want zo iets laat vanzelf een verkeerde indruk achter. Toch waren er mensen die haar hoogachten en liefhadden vanwege Gods werk in haar verheerlijkt. Maar ze was er afkerig van om geëerd te worden. Een voorbeeld kan dit nog verduidelijken.

Enkele vrienden die regelmatig een gezelschap bezochten, nodigden haar uit om ook te komen om daar onderwijs te geven in de oefeningen van het geestelijk leven. Ze bracht dit voor de Heere en werd erbij bepaald: *"Israël zal alleen wonen."* Dit was voor haar genoeg, de bedoeling was duidelijk. In het middelpunt van een gezelschap geplaatst te worden zou haar in de hoogte brengen. Wél zei ze tot haar vrienden: 'als er mensen willen komen om onderwijs, of om iets te vragen mogen ze gerust langs komen. Niemand wordt weggestuurd.'

Maar de meeste mensen kwamen niet. Dat was jammer, want het zou voor sommigen zo nuttig geweest zijn om teruggezet te worden in hun geestelijke ligging, vanwege het vele doorvloeien, ook onder Gods volk.

Verder is het niet nodig uit haar innerlijk leven iets mee te delen. Ook niet uit de diepe smart die ze omdroeg vanwege de zeer droevige toestand waarin de kerk zich bevindt. Uit enkele brieven die ze geschreven heeft, kan haar zielslegering en worsteling aan de genadetroon duidelijk opgemerkt worden.

De brieven zijn geschreven aan een Walcherse familie, zodat ze binnen het bestek van deze brochure beschouwd kunnen worden.

Wij besluiten dit overzicht met de mededelingen van Mevr. De Vreugd:

"Toen haar man was overleden, is mevrouw Vermerris gaan zwerven. Ze kon haar draai niet meer vinden en heeft toen op verschillende adressen gewoond, waar ze ook allemaal weer vandaan moest. Tenslotte wist ze niet meer waar ze heen moest en legde ze haar nood voor de Heere neer. Ze kreeg toen die woorden: 'Hij zorgt voor hen en voor hun goed'.

Een vriendin van haar, een kind van God uit S. was erg met haar toestand begaan en zuchtte voor haar tot God en kreeg toen die woorden: 'Ziet, ik heb een weduwe

geboden dat die haar onderhoude'. Op wonderlijke wijze kreeg ze toen een zit- en slaapkamer bij de weduwe Huigenbos te Barneveld, waar ze tot haar dood toe heeft gewoond.

Mevrouw Vermerris was erg op zichzelf. Ze ging weinig uit logeren en was bijna altijd thuis. Ze had niet veel kennissen en mensen om zich heen, maar wel een kleine kring van trouwe vrienden, die haar tot haar dood toe regelmatig opzochten. Ook waren daar van Gods volk nog onder, met name ouderling Van Leeuwen uit Leiden. (Hij woonde de laatste levensjaren in Huize Winterdijk te Gouda)

Van de eerste maal dat mevrouw Vermerris, Van Leeuwen ontmoette zijn we getuigen geweest. Ze hadden van elkaar gehoord, maar kenden elkaar niet. We zeiden mijn man en ik: "Hoe zal dat vallen?" Het werd een avond om nooit te vergeten. Wat viel dat vlak tussen die twee mensen. De toestand van land en volk, het kerkelijk leven, de waarheid, alles werd besproken en wat een overeenstemming samen. Ook mochten ze beiden nog iets uit hun weg en leven vertellen. Mevrouw Van Leeuwen, mijn man en ik, we zaten met z'n drieën naast elkaar en hoefden alleen maar te luisteren. Het werd die avond heel laat, s' nachts om half 2 reden we in de auto naar huis. Mevrouw Vermerris zei: "Zo laat ben ik nog nooit thuisgekomen."

Van toen af aan kwamen Van Leeuwen en zijn vrouw en mevrouw Vermerris regelmatig bij elkaar. Er was altijd wel iemand die de mensen naar elkaar toe wilden rijden met de auto. Mevrouw Vermerris zei dat ze jaloers was op ouderling Van Leeuwen, hij had zo'n nauw, teer leven. En Van Leeuwen zei dat hij jaloers was op mevrouw Vermerris, omdat ze zoveel van de Heere had geleerd. Er was een nauwe band tussen die twee kinderen Gods, dat kwam naar buiten toen mevrouw Vermerris op het laatst van haar leven een ernstige operatie moest ondergaan.

Ze werd aangetast door de gevreesde ziekte, de kanker, en opereren was noodzakelijk. Gezien haar hoge leeftijd zagen wij dat met zorg tegemoet, zou ze er wel doorheen komen? De avond voor de operatie kwam Van Leeuwen met zijn vrouw op bezoek in het ziekenhuis. Van Leeuwen droeg haar op in het gebed, het werd een opgebonden zaak, hij kon haast niet eindigen. Toen Van Leeuwen en zijn vrouw naar huis gingen zei mevrouw Vermerris tegen mijn man en vrouw Huigenbos die ook tegenwoordig waren: "Heb je het gehoord, hij (Van Leeuwen) kan me niet kwijt, ik mag geloven dat ik door de operatie heen mag komen." En dat is ook gebeurd.

Na de operatie heeft ze nog 2 jaar geleefd. Het laatste jaar zette de ziekte door en kwam Mevrouw Vermerris geheel op bed terecht. Ze klaagde echter nooit, hoe ziek ze ook was. "Ik moet Gods raad uitdienen", zei ze telkens.

Mevrouw Huigenbos kreeg de krachten om haar tot het laatste toe zelf te verzorgen, alsof het haar eigen moeder was. Zodat waarheid werd die woorden die mevrouw Vermerris had gekregen toen ze bij mevrouw Huigenbos haar intrek nam. 'Hij zorgt voor hen en voor hun goed'.

Op 25 april 1995 is mevrouw Vermerris in vrede ontslapen."

Geschreven door een vriendin, die veel achting voor mevrouw Vermerris had en die haar ook goed gekend heeft; en met instemming van de weduwe Huigenbos.

Enkele brieven van weduwe A. A. Vermerris-Geuze.

1^e brief

Barneveld, 29 maart 1989.

Geliefde vrienden,

Nu zal ik proberen om enige letteren te schrijven. De Heere heeft [=geve] me waarheid in het binnenste om mijn pen te besturen. Want o vrd. wat is de mens uit en van zichzelf? Met recht onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad. En moet maar gedurig vragen: o maak U mij oprecht als de duiven en voorzichtig als de slangen. En geheel onmachtig, ja wat heeft toch de zondeval teweeg gebracht, vijanden van God en van onze naasten. En dan eenmaal geschapen naar Gods beeld, in ware kennis en gerechtigheid. O als een ziel dat nu in mag gaan leven, ja gelovig, dan wordt de mens recht beschaamd en schaamrood, dan weet de mens niet waar hij het zoeken moet, als alleen op de knieën van schuld en schaamte. Ach mochten wij bij aan- en voortgang, het nog eens inleven, om Hem recht te mogen kennen en vervolgen Hem te mogen kennen in alle Zijne graveerselen.

Hoe is het met jullie gegaan met de Paasdagen? U zei zo door de telefoon mevrouw, dat u nog blij was met de leesdiensten. Nu dat kan ik begrijpen hoor. Vooral als er nog degelijke preken gelezen worden. Nu, met Goede Vrijdag heb ik een preek gelezen van ds. Fraanje, Colossensen 2. *Uitgewist hebbende het handschrift enz..* Toen heb ik met aangenaamheid gelezen. Ja mogen lezen, dat ging met toepassing voor mijn arme ziel. Het was met recht een alles verbeurde zegen.

En het was net 40 jaar geleden dat de Heere dat wonder aller wonderen aan mijn ziel kwam te schenken. Na een geruime tijd van totaal uitgezet te worden. Alles wat buiten de gerechtigheid van de Heere Jezus was, dat ging daar in een totale afsnijding. Ja, het was een stikdonkere tijd tussen God en mijn ziel. En dan zuchtte ik dag en nacht: *Geef mij Jezus of ik sterf, want buiten Jezus is geen leven maar een eeuwig zielsverderf.* En dat was al geruime tijd, totaal alles, ja alles buiten het recht Gods afgebroken. Daar nemen de gebeden van David en de woorden Jobs een einde. Want de allergrootste Heere der Heeren, zoekt alleen hoeren en tollenen, die niets meer hebben dan het oordeel Gods. *Ten dage als men daarvan eet zult gij de dood sterven.* Dat liep zo hoog, ik kon niet meer leven vanwege het rechtvaardig oordeel Gods. De dierbare Persoon stond achter de muur van Gods recht. Ik moest sterven. Daarna het oordeel. En nu was dat in 1949. Goede Vrijdag 's morgens om 5 uur.

Daar gaf de Heere mij dat plekje in te nemen. Daar krijg ik Gods deugden van Zijne rechtvaardigheid maar ook van Gods heiligheid, de wet Gods, liever dan mijn eigen leven. Daar mocht ik ondergaan, vanwege mijn diepe val; dan is er geen Adam hoor, maar *ik* heb een heilig God naar de kroon gestaan. Daar kan een ziel ook niets meer zeggen, hoor. Toen ik mijn doodvonnis mocht ondertekenen toen kwam o die Hemelse Advocaat en sprak Zijn Heilige Vader aan: *Ik draag Uw heilige wet, dien Gij dien sterveling zet, in binnenste ingewand.* En toen sprak die Dierbare Borg tot mijn ziel: *dat het handschrift dat tegen mij was, uit gewist werd.* En zo in de dadelijkheid: *En Zijn hoofd buigende gaf de Geest.*

En toen kwam de Eeuwige God en sprak dat al mijn zonden nu achter 's Heeren rug geworpen waren. En nu nooit meer op mij zal toornen noch schelden. En dat wonder was zo groot, dat is niet uit te drukken. Ik lag verslonden door de liefde en riep uit: O en dat voor de grootste der zondaren! En zo komt er in mijn ziel: *Ik moet heden in uw huis blijven.* Toen heb ik in die Dierbare Heere Jezus mogen omhelzen in Zijn bitter lijden en sterven voor mijn erf en dadelijke schuld. En toen sloeg ik Gods Woord open en net bij Ps. 40 en toen ging die Psalm *mij* lezen.

En gel. Vrd. als ik nu Ps. 40 lees, is het eerste waar hoor, maar nu moet ik gedurig het laatste gedeelte inleven Ps. 40:13. En de ouderdom brengt geen heiligheid mee, hoor. Voor uitbrekende [zonden] bewaart de Heere mij maar de inleving is toch smartelijk. En nu viel dat wonder met Goede Vrijdag zo een weinige open, toen werd het weer eens waar, door het geloof.

En zondag de twee Paaspreken gelezen. Heb er nog een weinig vrucht van gehad, maar het was juist 40 jaar geleden. En ik ben weer overal doorgezakt. Ik kan er niet op leven hoor. Alleen dat dierbare bloed en Zijn Gerechtigheid is de enige grond. Nu is mijn naam *op en neer*, maar het meest naar beneden, hoor.

En nu wist ik niet wat ik schrijven zou en nu viel het wat open, maar nu zeggen ze van binnen, verscheur de brief maar, want het is pure hoogmoed. Ach, de vijand zit er altijd achter om Gods werk uit te wissen.

Hoe gaat het zo met jullie samen en gezin in deze benauwde tijden van verval en afval? Het is aan alle kanten zo donker hé? Ook op kerkelijk gebied. De kerk zit als een eenzame mus op het dak, als het wel is te wenen. Waar moet het heen? O toen ik wat gemakkelijk was, ja toen het weer wáár werd, wat de Heere gewrocht heeft, toen heb ik wel gezegd: *ach Heere, wanneer komt die dag, dat ik bij U mag wezen?* Om van mezelf en van de zonde verlost te mogen worden.

Maar nu wordt ik moe dus ik eindig met vele hartelijke groeten en Gods nabijheid naar ziel en lichaam beide.

Maken de kinderen het nog goed? Ach onderwijs ze toch in de zuivere leer. Geve de Heere jullie samen daar onderwijs in, want ach wie is tot deze dingen bekwaam? Nu vele hartelijke groeten van een die onbekwaam is tot enig goed en geneigd tot alle kwaad.

Weduwe A. Vermerris-Geuze.

Hoe is het met Butijn? Doet hem de hartelijke groeten. En verbrand den brief maar, hij is alleen voor jullie beiden hoor. Daaag.

2^e brief

Barneveld, 1 juli 1989.

Geliefde vrienden,

Nu zal ik trachten om jullie te schrijven. Mocht mijn pen maar recht bestuurd worden, want de Heere weet dat ik onbekwaam ben tot enig goed, en niets uit mezelf meer kan voortbrengen dan kwaad en dat als vrucht van onze diepe val. En mocht dat maar meer ingeleefd worden, dat vernedert de mens op zijn diepst, ja dat houdt de mens arm in zichzelf en dat doet God op Zijn hoogst verhogen. En daar wil de Allerhoogste de ziel nu hebben, dan krijgt de Heere de eer en daarvandaan wordt een ziel geoefend. Dan wordt er ingeleefd dat wij, ieder persoonlijk, in de hoogmoed zijn gevallen, in plaats van ootmoed.

Mijn dank voor de brief van 23 juni, het was mij nog aangenaam hem te mogen ontvangen. Het deed me nog goed. Want vrd. de kerk zit als een eenzame mus op het dak. Er is geen weerklank meer der bergen, verachte fakkels, maar als zij (de kerk) nu de voetstappen van de Koning der kerk mogen drukken is het tot hun eer, maar daar is toch nederbuiging voor nodig, hoor.

Verleden zondag morgen werd ik met het opstaan zo bepaald, daar ik 's avonds zo bestreden werd dat ik niet oprecht was, enz., dat ik moest toestemmen, hoor. Maar zo

kwam er zo lieflijk in mijn ziel: *Al het Mijne is uwe en al het uwe is Mijne, want uw leven is met Christus verborgen in God.*

O gel. Vrd. ik kan het niet goed uitdrukken wat dat voor mij was. Ik smolt weg in verwondering en in de liefde. O, dat Mijne, Zijne Gerechtigheid, Zijn bitter lijden en sterven, Zijn bloed en Zijn wonden, om nu daarin te mogen schuilen, alleen door Zijne volmaakte Borg gerechtigheid. En dan voor zó een melaatse doorbrenger! Ach, kan het niet onder woorden brengen. En alleen door het geloof. Maar ik kwam op dat plekje, dat het nu alleen geschiedt omdat nu van eeuwigheid de namen geschreven zijn in het boek des levens en omdat God het wil. *Door U, door U alleen om het eeuwige welbehagen.* Tot eer en verheerlijking van een Drieëinig God.

Ach eeuwigheid kom ras, ach dat ik bij u was. En nu Gode Drieëinig de eer, de aanbidding en dankzegging, en dat aan nietig stof en stank onreine. En die inleving is nu zo noodzakelijk, met minder kan het niet.

Verder heb ik die zondag zo aangenaam mogen lezen uit Philpot Deut. 33:29, dat mocht ik nu recht verstaan. En 's avonds van Ds. Kersten Zondag 26 over de doop. Het was mij zo aangenaam in de eenzaamheid. *Ach, zalig hij die in dit leven, Jacobs God ter hulpe heeft, enz..*

Maar nu ben ik het weer ver kwijt. De Heere zegt zo in Zijn Woord, *zeg de kinderen Israëls dat ze voort trekken.* En dat is het woestijnleven weer in. En in de woestijn zijn gorselen [=horselen] en springhanen, dat moet ik gedurig ondervinden, dat is nu niet aangenaam naar het vlees, maar noodzakelijk om de hoogmoed tegen te gaan. En de onderwerping geeft rust, maar alleen in Hem de getrouwe Zaligmaker en Verlosser Israëls. (...)

Maar ik zie de kerk zo wegzakken, het goede wordt kwaad en het kwade goed gepraat. Ik zie het zo donker in met de kerk. Wij hebben God verlaten en nu heeft God ons verlaten en alles wordt door de liefde bedekt. Maar gel. als er een wond is die moet eerst gezuiverd worden eer hij kan genezen. Maar ik loop er wel onder te zuchten, hoor. Ik heb andere tijden mee gemaakt. De wereldgelijkvormigheid stijgt ten top, het lijkt wel of de mensen naar het strand gaan, in plaats van naar de kerk. Nu ben ik niet beter hoor, want wie ben ik, maar het smart mij aan mijn hart, dat God er zo mee onteerd wordt en bespot.

Nu ik wordt moe en ik moet eindigen. Met vele hartelijke groeten ook aan de kinderen en het allernoodzakelijkst toe gewenst, ook de hartelijke groeten aan Butijn. En als het de weg mag wezen, tot ziens, is te hopen en Gode bevolen van een ellendige dwaas. Ook de hartelijke groeten van familie Huigenbos.

(verbrand deze brief maar)

Daag

3^e brief

Barneveld, 26 October 1989.

Geliefde vrienden,

Nu zal ik proberen om jullie eens te schrijven, want met al de jaardag drukte was het mij onmogelijk, om een letter op het papier te krijgen en steeds nog de telefoon. Ik wist niet dat er nog zoveel mensen om me dachten. Ik dacht dat ik maar een vergeten burger was, maar dat schijnt toch niet zo te zijn. Maar of het nu echte vrienden zijn, dat weet ik niet, hoor.

Maar hoe gaat het zo met jullie en de kinderen in deze boze tijd daar wij nu in leven? In mijn waarnemen kan het nooit lang meer duren, want de maat der ongerechtigheid

is haast vol. De gruwelen der zonde wordt vrij uitgesproken en kwaad is geen kwaad meer. En zou God zich niet wreken aan zulk een volk? En ik moest van de week nog zo denken, er is wrevel op de aarde in 't laatste der dagen en ook in de kerk. Wat loopt het toch laag af. Ach, waar zal ik beginnen en eindigen. Dan kan ik het zo zien liggen, met diepe smart in me hart. Dan zal ik wel blijven wenen over diepe breuk van mijn bestaan, maar ik kan er geen schuldenaar onder worden. En wil er verandering komen, moet men de breuk eigenen, en daar blijf ik nu voor staan, want dat is een Godsdaad. En o geliefde vr. daar kan ik mij niet achter wegschuilen, hoor. Verre vandaar. En van de wereld kan men niets verwachten want dat gaat door, ook de vrome wereld, hoor, met al hun godsdienst.

Maar de kerk is ook in slaap gevallen. De zonde is geen zonde meer en ik beef als ik het neerschrijf. De Heere is met Zijn Geest geweken en dat is het allerergste en dat moet ik inleven en roep wat dikwijls uit in de eenzaamheid: Wij, wij hebben God op hoogst misdaan, wij zijn van het heilspoor afgegaan, ja wij en onze vaders tevens. En de Heere onderhoudt Zijn eigen werk, maar gel. zeer spaarzaam. En wij zijn zo ver afgegleden, het wordt niet meer gehoord als er uit gepreekt wordt en is het of het maar klanken zijn. Er wordt van het ware leven, hoe spaarzaam, haast niets meer verstaan.

Ik had laatst nog een jongeman bij me en toen ging het over de leraars van de oude dag en toen weende ik daar over, met smart in mijn hart hoor. Toen hoorden wij de gangen die de Heere met Zijn volk hield, van begin tot einde verklaren. En ook als toetssteen voor de ziel. Toen was die jongeman bij mensen gekomen toen had hij gezegd: 'nu heb ik iets gehoord van een oude vrouw die weende over de breuk van de kerk.' Nu gaat het niet om mij hoor, verre vandaar, want dat wenen kleven nog zonde aan, maar ik mocht nog zeggen: Heere, wie gaat het nog ter harte? De kerk zit als een eenzame mus op het dak met de vleugels lam.

Nu zullen jullie wel denken: is dat een brief; maar ik kan niet anders, hoor! Vele hartelijke groeten en het allernodigste van een zwerver in dit Mesech der ellende en ach. mocht ik mijn ellende maar op het rechte plekje mogen brengen.

Nu het allerbeste en nodigste naar ziel en lichaam beide en dat is in de diepte.

Daag

Doet de groeten aan Butijn en ook de kinderen gegroet. Ook de hartelijke groeten van mevrouw Huigenbos en familie. Gaat alles nog goed gelukkig. Daag.

4^e brief

Barneveld, 11 december 1989.

Geliefde vrienden.

Nu zal ik proberen om jullie weer eens te schrijven. Mocht mijn pen maar bestuurd worden om recht te schrijven, want de mens zoekt altijd zijn eigen eer en niet Gods eer. Maar ach, wat is er van een nietig, zondig mensenkind te verwachten?

Hoe gaat het met jullie zo, alles nog goed? Ook de kinderen. Ik ben zelf de laatste weken niet zo goed en moet ook morgen D.V. naar het ziekenhuis naar Ede voor onderzoek van de longen. De laatste tijd heb ik steeds lichte longontsteking, nu schijnt de luchtpijp van mijn rechterlong ingekrompen of gezakt te zijn en dat brengt de ontsteking aan. Nu ben ik met antibiotica wel opgeknapt, maar de oorzaak blijft. Ik merk ook dat mijn krachten afnemen.

Ja vrienden, het is de mens eenmaal gezet te sterven en daarna het oordeel. En nu kan ik niet ontkennen wat er aan mijn ziel gebeurd is, maar er is toch genade voor nodig

om te sterven, hoor. Want de vijand zit ook niet stil, hoewel ik met ogenblikken wel eens mag zeggen: ach, Heere wanneer komt die dag, dat ik dit lichaam der zonde en onreinheid mag ontvlieden, om Gode te loven en te prijzen voor dat eeuwige wonder, dat een verdorven Adams kind en vijand die toch in het verderf thuis hoort, U o Heere alleen de eer en lof mag toebrengen? En dat alleen omdat nu van eeuwigheid de eeuwige Drieënige God, de Kerk verkoren heeft; dat kan het nietig, zondig verstand niet bevatten. Dat is maar alleen door levendig geschonken geloof te omhelzen. En och vrienden, daar zal nu de eeuwigheid voor nodig zijn, om dat wonder uit te wonderen. *Het is door U, door U alleen, om het eeuwig welbehagen.*

Nooit naar God gevraagd. 28 jaar met sprekende daden tegen alle kloppingen en waarschuwingen in: wijk van mij want ik heb geen lust in dezelve. Eigen gekozen wegen. Waar zal ik beginnen en waar zal ik eindigen? Maar dan zegt de Heere: *Ik wil en zij zullen.* Ach, lieve vrienden, waar zal ik beginnen en waar zal ik eindigen? Die vrije, vrije verkiezing Gods. De Heere heeft voorgewerkt en ik altijd tegengewerkt en dan is het een eeuwig wonder en dat blijft het. Een eeuwig wonder. En nu zeggen ze van binnen: houdt maar op, want je staat nog niet voor de poort, zal dat poortje wel opengaan? Ja dan komt het er op aan.

Nu ik heb gister een preek gelezen van Jacob van Leeuwen uit Utrecht. Ik kreeg het van mevrouw, het kost maar vijftien cent, in die tijd, hoor! Over Ezechiël 37:19b. Het één zijn in God. Dat heb ik mogen lezen en herlezen en er kwamen gedurig meer streepjes bij. Zo zakelijk en zo om de armoe van een ziel te verklaren. Dan zijn er niet veel arme zielen meer, hoor. En wat een degelijk onderwijs. Ach gel. wat zijn wij toch ver van God af. Wat een benauwde tijd. Men hoort geen oefening meer verklaren. Och ik zeg zo dikwijls, het ganse land zit stil en het land zit vol ergernissen. Waar moet het heen? Arme kinderen, daar heb ik zo een medelijden mee. Ach, mochten wij allen nog eens in de schuld terecht komen, al was het zo als Ninevé, van hoog tot laag.

Maar ik zal eindigen met heel veel hartelijke groeten en Gode bevolen, ook aan J. Butijn hoor. Van een eenzame mus op het dak.

Weduwe A. A. Vermerris- Geuze. Het nodige hoor, naar ziel en lichaam beide.

5e brief

Barneveld, 20 Januari 1990.

Geliefde vrienden,

Wij hebben uw brief van de week mogen ontvangen, en mocht de allergrootste Majesteit mijn pen maar besturen, om in waarheid en oprechtheid tot Zijn eer te schrijven, want ik gevoel mijn onbekwaamheid zo. Wie is tot deze dingen bekwaam? En wij hebben ook nergens recht meer op. Ach mochten wij het maar recht inleven, onze totale doodstaat en daarom onze machteloosheid, dan zouden wij recht inleven, onbekwaam tot enig goed, en geneigd tot alle kwaad.

Ach geliefde vrienden, wat is de mens toch geworden in zijn diepe val, naamloos ellendig. Het komt zo openbaar, vooral in deze benauwde tijd, alles mag en kan. Geen vreze Gods is er voor onze ogen, de mens leeft zich uit in brute Goddeloosheid. En de Kerk ligt te slapen. Het ganse land zit stil. Het is als Sodom en Gomorra, het gaat ten onder, als 's Heeren hand Lot niet aan de hand leidt om er uit te halen. Dat is een Godswonder, als er nog eens één uitgehaald mocht worden.

En geliefde, men kan alle zonden in ons hart vinden, hoor. Wij hoeven ons niet te verheffen. En als ik dan op de jeugd mag zien, zo roekeloos en onverschillig, ook kerkelijk, zonder enige indruk leven naar hun eigen goeddunken voort. En zó de dag

der slachting, zonder vrees... Och gel. ik ben niet beter, van één lap gescheurd, maar ik kan toch een smart hebben, als mijn zonden mijner jonkheid nog voor ogen gesteld worden, met diepe smart en schaamte te bewenen. En dan zou ik het de kinderen wel toe willen roepen: *o, merk toch op de stem des Heeren*. En jullie zullen wel zeggen, maar dat geldt ook voor iedere leeftijd. Dat is waar, hoor. Maar er staat toch in Gods dierbare Woord: *zoek de Heere in uw jongelingschap*, enz.

En vrienden, ik zie zo het einde naderen. Alle tekenen zijn en wijzen er zo op. Wat is er nu nog van de Kerk over? Ik leef nog veel bij het oude, hoor, wat aangename tijden waren en nog menige leraars, die zo de volle raad Gods verkondigden. Er was nog zo gebondenheid aan Woord en aan elkaar. En nu is het al haat en nijd, ja alles wijst op het einde. Zal er nog geloof gevonden worden? Er zijn zoveel wonderbomen, ze zijn in één nacht groot. Ach geliefde vrienden, *dat ons hoofd water ware*, enz. enz. Zware tijden staan ons te wachten. Die God verlaat, heeft smart op smart te wachten.

Ik ben een dinsdag met enkele vrienden nog een middag naar Leiden, naar ouderling Van Leeuwen geweest. Dat was nog een aangename middag en avond. Er was nog saamhorigheid. Een arme man, maar wel nauwgezet, ook in zijn ambtelijke bediening. Maar hij is ook al 78 jaar. Dus ook nabij de verdwijning. Maar hij houdt zich nog aan het oude vast. Het is ook maar een kleine gemeente, 70 leden met doopleden, hij is maar alleen als ouderling.

Maar nu moet ik gaan eindigen, het is geen aangename brief, hoor. Maar het leeft zo in mijn hart, met de dagelijkse verzuchting: *Heere, bekeer mij toch tot U en maak me onder de zware oordelen maar nederig en klein en laag aan de grond*.

Nu vele hartelijke groeten en Gode bevolen, ook aan jullie kinderen, hoor. Van een die ook het niet meer weet, in het Mesech der ellende. Groet Butijn van me.

6^e brief

Barneveld, 17 Maart 1990.

Geliefde vrienden,

Nu zal ik proberen om jullie weer eens te schrijven, hoewel ik een trage briefschrijfster ben hoor. Maar mocht mijn pen maar bestuurd worden om recht te mogen schrijven, want wie ben ik? Een dwaas afhoerend en onrein schepseltje, ja met recht onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad. Want uit het hart komen voort alles wat onrein is. Ach de apostel zegt: *ik weet dat er in mijn vlees geen goed woont*. En ik ben niet waard om de voeten van zo'n heilig mens, het stof er af te vegen.

En nu had ik vast besloten, alles DV vanavond naar jullie te schrijven, alles D.V. En nu kwam er van morgen een brief van jullie. En vriend, daar ben ik het nu volkomen mee eens. Ik kan het niet uitdrukken noch neerschrijven, hoe donker het op de erf der kerk is. De weinigen van Gods ware volk, kunnen er niet meer doorzien, zij zitten als een eenzame mus op het dak en zijn als schapen zonder herder. Onze verwachting is vergaan. De Heere houdt Zijn Geest zo in. *En wij hebben God op 't hoogst misdaan, wij ja wij zijn van 't heilspoor afgegaan, ja wij en onze vaders tevens*. Ja geliefde vrienden, en nu kan er smart in het hart liggen dat wij persoonlijk en kerkelijk zover van God afleven, maar nu zoals Hábakuk 3: 1, 2 er mee onder God te mogen komen. Lees dat kapittel maar eens. En dan zegt vers 17 + 18 ons hoe er niets meer overblijft, maar daar mocht die Godsgezant nu door genade alleen in God eindigen.

En nu was kort geleden uw broer bij mij. Toen zegt hij: ik merk dat u smart heeft over de kerk, enz. Nu het was de tweede al die dat opmerkte. En dat is waar. *Ach, dat mijn*

hoofd water ware, enz. Maar nu eens op dat plekje te mogen gebracht worden in de smart der zonde, dat mis ik nu zo. En dat is een Godsdaad, daar moest ik wel gebracht worden. (Dat is me nog tot smart er bij) en dat gemis voel ik goed, hoor. Maar o het is een Godsdaad, door 's Heeren onmisbare Geest alleen gewerkt. Och, dat de ware boetvaardigheid nog eens geschonken mag worden. Maar wij zijn zo ver van de waarheid, ja de zuivere waarheid af! En het allerergste is, de onkunde is zo groot, en er wordt overheen gepreekt en geleefd. Dat het niet meer verstaan wordt, nog minder ingeleefd, hoe ja, hoever wij weg gezakt zijn van God en Zijn Woord.

Ach, dat de Heere ons de klederen deed scheuren en wij in zak en as terecht mogen komen, ieder persoonlijk, huiselijk en kerkelijk. Dat wij toch nog eens onder God, door Hem alleen de schuldigste gemaakt mochten worden. Dan kwam Gode aan Zijn eer en dan zou onze ziel er zo goed mee mogen zijn.

U schreef nog over Jaantje uit Ouddorp. Nu ik was er jaloers op, hoor. Ook dat ze zo dicht bij die Heerlijkheid mag zijn. Nu is het maar een overstap voor haar. Maar de strijd kan zo hoog gaan, dan zeggen ze van binnen: *je hebt geen heil bij God*. En soms moedeloos, dan weet ik het niet meer, dan is het net of we allen ten onder zullen gaan. En nu ben ik al zo oud. Ach vrienden, hoe zal het nog vallen? Want ik kan niet op de bevindingen leven. En als de gezegende Borg Zich verbergt, wie, ja wie zal er dan voor dat Heilige kunnen bestaan?

Nu moet ik eindigen met de pen, niet met het hart, hoor! Vele hartelijke groeten, ook aan de kinderen ook de groeten aan Butijn en allernodigste naar ziel en lichaam beide. Daag.

7^e brief

Barneveld, 24 mei 1990.

Geliefde vrienden,

Nu zal ik trachten om jullie eens te schrijven, als ik het uit mezelf moest doen komt er niets van, maar mocht mijn pen maar recht bestuurd worden dat ik er buiten mag vallen. Ach vrienden hoe ouder hoe armer. Hoe gaat het zo met jullie en met de kinderen in deze benauwde en vreselijke tijden? Alles mag en kan. De zonde is geen zonde meer. En de levende Kerk wordt weggeraapt en over het algemeen is de kerk in slaap gevallen en het lijkt wel of Gods dierbare Woord een gesloten boek is geworden. En dat kan nooit voor de levende Kerk zijn, want dat Woord moet toch een regel des levens zijn. Maar de eerste wereld is vergaan door wrevel en nu is het net zo een tijd. Nu moeten jullie niet denken dat ik daar boven sta hoor, want ik moet dikwijls vragen hoe kom ik nog ooit tot God bekeerd. Dan walg ik van mezelf.

Ja en dan de worstelingen van mijn overleden broer meegemaakt. Ach geliefde vrienden het is en blijft een nauwelijks zalig worden hoor. Heus alles wat van de mens is moet er aan. Met recht God werkt voor en den mens werkt tegen en dan nog dikwijls wat op de werken zetten, maar het is al vijandschap tegen dat eenzijdig Gods werk hoor. Er behoeft geen nagelschrap bij, want het is alles zuurdeeg van de mens. En het is en blijft een eenzijdig Gods werk. Die dierbaren Borg heeft uitgeroepen: het is volbracht. En daar ligt nu alles, ja alles in besloten. De Goddelijke deugden volkomen voldaan, het recht Gods vervuld. Zo gij mij zoekt laat dezen heengaan. En wie waren nu die dezen? Vuile zwarte Morianen, vijandige zondaars, ja dood gevallen Adams kinderen. En vrienden dat zijn lessen, die wilt de Heere nu doen inleven en dat zal de Kerk nu in moeten leven, tot hun laatste snik. En dan alleen uit vrije genade, alleen om dat God dat wil, en dat van eeuwigheid besloten. O, dat eenzijdige Godswerk.

Ik heb voor mezelf zware tijden gehad. Ik was nauw verbonden aan mijn broer, die 3 mei overleden is en ik ben er nog niet los van. Het gemis, daar kan ik niet overheen. Wij waren met zijn 13en. Nu ben ik de enigst van het gezin nog over. Nog één zus in Canada en dat is ook niet veel meer. En in al mijn moeilijkheden was mijn broer, mijn hulp, ja in het tijdelijk leven. Mijn broer is in zijn jongelingsjaren ook de wereld in gegaan, maar de Heere liet hem niet los. Is altijd overtuigd geweest, maar hij ging door, de zonde gediend en lag hij 's nachts te wenen. Maar toch doorgegaan tot er een broer van 45 jaar in één dag weggerukt werd, in zijn armen gestorven. En dat heeft de Heere willen gebruiken. Toen kon hij niet meer. O, wat is er toch een Godsdaad voor nodig, want de mens gaat door hoor. Jaren kwam hij niet bij ons want ik ging in het zwart en ik kon nergens meer in mee. Ik ben wel bewaard voor de zonde uit te leven, maar ik was geen haar beter, hoor. Maar toen hij weer voor het eerst bij me kwam, toen kon je hem in zijn tranen wassen. Hij riep uit: *verloren, voor eeuwig verloren. O, denk niets van me, onbekeerd, ja onbekeerd.* Nu ik dacht ook niets van hem hoor. Want er kan zoveel zijn, dat toch geen waar werk is. Maar de Heere liet hem niet los. Want er kwam een ogenblik dat hij een helwaardige werd tegenover een heilig en rechtvaardig God.

Hij is toen in Amsterdam met schuld weer terug gekomen en toen werd het oude volk zijn vrienden. Er is een boekje uitgegeven van Jan Bas, daar is hij tot die man zijn dood, bevriend mee geweest. Maar nu heeft hij een wereldse vrouw getrouwd, vol goede werken. Hervormd. Nu dat heeft hij vijftig jaar ondervonden, hoor. Hoewel hij nooit geklaagd heeft. Was veel bij ons met feestdagen en vakantie, maar hij kwam altijd in zijn eigen schuld terecht. Tot zijn stervensuur toe. Hij heeft veel geleden, maar niet één klacht kwam er over zijn lippen.

Ik ging er twee keer in de maand heen. 2 April kwam ik er en hij kon haast geen adem halen. Maar hij lag te schreien. Nu zijn kinderen en kleinkinderen. O eigen schuld! Maar de Heere had hem ingewonnen voor de dood, hij verlangde om ontbonden te mogen worden. Hij had ook oefeningen mee mogen maken.

Toen ben ik 23 Mei [=april] geweest; toen vroeg ik hem hoe het nu stond voor de eeuwigheid. Hij was zo vredig. En de Heere had hem uit Jesaja 54 zo vredig versterkt: *Bergen mogen wijken* enz.. Alleen door de enige gerechtigheid van de dierbare Borg. Hij waarschuwde zo en dan zei hij: het wordt eeuwigheid. De dokter zei: je kan niet lang meer leven. Hij zei: *dat voel ik al lang; maar dokter, de Heere is mij al voor geweest.* Hij was er voor ingewonnen, maar hij heeft wel een zware strijd gehad.

De laatste nachten was mevrouw Griffioen bij hem. Toen de laatste adem uitging, kwam er zo een vrede op zijn gezicht. En zo lag hij ook in de kist. En hij heeft zijn wens ook gekregen. Een kleine begrafenis, maar wel een stichtelijke begrafenis gehad. En Ds. Mallan heeft hem helpen begraven. Hij zei meermalen: vriend Geuze was een minzame man. Ouderling van Leeuwen uit Leiden was er ook en de kerkenraad uit Aalsmeer heeft hem getrouw bezocht. Maar dan was zijn vrouw zo vijandig tegen die mannen. Ja, Gods volk moeten hier hun zonden bewenen, maar de wereld en ook de godsdienst moeten het eeuwig doen in de rampzaligheid. Ja zalig hij die in dit leven, Jacobs God ter hulpe geeft [=heeft] enz.. Ik belde hem alle dag (...) Soms wist ik het niet meer. En ik heb de Heere als een waterstroom aangelopen of de Heere hem nabij wilde wezen en hem toch voorbereiden wilde voor de eeuwigheid.

En Ds. Mallan was echt op zijn plaats. Nu hadden ze hem uit Aalsmeer wel ingelicht. Nu hij begon met de uitverkiezing van eeuwigheid, toen de val en zo opgeklommen in Christus. Mijn hart ging open. Ja met aangenaamheid moet ik er aan denken. En ouderling van Leeuwen sprak ik door de telefoon en zei: *ik moet gedurig aan het gesprokene gedenken, dat was nu recht van boven af.*

Nu wordt ik moe hoor. Ik voel dat ik daar onder geleden heb. En met ogenblikken ben ik jaloers op mijn broer, nu is hij nog voor gegaan. Nu ga ik eindigen met de pen. Hoe is het met Butijn? En met de vrouw uit Ouddorp? Wilt u ze groeten van me. En vele hart. gr. en het allernodigste naar ziel en lichaam.
Ook de kinderen gegroet hoor, van een oude zondares, en dat is waarheid, hoor.

Mevr. Vermerris schrijft dat het gezin uit 13 personen bestond. Van de 17 kinderen zijn er 3 jong overleden en 1 kind is dood geboren. Haar broer die op 45 jarige leeftijd overleed is Cornelis Adriaan. Geboren 21-1-1895 en overleden 21-3-1940 te Terneuzen; geh. met Geertje van der Have.

Uit de aantekeningen van mevr. A. A. Vermerris-Geuze.

Met instemming van mevr. E. van Huigenbos- Hardeman letterlijk en onveranderd uitgetypt.

18 maart 1988

Daar mijn zielsuitgangen de laatste tijd waren: *ach Heere zet U mij nog eens als een zegel op Uw liefde borst, ja als een zegeltje op Uw arm.* Want nergens geen rust in (in al de doorleefde bevinding) maar de rust alleen in Hem in Zijn wonden en hartebloed ja alleen in Zijn dood. Dan werd ik wel bepaald: *Hij doet beërven wat bestendig is en zal al hun schatkamers vervullen.*

Nu werd ik 's morgens wakker, en zo kwam er in mijn ziel: *Uw leven is met Christus verborgen in God;* tot drie keer toe, en toen kwam er zo een zaligheid in mee. Alleen in Zijn doorboorde handen en voeten; o dat hartebloed! Met mijn zonden heb ik Hem doorstoken. Ja, Hij is de dood des kruises ingegaan, ten eerste om Zijn heilige Vaders wil, om de deugden Gods op te luisteren, recht en gerechtigheid te voldoen; in Zijn bloedig lijden en sterven. O, onuitsprekelijk wonder van vrije Genade. En dat alleen in Zijn smartelijk, smadelijk en vervloekte dood, voor een hellewicht, die het al ruim 85 jaar tegen dat Dierbare en Heilige Majesteit tegengestaan heeft. Want de Heere werkt voor, maar dat verdoemelijk *ik* werkt tegen. Ik kan niet meer schrijven, hoe ik in verwondering gelovig neerlag.

En nu kwam de Heere op Zijn belofte die ruim 45 jaar gesproken had: *Gaat uit dit land en uit dit maagschap naar dat land dat ik u wijzen zal, des daags zal u de wolkkolom behoeden en des nachts u de vuurkolom.* Toen dacht ik in eigen kracht voort te gaan, maar dat heeft de Heere me langs bittere wegen doen kennen. Daar werd ik vanmorgen achtergebracht, met diepe smart en schaamte en verfoeiing maar ook met innige blijdschap en verwondering. Ach, wat een eeuwige liefde van God de Vader, Zoon en Heilige Geest! O ja, nu ging dat poortje van eeuwige liefde open, en van goedertierenheid en barmhartigheid, door dat het recht Gods betaald is. Niet alleen gekocht maar ook betaald. Ik kan die liefde niet uitdrukken, daar ben ik te arm voor.

Ik heb veel donkere wegen moeten en mogen doorleven maar ik wil er niets vanaf hebben; het is alléén door U, door U alleen om het eeuwig welbehagen. *Ach Heere, wanneer komt die dag?* Mijn ziel verlangt naar die dag. Nu is geloof door de liefde werkzaam. Daar mocht ik ook voor mijn vijanden bidden, dat ik uit mezelf nooit kan. Nu heb ik het opgeschreven daar ik het weer zo gauw kwijt ben, alleen tot ere Gods om Zijn nooit genoeg volprezen Naam.

Ik heb diepe smart dat ik niet meer onder de zuivere bediening zitten kan dat toch mijn innerlijke lust is.

Deze heeft God door Zijn rechterhand verhoogd tot een Vorst en Zaligmaker om Israel te geven bekering en vergeving der zonden. Handelingen 5-31.

Nov. 20

Want God gedenkt altijd genadig, enz.

Gebukt onder de oordelen van de kerk en de geestelijke diefstallen, gelezen van Ds. Fraanje over Timotheüs 2:2-10; zo verenigd met dat Woord en licht over 's Heeren eigen werk en zo helder in mijn ziel. Ps. 68:5 met liefde in mijn ziel mogen zingen als een ellendige, maar wel met enige hoop, om straks eeuwig te mogen zingen en blijven zingen van Gods oneindige zondaarsliefde in de Gezegende Middelaar.

Eerst in duisternis en banden.

9 dec. 1988

De smart over de geest der wereld in de Kerk. Simson in de schoot van Delila. En nu is het avondmaal in Uddel en nu moeten en niet te kunnen. Maar in de Wachter, een stuk van Ds. Mallan; de ganse weg zo verklaard met opening. *Uw hoop, Uw kudde woonde daar*, enz. *Doe dat tot Mijne gedachtenis*, ja als een schuldige in mezelf. *Doe dat tot Mijn gedachtenis. Gij onderhoudt gestaag hun lot.*

"Gods volk is niet zo gij wezen moet. Gij hebt veel, nog zo veel onreinheid. Gij luistert te veel naar je zelf en anderen, vol eigenliefde. Ach gij durft naar de genade Gods niet gaan, als je zo of zo niet gesteld zijt. Gij moet leren al uwe hoop en vrijmoedigheid te gronden in de eeuwigheid van Gods genade en van Jezus verdiensten en voorbidding en de onveranderlijkheid van Gods verbond, dan zult gij meer vaste paden maken voor uwe voeten. Ach Heere ik heb alle dingen gebrek. Ach ik kan zo ongeveinsd zeggen dat mijn beste deugden zo vuil zo lelijk en zo walgelijk zijn, ik acht ze als schade en drek. Ach Heere, ik heb uw Genade zo nodig, 'k heb alle ogenblikken zo nodig dat Uwe barmhartigheden mij voorkomen. Ach dat Gij U over mij ontfermt. Gelijk zich een Vader ontfermd. Zoekt meer door het geloof gebruik te maken van den Heere Jezus en Zijne Gerechtigheid. Smytegeld, Jes. 64:6."

"Als het schepsel geheel valt, dan staat de Schepper op. O wat een grote verandering. Zal de Heere geen recht doen over al de gruwelen van dit land en kerk." Keurstoffen van Lodenstein.

17 sept. 1989.

"Ach zondaar, dat gij dan mocht zoeken te ontvlieden den toekomende toorn van God. Ik ben zo onmachtig. Ach mocht u dat op de knieën brengen en zeggen: ach dat kan ik niet, maar Heere wil U mij daar brengen, want Gij zijt de Machtige. O Eeuwige God, doet dat toch aan mij uit Genade, Genade alleen." Smijtegeld zegt Ps. 50:7.

"Laten uw zwakheden u niet moedeloos maken, Uw God weet wat van Zijn maaksel gij zijt. Al is 't dat gij struikelt dat zal het verbond niet breken. Staat in uw schaamte, neemt toevlucht tot God En zegt: zo vergeef mijn ongerechtigheden want die is groot. Men moet meer werken met de beloften als met de gestalten. Gods beloften blijven altijd dezelfde al veranderen uwe gestalten. Zeg dan: Heere, Gij hebt gezegd, Ik zal u niet begeven nog verlaten."

2 april 1990

Daar ik 's morgens wakker mocht worden en in overdenken gemaakt werd over mijn zonde en schuld met diepe smart vervuld werd over de zonde, niet in uitleven maar in de inleving. O, wat kwam er een smart in mijn ziel, ik werd de grootste der zondaren, ik mocht me verfoeien in stof en as. Ja ik kwam door 's Heeren Geest (want dat is geen vrucht van eigen akker) dat ik rechtvaardig verloren zou gaan en dat was volkomen recht. Hij een heilig God en ik een verdoemelijk Adams kind, dat ik dit nog zal betuigen in de rampzaligheid. En dat ging met zo een smart en schuld gepaard, dat ik me dood zou wenen tegen een goeddoend God, Die niet als goed gedaan en ik niets als kwaad en menigmaal had gezondigd en niet meer uit en van mezelf meer kan; o rampzalige staat.

En toen werd ik gewezen op de verloren zoon; toen mocht ik zo in de schuld voor dat Hoge Wezen komen en toen kwam er zo liefelijk tot mij, ja in mijn ziel: *zo Gij Mij zoekt laat deze heengaan*, en openbaarde die dierbaren Borg zich in Zijn wonden. O, die wonden zijn een verberging tegen de wind en een schuilplaats tegen de regen en toorn Gods. Ik ben weggesmolten van liefdesmart. O, voor de grootste der zondaren, en dat in de beoefening des geloofs. En toen de Psalm: *Ik zal de arme en de kleine genadig zijn en goed*, Ps. 72:7. Oude berijming. Alleen is de Heere goed voor een slecht mens, niet in de uitleving maar in de inleving, maar zeer smartelijk want het gaat tegen de liefde. En nu alleen door vrije Genade door het dierbare bloed van de uitnemendste Middelaar, de hoogste waarde. *Keer weder, o Sulamith*.

"Want het einde van die man zal vrede zijn", Willem. Schapen zonder Herder. Matth 9:36-37. *Hij beschaamt toch de stille hoop niet*, Wim. Hij onderhoudt gestaag hun lot. [Wim Hardeman, was een huisgenoot.]

26 april werd ik met zo een heimwee naar de Gezegende Middelaar bezet, dat is niet uit te drukken. Ik dacht dat ik er onder bezwijken zou, (zalig sterven). De andere morgen bij het wakker worden mocht ik er nog aan denken en zo in de dadelijkheid kwam er zo lieflijk in mijn ziel: *De zangtijd genaakt. De strijd zal eenmaal een einde nemen*.

*'Hoewel ik arm ben en ellendig,
God denkt aan mij bestendig.'* (Psalm 40, Datheen)

10 mei werd ik 's morgens wakker en zo kwam er in mijn ziel: *loof de Heere mijne ziel, en vergeet geene van Zijn weldaden. Want het is Gode die werkt, beide het willen en het werken, naar Zijn vrij welbehagen*.

13 mei.

*De eenvoudige wil Hij steeds gadeslaan,
'k was uitgeteerd maar Hij zag op me neder.
Keer mijn ziel tot uwe ruste weder.
Gij zijt verlost God heeft u welgedaan.* Ps. 116:4.

Mei 1990.

Die Ik liefgehad heb, heb Ik liefgehad tot het einde. Daar ik me mocht verfoeien in stof en as en in oprechtheid mocht zuchten: *Allerhoogste Majesteit hier ligt er een die U wegwerpt met een wegwerping, is een rechtvaardig oordeel; ik ben Uw gramschap dubbel waardig en dat is rechtvaardig, ik zal dat in de hel nog mogen getuigen, en u rechtvaardig God, nog mogen getuigen dat er in U geen onrecht is; U niet kunnen vloeken*. Maar lag zo schuldig in mezelf me te veroordelen in m'n walgelijk onrein bestaan. O alleen van 's Heeren zijde genade aan zo een als ik ben, ja de grootste der zondaren.

En er kwamen mensen op bezoek en klaarde me ook zo uit, zoals ik inleefde. Maar enkele uren later mocht ik in het eenzame m'n stramme knieën buigen en in de dadelijkheid mocht ik 's Vaders stem horen in de dierbare Zoon, en zuchtte des Heeren Geest met onuitsprekelijke verzuchten. *Die Ik liefgehad heb, heb Ik liefgehad met een eeuwige liefde*. Ik werd overstelpt en was een ogenblik me zelf niet meer, alleen in Hem door 's Heeren onmisbare Geest. 'Zou één schaapje gaan verloren, vrijgemaakt door Jezus bloed?' En dan aan een blinde, onreine, melaatse dwaas. *Och Heere*

wanneer komt die dag dat ik bij U zal wezen? Dat heb ik wenende uitgeroepen met een heimwee in mijn ziel.

16 maart 1995.

Heere gedenk mijner, mijn verstand en geheugen worden zo kort.

Heere zou U 't oude weg willen nemen en wil wat nieuw zaad schenken als 't U belieft? 't Oude nieuw maken, Heere om Uws grote Naams wil alleen, om Uw zelfs wil, alleen als U 't belieft en behagen mag.

Het is een nauwelijks zalig worden. In den toorn des ontfermens gedenken. Gedenk mijner om Uws zelfs wil.

Leer mijn handen ten strijde en mijn vingers ten oreloge, tegen de driehoofdige vijand.

Spreken zoals je denkt.

Bewaar voor leugen en bedrog.

Kom ik om dan kom ik om.

Mag ik van U leren zachtmoedig te zijn en nederig van hart opdat ik rust mag vinden voor mijn arme ziel. *Want Zijn last is licht en Zijn juk is zacht.*

Na Goede Vrijdag. Dat bloed reinigt en heiligt van alle zonden, de kracht van dat bloed. Bij Adam komen in onze diepe val. (Daarna sprak zij van de Zoon.)

Mevr. Vermerris is 25 april middags 1995 om 4 uur rustig ontslapen om de eeuwige rust in te gaan en haar wens te verkrijgen.

De rouwcirculaire luidt:

Tot onze diepe droefheid behaagde het de Heere van ons weg te nemen, in de hoop des eeuwige levens, onze geliefde zuster, schoonzuster, tante, huisgenote en vriendin

ADRIANA ARENDJE GEUZE

Weduwe van Abraham Vermerris
In de ouderdom van 92 jaar.

De begrafenis zal D. V. zaterdag 29 april plaatsvinden om 11.00 uur op de gemeentelijke begraafplaats te Barneveld.

Op de grafsteen wordt vermeld: ***Er blijft een rust over voor het volk van God***

De rouwdienst werd geleid door ds. J. Roos te Opheusden. Hij sprak uit Johannes 17, het hogepriesterlijk gebed van Christus. Hij memoreerde enkele ontmoetingen met de overledene en sprak van de band die hij aan haar gevoelde.

Toen hij naderhand in Barneveld preekte merkte hij op *dat Mevr. Vermerris voor meer dan 100 mensen gold.*

Omdat er geen familie tegenwoordig was werd 's zondags geen rouw in de kerk gebracht. Ouderling J. van den Brink las een toepasselijke preek uit: *De schat des Woords*, door dr. C. Steenblok. *Gedenkt uw voorgangers, die u het Woord Gods*

gesproken hebben; en volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst hunner wandel. Hebreëën 13:7.

Deze preek werd uitgesproken na het overlijden van Ds. G. H. Kersten.